

ARIZONA

1911

ONSA

WHEEL

BIDIA

1911

PARI

1911

1911

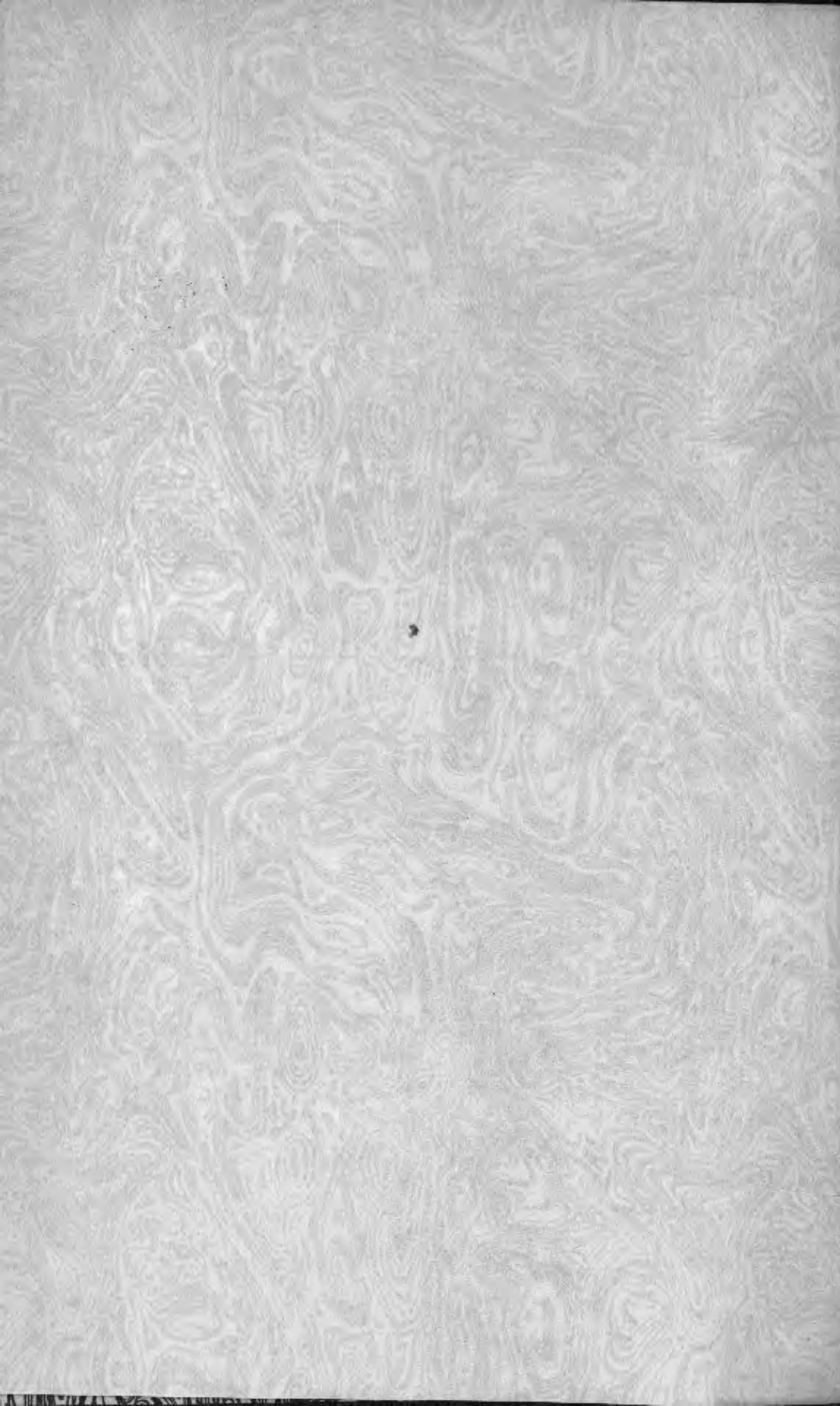
1911

1911

1911

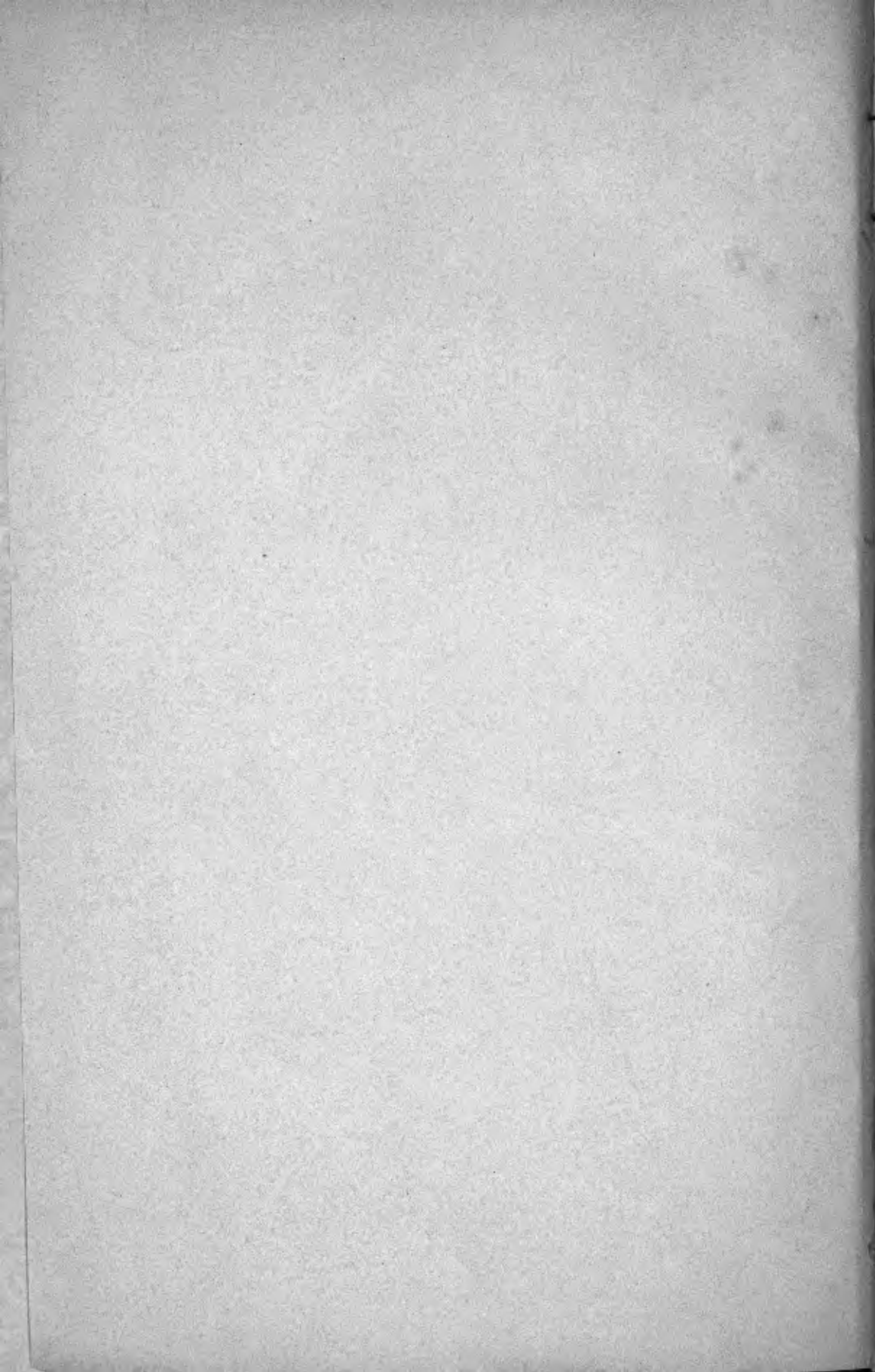

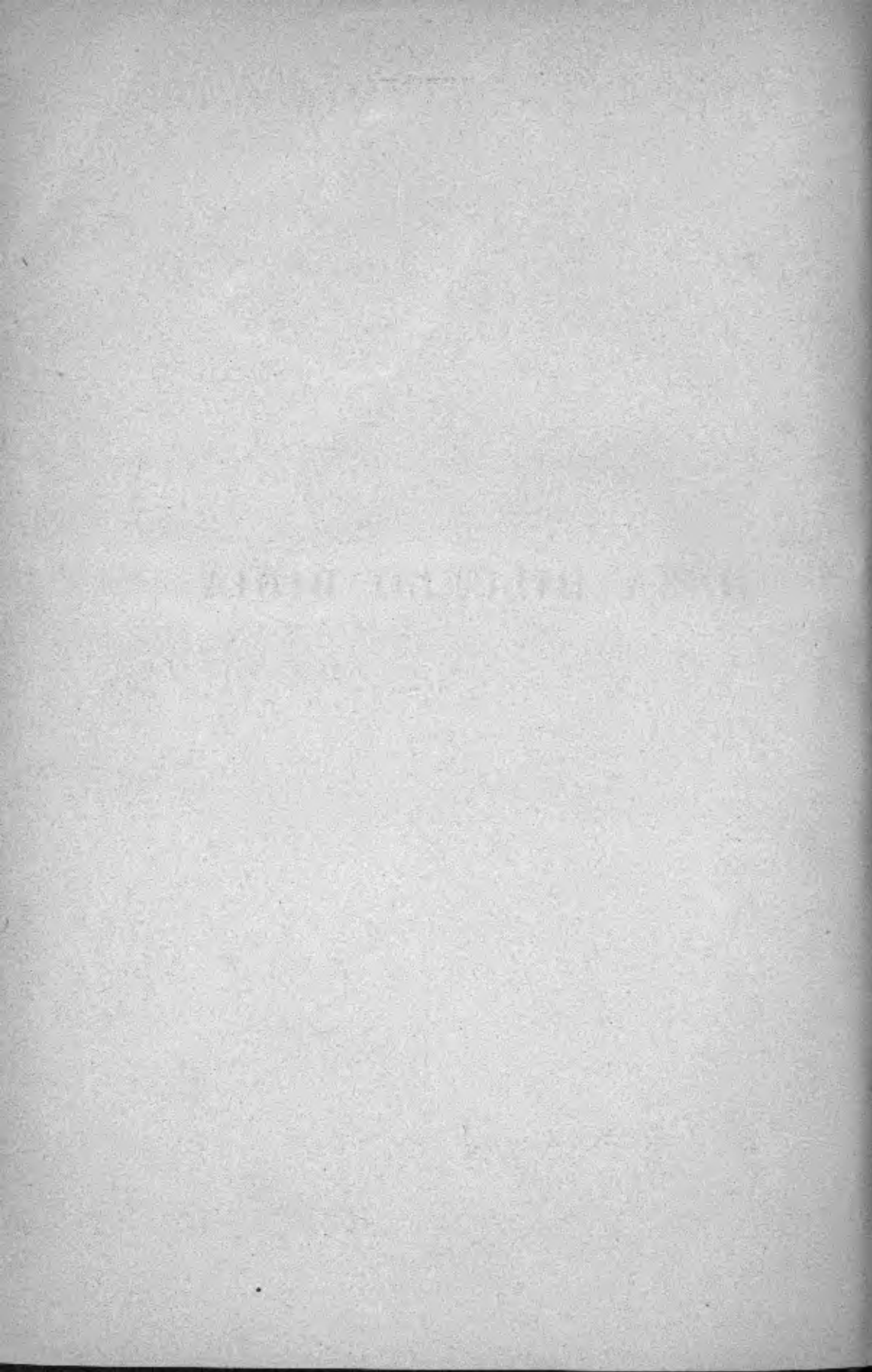
A.T.V.
1969

Samuel Pabio

ONSA HILCECO BIDIA

M - 10092
R - 4428

ONSA HILCECO BIDIA

IVAN DE TARTAS

ERRETORRE EVSCARAZ EGVINA

Orthezen . . . 1666.

Seconde édition de ce livre basque de J. DE TARTAS, curé d'Arroue, suivie de notes biographiques, grammaticales, lexicologiques, etc., par M. J. B. — Darricarrère.

(Extrait de la *Revue internationale des Études basques.*)

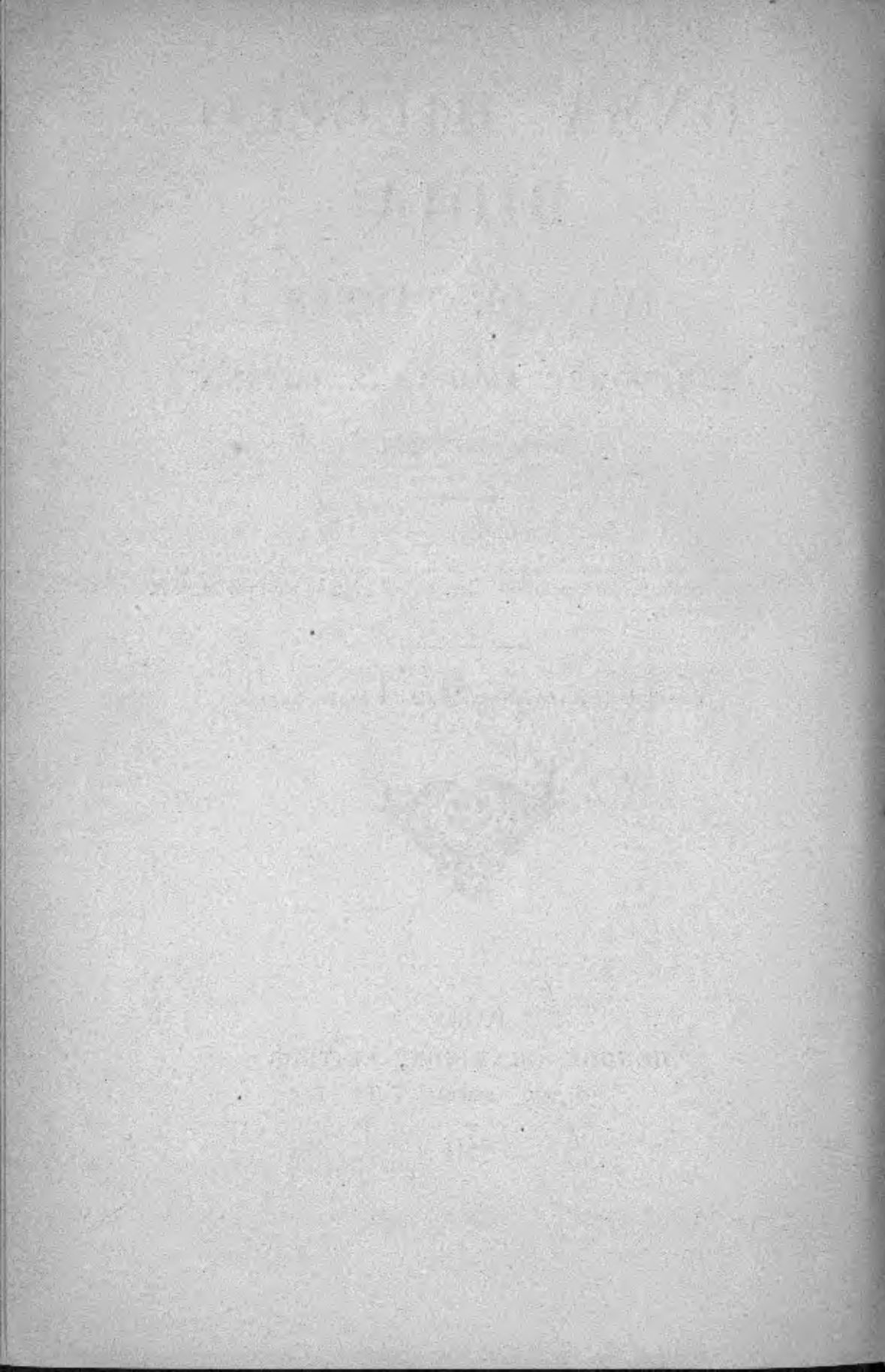

PARIS

HONORÉ CHAMPION, ÉDITEUR

5, QUAI MALAQUAIS, 5 (6e)

—
1911

ONSA HILCECO
BIDIA,

I V A N D E T A R T A S A R V E C O
E R R E T O R A C E V S C A R A Z E G V I N A .

M O N E I N E C O I A V N M A R Q V I Z A R I

D E D I K A T I A .

Notam fac mihi viam in qua ambulem.

Pfal. 142.

ORTHECEN IACQUES ROYER, Erregu
eren Imprimaçalia baitan, Biarnon, 1666.

GOMENDIOSCO LETTRA

Barcoicé, Domicigné, Lohitçuné, Mitrigna, Amenduçe, Ispoura, Larçeuaté, Sarhia, Caldia, Carressa, Hauta-arriua, Peyra, Gayrossa, Arbuzé, eta Moneigneco Iaun Marquizari.

NEVRE Iaun Maytia, eta ohoratia, bi soldado pobré heldu dira aroetic bartcoitçera, çuré iaureguy ederrian, çuré icustera çuré visitatçera, eta beré çerbutçu humilen, çuri ohoroscatçera. Bi soldadoac dira, bi ayta semé, ny nuçu ayta, eta librutobat eguin baitut, onsa hilçeco bidiaz, hura duçu ené semé haur çurtça, ama gabé aitaganic sorthia.

Cu Iauna baitçira oró hon, eta generoz, içanen çira hementic harat, ené semé haur çurtçaren aita, eta ama bietaric, eta hare çuri, nor bada, deus valio badu, beré aitaren, eta beré çerbutçiac rendatuco drautçu leccu orotan hambat fidelqui, non hari beha baçité, eçarrico baitu çuré arima, çuré etsay visiblé, éta inuisible ooren despit, ceruco gloria eetrnalian.

Cuberoac, Biarnoc, Bassanauarrec, Lapurdic, Françaia oroc aithortçendu, çu iaun handibat, Baroin handibat, Marquis handibat çirela, çuré içena, çuré aippamena orotan ohoratuda, orotan onqui gin da baina ené soldadoac plaçer baduçu iarraiçui harén hatçari, haren hereçari, eguinen çitu erregué çelian, eguinen çitu etçiren, beno iaun handiago, eta emané coroabat aingutriena beçain ederric.

Ené soldadoa ezta oraino batheyatu, haren vgazaita behar duçu içain plaçer baduçu, ohore hori çuc eguiten badroçu, çuré içenaren, çuré

armen pian, norén beldur ičanenda? harén contré, norc çer erra-
nendu? norc çer eguinendu? ibilicoda buria gora cuscal herri orotan,
çuc solamenté eguin badiçoçu so hambat, eta beguitarte hō, herri
mundu guçietan çuré amorecatic honqui gin ičanenda.

Ené soldado deuotac badu berequin laur compaignia, edo laur regui-
mendu, baina ezta oraino generalic, çu Iauna ičanen çira haren arma-
daren generala, eta manaçalia çuré pian eguinendu ené soldadoac
behar dena oro, Ifernuco portaliaç çerratuco dira, iferniaren despit, eta
paradusocoac çabalduco çuri, hari, mundu orori, haren ondoan loanen
diren guçier.

Alexandré, Cesar, eta bertçé antiquitatan ičan diren Capitain han-
diac, etçiren hain bertçé ohoratu, maylatu, beré demboran, nola çu
içanen baitçira glorios, eta triumphant, bai çelian, bai lurrian, soldado
haur çuré baduçu bér, eta haren armada, deuota nic esperança dudan
beçala, onsa gournatçen baduçu ber.

Çuré etçiac, çuré familiaç dieha, fortuna honadu egundanoz gueroz, [3]
ezta oraino hil Tristant de Moneing Guyenaco Gobernadoré, eta Lote-
nent General handy harén memoria, istorian agueridira, harc resumari
rendatu çutian çerbutçu handiac, Henryçen hartaco bi garrenarén
demboran, istoria minço denian gobernadoré handi, harcatz, dio,
TRISTANT DE MONEINS, SAGE ET VAILLANT CHEVALIER; ezta ičan iagoyti nehor
eré hambat regretatu, eta deithoratu françian, nola iaun handy hura,
erreguec ençunic haré hil çiarén berri tristia, igorri çian beré hala,
Anna de Montmorency Fraçiaco Connestablia, eta Duc d'Aumale, bata
lu idorrez, berçia itxasoz Bordelera, hoguy mila guiconequi, eta han
mendecatu, punitu gobernadoré handy harén hilçia hambat rigorosqui,
non ezpaita moyenic lettra hontan eçar ahal decadan punitioné iusto
haren handitassuna. Nahidianac iracurtu historia, edirenendu arresta
haren hilçalen contré emana, eta icossicodu iaun handy harén valioa,
meritia, eta erreguec, harén hilçiaz, hartu çian regreta, eta desplaçera.

Ezta hil oraino Valentin de Domesaing, de Moneins, Iaun handy,
Capitain çuhur, coraios harén memoria actioné ederric, eta sainduric
eguindu harc eré, Charles Frauçiaco erregué içen hartaco bederatçu
garrenaren pian, eliča saindiaren, beré resumaren beré erreguiaren,
bere herriaré aldé eta fauoretan, eresiaren, eta huguenauten contré.

Gueroz eta lehen içanda çuré familian personage handiric, Françian,
Italietan, Biarnoan, cuscal herrian, Moneineco içena gora eraman [4]
dianic. Historia iracurtu nahidianac, edirenendu guehiago laudario
çuré etché ohoratiaren antiquitaiç, eçiez nic ezpainiro erran, neuré
iaun ohortia lettra hontan.

Ezta hil, Tristand d'Vrtubie, eta Clemant de Moneins, çuré aita, eta
aita handien memoria batac eta bertçiac, norc beré demboretan, beré

erreguen, beré resumaren, beré herriaren, ohoiagatic, beré honnetaric parté honbat volontario beçala, empletatu dutiela, noré eztaqui?

Çuré personan, launa çuré aiçinecoen ohoria, vertutia, coragia, eta içena biçida, eta lincoac emayten badrauçu biçitçé luçé çuré meritiac, consideratu, diren eta ené othoyçiac exauditu, esperança diçut çuré familiaren armac, emendaturen dutuçela Françiaco Mareschal baten maquilaz, arté hartan, launa, gomendatçen drauçut ené libriarén laur regimendiac, governa itçatçut beharden beçala eeguinan behin çuré cabinetian sarturic eguieçu beguitarté, eta so hombat, edirenenduçu han çuré arimac, behardiana oro, onsa hilçeco, bidé hona; horida çeruco resuma handiarén ardiasteco, remenio handia hara helçeco espiritu saindiac argui deçan eta illumina çuré spiritua, badut hain bertçé borondaté eta passioné, nola nahibenitz içan hobiala drano, inclinationé, eta respectu örorequin.

Çuré çerbutçary humblia, eta obedienta,

IVAN DE TARTAS, Arueco Retora.

Eguinda Aruen

Auerduaren.

[5]

IRACCVRTCALIARI.

NEVRE, adesquidia, igarén vdan egun batez nangoela çuhainçé batén itçalbian neuré orenen errayten ninçala, loac harturic, eguindut neuré loan ametz handibat eta misteriosbat, iduritçen çautan neuré ametsian, iccusten niala guiçon eta einazté tropelabat goiti çelurat igaiten, eta bertçé tropelabat oraino handiagoric beheiti ifernurat ioaiten eta eroten, gendé hec consideraturic baitçiac gora, bertçiac behera ioaiten çirela, oihu eguindut, eta heilagora orori, çer çen causa, edo çergatic, baitçiac goiti bertçiac beheiti ioaiten çiren: bere hala heldu da, botzbat çelutic eta emandu errapostu botçac ené oiha, eta heilagora ençunic, gēde hetaric partebat goiti çelurat ioaiten çela çeren beré herioaz, eta bere hilçiaz mundu hontan ordu honetz orhaturic, eta herioac beccatu mortalic bateré gaberic, gratiazco estatian atrapaturic, lurretic partitçen baitçiren; eta berçé parté guehiena beheiti ifernurat ioaitē çirela, çeren beré herioaz, eta beré hilçiaz asqui ordu honéz orhitu faltaz, gratiazco estatutic campoan, herioac beccatu mortaléz betheric atrapaturic, lurretic partitçen baitçiren hargatic çirela galdu, eta damnatu.

[6]

Loac eta ametsac, eta ametsaren errapostiac içituric, eta lotsaturic, iratçartu ninçā, eta hartu lumá escúra euscaldunen fauoretan euscaraz porogatçeco, onsa hilçeco bidia dela, herioaz, eta hilçiaz ardura orhitçia, eta salbatçeco ezte la bidé hoheric mundian. Edirenen duçu laur capitulu ené liburian, lehenian porogatçendut paganoen erranaz, bi garrenian,

legué çaharreco escritura saindiaz. ; Hirur garrenian legué berriaz, eta eličaco doctor saindiéz, laur garrenian laur arraçoin differentéz, onsa hilçeco bidia dela herrioz, eta hilçiaz orbitçia.

Ené triuailu appurrac eztu meritatçen çue phena hardeça çun haren *Irracurçetco*, baina çure salbamendiaren amorioac, eta desirac, eman derauté coraie, haren camporat idoquiteco, eta hari arguiaren emaiteco.

Ené euscara, eta lengagia eztaquit aprobatia içanen denéz, bai, ala ez, badu orotarie çerbait, çuberoac, Bassanauarrec, eta lapurdic emandrauco çerbait, baina ez oro ; aruen eguindut neuré pieça pobria, hanco lengagia ezpada asqui eder, hanco euscarac, du oguena, eta ez euscal dunac.

ONSA HILCECO BIDIA

Deus honic ené libria ediren badeçaçu, ohoria, eta laudarioa emaçu lincoari, eta ez niri, ezta niganie heldu hontarçuna, baina bai, lincoanie, *omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum.* Iacob. I.

Ezpada deus honic, erraçu libriaren, eguiliac baçiala borondatia onsa eguiteco, eta lanaren mensa, eta falta, reparatçen eta desençusatçen diala, languiliaren, intentioné, eta borondaté honac, *voluntas dantis reparavit paruitatem dati.*

Ohoratçen baduçu çuré approbationiaz ené pieça mendria, eta eguiten çuré arimaren profecia, haren *Iraccurçian*, norc çer pagu, eta recompensu handiagoric nahidu mundian ; lincoari othoy eguinendut biçi niçan egunetan çuré hilçiaz lurrian orbituric, sainduqui biçiric, eta sainduqui hilic, mundu hontaric landan, çeluco resuma eternala eman diçaçun. Amen.

[7]

GVC pian signatu guir én Theologinec, fedé eguiten dugu Iuan de Sansons Oloronaco guré iaun Apescupu Reuerendissimo eta Illustrissimouarén manus irracurtu dugula libru haur çoin baita titulatu honsa hilçeco bidia, Iuan de Tartas Arueco Iaun eretorac composatia,

coinetan ezpaitugu deus eriden fediareen contré, baina bay lehenago iugeatu profeitablé ičanen dela imprima badadi, eguinda atarratçen auentian hamar guerrenian vrthé contatçen denaren 1657.

A. DE CONGET, *Atarraçeco Erretor, eta çuberroa herrico Vic. Generala, eta Officiala.*

B. IAVREGVIBERRY *Idauzeco, eta mendico Erretora.*

[8] **G**VC beherian firmatiac iccussy dugu, eta iraccurtu liburubat çein minço baita, eta eracusten baitu euscaraz onsa hilçeco bidia, Iuan de Tartas Arucco laun eretorac eguina : çinetan eztugu erideiten fedé Catholica, Apostolica Romanuaren cõtraco gauçarie, hana bai gauça proboxosic bat bederaren ieincoarén beldur saindian bici araçiteco, eguin bidera eracarteco, hartan bada, han exequiteco, eta arimaren salba mendiaz orbitaraçiteco. Horregatic iugeatçendugu merechi diala arguira ialgui : Vtziaten eguinda abenduaren sei garrenian, mila, seietan ehun, berrogei eta hemeretçi garrén vrthian.

D. IRVMBERRY, *Vtziateco Prioria, eta Aqiçeco Vic. Generala, eta Officiala*
Bassanauarren,

Ce 6 Decembre 1659.

[9] **I**Cussiric ongui hilçeco bidiaz minçoden liburubat IOANNES DE TARTAS Aroüeco laun Erretorac euscaraz eguina, Eztugu deusic caussitu fedearen contraco denic : aitecitan dugu iuiatu bidé hombat beçala dela Christinoaren vertutean auançaeraciteco, baita ongui hilçeco disposatçeco : hartaracotz mereçidu lehen bai lehen imprimadain ; Eguia honetan emandugu guré signadura orçaiçen vztailaren lehenian 1665.

IOANNES Bajonaco Apespicua.

EVscal herriac Tartas
Lauda doctor handia
Euscaldun oroc harçaz
Dugu libru hautia
Sainduqui biçitceco.
Harc doctrina saindia
Celurat ioayteco
Emaytendu bidia.

[10]

Iuan de Baguarie Camblonque,
eta Susmioco Retora.

ONSA HILCECO

BIDIA

[11]

CAP. I

Notam fac mihi viam in qua ambulem. Psal. 142.

SOLINVS erromeco istorian obatec dio bere libruan bertçe ordus erramen bertçè gauça ederren artian bi templa, edo bi eliča, cirela çointaric bata baitçen templum virtualis, bertatiaren templa et bertçia templum honoris, ohoriaren templa, bi templa honrac manera eta, guisa hartan çiren fondatiac eta bastitiac non impossible baiçen ohoriaren templian nehoursse sar ladin, ezpaladi behiri sar, eta iragan bertatiaren templatic. Erran nahi çian autor harc, etçela iagoiti içan eguiazeo ohore solidoric, bertutiaren moyenez; espaliz ardiatsi, irabacy, eta aquisitu, eta ohorez bethé, eta aberatz hilteçeoç, behardiala, nehore biçi mundu huntan, aberatz bertatez, eta bertatia posseditu trinailleç, doloréz, penaz eta tormentuz. Ezta ez iaquitia, doctrina aquisitçen, bonatheran aurherquerian, ohé hounian eztiçui, eta plaçenqui lo eguinic, pausatçian bena aquisitçenda triuailu handiz,

[12]

beillaz, esquier thu eguinez, eta gauaz cadelaren vrrina bestiac lo dançala, hurrupatçez, dio poetabatec ederqui.

*Non iacet in molli veneranda scientia lecto
Ipsa sed assiduo parta labore venit.*

Ezta halaber hiltçe honic, ezpada, biçitçe honic, onsa hil nahidenac, behardu onsa biçi.

Bekhatoria eta bekhatoressa çier minço niz, neuré buruari, eta mundu orori, euscaraz eguin dudan liburuto hontan, eta diot bi templa hetçaz, endelgatçen dela guré biçia, eta guré hilçia, sartçian biçian hantic ialquitian, hilçen guira, batetic ialquitia, da, bertçian sartçia biçi guirela, hilçen guira, eta hilçen guirela biçiguira nolaco baita gouré biçia, halaco da gouré herioa, gaixto bada biçitcea, gaixto daté herioa, hounbada biçitcea hondaté herioa, eta gouré jaincoaren çonbait miracuillu handiz campoan, gaixqui bicitçen denac Iaincoarē eta eliça saindiaren manu saindien contré, halacoac, eta alacoec, beharduté fingaitz eguin, peritu, eta damnatu, hala nola Iaincoaren, & haren eliça saindiarē maniac beguiraturic hilçē denac, eta hiltçē direnec beharbaituté finhoun eguin, Iaincoa icoussi, eta haren gloria eternalian saluatu, erran dian, beçala, sã Augustinec, *vix potest bene mori qui male vixerit, & vix potest male mori qui bene vixerit.* Nequéz onsa hilçen ahal da, gaixqui biçi içan dena, eta nequéz gaixqui hilçenda onsa biçi içan dena.

[13]

Ené adisquidia saluatu nahy baçira, othoy beha çaquitçat, eçarrico çitit bidé honbatean eta bidé hare guidatuco çitu chuchen, eta segurqui paradussiaren erdiala, bidia da chuchen, segur, houn, asqui aisa, eta ez hanbat gaitz eta ez hanbat khechu eré larrayqui çité, eta segui eçaçu ené lumaren herecha, eta hatça, çoaça ayçcina, aldebererat, ez bertcerat, ezquer, ez esquin makurthu gabé, eta edirenen duçu bidé harén burian hilçé hōbat, eta haren ondouan Iencobat çuré ayduru coroabat esquian, çuré recompēsateçeco proméz emayten drauçut ainguriē eta guiçonen aitçinian, Ienco aren parthéz, eta ené ohoriaren gaignian ené errana eguia frogatuco duçula, éta ezpada hala, érraçu mundu orory, affrōturbat niçala guiça gaixtobat niçala, aphéz gaixtobat niçala eta ené libruto honec, eta nie merechy dugula suhandibate-tan biçiric erra gutitan.

Sobera egon enadin çury erran gabé, çerden ené bidia, ene secretu handy hori, eta ené gogoa pundu handy, eta important hontan, saluationesco eguitecoan, eta halaber enuya eçitian, iaquin eçaçu, saluatçeco bidia dela ardura hilçiaz orbitçia, herioaren beré beguien aytcinian eta bihotçaren erdian iossiric, eta ezquiribaturic eduçuitia.

Saluatu nahidenac, behardu onsa hil, onsa, hil nahidenac, behardu

onsa biçy, onsa biçi nahi denac, eztu behar bekhaturic eguin, bekhaturic ez eguitecotz ardura behardu herioaz, eta beré hilçiaz orhitu.

Hilçiaz orhitçia dela eguiazco bidia saluatçeco, ahal beçain labursqui, eta clarqui nahidut frogatu laur guisaz, eta laur moldez, eta laurac oro esperança dut arcordu honbatetan içanen direla ené pensamendiaren mundu guçier explicatçeco, eta ené intentioné hounaré euscalduner, particularqui çuberouaco herrian ené adesquider, endelgaraçiteco, çombat handiden ené desircundia, eta borondatia, ororen hilçé honaren, eta haren ondouan, ororen saluamendiaren icousteco.

Lehen guidamendia, eta lehen escola emanenduté bidé hontan, paganoec, antiquitatian biçi içan diren, gendé prestuec.

Segonta emanendu escritura saindiac, hanbat legué çaharrian, noula berrian, iracourtçen dirén passagé sacratiec.

Herena emanenduté, doctor saindiec alegatçen dutien autoritaté saindiec.

Laur guarrena emanendu araçoignac, hortie, hebetie, puntu hontara, iustoqui eta apropos hedatçen, eta iuntatçen ahal denac.

Ené adesquidia, bekhatoria, etçitiala othoy offensa, ezteçaçula othoy, aldé gaitzçera har, eneganic eta ené lumaganic ezpalin baduçu ereçebitçe balacuric, edo lausencuric, laur puntu hoyec acaua artia, eztiroçu entçun bertçé, içenic, bekhatoria, eta adesquidia, baiçy, eguin eçaçu possiblé bada çuré profeytia libru hontan icoussiren, edo entçunen duçun conseillu hounez. sarcité bidé hontan lehen, beno lehen, eta çuré vrhatxetan etçitiala enuya, bidiaren bazterra, azquen termaguia, eta chedia icousartian.

Philippus, Macedoniaco erregué handi harc, egunbatez victoria handibat irabaçy çian, athenasaco hiriaren contré, çoin baitçen greçiaco eresumaren hiry capitala charona deytatten çen hiriaren ayçinian, eta gueroz hantie harat, princé çuhur harc, beldufrez, vrguillia, vanitatie, eta superbia haren espirtuaren, eta harén hunaren guehyen guerta litian, mundian çen goiz oroz argui puntan iguzquiaren ialquitiari, eracarten çian beré pagetarie bat beré ohiaren aitçinera eta pagé harc bere salutationian lehen hitçac erraiten çutian erregueri, erregueren manuz, guisa hontan, *O rex memento quod homo es, & mortalis es.*

Erregué, iratçart-çité, eta orhit çité, guiçon çirela, mortal çirela, hil beharduçula.

Bekhatoria non cira pagano harc etçian leguerie, federie, euangeliorie, ez iencoric ala beina egunian behin nahiçian ençun hil beharçiala.

Cue aldiz hayetarie orotarie baituçu eta eļaça saindian biçi baitçira beldurnuçu sorthuz gueroz hil artian, beharden moldian, eta forman behin eré çuré herioaz, eta hilçiaz, orhitu faltaz, miserablequi biçi baitçira eta çuré çecuria carreyatçen, çuré orena gin dadinian, desoho-

[14]

[15]

Phodiginus
lib. 49. cap. 33.
lectionum
antiquarum.

rez, eta confusionez betheric, miserablequiago hil citian eta damna.

[16] Alexandré handiac Philippus haren semé digniac, lausencu, flateria, eta balacu handiric erreceuitçen çian beré demboran, bere gorteco courtisan, eta charlatanen ahouetarie, eta hayen escriuietarie, oroc errayten çioten ichilic, eta aguerriz, immortal çela Ienco handien arraçatic, eta odoletic, hayen saheix eçurretic ialquiten çela, eta Iupiter bait çen Ienco ororen guehiena, haren semé propia, eta naturala çela hambatoqui herioua baitçen bertçé guiçon ororen guehien, eta Iaun, bere armac haren contré, galtçen çutiala, houra çela guiçonen erreguia, eta herioaren nabussia eta Iauna.

Plutar. in vita
Alexandri.

Bena egunbatéz hiribaten escaladaz hartçeco, armadaren burian, murraillian gora igayten cela icoussiric matraz oucaldiz çaurturic, eta colpaturic, odola vherraz eta churrutaz beré gorputzetie çouela, oihu, eta heyagora handibat eguin çian beré courtisanen contré, guisa hontan, *Omnes me filium iouis esse prædicabant, sed hoc vulnus me hominem esse clamat.*

Al traidoré falsiac, eta trompurac, oroc çinéç eta goraqui cantatçen çunien ny immortal ninçala, eta Iupiter Ienco handiaren semia ninçala, bena ené gorpitzeco çaurry honec eta colpu honec, çien erranaren contra dio, eta eracoustendu garbiqui mundu ororen aiteinian, ni eré bertçé guiçonac beçala, mortal niçala, miserablé, eta heriouaren suiet.

[17] Bekhatoria, princé pagano gaztebaten, çouignec aguian ezpaitu ouquen, ez lehen, ez gueroç, beré coragian laguniç, ez pareric, erranaz, eta aitormenaz, eguineçaçu çuré probechua aguian edo mundiac, haraguiac, deabriac, aberaztarçunec, eta çuré voluptaté saxuec itxuturic, inganaturic, eta trompaturic, ezluçu nahi sinhetxi badela hilçeric eta herioric, edo sinhetziric eré badela, iduritera emaytenduçu çuré obra gaixtoez ezluçula sinbeste badela, bena ezteçaçu dudarie har baduca eta behin beharduçu hñ, eta hileç gueroç, orhitçite badela mundu hontarie landan, bertçé mundubat, çouintā seculacotz, edo paradu-sian Iencoarequin, çuré arimac behar baitu huos içan eta plaçer hartu, edo infernian seculacotz demonio ororen compaignian, damnatu, erré, eta higatu educaçu hori gogoan, eta herioac bekhatican etçitean surpreni, hartçaz, ardura, disgraçian bereré, incontru gaytçetan, malhurretan, eta aduersitatetan bereré orhoitçitéz, onsa haren moyenez biçitçeco, eta onsa biçiric, onsa hiltçeco.

Cardanus
in Dialogo
mortis.

Aristolesec hiltçian, historiac dio, regret eta doloré handirequin discurs eta propos labur, on, eta eder haur eduqui çiala beré adsequider.

Fæde in hunc mundum intraui, anxius vixi, perturbatus egredior, quo vadā nescio, ens entium miserere mei.

Theihu, eta saxu mundu huntara gin niz dudatan biçi içaniz, oro

khechu eta nahassi ialquitè niz, norat noan estaquit, icaté ororen icatia, pietaté, eta misericordia nitçaz eguïçu.

Bekhatoria behaçité hitz hoyer, igusquiac iagoyti lurriã ikhussi diã guïçonie sauãtenac, eta subtilllenac erranac ditutçu, philosophiac beré princé eçagutu diçu, antiquitaiac harén esquiribiac admiratu citiçu eta adoratu quasi, oraico demboran gue eré haren espiritu ederraren inuentioné ederrac ohoraturic, nigar eguiten diogu haren azquén fin mal hurré saren deithoratçez eta doluz, çeren behar et çirenac sobera estudiatur, eta behar çirenac ez asqui pherechatuz, eta contemplatur naturaren secretiac sobera bessarkhatuz, eta naturarè authora, baita lenco bakhoitça, eta lenco biçia, hari asqui amorio, eta adorationé eman faltaz, miserablequi galdu, eta peritu içan baita, Considera eçaçu personagé handy hura beré paganismoan, sortçetic, hil artian, herioaren beldurrac, beré ariman, beré od olian, eta beré heçurretan, harritçé, eta ikharatçen çiala, eta quasi oren oroz, herac hilçian ait-hormen eta confessioné eguin çian beçala, herioaren Icieriac, eta aprehensioniac, iuiamendia nahassiric, eta cordocaturic, beré sensu onetic campoan eçarten çiala, eta eçarri çiala, eta Aristotesen escolan, çein içan baitçen Alexandré handiaren nabussi eta gobernadoré, ikhasse çaçü lectioné eder haur, herioaren beldurra, hantic ikhasdeçaçun onsa biçitçeco bidia, hura baduçü asqui duçu hura gabé bertçiac oro guti valio, bat mens, oro mens, manqua vno, manqua todo, çioçu Espagnolac, escola hartan lectione on hori, har badeçaçu gogoan, herioa içanenduçu çuré muthil eta çü haren laun, eta ez herioac çü, bena çuc herioa, inganatu-coduçu, eta trompatuco.

[18]

Platon diuinoac, Aristotesen nabusi handiac, çein batere paganoetan saluatçecoz, arau baitu, eztela galdu, hitz bakhoitz batez, guré bidia çombat eder den errandu, eta colpu bakhoitz, aiz cora colpubatez beçala, bidé huntaco naharrac, caparrac, eta ilhorriac trencatu ditu, eta bidetic akhaçatu erran dianian ederqui, eta çuhurqui.

Summa philosophia, est mortis meditatio.

Philosophia, prudentia, çuhurtçé ororen guehyena da, herioaren meditationia, herioaren memoria, herioaren beldurra, eta hartçaz orhitçia.

Erran nahi du çuhur hare, bertçé iacquitaiac, eta doctrinac oro eder dirala eta on, bena bateré ez hanbat, nola hilçiaz orhitçia, oroc presuna, çeintan erideiten baitira, ornatçen, eta ohoratçen dutiela, bena batec ere ezliala guïçona eta emastia hanbat edermenez, graçiaz, eta bertalez bethatçen nola herioaren mirail batetan beçala bere beguien aitçinian, eta bihotçarè barnean eduquitaiac, ororen beharrena, eta necessarioena

[19]

dela herioaren memoriaren fresco eduquitia, mundu guçier, ohorian eta gratian biçitçeco, eta hiltçeco.

Bekhatoria, çue eta nic asqui ohoré eta auantailla guindikheçu lurriã eta ceruan, çuhur onen conseillu çuhurra bessarkhaturic, guré esperituari, eta guré arimari bertçé hazcurriric, ez bazcaric, ezpagueñdeça eman herioaren imaginaren eta figuraren bazca ona eta bazca saindia baiçy, onza biçiren denac, eta onsa hillen, behardu çuhur içan, eta çuhurtçiaz amurus eta iagoiti guiçona, ez emastia estira çuhur, eta çuhurtçiaz amurus, ezpaduté herioa gogoan : halatan onsa biçi, eta onsa hil nahidenac, hauta beça eta conserua herio beré bihotçean, herioac herioa bihotçetic idoqui artian.

Bekhatoria pagano çuhur heyen erranac, itçul inguru, gora behera gauaz eta egunaz çuré gogoan erabil içaçu eta passeye, lotzatu ez enuyatu gabé hala eguin badeaçu herioac çuri eguinenduçu, belçauri, eta çue hari beguitarté, eta guero çuré azquen orena heldu denian, lencoac çerua çuri erranendiçu vngui gin eta eguinen beguitarté.

Ep. 89. Seneca handiac dio ederqui, *morientur ante te vitia*. Çuré bekhatiac, eta çuré vicioac hil bité çu baino lehen.

Epist. 6. Eta bertçé lekhu batelan erraitendu harc berac *ante Senectutem curavi, et bene viuerem, in senectute, et bene morerer*.

[20] Neuré gastetassunian, eguindut neuré eguinahala oro çahartu, eta vrdintu ninçanian, onsa biçitçen ikhas neçan amorekhatic, eta guero çaharçian onsa hil nandin, eta fin onbat eta hurusbat eguin neçan.

Philosopho sauant harc berac dio oraño berçé lekhubatetan, herioaz, minço delaric :

Epist. 24. *Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vita*.

Egun guçiez hiltçen guira, egun oroz guré biçiaren partebat, loaytenda, trenkhatçen, eta laburtçen.

Epist. 13. Senecac oraño continuatçendu, eta erraytén materia hartan berian, *Quid autem est turpius, quam Senex viuere incipiens*. çerda mundian hain desarauc, hain deshonestic, hain estrangeric, eta itxussiric, nola guiçon çaharbat, çurituz eta vrdinduz gueroz, akhabatu behardianian, hasten denian biçitçen. Erran nahidu onsa biçitçen.

Malhur eta desastré handia heltçenda guiçonari, eta emaziari, beré çahartçian edo beré gastetassunian beré azquen orenian, hiltçen denian beré bekhatia, quitatu gabé, bekhatiac hura quitatçen dianian harc bekhatia baino lehen, çeren guiçona, eta emazia hilic eré, bekhatia ezpaita hiltçen biçiric baratçen baita, eta arima gaichoari bertçé mundian guerla eguiten baitio.

Eta nola deabria, eta bekhatia, biac baitira khasi bat, bata ayta, bertçia semia, bata ama, bertçia alaua, bata acia, bertçia bibia, arima gaichoa lencoaren tribunal handiaren aitçinera presentatçen denian,

aita semé gaixto hec elkharrequin iuntatçen dira arimaren contra eta sathan hastenda ordian guisa huntan Iencoari minçatçen. Ienco handia, eta Ienco iustua, justu çiren beçala eguiçu iustitia, misericordiae estu hemen lekzuric, arima hau enia da, norc berea esta sobera, hau esta curca, bekhatiaç hau quitatudu, baina huñec ez bekhatia vrguillia hemenda, auaricia, paillardia, adulterioa incestoa, sacrilegia, arneguiac, hordiqueriac, ohoiñqueriac, gormandiçac, eta bertçé bekhatiaç hemen dira, horiec oro dira ené gēdiac, ené soldaduac, ené semiac, ené allauac, horiec dira ené coloreaç, ene liureac, halatan arima gaiçhoac, Ienco, eta haren parabisua galduric, iñernu barnera behardu Ioan eta seculacotz ioaiten da.

[21]

Bertçé aldé fortuna handi bat eta auantail handi bat ardiasten du guionac, eta emastiaç, noiz eré aumens hilcian beré bekhatia arnegaturic, eta hari renunçiatuic, beré arima Iencoari, doluz eta cōtritionez betheric errēdatçen baitu, çeren halacoarē bekhatiaç oro barkhatçē, eçestatçē, deseguiten, eta hiltçen baitira, *quo ad culpam*, (saltem) culparen respectus bereré, çombateré, *quo ad penam*, penarē respectus batçuetā ezpaita barcatçē, eta pana harc, edo mundu huntan, edo purgatorioan behar baitu complitu, eta satisfatu, barkhamendu edo justificationé admirable hori eguitenda bekhatiaz bekhatōriari, eta bekhatōressari eliçan Iesuchristoc ordenatu dutian sacramendien moyenez particularqui penitentiaçco sacramendiaren vertutez, ceñec significatçen baitu, cōteritçen, operatçen eta emayten, gratia iustificanta, arimari, hiltçē, eta cassatçen bekhatia, handic, *obicem non ponentibus sacramenta noua legis, ex diuina institutione conferunt gratiam ex opere operato*, errayten dian beçala, theologiarē maximac, legué berrico sacramendiaç emayten diala Iencoaren gratia haren beraren ordonātçaz, Iesuchristoren odol preciaurē vertutés eta meritus bekhatōre orori, hayetan ezpada faltaric, Ienco bera delaric gratia haren causa lehena etā principala, causa meritorioan Iesu-christo haren semé gugalic guion eguiña, causa instrumentala eta morala sacramendiaç ministria eliça guiona, eta halaber sacramendu haren lehen materia eta campoticoa, guré bekhatiaç, materia propia, eta naturala, barneticoa penitentaren hirur actac, contritionia, confessionia, eta satisfactionia, forma aldiz, apeça, baita Iencoaren ministria, harc beré ahoaz errayten eta pronunçiatçen dutian hitz sacramentalac.

[22]

Ordu hartan arima bat bekhatiarēn estatutic jalquiric, sartçen da gratiaren estatiala, deabriarē presundeguietaric deliuraturic, guertatçen Iencoaren alaua, eta estatu hartan arima hura mundu huntaric parlitçē denia, sathanec estu hartan eskhuric ez çuçenic, hiltçē da itxutçē da, gortçē da, mututçen da, estaqui Iencoaren aitçinian arimaren contra çer erran, estu deūs ikhusten, estu deūs entçuten.

Eguia da immortal dela beré naturaz, eçin hilçen dela, eta eternal eré dela beré içatez, *à parte post*, çombat eré ezpaita eternal *à parte ante*, çeren demboran creatu içan baita, baiña hil baliz beno aboro arima gratian partitçen denaren contra lencoaren aitçinian esta aguertçen, eta aguerturic eré, hilbaliz, beno haboro, estu indarric, ez botereric. Horren arro çoiña clar da, ceré arimabat gratian douenian, haren

[23]

bekhatiac deseguiñ dira, hil-dira, itho eta hondatu dira orachian, erraiten gundian beçala, penitentiazco sacramendian, vnçi itkurri eta piscina sacratu haren, çolaric eta ondarric ezlian, çolan eta ondarrian. Halaco guisaz eta moldez noiz, guré bekhatiac liren ordian haiñ gorri, nola eskharlata, eta haiñ beltz nola tindia, haiñ garbi eta churi guertatçen baitira itkurri saindu hartan nola baita churi eta garbi bortuco elhurra, eta ilhe cotoin churia erran dian beçala espiritu saindian, Prophetaren ahotic. *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur, & si fuerint rubra, quasi vermiculus velut lana alba erunt.* Eta halatan deabruac ordu hartan estu eskhuric ez çuçenic, bekhaturic esten lekhuac, hambatequi arima hura lencoaren da, eta desohoria eta confusionia sathanen.

Isai. cap. I.

Bekhatoria, desastra handi haren euitatçeco, eta auantaill eder horien posseditçelco Senecaren auisu ona harturic, hil bité çuré bekhatiac ordu onez çu haiño lehen, *Moriantur ante te vitia. Ep. 89* Gasté çireño hascité ordu onez obra onen eguiten çuré çahartçian onsa continuaturic, onsa citian orhit çité itxussi dela çahar artian alfer egoitia, bilhua vrdindus gueros escolara ioaitia, bertçiac oherat doaçenian lo eguitera, anhartian lo egonic lanari lotçia eta trauaillatçen hastia. Orhitçité ené bidian sartçera ordu onez çuré herioaren consideratçera, hala, eguin badeçaçu çeruco, eta lurreco lencoa çuré aldé içanenduçu, çeruco Aingueruac çuré Aingueru ona çuré obra onac, çuré conçientia ona, Aingueruen eta guiçonen Erreguiña Virginia gloriosa IESV-CHRISTORUM ama, Cerua eta lurra, oro çuré aldé içanen ditutçu ifernua baiçic oro çuré aldé iarrico ditutçu, hec oro çuré aldé badira, nor içanen da çuré contra.

[24]

Naffarroaco historiã Frãçiaco Auocat batéz escriuatuã edireté, da nola Charles Due de Bourbon, Princé hãdibatec, çerbait hostassun edo ressendimenda beré Princé, eta Erregué naturalaré contra harturic, çein deithatçen baitçen François, içen hartaco lehena, armac harén contra harturic, Charles-Quint, Espaiñiaco erregué eta Allemaniaco Imperadorearen aldé, guerla dembora luçez beré Erregueari eta beré Erresumari eguinquiala, hañitz okhasionetã eta cõbatetan, noiz hurus noiz malhurus içanic, nola armac, iocoa beçala, behin bataren guero bertçiaren contra, eta alde baitira, fiñean Pauia deithatçen den Italiaco hiri haren aitçinian, Frãçiaco Erreguia. Batailla generala galduric hartu içan ceta Espaiñarac Madrillera eramã çiala etxayac, eta handic

Andreas
Fauinus
in Historia
Nauarre.

beré bi semiac presoner vteiric, eta guero rançoiña pagaturic, semiac eta beré buria handie libratuic, eta guerlac moyen hartçaz beré siña oukhenic, azquenian Charles de Bourbõ Erromaco hiriaren harçian morroillan gora ezpata escuan igaiten çela, colpez hil içan çela, dio historiatic eta haren gorputça cayeta daritçon, Italiaco hirian ehortçi çutela, eta haren thombaren gainian epitaphio eder hau lengoaya Italianoz esquribatu çutela.

Françia mi dio la leché
Espaigna fuerça, y ventura.
Y Roma mé dio la muerte.
Cayeta la sepultura.

Erran nahi baita euscaraz guré lengoagian,

[25]

Françiac emandraut eznia,
Espaignac Indar, eta ventura,
Erromac herioa,
Eta Cayetac sepultura.

Bekhatoria, considera eçaçu othoy çer erranen den Cutaz eta nitaz guré ondoan, guré ondocoec erranenduté, non sorthu guiren, nola biçi içan guiren, çer eguindugun, eta nola hil guiren, guré biçian, eta guré hilçian e guinditugun actioniac, edo onac edo gaixtoac, içanen ditutçu guré iugiac, edo ceruan, edo Iffernuan errecompensu, edo punitione emateco, edo batera, edo bertcera condénatçeco; orhoit çaito munduco onetarie, estugula deus eré gurequila eramanen guré obrac baiçy, onac, edo gaixtoac, khanabat, edo bigua lur, athorrrabat, eta mihisbat hursbat edo biga, içanen direla, guré azquen onac, gure possessioneac, eta guré thresorac, handie harat guré gorput ça Ioanen dela, chicharië tripara eta lurthuco, eta herraustuco dela, eta guré arimaren ostaticu cerua, edo Iffernua içanen dela eta haren ostaticu lagunac edo demonioac, edo Aingueruac içanen direla, gratian parti badadi, lencoa segur, bekhatian badoa deabrua harençat, infailible, educaçu hori gogoan, hiltçiaz orhitçité eta çeruco lencoa baita çuré Prinçia eta Erregué naturala, eta legitimoa, haren enseñen eta mandera pian çuré armae soldadu onari emanden beçala, carreyta itçaçu, haren fauoretan eguiñ çaçu guerla gauaz, eta egunaz, Prinçe trompeur eta falso hari çein baita sathan, hala eguiñ ezpadeçaçu Iaquineçaçu oray, eta guero, herioac çuré arima, çuré gorputçetic separatu dian beçain fité, chichariec çuré gorputça lurpian Ianen dutela, eta deabruec çuré arima iffernian.

[26]

Paganoén artian Françiaco Prinçe Catholicobat ekharridut astez, neuré òsa hilçeco bidia akhauatçen nuyan lehen capitulo huntan, eta vstex paganoer ohoré eguin nuyan, Prinçe Françes bat emanic, beré companian lagun. Baiña oraño ondar huntan, bigua edo hirur besté paganoren erranac hiltçiaz, ditçagun escriua, eta guero goaçen fité

bigarren capituliaren ikhustera, eta iaquitera çer dioten ené bidiaz escritura saindian irakhurtçen diren passagé sacratieç.

Armenia, Macedoniaco Anderé handi bateç, mundian çen goiz oroz beré bilhuac, irez ondoan, herhaustatçen çutian, herhautxbateç, çein baitçen hillen heçurretariç eguina, eta hori egutian çian anderé hare herioaren markhac, seiñaliac, eta haren necessitacia, beré bilhoetan, beré béguien aitçinian, eduqui leçan.

Vlpianus, bertçé Iaun handibateç, beré armentan, eta deuisa orotan eduquitçen çian paon bat, çaignec soguiten baitçian beré hoiner, haren pia hitz hoyec ezquiribaturic, neuré miseria contemplatçen dut.

Archsilas Medaco Erreguiac, bertçé Coroariç beré buruan etçian nahi eçarri lilis, eta floquez eguiniç baiçy, bere buruari representatçeco, lurreco Erresumac, hiltçen, galtçen, eta deseguiten çirela, lilibaten paré, eta nola lilia, eta floca, egumbateç iguzquiç sortçen, eta hiltçen, ikhusten baiçutian hala hala Erresumac eta handitaçsunac peritçé çirela.

[27]

Pelocidaz Erregué handibateç, beré lepoan behera egun oroz, ampollabat ekhartçen çian vrkhatuic beré aitçiñeco Erregué hillaren heçurretariç herrautxez betheric, orhoitçeco hura beçala, lur çela, eta herrautx, eta hare beçala lurthu, eta herrraustu beharçiala.

Bekhatoria, has, eta akhaua eztuzu edirenen bat ené bidian libru huntan, nic içendatu dustadan paganoetan, non ezlian hartu, herioaren memoria, onsa hiltçeco, erremedio segura, bidé onâ, eta chuchena; eta bidé hau bera, çue eta nic ezpadeçagu ordu onez eduqui miserabliac gututçu eta galdiaç, çuré eta ené reprochia eta punitionia handiago eta grauiago içanenduçu eçlez pagano hayena, çeren hayec ezpaituté legueric, ez federic, eta guç bay, halatan siñhetxi behardiagu, guiristiño gaixtoa Iesv-CHRISTOREN religioniaren contré biçi dena, eta diabru beno sordeich dela paganoa da legueric ez federic eztiana: eta christigno gaixtoac, Iencoaren eta eçiça saindiaren manien contré biçidenac estu federic, çeren fedia obra onac gabé fedé hilla da, hala nola, fedia obrac gabé, dio londoné lakhubé Apostoliac, *Sicut corpus mortuum est sine spiritu, ita fides mortua est sine operibus.*

D. Iacob
ep. cap. 2
saluianus
Episcop. Mas-
siliensis in
li. 3. de vero
iudicio
& prouid. Del.

Halaber errandu ederqui bertçé doctor handibateç, *Vera fides Christiani est Christi mandata seruare, nomen sine re, & officio suo nihil est.*

Eguiazco christigñoaren fedia da Iesv-CHRISTOREN manien beguiratçia, içena, gauça içana gabé, eta beré eguin bidia gabé, ez deusbat da.

[28]

Halatan bekhatoria, çu eta ni pagano gututçu Iencoaren contré Ibil-
tçen guireño, eta oraño pagano bano sordeich, çeren daquigularic leguea, eta leguiaren defenza, ezpaitugu beguiratçen, ez bata, ez bertçia eta hartan baitugu erakhusten guré malitia, eta guré bekhatia handia-
gudela, eta crimenelago hayena beno, dugularic legué ona, eta legué

saindia, guihaur beiquira leguiaren beguiratçale gaixtoac, erran dian beçala aitçineco doctor berac libru berian.

Kn hoc magis culpabiles sumus, si bonam legem colimus, & mali cultores isdem eodem lib.

Mehatçu hori bera, eguindu guré salbatçiliae guri orori, *Qui nescit voluntatem Domini sui, rapulabit paucis, qui autem scit, & non facit eam, rapulabit multis.* Luc 12.

Beré launaren berondatia eztaquianac, gastigu, eta punitione arhiña, eta simplia vkhenendu ; bena daquianac beré launaren borondatia, eta hura ez complitçen, halacoaren gastigua, eta punitionia, handia içanen da, eta graué.

Paganoac estaqui launaren borondatia, eta debetia, eta gue bay ; ham-batequi guehiago bekhatu eguiten dugu. Paganoac eztaqui paillardia bekhatu dela gue bay, çeren leguiac erakhusten beitraucu, *non mechaberis* : eziçala paillard, eta Apostoliac ere dio, *Concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret, non concupisces.* Esnaquien concupiscentia cer erran nahi çen, leguiaç ezpalu erran, ezteçala desira iniustoqui. Rom. 7.

Erran ahal dirogu bekhatoriaz, aithortçen, eta eçagutçen diala lencoa ezpaiñez, eta mihiaz solamenté eta beré obrez vkhatçen diala Apostolu berac dioena : *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant* ad Tit. 1.

Leguia irakhourtçen dugula, eta ez beguiratçen, *Legimus legem, & non facimus eam.* [29] Rom... ? (illisible)

Eta lekhu bereā apphalago : *Quid gloriaris in lege, per præuaricationem? legis Deum in honoras nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes?*

Traidoria, eta malhurusa, leguiaren haustian çergatic vrguillian eta vanitalian sartçen çira leguiaren lencoa desohoratçen duçu eta lencoa ren içena çietçaz gentilen artian blasphematuric guertatçenduçu, minço çen bertçé orduz Apostolia, Christiño gaixtoer, eta egun, çuri eta niri, bekhatoria. Ibidem

Conclusionia eman eçaçu lencoaren contré bekhatian biçi guireno pagano guirela, eta pagano beno sordeich edo gaixtoago guirela, çeren hare eztaqui çer hariden, eta çuc bay, hare ohoinqueria, debekhu dela, estaqui, gue bay ; hare estaqui heriotçia, bekhatu dela, gue bay ; eta ignorantiaç hura baitu desenkhusatçé eta gu iaquitiac condénatçen.

Haboro diot demonio guirela, eta sordech, obra onac vtçiric, bekhatian biçi guireno.

Demonioac dian malhurric handiena gratia galduric, ifternura eroriz gueroz, da, iossiric, itçaturic, eta obstinaturic baitago beré malician, eta gaixtkherian, halaco moldez non ézpaita possible, diuertí, eta separa ahal dadin beré obiectoaganic, behin hartçaz hautu, eta electione eguiñez gueroz, behin besarkhatu dian gauça, eçin quita baitiro, eta behin quittatu dian gauça eçin bessarkha baitiro, hala dio San Thomas

[30] D. Tho. Doctor Angelicoac. *Voluntas Angeli adhæret obiecto immobiliter facta electione, ita ut non possit relinquere quod amplexa est, nec amplecti quod relinquit.*

Psal. 37. Psalmista Royalac eré hori bera erraiten çian : launa çuré extayec bethi hastio çutié, eta hayec çuré contra duten maliçia, bethi gora doa, hauda deabruen obstinationearén lehen causa.

Superbia eorum, qui te oderunt ascendit semper.

Segond causa da, guré Iencoac hayen conuersioneari beré gratiaz eguiten dian vkhoa, eta erreffus iustua, çéré baita iustu, conformé, eta eman Iencoarén decreto eternalari ; Aingueru gaixtoac, eta arima gaixtoac behin damnatuz gueroz, Iencoac hayer eleçan eman gratiaric, itçulçeco penitentiara, eta conuertituric saluatçeco, hau da segond causa.

Heren causa da çeren iusto baita, eta guré Iencoac iustuqui iuiatu baitu, Aingueruen faltac eta bekhatiac, elitian barkha ez erremeti, faltetan eta culpan, eroriz gueroz, baiñan liren iagoiticotz irremissible, eta irreparablé hala nola, iustu baita guiçonen faltac, eta bekhatiac elitian barkha, ez remeti, hilez gueroz, hala dio San Damascenec, *Hoc est hominibus mors, quod est Angelis casus, seu lapsus.*

D. Dam de
fidæ Orthod
cap. 2.

Bekhatien barhamendiaren respectus Aingueruen faltac, eroriz gueroz, eta guiçonarenac hilez gueroz, orobat dira, bardin dira ; errayten balu beçala hala nola guiçonac hilez gueroz beré bekhatien barkhamenduric ecin baituqué, hala, hala, Aingueruac eré eroriz gueroz eztuqué barkhamenduric, hau da demonioaren obstinationiaren heren causa.

[31] Halatan segur da, bekhatioria çu eta ni, eta gu beçalacoac bekhatian iossiric eta obstinaturic egoyten guireño, obstinatione haren respectus, deabru, eta demonio guirela hargatic guré launac, çuri eta niri eta gubeçalaco demonio harritu gogorri oyhu, eta heyagora eguiten çian,

Act. 7. *Ierusalem, Ierusalem, quoties volui congregare, & sicut gallina congregat suos pullos, & noluisti ?*

Ierusalem, Ierusalem, eguin ahala çembait aldyz eguindut çuré bilteçeco, eta enuçu entçuen etciñen nahi gin, oilloac bere vmeac eta chichac edo chitoac, hegualetara beçala, nic eré çu nigana bildu nahi cintudan, bena ené deiari eta ené boçari gorrarena eguinduçu, guré launa berac errayten çian iudu gaixtoçy, eta hayen personan guri orori, *Vos spiritus sancto semper resistitis*, harritu gogorrac espiritu saindiari guerla, eta resistentia bethiere eguiten duçié.

Iacob. 2.

Hambatequi bekhatian harrituric perseueratçen duguño demonio guira, deabru guira.

Hartan guireño demonioac baiña gaixtoago guira, sordeich guira : sathanec nola beré dôuetaric ezpaitu deuseré galdu Iencoaren gratia baicic badu fedé eta sinhestendu badela Ienco bat, eta oraño badu eré

Iencoaren beldurra, haren icenaren aipatçiaz, eta entçutiaz lekhu orotan lotsatçé da, eta ikharatçen, hala dio Apostolubatec, *Credis quia unus est Deus, bene facis, Demones credunt, contremiscunt, & ingemiscunt.* Sinhesten duçubadela Ienco bat, onsa eguitenduçu, demonioec eré baduté sinhesté hori, ikharatçen dira, nigar, eta cincuri hari dira. Halatan, bekhatoria, behaçaqu, deabruac badiçu bi gauça fedia, eta beldurra, çue eztuçu bathaiçi fedia solamenté estuçü, beldurric çuré fedia eré fedé hilla duçu hambatequi diabrua baiño sordeich çerela vkha diroçu.

[32]

Hargatic spiritu saindiac erraytendu, *Vtinam aut calidus esses, aut frigidus, nunc autem quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo.*

Apoc. 3.

Nahinuque bero ičan çine nit Christino ona beçala, edo hotz paganoa beçala, baiña çeren eppel baitçira, ez hotz, ez bero, ez pagaño, ez Christino, neuré eçagucetic, cein baita emaiten aditçera ahoaz, hassi-conuçü çuré egoixtera eta accatçera.

Bekhatoria bertçé capitulia hassi gabé conclusioné huntan othoisten citat etciren pagano edo sorceich, et çiren deabru edo sordeich, ené bidian sar cité, orhicité hilçiaz *Memento mori.*

Neuré adisquidia beldurniça çuri eta niri guertha daquigun Pharaõ Erregueari beçala hare Moiseren, eta Iencoaren populiaren contra çuela Moisec eta haren Ièdeec itxasso gorria, bi partetara erdiraturic hayer passagé emaiteco, itxassoa iragan çuten oiñac busti gabé Pharaon aldiz beré gendé ororequin itxassoaren erdian itho, edo hondatu, ikussi çueneã Pharaonec itxassoaré erdira çenian itxassoco vra elkharganat iuntatçen cela oihi eta heyagora eguin çian : *Fugiamus Israelem, Dominus enim pugnat pro illis, contra nos.* Goacen, ihessy guibelerat, Ienco guré contra da, bena berandia cen, çeren vrac elkhargana bilduric, Pharaõ, eta haren gediac oro erräden beçala galdu, eta peritu çiret, hala dio escriturac, *Fugientibus illis, sed accurrerunt aquae, & inuoluit eos Dominus in medijs luctibus.*

Exod. 14

Hala, hala, bekhatoria herioaren orena heldu denian, oyhu, heyagora çue eta nic eguiñen dugun ; dugun Ap-heça ! dugun Fraidia ! dugun Confessione ! dugun Sagramendia ! dugun espatio ! dugun termiño penitentia eguiteric baiña miserabliac, eta galdiaç gu, beldur nuçu eztugun vkhené Ap-heçic, Fraideric, Confessioneric, Sagramenduric, Espatio-ric, Termaiñoric, ezten içanen penitentia eguiteric, ez lekburic, eta herioa çunçurretic lothuric, deboilla guitçan, eta labardeca, Iesvs erran gabé, herioaz orhitu faltaz, eta gorpitçac eriden beçaiñ lité beré ohia ilherrian, arima gaichoac, ediren deçan beré sepultura ifernuan Ienco misericordiosa, othoy hantic beguira guitçaçu.

[33]

× × × × × × × × × × × × × × × × × ×
 × × × × × × × × × × × × × × × × × ×

ONSA HILTCECO

BIDIAREN.

BIGARREN CAPITVLIA.

Capitulu hontan frogatzen da Escritura
saindiaz, legué çaharraz, onsa
hiltçeco bidia, dela hiltçiaz
orrohoitcea.

Ecles 7.

[34]

ESPIRITV saindiac emaytendu manu, eta conseillu onbat mundu orori Salamon çuhurraren ahotic, erran dianian, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis!* orhitçité çuré azquen orenean helduco diren gauça berriez, eztuçu iagoiti eguiñen bekhatuic.

Nouissima hitz hunec significatzen du herioaren oreña, eta manatzen du bat bedera hartçaz orhit içatera, edo oraño significatzen du, arima galdien penac eta supplicio eternalae, ceintara, demonio ororen compañian condemnaturic ioanen baitira hillez gueroz, herioac bekhatian attrapatzen eta surprenitzen baditu : edo significatzen du arima hurusaren eta salbatiaren felicitate, eta contentamendu æternala, ceintara segurqui eta infailliblequi sartuco baita çeruco Erresuma handi hartā, lencoaren gratian mundu huntariç partitzen balin bada oraño significatzen du iuiamendu particularra, noiz eré arima bat gorpitçetie ialqui den beçaiñ fité lencoaren Tribunal iustuaren aitçinera presentatzen baita eta han lueé iustu haren aitçinian, haren obra onac, eta gaixtoac oro examinaturic, eta balentça batetan, beçala onsa pissaturic, gorpitça lurrera baitoa, eta arima edo lencoarequié Ceruco gloriara baitoa, edo seculacotz ifernura demonio oroquin condemnatzen baita, hori

da iuiamendu particularra ; erran dut iuiamendu particularrean Arima badoala, edo Parabissura, edo Iffernura ; ceren Purgatorioa baita heren lekua, hara Ioanic eré, segur baita, handie dembora complituric parabissura Ioanen dela edo endelgatcen da, nouissima hitz hartçaz, iuiamendu generala, noiz eré azquen iudicio general haren egunian, IESV-CHRISTO guré launa ginen baita hillen, eta biçien iuiatçera, eta orori oney, eta gaixtoey, gorpitz arimey, errecompentxaren, edo punitionearen emaytera, oney parabisua, eta gaixtoey Iffernua, Ceruare eta Lurraren aitçinian, eta Aingueruac egonē baitira Iugé haren aldiā inguru, inguru trompeta soñuz onen aldé eskhuñian, eta gaiztoen aldé ezquerrean bereciric eçarten, eta guisa hartan mundu visiblē eta vniuersal huncē, beré azquen fiña, eta azquen corsua vquenen baitu, horieç dira, nouissima, hitz huncē endelgatu behar diren gauçac, eta horietçaz orhit guiten, dio Salomonec, bekhaturic ez eguiteco, onsa biçitçeco, eta onsa hiltçeco. *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Orhitçité hiltçiaz, eta iagoiti ezluçu eguinen bekhaturic.

[35]

Gauça segura da, eta duda gabia, guizonac, eta emaztiac gogoan ardura eduqui badeça, beré Arimaren, eta Gorpitzçaren separationia, mundu hunen azquen fiña, eta akhauatça, Iencoaren aitçineā Arimaz eguiñen den iuiamendu particularra gorputçaz, eta Arimaz azquen iudicionian içanen den iuiamendu generala, Iffernuco pena æternalac, Parabissuco placerrac, eta deliçiac, eta mundu hunen galtçia, eta deseguitia, iagoitic, ez batac, ez bertçiac, eliroitē Iencoā offensa, ez bekhaturic eguin.

Hambatequi bekhatoria saluazionezco eguitecoan, nahi baçira behatu Salomoni, hiltçiaz orhit çité, eta onsa hiltçeco bidé hoberic, iagoiti ezliroçu ediren.

Nahidianac fructu onic ian eta goçatu, heldu denian çuhaintçian den leccurat, lurrian çuhaintz haren pian diren frutietaric, eztu hartçen, ez iatē çuhur bada çeren commonsqui lurrian diren frutu onac, gaixtoac baitira, eta hirotiac, eta ez bateré naturalac, baiña soguitendu goiti, eta çuhaintz haren gaiñian diren frutu on, fresco, delicatu, eta khirestu eztiñen hayetaric iatendu, eta hayetçaz beré ahoa, eta beré estomaca rescateçendu, alegueratçen, enteritenitçen, eta assetçen.

[36]

Mundu hau, çuhaintz handibat idurida, haren pian diren frutiac, oro khiretxu, corròpitu, satxu, eta poçoatu dira, hetaric ian badeçaçu, galdu, çira, hil çira baiña eguiçu so goiti, çu haintçé haren thima, baita Cerua, hantie hartçaçu, nahi çiren beçambat frutu hayec emanen drauçié goço eta çaporé onbat, ianago, nahiago, çuré arima appetitua çorrozturic guelditueoda, eta goço onian edirenen du beré assia, eta beré assiañ goço ona, frutu delicatu, eta admirablē haren esparatçac,

Psal. 16. eta desircundé handiac, erraneraçi çian Daudid Erreguiari, *Satiabor cum apparuerit gloria tua*. Iauna lurreco frutiec eçin assetçen nuté, baiña çuré gloria behin ikhus badeçat, ordian ené arima, bethe, assé, eta complitu içanenda.

Coloss. 3. Eta nola Ceruco onac eta frutiac baitira aldé orotarie on eta segur, hala hala lurrecoac dira aldé orotarie falso, flaco, eta trompur, hargatic errandu Apostoliac, *quæ supra sunt sapite non quæ super terra*, gogoa eman eçaçié lurreco oney, eta frutiey, ezteçaçicla hayetarie iā, baiña eguiçié so goiti, Ceruco oney, eta frutiey, eta hayetarie ian eçaçié. condatçenda Mithridates Ponté herrico Erregué handibat beldurrez beré Erresuman, edo campoan, combait traidoré gendé gaixtoc poçoaturic hilleraçi leçaten inuentatu çiala, eguin, edo eguin araçi ciala contrapoçoa admirablé bat, poçoa ororen contré erremedio bat, ceini eman baitcian [37] beré içena icena, eta deitha erraci, Mithridata, eta mudian çen egungutiez, beré Mitridat hartarie, iaten, eta erreçebitçe ciela, beré bihotçaré, poçoa ororen cõtré azcartçeco, eta segurtatçeco, eta nola Erreguiac, hala nola, nor nahiden, fortunarén iocoaren eta errotaren pera noicic behin, errorten ahal haitira, egun batez, Erregué gaiçoa guerlan, erori cela Erromaco genden, beré exayen escura, eta nahigabez desohoré hura beré personan ikhussi, non ororen mirail, eta ororen hirrigarri, Erromaco hirian Captiuo eta presoner estecaturic, eta trocaturic sarladin, beré hala, hartu ciala, eta ian, ediren ahal çian poçoaric bortitçena, eta bicicna, vstex berac beré buria hilen çian, baiña aurher eta inutila içan çen, Erregué haren insseia, çeren, nola haren bihotça lehen mithridat contrepoçoa hartçaz ezcartu baitcen orduco pocoa harc, çombat ahal baitçatequian azcar,, eta violent etçian vquen asqui indar haren contré, hari biciaren edequiteco, eta hala Erregué miserablé hartçaz exayac eguin çian plaçer ciana.

Bekhatoria, othoy, egunian behin hassirie çuré gastetassunean harreçaçu contrepoçoa huntarie, eta hartçaz çuré Arima azcar eçaçu eta bazca, eta segurtacité hala eguin badeçaçu eztiçula iagoiti bekhaturic eguiñen, *In aeternum non peccabis*, eta hambatequi onsa hilen çirela cerén çuré arimaren exai gaistocç, emanic eré hari poçoa, ezliçu vkhenen indarric haren contra poçoa harc hari edequiteco gratiaren bicia, haren barnian den, mithridat, contrepoçoa eder, oneta haitu hura dela causa, cein haita, herioaren memoria, hiltciac orbitcia.

[38] Lactant.
lib. de ira
cap. 13.

Naturalistec diote Vipera, dela Sugué mota gaixtobat, Ceinçec beré aussiquiaz Gendiac, eta Animalac poçoaturic communsqui hiltçen baititu, eta haren aussiqui gueixtoaren sendotçeco, eztela erremedio hoberic, edo contrepoçoa seguragoric, nola, Vipera, Sugué haren beraren herhautsa. Suguic behar diala erré, eta guero herhaustu denian, non eré baita çauria, eta aussiquia, han eçarry eta applicatu

Suguiaren herhautsetic, eta çauria, eta mina, quand & quant sendotçen direla.

Neuré Adesquidé maytia, nahi ezpaduçu Deabru Sugué gaixto harc çuré Arimari aussiquiric, edo çauritic eguin diçon, educaçu çuré bihotçaren çäberan, herioaren herhautsa, estuçu perilic, minic eguindieçaçun bekhaturic eguin baduçu, Sugué harc, Deabriac, aussiquiric, çuré Arima çaurtia bada, herioaren herhaussetic emä eçaçu applica eçaçu miñari, eta çauriari, ené gain, çauria, eta miña ezpadite bertan sendo bekhatian hacira, hantic ialguiteco, bekhatian ezpacira, hartara, ez erorteco, Ceruco eta Lurreco Barbaree, estute edirenen erremedio hoberic, çuri emayteco, nola baita herioarē herhautssa, hiltciáz orbitcia.

Hargatic Salomonec berac, nola iaquintsun baitçen officio huntan, eta baitçaquian Arimen onsa sendotçen, eta eritcetic beguiratçen, errandu ederqui, eta çuburqui, guré aiteiñian hil denaren personan, *Memor esto iudicij mei, sic erit, & tuum, mihi heri, & tibi hodie*, orhiteité ené iuiamendiaz, hala, hala ičanenduçu çuré aldian çuria, atço cen ené aldia, egun ičanenduçu çuria, edo ené aldia egun duçu eta bihar ičanenduçu curia eta ceren luçamendiac, eta remiticiac guerotic guerora, eta egunetic egunera periloç eta dangeroç baitira, bekhatoria considera eçaçu pasagé saindu huntan Terminiõa eta Dembora labor direla, errayten diala atço, eta egun, egun eta bihar, guri erakhisteco, nola atço danic egun draiño, egun danic bihar draiño, arté hura baita labor, eta hertsii, *de hnes á mates, pocos sont los artes*, Espagnolac erraiten dian beçala, Dembora hertsii; eta labor hartan, egun oroz, gau oroz, oren oroz, momentu oroz, goician, eguerditan, arratzian, hiltciáz, herioaz, eta guré azquen orenaz behar dugula orhit ičan, bekhaturic ez eguiteco, onsa bicitceco, eta hobequi hiltceco.

[39]

Salomonec berac, hobequi guré bihotçian, eta guré borondiaren erdian herioaren orbitcia, eta memoria, iossiric, itçaturic, eta escriuataric, vtei deçan, erraitendu guiça hontan, *Quid superbis terra, & ciuis*, Guçona eta Emaztia lur cira, herhautz, cira, eta cergatic, vrguillian, eta superbian sartçen cira : erran nahi balu beçala, mundu orori; Aita Saindia, Cardinalia, Ap-hezpicua, Apeça, Emperadoria, Erreguia, Princia, Duca, Comtia, Marquisa, Baroiña, Aitorensemea, Laboraria, Aberatsa, Pobrea çer hari cira, çer dioçu, çer nahiduçu eguin, erran, edo pensatu, lur cira, herhautz cira, mortal cira, etcirela hebentic harat, vrguillutzu, glorioç, eta fanfaron, hil behar ezpaçunu beçala, orhiteité lur cirela, herhautz cirela, eta çuré hiltciáz orhituric, bicitçe saindubat bessarca eçaçu sainduqui hiltceco.

Eccl. 10.

Nahidut sinhetsi, eta sinbestendut, Eliça saindiac, baita IESV-CHRISTOBEN Espos maitia, eguia ooren iabé, eta habé handia haren odol pre-

[40] tiosaz erossia, eta iccutia, haren beraren Espiritu saindiaz guidatia, éta gobernata, vrtian behin gariçumaren lehen egunian, hausterri egun saindian, hautz benedicatiz, fidelen ororen buria, eta belarrac, Apheçac ceinåtçen dutianian eta erraiten hitz eder Loyec, *Memento homo, quia pulvis es, & in pulverem reuerteris*, orhitçité guiçona, berhauts cirela, eta herhaustu behar duçula, eztiála vkhen bertçé pensamenduric, ez bertçé intentioneric, guri orori othoitçia, representatçia, eta gomendatçia baici, ardura, eta possiblé baliz, bethiere orhit guintian herioaz, amoretic haren Espos saindiaren bicitçé saindiaz orbituric, eta hanc gugati Caluariaco Mendian hi Ohoiñen artian iragan dian herio, eta passione dolorosa, guré beguien aitçinian, mirail ederbati beçala harturic, haren imitationetan, bekhaturic eguin gabé biçiric, haren gratian hiltçeco dohaiña, eta fortuna ona, ardietz, eta irabaz ahal guendean.

Orhit niz neuré gastetassunean ikhussiric Pariseco hirian (cein baita Franciaco Erressumaren hiri Capitala guré Erregueen egoité, eta habitationé comuna, eta ordinarioa, eta lur orotaco hiri ederren, eta handien, edo lehenbicicoa edo bigarrena) Eliça handibat, cein deihatçen baita Innocenten Eliça, eta Eliça hartan ikhussidut ilherri handibat, Ceinçetan hil estranger ororen gorpitçac ehorsten baitira comunzqui; eta campoticoec beré Hobiac eta Sepulturac edireten baititusté ilherri handi, eta çabal hartan, hillen heçurrac goiti daudé galerietan inguru, inguru, alchaturic eta hedaturic, eta he çur hayén pian, hillen heçurrac mintçatçen balira beçala, hitz hoyec daudé, Escriturian iarriric lenguaie Francesian.

*Nous auons esté comme vous
Vous serez aussi comme nous.*

Erran nahibaitu escaraz, guré lengagian, içañ guira cieç beçala, cieç eré içanen ciraté gu beçala.

Eta guero hitz Francez hayen pian, irakhurtçen dira hitz eder batçu latiñez escrituran iarriric, hile hayen heçur berac, biciey mintçatçen balira beçala, guisa huntan.

*Ibo, Ibis, Ibit,
Ibimus, Ibitis, Ibunt.*

Explicacen baitira, guré lengagian euscaraz, façoïn huntan; loane nitz, loanen cira, loanenda, loanen guira, loanen ciraté, loanen dira.

Bekhatoria, neuré bihotça, aguiá iça cira Parisen, aguián ez, eta han içanic eré, aguián etcira orhitu hilen eçurrec, biciey, erraiten

dutien hitceez, eta proposez, baiña aumenz, çuré parropiaco Eliçan sarticien cirenian, eguiçu sobat çuré aitecinian Ioan diren çuré asquaciac, adisquidiac, eta çuré eçagutiac, eta orhituric hayen hilciac, orhiteitè çuriac, considera eçaçu, içan direla hec beré demboran, çu çurian ciren beçala, edo guchiago, edo gutiago, eta cer eré ahal baiteinatèque, çuré orena, eta çuré aldia gin dadiñian, nahi bacira, eta ez, çuré biçarrac eta çuré muthurrac despít diala, hayec beçala herhaustu eta hil beharduçula, hori çuré gogoan eta bihotçian harturic, requiem, bedera, hil gaiço hayegatic, Eliçan barnen edo campoan erranic, edo erran eracir ic, bateré bada hayen artian, onsa hildenic, eguiçu onsa, hayen hilcé onian çuré parthé onarén vkhaiteco, bateré bada hayetan gaizqui hil denic, fiñ gaizto, eguin dianic, hayen exemplutic, çuré probetchua eguinic, corrigi cité reforma cité eguiçu penitentia, damna etçitian, hec galdu, eta damnatu diren beçala.

[42]

Erranendu çombaitec, orga eçarri dudala idien aitecinian, ceren neuré onsa hiltceco bidia ren brogatceco Salomonen hitçac aiteiñ aiteiñian lehenic alleguatu, eta raportatu baititut, eta guero ondoan David Erreguiarenac, baiteen Salamonen aita dignia, baiña eztut ansia, ala guibela, ala aiteiña, aita semé hoyec biac ederqui, eta sainduqui minçatu dira nic hassi dudan bidiaz, cer eré baita, eta cer eré içanen baita, aitaç vkhenen du semiac eztian ohoré hura, beré bekhatien onduan, penitentia handuric eguiñic, eta hartan hilic, Eliça saindiac eduquiten baiçu, saluatu dela, parabissuan saindu handibat dela; semiac aldiz, vteidu eliça saindia dudatan, ala cen saluatu, ala damnatu, eta Eliçaco Doctorac eré, norc beré opinioné particulara bessarcaturic, baitciec saluatu dela, bertceec eztela, batac bai, bertceac ez, bi partoetan iarrí dira Salamonen Arimaren eguitecoaz, eta nola puntu hau iugé ororen iugiaganic baita dependitçen, dugun hari remeti, eta goaçan atçiña guré bidian, eta ikhussiric Salomone manu, eta conseidu ederrac, eta saindiac onsa hiltceco moyenz ikhus deçagun cer erraiten, dian eguiteco hartan berian, haren Aitaç Erregué David saindiac.

Aguerida escritura saindian David Erreguiac guré lencoa bi ocasioné handitan particularqui offensatu eta desoharatu ciala; lehena cen noiz eré Bersabea edurraren amorio desordenatuac itsuturic, eta haren buruco huna nahassaric, eta cordocaturic, berzceren emaztiaren ondoan ibilli baitcen, eta hari beré senharra, vria, hil eraci baitcian, hobequi moyen hartçaz beré desircundé gaixtoen harequin complitceco, eta heldurgabé hartçaz placer cianiã, placer cianaran eguiteco, eta colpu batez bi bekhatu handi, eta graué baitçutian cometitu, herioteia, eta adulterioa, bekhatu hayen punitionetan Erregué hura galdia cioen, eta damnatia secula cotz, lencoac hartçaz misericordia vkhenic, ezpalu auertitu, eta mehatchatu beré faltez Nathan Prophetaren ahoaz, eta

[43] 2, Reg.
12.

harc, *Peccavi*, erranic, bené penitētiāz ezpalu reparatu beré bekhatia, eta beré falta.

2. Reg.
24.

Bi garren aldian David Erreguiac, guré Iencoa eçarri cian coleran handizqui, territatu, samurtu, eta khecha eraci haren contra, ceren Erresumaco populia condutan eta roletan eçarten ciala, sobera glorificatu baitcen, superbian eta vanitatian sarthu beré buriaz, ordian eré, Erregué miserablé harc, galdu eta peritu beharcian, Ienco misericordiosac ezpalu egorri Propheta Gad hargana, haren mehatchatcera beré eguin cian faltaz, eta ezpalu berrisqui Erregué criminel harc beré dolu, eta penitentiaren moyenez, beré bekhatiaren barkhamendia irabaci, han berian Escriturac erraiten dian beçala, *Ego sum qui peccavi, ego iniquè egi, isti qui oues sunt, quid fecerunt? certatur obsecro manus tua contra me, & contra domum patris mei.* Iauna ninuçu bekhatotoria, ninuçu gñizqui eguilia, hoyec ené ardiac dituçu, hoyec eztiçie oguenic, çuré coleraren açotia, ené, eta ené echiaren contré itçul eçaçu.

[44]

Psal. 54.

Neuré adisquidia, nahi baduçu ikhassi David Erreguiaren secretia, nola ialqui cen beré bekhatutic, nola perseueratu cian, nola onsa hiltcen, iaquin eçaçu etcela bertçeric hiltçiaz orhitçia, baici, herioaren beldurra, hura cen haren bidia, haren arma, eta haren contraçoça, beré etxayen ororen garayteco, hala berac aithortcendu, *Cor meum conturbatum est in me, timor mortis cecidit super me,* herionaren beldurrac ikharatcen tu ené caiñac, eta ené heçurrac, herioaz orhiteen niçanian, estat onic ez ianian, ez edanian, ez loan, ez ginian, ez Ioanian, ené Arima, eta ené Gorpitça, çaurtu, eta colpatu dira herioaren beldurra dela causa.

Psal. 6.

Erregué Dauitec ezpatian ediren erremedio hoberic gratian egoyteco herioaz orhitçia beno erra beharda boteré handi diala harc, guiçonaren, eta amaytiaren Iencoaren leguiaren pian chuchen, eta ferme egon eraciteco erregué gaiço hura, herioarē beldurra beré bibotçian iauntssiz gueroz, edó bezlituz gueroz, ardura mintço da beré herioaz, beré herhautsaz, beré penitētiāz, beré Psalmé orotan quasi. hattacotz eré Iencoaganat conuertituz gueroz eguin çucian cazpi Psalmé Penitentialac, suiet eta materia hontan berian hayetarie Iehenian dio, *Lauabo per singulas noctes lectum meum, & lacrimis meis stratum meum rigabo*; Iauna orhituric hil behardu dala, eta çuré aitecinera presentatu, çuré beldurrez eta neuré bekhatien doluz, eta desplaceréz, gau oroz eguiñen diçut nigar, eta neuré nigarrez, neuré ohia, boustiren, trempaturen, eta vceuciren diçut.

[45] Psal. 103.

Cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum flectumiscebam. Herhautza oguia beçala iaten nian, eta neuré edana nahastecatçan nuyan neuré nigarraz, dio harc berac erran nahidu, apairu aldical, neuré ian edana eguiten dudan ordu eta oren oroz, neuré hiltçiaz herioaren

herhauzetico, edanari neuré beguietaco nigarretaric, nori beré iaquia, egun oroz mayten nian.

Propheta harc berac dio bertcé lekhu batetan, *Fuerunt mihi lacrimae, panes die ac nocte*, ené nigarrac, ciren ené ian, edanac, eta ené hazcurria gauaz, eta egunaz; delictuqui, eta friantqui bici cen Erregué hura haren mahagñian etcenian cerbitçatcen haren platetan berce haraguiric, ez viandaric, ez haren flascoetarie emayten edatera bertce mahaxarnoric, haren bi beguietarie erorten çen nigarretaric baici erran balu beçala, ené gorpitçari emayten dudan oren guciez beré refleccioné corporala, oren berian neuré Arimari emayten dut beré refleccioné espirituala, eguiten-dut nigar bihotçez bereré, orhitcenitz neuré hilciaz neuré bekathiez, neure lencoari eman behardudan contu herxiaz, eta guero nigar hetçaz, eta orhitcē haftçaz allegueratçendut, eta consalatcen neuré Arima tristia, eta Arima gaichoa.

Psal. 41.

Erregué penitent harc berac orhitcen çenian beré hilciaz, eta beré bekhaties, beldurrez eleçan asqui penitentia eguin beré faltez, eta ikhusten cianian etciala beré bihotçian contritionia asqui handi, nigar eguiteco, eta beré nigarrez beré bekhatien çahatçeco, eta hayetçaz vcutçeco, othoitçez cagoen iencoari igorlicon gratia haren bihotz gogor raren, eta hotçaren, espiritu saindiaren suyaz beracetco, vrtçeco, ematçeco be ré gogora beré bi beguietan behera nigarrez, bi itkhurriren eguiteco, hobequi beré barcamendiaren içateco gratian perseueratçeco, eta fiñian onsa hiltçeco; haren othoitçia irakhurteen dugu Psalmo huntan : *Gibabis nos pane lacrimarum, & potum dabis nobis in lacrimis in mensura*. launa eguiçu oguibat ené nigarres, eta ogui bartçaz, othoy ardura, ardura bazca neçaçu, eguiçu ené nigarrez beharden eda tecobat, eta hatic indaçu edatera beharden içariac eta mesurac gainti eguinic eré, eztiçut ansia neuré çerrac onsa, eta iustoqui pagaturic, çurrequin biciric, çutan hiltcen banitz ené ian, edana hebentic harat den gauaz, eta egunaz, nigarra, eta contritionia, hurac badutut ber, esperantça dut ené orena jin dadiñian hiltcē onbat vkhenen dudala.

[46]

Psal. 79.

Neuré adesquidia nahi baduçu eguia frogatu erran diren Psalmo hoyetan erranen duçu David Erreguia bekhatore handibat içanic, penitent handibat içan dela çeren beré bekhatiez, eta beré herioaz ordu onez orhituric saluatçeco bidé onā cherçatu eta ediren baitçian, hambatequi erraçu penitent handi harc beré salbamendiaren obligacionia oro çorçiala herioaren memoriaari salbatu cela, çeren herioaz orhitu baitçen, eta damnatu içanen cela herioaren orhitçia, eta beldurra oukhen eçpalu hori errandu Psalmo deuot huntan : *Circumdederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me, dolores Inferni circumdederunt me, praecipauerunt me laquei mortis*. Vnguratu nuté herioaren penec, eta dolorec, eta ené iniquitatiaren nombré handiac, eta grauitatiac, nahassi

[47] Psal. 47. nuté, eta lotsatu, Ifernuco penén, eta herioaren laçoen beldurrac, ikhussi banitu beçala, harrituric, eta lotsaturic, ené arima, eta ené gorpitça, carcelian, eta presondeguian daudé, iduritcen çaut, herioa, eta Ifernua, neuré beguien aiteinian ikhousten ditudala, erregué penitent handi honen deuotionari, capitulo hontan, azquen conclusioniarene emay-teco, eta hanc herioari çombat ohoré, eta respectu eman dian, behacité azquen Psalmo huni, eta ordian çuré bekhatiez, eta çuré hiltciáz orhituric, ené adesquidia, eguiçu nigar edo bihotceç, edo beguiez.

Egunian hiruretan neuré lencoari, neuré laudorisac, eta neuré esquer alaguestac errendatuco diotçat, ceren ialquiric neuré bekhatietaric, eta herioaz orhituric, bidé onian iarri benitz erranendut mundu orori; Aingeruej, eta giçonej, Cernari, eta Lurrari, hilej, eta biciey, çombat onden lencoarequin içatia, eta çombat damu den har enganice apart içatia, eta esperança dut Ienco handiac ené boça, eta ené oyhia entçunen dïala, ardura chiago eré beharnuqué, baiñan aumens egunian hiruretan, arratsian, goician, eguberðitan, eztut faltaric, eguiñen, cantatçera goraqui, eta publicatçera mundu ororé aiteiñian, çombat gratia, eta çombat misericordia Iencoac eguindian ené arimari, bekhatiarene larru çaharra vtçiric, gratiarene larru berria iauntsi dut, eta beztitu, dio Erregué penitentac, *Vespere*, & *manè*, & *meridiè narrabo*, & *annuntiabo*, & *exaudiet vocem meam*.

Psal. 54.

[48]

Sinhestendut Eliça saindiac IESV CHRISTOREN Esposa maytiac eta ederrac, Erregué deuot hunen imitationetan, çuhurqui, eta sainduqui ordenatu dïala, egunien hiruretan Eliçaco cegñiac populu fidelen artian ioceraci litian, goician, arratzian, eta egouerditan, eta costuma honest, eta laudablé hori, comunz qui deithatçenda Aue Maria ezquillen ioitia arratsian, goician argui ceigñiac, egunerðitan egunerdi ceigniac, halaber daducat Eliça saindu hanc berac, oukhen-dïala borondaté, eta intentioné, ez quillaren soiñuez guré bat bederaren obligatceco, eta auerticeco, guré sortciáz beçala, guré hiltciáz eré aumens egunian hiruretan bereré, haiñ bertcé aldis orhituric guré hérioaz, eta ialquiric guré bekhatietaric, ikhas guendeçan prest egoitera eguruquitceco gratian guré herioaren, eta onsa hiltceco.

Coinbat Doctor deuotec dioté ceignu horien joitia gindela, guri representatceco hemabortz Misterio principalen, cein baitira partituac hirur bortçetara lehen bortçac Misterio ioyosac, Bigarré bortçac, Misterio dolorosac, hirur garren bortçac, Misterio gloriosac.

Bertcé batçuec, dioté handic endelguatçera emaité dela Eliçaco hirur misterio handiren eçaguteia, cein baitira, Annuntiationia, Resurrectionia, eta passioné dolorosa. Lehena eguin cela, arratsian, bigarrena goician, hirugarrena egunerðitan hartacotz Eliçan ezquillac hiruretan joiten direla, arratsian, goician, eta egunerðitan hirur Misterio hayen

memoriaren guré espiritiaren barnian ecarteco, eta haren pitceco, eta bayetçaz orhitera citeco.

Ne uré adisquidia çer eré baita costuma horçaz Erregué peniten handi harçaz orhituric, eta harturic haren exemplia çuré guida, eta çuré mirail, eztadin iagoiti iaagan egunic, hemendic harat, non hiruretan, etcitian orhit çuré herioaz, hala eguin badeçaçu, esperançça dut David Erreguia, bekhatian beçala imitaturen duçula penitentian bici çireño, eta hiltcian oukhenen duçula çuré Arimaren paussia: eta Iencoaren benedictioné saindia.

Egun batez Ezechias Erregué handi hura beré ohian çagoen hiltceco pundian eritarssun handibatez colpatia, hala dio Escriturac, *Agrotavit Ezechias usque ad mortem*; Iencoac Isaya Propheta igorri ciã Erregué eri haren bisitãçera, bisita hartan Propheta mintçatu cen Erreguiari guisa huntan, *Dispone domui tuae, quia morieris, & non viues*. Erregué Ezechias Iencoaren partez manatçen citut eta abertilcen, emandeçaçun çuré Etcheari, çuré familiari eta çuré eguitecoei beharden ordria, eta errequeitia, eguiçu çuré ordeignia bihar hil behar duçu çuriac eguindu. Erregué harc, entçun cian beçain fité Prophetaren abotic beré herioaren berria eta meçia, Escriturac dio, beré beguitartia paretari itçuliric othoitz hau egutã ciala Iencoari, launa othoy, orhicité, neuré cecuria, eta neure dembora ahal beçanbat, çuré cerbitçuan eta çuré beldurrarë pian emlegatu dudala, çer eré çuré beguien aiciniã vsté heinian, cela on eder iusto, eta laudablé, haren eguitera enxayatu niçala, eta oray, othoy indaçu dohaiñ, eta gratia neuré bekhatiez dolu, eta desplacer içateco; indaçu espatio, dembora, eta termaiñu neuré bekhatiez penitentia eguiteco, eta ber orenian beré orationia akhabaturic beré bi beguie tan behera nigarrez, bi ithurri hañdiric eguiñ ciala *Fleuit Ezechias flectu magno*. Ordian guré Ienco mintçatu cela Erregué hari guisa huntan, *Audiui orationem tuam, & vidi lachrimas tuas, ecce adjiciam super dies tuos, annos quindecim, & de manu Regis Assiriorum eruam te, & Civitatem istam, & protegam eam*; Ezechias ené adisquidia, ençun dut çuré orationia, eta othoitzça eta ikbussi ditut çuré beguie tan behera ialqui diren nigarrac, sendo cira, aldi huntã emayten drauçut bicia, eta çuré egunac luçatcen ditut hamabortz vrthez, çuré contritioniaren, eta nigarren amorecatic, Assiriaco Erreguia, baita çuré etxaya haren escuetaric, çu çuré hiria, eta çuré Erresuma oro deliuratuco ditut eta defendatuco, mundu orenen contra. Neuré Adisquidia, soguiçu herioaz orhiteiac cenbat indar, botheré eta bertuté dian, bihotzbat beratçen du, den gogorrena hantic idoquitendu nigar, Iencoari edequitendu beré colera, eta arnac, escuetaric, eta haren arestac, eta decretac eré aumens cominatorioac cambiatçen ditu, luçatcen, ematçen, eta moderatçen, eduçaçu solamenté herioa çuré gogoan, eta çuré bibotciañ, hura han baduçu ber, eguiñen duçu Iencoaz nahi,

[49]

Isay. 39.

[50]

eta bahar duçun oro, Iencoac eré beré aldetic eguiñendu çuc placer duçuna oro, hambatequi Iencoac, eta çu, biac bat içanen ciraté, çu Iencoarequin eta Iencoac çourequin gratiaz Iurrian, eta ceruan gloriáz.

[51] Ezta edireiten legué çaharrian Coraje bat vertute bat, constantia bat, eta patientiebat Iencoaren cerbitçaren artian haiñ handiric, ederric, miragarriric, eta quasi adorableric, nola içan baita Iob saindiaren Corija vertutia, constantia, eta patientia, orienteco herrian cen iaunic handiena, lehena, edo lepenetic bat cen Iob saindia, Iencoaren cerbatçari handi hura, hala dio Escritura saindiac. *Erat vir ille magnus inter omnes Orientales.* Iencoac eman cian guiçon hari çazpi semé, eta hirur alaua beré emastearen ezcutcian eman ceron oraño guré Iécoac guiçon hari çazpi mille ardi, hirur milla Cameleon, bortz ehun idi paré, bortz ehun asto ama, Iur etché, borda, eta bertcé onie, eta ederric Franco, eta egunbatéz ikhussi cian beré buria goician ohetic laudan orienten cen iaunic handiena, eta aberatçena, eta arratzian oheracoan ikhussi cian beré buria oriente cen guiçonie miserablana, eta ezqueleric handiena, deabruac sathan gaixtoac, Iencoaré permissionez aldé orotarie Iob saindia attaccatu cian, affligitu, eta ruinatú, bena hare eduqui on sathanen tentationé ororen contré, eta iagoiti ez galdu Iencoaren heldurra, eta haren amudioa deabruac onsa attaccatu cian, eta Iobec hobequi defendiatu, trompurra trompatia guelditu cen attaccatçaliac ohoria, combata, eta victoria galdu, eta attaccatia çenac, ohoria, combata, eta victoria irabaçi.

Berri tristiac, eta dolorosac Iob saindiari heldu dira beré etchian, meçubat heldu da campotic, eta dio Iob saindiari guisa hunta, Iauna sabæa herritic çuré etçaiac ginic armaturic, çuré bortz ehun idi pariac, eta bortz ehun astoac oro, alchaturic elguetic eramán ditusté, eta hayen beguiraçaliac oro nitçaz berzeiac elguian hillie colpez, eta massacraturic heda heda diaudeçu, ni ihessi escapaturic helduniz çuri berriaren condacera.

[52] Heldu da bertcé meçubat, eta dio, Iauna Cerutic subat erorida mendian çuré ardiçtan, eta artçaiñen burietan behera, eta ardiac, eta artçaignac oro su hare berac erratcen hassiric, bortcha escapatu niz çuri berri haren contatçeco.

Hirurgaren meçia heldu da eta dio, Iauna çhaldea herrico gendec çuré etsayec, gende handibat, eta armada handibat, eguinie Infanteria, eta Caualeria helduric, choriac Iuma ayrian beçala, çuré hirur milla Camelonac alchaturic, herriz camporat eramán, eta idoqui dituzté, çuré Caualia, eta acienda oro galdu da hil da etanie colpe eguindut iteurçiaz çuri berri hunen errayteco.

Laur guerren meçiac dio, Iauna çuré çazpi semiac, eta hirur Alauac çuré haurrac oro, semé primiaren eta guchienaren etchian elkharrequin

bona chera eguiten circla, eta mabatx-arnoric hobenetie elquarren gratia onori beiriac heteric edaten circla, eta elquarrequin beré ian, edanian plazer hartçen, eta alagueratçen haicé begoa handibat eta furiosbat, eguoerdi aldetic ialquiric, etchia, beré laur erro etaric, eta laur gonce-taric plaz gora eçarri diçu bat batian, eta beré pian oro etehiac erorten dela, arrabascatu, çitiçu herraustu, eta porrocatu, çuré haurrac oro, çuré familia oro galdu da, eta peritu, hayenac eguindu, aita çira haur gabé guertatu.

Berri tristé hoyen ondoan, Iob saindiaren gorpitça aztalian hassiric haren buru tinira draño, ezcabia, tígña, hazteri, çaccar lodibatec, hartu cian, eta beztitu, beré gorpitça, gorotzaté batetan gaigñian hedaturic çagoela harrec haren gorputceco haraguia biciric iaten çuela, Iob sain-diac ikhussi çia, eto oraño manera hartan çagoela, beré emazté propiac, milla des ohoré, eta milla mesperechu, beré beguien aitecian, eguin cioen eta deabru gaixtoac Iencoaren permissionez, aldé orotaric, beré onetan, beré ohorian, eta beré personan, arima salboric, milla inuirio, eta milla mesprechu eguin ciã guiçon saindu hari, eta hare oro soffritu, eta patitu, Iencoaren amorecatie, patientia handitan, eta patientia hare hura errendatu, Iencoaren, eta guiçonon aitecian patientia ororen exemplu, eta mirail handia. Neuré adisquidia nahi ducia iaquin, nola, eta çer guisaz Iob saindiac, miracullu handi hec eguiñ çutian erranen derautçut, bere hiltciac, eta beré herioaz orhitu çen, eta herioaren herhautzaz armaturic, beré buria garaitu çian dia-brua accaçatu, bere ohoriaren beré haurren, beré onen galcia, beré emastearen mespereichioac, beré gorpitceco eritassunac, eta penac cura-gosqui eta patiëtqui soffritu, eta errecibitu, sobat eguin çian beré sorteiari eta beré hiltciari, consideratu çian, nondie giten çen, eta norat ioan behartçian, eta ené bidiaz orhituric, beré buriaren contra, eta beré etxay ororen contra victoria ederbat, eta khoroa handibat irabaci çian, eta ardietsi, ené errana, eguia dela berac dio, ikhussi cianian beré buria estatu eta postura miserablé hartan, beré heguiac behera lurrerat ap-haldioric hassi çen Iencoari guisa huntan mintçatçen. *Nudus egressus sum de vtero matris mee, & nudus reuertar illud, Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum.* launa badaquit, billuz gorri gorria, neuré amaren sabeltie ialqui niçala eta badaquit halaber hil behar dudala, eta billuz gorri gorria lurrerat itçulico nicala, çuc emanic nituen guciac eta çuc botere cinduen beçala, edequi derauztatçu, çuc plazer duçun beçala eguinda, dela benedicatu çuré icen saindia. Adoratçen çaitut, maytatçen, eta laudatçen, eta nahi çaitut bici naiceño, adonatu, maytatu, eta laudatu, estut ansia neuré onen galciac, çu baçaitut ber, asqui aberatx, eta iaun handi içanen niz.

Neuré adisquidia, Iob saindiaren arma hori harturic, ordu onez,

[53]

[54]

IESV CHRISTOREN soldadu on bati emanden beçala, orbit cité herioaz, *Memento mori*, eta çuré orena gin dadiñian, çuré arima khoroaturic iarrico da içarrac baño gorago, Ceruric goren gorenian, eta nola eguitemeco orolan particularqui arimaren eguitemecoan luçamendiac baitira dangerous, eta perillos guerotie guera, egunetic egunera, luçatu gabé, çuré herioaz orhituric, ené bide hontan sarcité, eguiçu penitentia, onsa hiltceco eztaquiçun guerta, noizpait guertatu cena bekhatoré gogortu, harritu, eta obstinatu handi bati ; Surcus historiano deuotac dio, guiçon gaixto harc erraiten ciela ardura, ardura, asqui ciela hirur hitecz saluatceco, eta bere hiltcian beré hirur hitçac erranic saluatuco cela anartean etciala ansia trufatcen cela penitentia eguitiaz, beré confessoraz eta

1 haren conseillu, eta anisu orotçaz, hirur hitz hec ciren, *Miserere mei*

• *Domine*, launa nitçaz misericordia euçu : çer heldu cen fiñian, lencoa,

P. on beçala, baita iustu, permetitu cian, behhatoré gogor hura, igaran ladin çubi batetan, eta igaraiten cela çamariz çubi haren gaiñian, vrité, oragé, vhzaté, eta tempesta handibat ginic, çubia eraman cian vrac,

[55] çamalduna eta Camaria berequin erortian vrean behera çamaldun gaixtoac erran lekhuari beré espechoan, beré hirur hitçac, *Miserere mei Domine*, deabruac haren memoria eta iuiamendia nabassiric, hirur hitz malhurus eta tristé hauc erran cituē hiltcian, *Rapiat omnia Daemon*, erran nahi baita, deabruac eraman detçala guciac eta manera hartā guiça gaixto harc beré hiltciac orhitu faltaz asqui ordu onez, eta beré penitentiaren sobera luçatuz, beré buria miserablequi galdu cian, eta damnatu.

Neuré adisquidia, vstedut capitulu vhuntan ediren duçula, çuré herioari çorduçun ohoria, amorioa, eta orbitcia eta vstedut edirenen duçula giten den capitulian, haiñ bertcé occasioné herioaren maitatceco, hartacotz bidé huntan goacen aiteciña.

x
x x

ONSA HILTCECO

BIDIAREN

HIRVR GVARREN CAPITVLIA

Capitulu huntan frogatzen da Escriptura Saindiaz, hambat legué berriaz, nola Eliçaco doctor saindiez, nola onsa hiltçeco. bidia den herioaz orhitçia.

I GVZQVIA orienten aguertcen, eta ialguiten den beçain fité, lurrian arguiada, gañac, eta ilhumpiac ihessi doaz, arguiçaguiac ere, eta berté Ceruco Içarrec, eta planetec, ala duté beré arguia eta beré claritatea, beré naturaz, edo empruntuz, eta iessanez harganic, oro haren abalquez gordatcen dira itçalcen, eta ezcapatcen, hanc orienten goician beré beguitaté ederra, beré bisturac, oðermen handiac, eta leignuriac, mundu huni aguerecen dutian pundu berian. Errana eré hala da latiñez. *Quando, Sol lucet, Luna, & Stella latent, Igusquiac argui euguité dianian, arguiçaguiac, eta berté içarrac oro gorda bité, bihoaz ihessi, itçal bité.*

[56]

Ber forman, eta maneran, herioaren veldurra, eta memoria çuré arimaren, eta bihotçaren barniâ deño, cer eré han abal bailiçatequé, concupiscentia, Colera, Auaritia, Vrguillu, Luxuria, eta desircudé gaixto, hurac oro igusqui hanc, herioaren orhitçiac, accaçatcen ditu beré presentiaz hiltcen, eta deseguiten, et Igusqui hura guré espiritan deño, nola han egonen dira bekhatic, daducat, hala nola suya, eta vra, hotça, eta beroa, churia, eta beltça, leccubatetan, materiabætan deborabatez impossiblè baita elguarrequila egon ditian, elguar, eguar ahal deçaten, hala hala impossiblè dela, herioaz orbitçia eta bekhatic biac elguarrequila, arimabaten camberan, beré egoitia, eta loiamendua ediren abal deçaten : gratia, eta bekhatic, contrario dira, exai herioaz orhoitcea da gratiaren dispositionea : herioaz ez orhoitcea Bekhatura Ioaitea : hartaracotz herioaz orhoitcen den Arima gratiara doa, eta herioaz orhoitcen esten Arima, Bekhatura Doa, manera berean norc eré baitu herioaren memoria, erran beça gratiara Doala, eta norc eré ezpaitu herioaren memoria ; erran beça Bekhatura doala.

[57] Bata iñanen da bidé onean, eta Bertzea bidé gaixtoan, bidé huntarie campoan, IESV-CHRISTO Iauna, guré Arimen salbatçalia mundu huntara-jindenian, Eliça saindiaren, beré Esposaren edertcera, eta beré exēplu onez, eta predicu sainduz escolateera, guiten beha nola mintçatu den beré Euangelio saindian herioaz, eta ordian ikhussiço dugu, bidé hau onsa hiltceco, herioaz orbitcia, bidé segura dela.

Mat. 24 S. Math. Euangelista minço da guisa huntan : *Si sciret pater familias qua hora fur venturus esset, vigilaret, nec sineret perfodi domum suam, ideo & vos estote parati, quia nescitis qua hora filius hominis venturus est.* Balaqui Aita familiacobatec, ohoiña gauaz cer orenez gin ladin, iratçaririe egon laitē presto, eta bigilant loac eliro atrapa ; eta beré etchia gliro chillateera vtei : hartaçotz cieç eré çaudesté presto, bigilant, eta iratçarririe, ceren ezpaitaquicié, çer orenetan ginen den Guicõnaren Semia.

Ecin hobequi guré Iaunac passagé huntan abertitçen guitu eta manatcen egon guiten presto gratian, bekhaturie campoã herioaren orena heldu deneco, hargatic comparatçendu herioa ohoiñari, guri eracasteco, hala nola ohoiñac beré colpia eguitē baituguttien vsté dugunian, hala, hala, herioac eré beré colpia eguiñen diala gue gutienic vsté dugunian, edo nahi dugunian, hargatic dio, *Estote parati, çaudesté presto, eta presto egoiteco, hiltciáz orhit citezté.*

Marc 13 Halaber materia huntçaz beraz mintço delaric S. Marc Euangelistac, edo guré Iaunac haren mibiaz, dio ederqui. *Videte, vigilate, & orate, nescitis enim quando tempus sit,* so eguicie, beilla citesté, caudeté bigilant, eta othoy eguicié, ceren ezpaitaquicié noiz den, edo noiz iñanen den dembora, hitz, guti, labur, eta on, erran nahidu guré Iaunac, ené mecia herioa ginēdela segurda baiña noiz ginenden eztaquicié meçu harc herioac trompa etcitcen, edo atrapa hirur gauça gomendatçē drauciet, so eguitea bigilantia, eta orationia, hirur arma hec ciequila badira, norc eguinen du cier guerla, nor iñanenda cien contré, herioa iñanenda flacco, cien peço, eta cieç azcar, eta haren guchien.

Luc 21 S. Luc Euangelistac eré emandu eguiteco huntan beré abisu, eta conseillu ona, *Vigilate itaque omni, tempore, orantes, quæ futura sunt, & state ante filiū hominis.* Dembora oroz çaudesté bigilant, eta orationetan, herioaren orenian ginen diren malhur, desordré, eta confusioné orori ihessi eguin ahal deçacien, eta guiconaren semia gin dadinian, cien iuiatçera edo hilic, edo biciric, edirē citcen ez lo, eta iarririe, baiña çutic beré aitciñian, eta iratçarririe.

Guré Iaunac lekhu huntan abertitçen guitu, eta mehachatcen herioaren veldurra, memoria, eta orhitmena eduqui deçagun oren oroz guré gogoan, eta guré bihotcian nahi baguira onsa biciric, onsa hil, edo nahi

ezpaguira, gaixtoqui biciric, gaixtoqui hil manatcen guitu eta abertitcen, *Vigilate omni tempore*, gauden bigilant, dembora oroz, ez solamète gaztetarcunian, Caharcian, Vdan, Neguian, Asté oroz, Vrthé oroz, Egun oroz, baiña dio, *Omni tempore*, Dembora oroz, ceren nola baiquirá dembora oroz mortal, herioac dembora oroz baitu bothere guré hiltceco, eta biciaren edequiteco, hambatequi mania, eta abertimendia dugun beçala lencoaren gratia oren oroz, *Omni tempore*, beguira deçagun eta conserua, herioaren oren oroz estatu onian, ené bidian, eguruquiteco, eta haren colpiaré alegueraqui errecebitceco.

[59]

Lekhu huntan berian gure Iaunac auertitçen guitu egon guiten presto orationetan, *State ante filiū hominis*, çaudezte bigilant presto pretoa ené aiteciñian ni cien aiteciñian nago ikhusté çutiet oro, cer hari cireten, eta çer eguin nabiducien badaquit, ni cien beguien aiteciñian ikhuzten banunducié beçala, çaudezte çutic gogoa eman eçacié, beguiraucié galduco çutiet ené mecia baita herioa, cien aldian da, heldu da, meciaren ondoan heldu nitz, bai juiamendu particularrian, bai juiamendu generalian hilic, edo biciric ené escuetara erorico cirate, eztut ordian eguiñen gratiaric, ez misericordiaric, iustitia handibat eta rigorosbat eguinendut ordiá, Cerua eta lurra deseguiñen ditut, eta cien Arimac, eta cien Gorpitçac sutan eta odoletan eçarrico ditut, *State ante filium hominis*, herioaz orhituric, ené heldurra eduquacie cien bihotçetan, eta forma onian, estatu onian, gratian, bekhaturic campoan iguruçacié cien azquen orena.

Ioan-doné Ioannes Euangelistac beré aldian eztu vtci abatçera materia saindu, hau orhitu da beré rebelationé, eta visioné handietan bidé saindiaz huntçaz erran dianian ederqui, eta sainduqui, *Si nō vigilaueris veniam ad te tamquam fur*. Ezpalin bacité egon bigilant, eta iratçariric, ginen nuçu çugana, ohoinbat beçala. Guré Iaun Apostolu, eta adesquidé handi honec hitz gutiz, hanitz errandu, *intelligenti pauca* adimendu onac hitz gutiz asquidu eta Arima onac eré Arimaz denian questione, manu gutiz asqui du.

Apoc. 3

Segurda guré Iaunac beré Apostolier Misterio handiric beré Espiritu saindiaz erakhuxi eta reuelatu ciala, ceren beré Ministré beçala hayetçaz cerbitçatu nahi baitcen, beré legué sacratiaaren, eta Euangelio saindiaren mundu orotan barrayatceco, eta beré hitz benediciatiaren aciaren lur orotan ereyteco mania eré emancian eta boteria orori, Ministerio, Officio, eta funcioné sacratu haren eguiteco, obratceco, eta exerçatececo, noiz eré beré aho sacratiaz erran betcerayen, *Predicate Euangelium omni creaturæ*, predica eçacié ené Euangelioa, eta ené Erresuma, creatura orori : baiña segurnitz bateré etcela haiñ barna penetratu Iaunaren secretietan, nola Ioandoné Ioannes Euangelista, Escritu-

[60]

Marc 16

Ion. 21.

rac eré badio, *Recubuit in cœna supra pectus eius, hic est discipulus, quem Dominus valdè diligebat*, beré buria paussatu ciala launaren altçoan, eta haren bularretan golcoan, eta hura cela dicipulua, çoin launac handisqui mayté baiteian.

Beharda sinhetsi altço çahu, eta bulhar golco delicatu hartan, dicipulu mayté hare ikhassi, eta ikhussi ciala gauça ederric, eta miragariric, segurnitz halaber han berian launaren dicipulu digné hare ikhassi eta ikhussi çutiala gurí orori, bidi hontçaz, launaren partez erakhussi dutian hitz saindiac, errandudan lekhuau. *Nisi vigilaueris, reniam ad te tanquam fur*, ezpacité egon iratçarriric, ginen nuçu çugana ohoinbat beçala.

[61]

Labur laburra Apostolu saindu hunec eguitendu mentioné guré biciaz, eta guré hilticiaz, nola bici behar dugun abertitcen guitu, eta gaizqui hillen guirela mehatchatcen haren escola, eta haren doctrina saindia mesperecha badeçagu, biciaz dio, *Si non vigilaueris*, ezpacira egoyten bigilantian, eta sentinelan, ezpadeçaçu beguira, eta goarda onsa çuré arima gratian, epacité trauailla onsa lencoaren baratcian, eta minatecian, haren manu saindiac, eta haren Eliça saindiarenac deuotqui, eta religiosqui obserua, etsaya, baita bekhatia, vtei badeçaçu sartcera çuré Arimaré gaztelian, eta çuré Arimaré camberan, *Veniam ad te tanquam fur*, ginen nuçu çuré edireitera ohoiñ anço, ohoingbat beçala, noiz eré içanen baitcira barnago bekhatian sarturic, ordu hartan, bat batian ez vztian, çuc vste gabiric, ginenitz gauaz, surprenituce cirut, atrapatuce citut çuré bekhatiaren loan, eta lohian, eta beréhala hillen citut, eçarricodut, eta ehortcicodut çuré gorpitça lurpian eta çuré Arima ifernu çolan badaea deus, biciaz, edo hilticiaz haiñ ederric, edo garbiric, nola theologo diuino hunen errana eguia bada, den beçala, ençunic, eta behaturic, haren erraney hai biciaz, bai hilticiaz, guiten, othoy, onsa bici lencoarequila batian haren gratia saindian, affiñ eta ohoiñ trompur hura, herioa gin dadinian, edo egunaz edo gauaz guré contré, guc hura trumpa deçagun eta, ez hare, gu.

[62]

Laur Euangelista saindiac arcordu honbatetan dira, gurí eracasteco herioa ohoiñbat dela, eztela hari cer fida, trompur bat dela, nor içanenda persona haiñ simplia eta haiñ elguerra, non daquielaric etsaya bortan diala, eztadin egon iratçarriric armaç escuan, beré ohoiñaren, eta beré etsayaren beré ethetic, eta beré hortatic accaçatceco, eta hantie apart loan eraciteco, halacoac behardu coffessatu, itxutu dela, erhotu dela etxaya bortan, loac har badeça bada herioa oren oros inguru, inguru guré aldian dago, eta haren veldurra, eta haren memoria galduric bekhatian barna sarturic, lo eguin badeçagu, erhoac, elguerac, eta galdiac eternalqui içanen guira.

Eztugu cer dudarie har herioa, eta launaren mecia, ohoiña beçala ginendela, lau Euangelistec eguia eder hori erandute, hala dio oraño Ioan doné Petri Apostoliac, *Adueniet dies Domini sicut fur*, ginenda launaren eguna ohoiña beçala.

2. Pet. 30.

Hala dio oraño Ioan doné Paulé Apostoiac, *Ipsi diligenter scitis, quod dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet*. Badaquicie onsa, hala nola ohoiña gaüaz desorenian, ez vstian giten baita, hala hala herioa, launaren mecia ginendela.

1. Thess. 5.

Badaqui mundiac, eta egun orozeo vsantçac emayten du aditcera, communzqui ohoiñac beré iocoa iocatu nahi dianian eta beré colpia eguin, gaüaz ichilie, nehore ikhussi gaberie, ebiltten dela, gaüaz bertceren onac ebasten dutiala, gaüaz ohoiñqueriac, eta gaxtoqueriac eguiten dutiala, ilhumpian gendia lodatçala, etebiac; eta haciendac arrobatcen, eta ebasten dutiala, ceren egu arguiac ezpaitu coragerie aguertceco, eta beré colpu gaixtoë complitecco, lotzaz eta beldurres, egu arguiz beré gaxtoqueria eguin baleça haren falta aguerturic, eta iusticiac harturic, eta condemnaturic, beré faltaren punitionetan, edo recompensutan presonteguia, açolia, galera, edo vrquauia errecebileçan bolurbatec ere publiqui bidé handian, nahi dianian arrogatu marchanta, bideianta, passanta, ata messaiera, cer vsté duçu eguiten diala, bolurrac gordatçenda oyanean edo bertcé lekhu secretu batetan, bidé handiaren aldian, eta noiz eré marchanta, eta bideianta heldu bailira, bolurra eguertçenda armac escuan, hayen aitcinera, eta pistola handaturic, eta daga punta, çunçurrera eçarriric, dio marchantari, dugun molsa edo bicia, dugun vrrea cilharra, dirua, eta hacienda, ordian marchant miserabliac, beré onac galtcen ditu, eta hanitz orduz beré bicia, eta beré onac, iaquin faltaz bolurra bidé hartan gorderic çagoela manera hartan, bai aita familiazeoa, bai marchant passanta galduric, eta arrogaturic, guertatcen dira, baita iratçarriric gaüaz egon ohoiñaren aidura, eta beha, eta bertcia, iaquin faltaz, cein lekhuman, bolurra bidé handian, beha, aiduru, eta goaita çagoen, eta bidé hura vteiric, bertcé bidé onbaten eduqui faltaz.

[63]

Beré guisan eta maneran eguitendu beré iocoa, eta beré colpia herioac, ezta halaco ohoiñic, ez eta bolurric nola baita herioa, noiz eré baiteira bekhatiaren ilhumpian, lencoaren arguia galduric, baita haren gratia, gau hartan çunçurretic lotturic, çuré loric hobenian, larrutteen citu hiltcen citu, eta bicia edequiric, çuré haraguia, eta larria, ohoiñ harc dohaiñ, ez deusian saltcen du lurrari, eta çuré arima gaichoa deabruari, iratçarriric gratian, egon faltaz.

Volur harc bidé handian, egu arguiz, erran nahidut çuré ossaguarriaren hobenian, çuré adiñaren hobenian, çuré placeren erdian, goitatcen

[64] citu eta nahi bacira, eta ez çuré bicia; eta çuré onac oro edequirie, çuré haraguiaz eguitendu lur, eta çuré Arimaz Iffernuco suaren egur, eta bazca.

Neure adisquidia, hementie escola cité, ohoiñbaten, eta bolurbaten artian gañaz, eta egunaz bici cirela, ohiñac gauaz bolurrae egunaz, trumpatu nahi çutiela, çaudé othoy gañaz gratian iratçarririe, eta egunaz goitan çuré azquen orenaren beha, hala eguin badeçaçu, herioac emanic eré beré colpu mortala çuré haraguiari, eztu emanen çuré Arimari, baiña, çuré Arimac emanédu azquen colpia herioari, haraguiaren hilician, eta guero, guré Iencoac baita, biciaren eta herioaren Jauna, hare emanendu beré gloria çuré Arimari.

Gaztelu, eta Iaureguy eder, eta bortizbat, etxayac campotie inguru, inguru, assetiaturic eduquiten dianian haren edo bortchaz, edo compositionez hartceco, eta haren guehien, eta nabussy içateco, gaztelu eta Iaureguy haren barnian balin bada garnisoné onbat, guerlaco, eta ahoco munitione franco, eta ororen burian Capitaña, eta soldadoa, badira coraiosac, eta deliberatoac behar denian, onsa dellendiatceco, eta onsa attacatçeco, barnecoac truffalcen dira campocoez, eta azquenecotz Gaztelu, Iaureguia, ohorian gulditcenda, eta etsaya, beré pena, eta beré dembora galduric, desohorez betheric, beré gendiarequila retiratçenda.

Baiña Iauregui hartan ezpada armaric, ezpada cer Ian eta edan, ezpada Capitanic, eta soldaduric, edo içanic eré ezpadira coraios, eta deliberatu, eta diren poltroignac, eta bihotz gabiac, adios Gaztelia, adios Iaureguia, *Ville gaignée*, hiria hartuda, etsayac eguinendu Iauregui, eta gaztelu harçatz nahi diana.

[65] Guré Arima da, gaztelu, eta Iaureguy ederbat, eta bortizbat, momento oroz gaztelu haur, campotie, eta barnetic assetiatuda, attaquatuda furiosqui, eta pausu gaberic, haren etsayac dira, deabrua, mundua, haraguia, eta bertcé etsay visibliac, eta inuisibliac, guerla campotie, eta barnetic, etsay gaixto hec, Iauregui eder hari, Arimari, eguiten duté, hala, nola, Lehoiñ furiosac, eta otso gossé minthiac, ardi gaichoari eguiten baitu, hala dio Apostolu batec, *Tanquam Leo rugiens circuit querens quem deuoret*.

I. Pet. 5.

Baiña noiz eré arima eder haren camberan, gaztelian, eta Iaureguian, munitionia, baita franco, erran nahidut, orationia, bigilantia, humilitatia, eta bertcé bertaliac elguarrequila baitira iuntatcen, noiz eré Capitañ çuhur hau, herioaren, hilciaren memoria, orhicia, eta veldurra, soldado coraios, resolutu, eta deliberatu hau Iencoaren veldurra edireiten baitira adios campoa, adios etsayac, ohoria barnian, desohoria campoan guelditcenda baiña halaber arima haren, gaztelu Iaureguy haren Camberan, ezpada prouisioneric, ezpada bertuteric, ezpada Capi-

tanic ez soldadoric, ezpada herioaren, hiltciaren veldurric, ez orhitceric, ezpada Iencoaren veldurric, ez amorioric, hartu da Gaztelia, hartu da faureguia, Ioanda Arima, galduda arima, *Ville perdüe*, hambatequi, neuré Adisquidia, has, eta akhaba, *A primo ad ultimum*, herioaren veldurra baduçu, asqui duçu, herioaren veldurra ezpaduçu galdu cira.

Arquabusariac churia honquitu nahidianian, eta ehiztariac beré ehicia caussitu, eta hil, nahi dianiã, batac eguitendu so beré churiari, eta bertciac beré ehiciari, esquin, ez ezquer, beré beguiac, beré bessoac eta beré Arquebusa makhurtu gabé, eta ordian bai batac, bai bertciac, haduté esperança, norc beré colpia onsa, eta hurosqui eguiñen diala, batac honquituco diala beré churia, eta bertciac beré ehicia : baiña den mendrena beré beguiac apartateen badituzté batac beré churitic, bertciac beré ehicetic, colpiaren artiquitian dangerousda, lumac hara-guia eraman deçan, eta Arquebusaria, beré bala, beré bolbora, beré drageac eta beré pena galduric, confusionetan, eta desohoretan gueldi dadin, eta haren irabacia oro içanen den bi çhabeté sudur, erran comuna den beçala.

Neuré Adisquidia Iencoac mundu huntan eçarri citu onsa biciric, onsa hilçeco, eta onsa hilic, Ceruco gloria eternalaren emaiteco çuré hiltcé onaren pagutan, eta recompensutan hiltcé ona nahi baduçu, eguiçu so ardura, ardura herioari, herioac çuri oren oroz so eguitendu, çue hari eguiçu so, çue hura, edo hare çu trompatu behar çutu, Iocoa eta partida colpubatez doa, edo çue herioa edo herioac çu trompatu eta enganatu beharducié, ezta itçulceric, ezta bihurtçeric, edo gal, edo irabatç, lehen colpian doa gauça oro, onsa hil bacité, Parabissua çuré gaixqui hil bacité Ifernua çuré hartacotz errãdu ederqui, eta çuburqui Apostoliac mundu gucier. *Statutum est omnibus hominibus semel mori*. Ordenatu dela guiçon eta emazté orori, behin oroc behar dutela hil, ezta biric, ezbiruric, erranda behiñ, *Semel*, colpu hari ; gogoa emaç, hari faltariac ez eguiteco, çaudé presto gratian, bekhatutic campoan, hala eguiteco, herioaz eta hiltciac orhitçité, eta colpu hartan iagoiticotz çuré Arquabusac herioaren contré eguiñendu colpu, eta herioaren arquabusac eztu eguiñen colpuric, çuré hiltcian, çuré Arimaren contré.

Æsopus, espiritu aleguera, eta placent hare, cõdatcendu ederqui beré librian, eta beré fabuletan, eguu batez lehoiña, baita animal ooren Erreguia, eta noblena eritu cela, eta çahartu, edo aumens eguiñ ciala, eriarena, eta lecé barnabaten çolara Ioanic, han çagoela heda heda etçanic, noiz lo, noiz iratçarriric, lehoiñ hunen eritassunaren berria bertcé animalec entçun çutenian, oroc, norc beré aldian, bedera, bedera, beré visita eman çutela lehoiñ hari, eta oro Ioan çirela haren ikhustera, çer vsté duçu lehoiñ hare, çer finccia, eta ioco eguiten

[66]

ad Hebr. 9

[67]

ciala, Ioan beçanbat, hiltçen çutian oro, eta çuntçurretie loturic, odola orori edaten, eta egosquiten, eta moyen hartçaz eri çela eztaçuria hartan, beré chilotie, eta beré lecetie higuitu gaberie, bonachera eguiten cian eta beré dembora onsa, eta alegueraqui igaraiten, animalé miserablé hayen odolaren despendioz, finalqui cer heldu cen? Acheria, baita Animalé ororen fiñena, loanda beré tornian lehoiñ hunen visitatçera, eta beré Erreguiari beré eguiñ biden errendatçera, heldu denian, lecé, et chillo haren tinira eta mugala, sobat eguiñie lecé hari ikhussi ditu gaincti behera Ioan ciren Animalen hatçac eta herechac, eta eztu ediren, ez ikhussi bateré hatçit, ez herecharie, peli gora, lecé çolatic goiti itçultcen cenie, hambatequi iuiatudu çuhurqui Acheriac lecé hartrat Ioan ciren Animaliac oro galdu eta peritu cirela ceren ezpaitcen batere goiti itçuli, ez bihurtu, juiatudu halaber, etcela on, eta segur leçe hartā, behera ioaitia, pensamendu hartan çagoela, noizpait hassida Lehoiña mintçatcen, eta dio, ma comere, sarcité, auança cité bertcé oroc, çuc baiei ikhussi nuté, neuré ohian, eta visitatu neuré eritassunian, çuc eré ikhus neçaçu, acheriac arrapostu emaitendu ederqui, lehoiñari, eta dio, ené Erreguia, eri bacira, sendo cité, ordu honian, hementie çuré ikhustiaz contentniz, enaité haboro auantça, bidia ikhustendut çuganat giteco, baiña eztut ikhusten biderie çuganic hunat giteco, lencoa lagun daquiçula, eta sendo çitçala, çuganat gin direnac, giteco balira, bat eliteçu gin, guisa hartan acheriac beré bicia salbatu cian, eta itçuli guibelerat.

[68]

Neuré adesquidia, guré aiteinecoac oro Ioan dira, hil dira, gu eré hillen guira, eta guré ondocoac eré bai, behiñ hil dira seculacotz, bat ezta itçultçen herioaren chilotie, eta hobetic, behiñ hari, othoy gogoa emaçu, ordian falta eguin badeçaçu, iagoiticotz galdu çira, eta azquen oren hartan, çuré azquen urhatssa, eta laucia, onsa eguin deçaçun, çuré bici orotan prepara cité çaudé sentinelan, çuré dembora orotan eztuçu behar ikhassi lectioné baicoitzbat baiei, horida onsa hilcia, ikhas eçaçu onsa çuré lectionia gañaz, eta egunaz, orena gin dadiñiā, çuré lectionia onsa ikhassirie, eta onsa erranie, lencoa baitan onsa hil citian, eta ceren lectione hori ecin ikhasten baitigu, guré bician, herioaz ezpauçira orhitcen, bertcé eguitecoac oro vtçiric ala part, educaçu, çuhur bacira, oren oroz, çuré hiltçiare, eta çuré herioaren memoria, eta veldurra, çuré beguien aiteciñian, eta çuré Arimaren camberaren erdi erdian.

[69]

Laborariac beré elguian, beré oguia, edo artoa vrté batian galçen dianian, harria, chicherra tempesta, oragia, odeia, eta lanoa dela causa, eztu galtçen hargatic beré esparantça, ondoco vrtian beré damia, eta beré galteia vsté du reparatuco diala, vrtia gin badadi aberatz, eta prospero,

Arçaignac mendian beré ardia, eta aharia vrté batian galduric eré, edo berac hillic edo otsoac, eta hartçac Ianic, eztu galteen beré coragia, eta beré esperantça, vstez ginen den vrtian, guehiago fortuna, eta prosperitaté vkhanen dian beré Ardietan, eta beré aharietan.

Erreguiac, Princiac, Capitaigñac, Soldadoac, beré combata, eta batailla guerlan egun galduric, eré vstedu biharamenian, dicha, eta fortuna hobé, vkhenen diala, eta egun haren etsayac badu hartan auantaila, harc bihar, hartan vkhenen diala.

Iocalariac beré urhia, cilharra, eta morsa oro galdu dianian, eta iocatu, edo cartetan, edo datoetan, edo bertcé çoinbat iocotan, badu esperantça, lehen iocoan, iocatu cian dirua, irabacico diala, eta nola iocoa, eta armac baitira erorten behin aldé batiala, guero bertciala, Iacolariac, eta soldadoac, baduté esperantça, egun içanic eré malburos, bihar içanen direla dohatsu eta huros, bata beré locoan, bertcia beré armetan, hala dio eré poetac latinez, *Victorem a victo superari sæpe videmus*, ikhuste dugu hanitz ordus garaitiac, garaiçalia, garaitçen diala hitzbatez hanitz erran deçadan ezta mundian gauçaric haiñ galduric, eta desperaturic non eztiã cerbait erremedio, eta confortu, herioac baici hare eztu, eta ez vkhenen, hargatic, neuré Adisquidia, çaudé beha, ceññ aldetaric ginén den, behiñ ginen da, baiña ez guehiago, behiñ hartan, haren colpiac atrapatçen bacitu estatu onian, gratian, Ifternuaz, Deabruaz, ikhatiaz, eta herioaz, iagoiticoz truffatueo cira, Aingueruë artian, Arima hurosen artian, iarriric egonen cira. Baiña haren colpiac estatu gaixtoan, bekhatian, atrapatçen bacitu, erraçu adios, çuré Paradisuco parte onari, eta segurta cilé ifternian edirenen duçula Cambera gorribat, oro suz eguiña, eta han iagoiticoz chispilduric, eta erreric egonen cirela gauaz, eta egunaz, erraiten dian beçala Escritura saindiac, miñço delaric Dæmonioez, eta Arima damnatuez, *Cruciabuntur die, ac nocte in sæcula sæculorum*, Turmentatu içanen direla sæculacotz, gauaz eta egunaz.

[70]

Hala nola erran baitu, miñço delaric Aingueruez, eta Arima benedicatiez, hurosez, eta salbatiez, Propheta Royalac, *Beati qui habitant in domo tua, Domine, quoniam in sæcula sæcularum laudabunt te*. Iauna huros dira, çurequilla çuré Eresuman, çuré Etchian, çuré Camberetan, çuré Glorian egoiten, eta habitatçen diren gendiac çeren halacoc, eternalqui benedicatueo çutié, eta laudatueo.

Hautia guré da, edo Paradusia, edo Ifernua, Paradusia nahi dianac, orbit bedi beré hilliciaz Ifernua nahidianac eguin deçan lo alegueraqui beré hilliciaz orbitu gabé salbatu nahi denac, eta damnatü nahi denac, eztiro ediren conseillu, manu, edo erremedio hoberic, enia baiño.

[71]

Nahi nuque Guiçonac, eta Emaztiac, goician beré ohetic ialquitian,

pensamendu hau, beré gogoan harleçan, egun aguian, arratssa, eta ilhuna gabé, neuré oherat loan gabé, hillen nitz deçadan iguruqui neuré orena estatu onian.

Nahi nuque halaber, bai Guïçonac, bay emaztiac, arratsian, ilhunian, oherat loaitian, beré bihotcian, eta beré Ariman eduqui leçan abisu on hau beré buriarequila, aguian bihar goicianneuré ohian hillie edirenen nuté aguian gaur hillen nuté edo hillen nitz, egon behardut estatu onian herioaren aiduru, cer hel eré nagoen presto, enian usteric hel eztaquidano, hala haridiren guïçon eta emaztiac, edo oro, edo habo-roac salbatiaç doaça, hala hari eztiren Guïçonac, eta Emaztiac, edo oro, edo haboroac galdiaç, eta damnatiac doaça, eta ceren hala haridirenac baitira guti, eta hala arrieztirenac, hañitz, guti dira salbatiaç, eta hanitz damnatiac, Euangelistac erraiten dian beçala, *Multi sunt vocati, pauci vero electi.*

Math. 20

Figura, eta parabola ederbat dago iarririe Escrituran S. Matheu baitan, çeren onsa heldu baita bidi hunçaz ikhusi behardugu ceñnen ederqui, espiritalqui éta gorauqui mintço den, onsa hiltceco bidiaz, baita, hiltciaç, eta herioaz orbitcia.

Math. 25

Dio Euangelistac parabola saintu hartan, *Simile est regnum Calorum decem virginibus que accipientes lampades suas exierunt obuiam sponso, & sponsæ quinque autem ex eis prant fatuæ, & quinque prudentes.* Cetuco Erresuma hamar virginac idurida, eta hayē paré da, hamar virgina hec loan ci ren beré lampac harturic espos, eta esposaren bidera, hayen beha egoitera, eta hayer beré lampequin ohoré eguitera, hamâr virgina hetaric hortçac heldu ciren erhoac, eta elguerrac, eta bertcé hortçac, çuhurrac, dicretac, eta modestac, bortz virgina erhoec etçuten còduric eguin, lampen hartcian berequin olioric hartcera, baiña bortz virgina çuhurrec eguiñ çuten ordu onez prouisioné gauça guciez eta beré onciac eta lampac olioz, onsa garnituric eduqui, virgina hec hâbat çuhurrac, nola elguerrac, aidura daudiala, eta beha espos esposaren, hayen asqui orduç gin, edo arriuatü faltaz egunaz gau ilhuna, eta beltça bilhatu çuten. hambatequin hamar virgina gaieho hec, nola berandia baitçen, eta desorena, loac inganaturic, eta trompaturic, oherat loan ciren, gañordiaren ingurutan açantz, eta oibu han dibat heldu da erraiten dialaric, espos esposac huna dira, ialqui citezté hayen errecibitecera, ordian virginac oro çulituric, nore beré lampac, çuhurrec, bereré ornatu çutien, eta preparatü, virgina elguerrac hassi dira erraiten çuherrer, igucié parté cien oliotic, guré lampac hil dira, eztugu arguiric, baiña çuhurren arrapostia çen hau : çoazte ordu onian marchanten hotiguetara, eros eçacié gue beçala, guretic cier parté emanie, ezeundiqué asqui cien, eta guré, arté hartan, elguerrac olio erostrera

[72]

ioaten cirela, espos esposac, eta hequi la bortz virgina çuhurrac ezleitan sartu dira banquetian, eta ostatiaren portalia gultçaz cerratu, *Clausæ est Ianua* noizpait bortz virgina erhoac heldu dira oibuz portaliaren truceatcera, launa, launa, othoy idequicaguçu portalia, baina barneco arrapostiæ dio, çoazté passeura, etçutiet eçagutçen, egon citezté bigilant, eta presto, çeren eçpaitaquicié eguna ez orena, *Nescio vos*.

[73]

Hamar virginen Euangelioa eçarridut eusquaraz ossoqui, çeren ederra baita, eta hantie esperança baitut idocico dugula gauça ederric ené onsa hiltçeco bidiaren fauoretan.

S. Augustin Elicaco lehen doctorac dio bortz virgina çuhurrac salbatu cirela, eta Esposaren ezteietan vkhen çutela beré partia, çeren beré virginitatia lencoaren amorecatic, baitçuten beguiratu, eta ez mundiaren amorecatic, oro lencoagatic, eta ez deus mundiagatic.

Halaber bortz virgina erhoac galdu içan cirela, çeren beré virginitatia bai tçuten conseruatçen ez lencoagatic, baiña munduco ohoriagatic, oro mundiagatic, deusere lencoagatic, bortz virgina çuhurrac salbatu cirela humilitatia çela causa, eta bortz, virgina elguerrac galdu, vrguillia çela causa, hala dio Doctor saindiac. *Sed quia ista continentia partim coram Deo fit, ut illi placeatur interiore gaudio conscientia partim coram hominibus tantum, ut gloria humana capiatur, quinque dicantur sapientes, & quinque stultæ, utraque tamen virgines, quia utraque continentia est, quamvis diuerso fomite gaudeat.*

Hom. 5
Aug. de verb.
Domin. sec.
Math.
Serm. 22

Virginitatia, eta çabutassuna, bi aldetie consideratçenda, edo concientiaren barneco placeraren, aldetie, lencoaren amorioz conseruatçen denian, edo munduco aldetie, noiz eré mundiaren eta guiçonen amoroz beguiratçen baita, hargatic bortz virginac ciren çuhurrac, eta bortz erhoac, oro virgina baiña hortec lencoa gogoan, eta hortec munduco laudorioac gogoan.

Eguia hori hala dela, segurtatçenda, çeren doctor saindu hare berac, erranden lekhuac baitio, *Multi enim quamvis de Christi bonitate plurimum sperent, gaudium tamen non habent, dum continenter viuunt, nisi in laudibus hominum.* Haiñitz personac esperança duté lencoaren ontassunian, eta misericordian, beré virginitatian eta puritatian baiña bere bihotçetan, eta concientian ez hartçen placeric, munduco laudorietan baiçi aguerida hantie, hamar virginen fortuna bortz çuhurrac saluatu humilitatiac, bost elguerrac galdu vanitatiac.

[74]

Galda baneçaçu nontie heldu çen hamar virgina hayen dicha eta ventura differenta, erranendut, bortz çuhurrac orhitsu cirela herioaz eta bortz erhoac etcirela orhitsu herioaz.

S. Gregorio doctorac dio eztela asqui gaizquiric ez eguitia, saluatecco, baiña oraño behardela onsa eguiñ, euitatu bekhatu mortalac, eta eguiñ

obra onac, *Minus est mala non agere; nisi etiam quis studeat bonis operibus insudare*: Gutiché dela gaizquiric ez eguitia, bat bedera, ezpadadi enseia obra onen eguitera Doctor saindu hare berac dio oraño erran den lekhuán castitátia, virginitátia eztela on, gutti dela, ez deusa dela, castitátia, eta chahutassuna gabé. *Nec castitas ergo magna est sine bono opere, nec opus bonum est sine castitate.*

[75] Hementic neuré arraçoína idoquitendut bortz virgína çuhurren aldé, eta bortz virgína erhoec contré, eta diot bortz virgína çuhurrae, ezçutela solamente, haraguiaren bekhatia euitatu, faltarie ezçutela beré ohoriare còtré eguin baina guehiago beré obra honetan, misericordian, caritátian eta bertcé actioné honetan perseueratu cirela beré lãpac olioz betheric, pizturic eta arguirica presto eduqui çutiela, hartacoz espos esposac gin cirenian, ediren çutiela bekhatu gabé, eta obra honetan, eta forma, eta dispositioné hon, eta eder hartan ediren çutialacotz, errecebitu çutiala beré companian, eta iuiatu digniac beré ezteyeyen banquetian hayequila batian plazer hartecco.

Eta çeren bost virgína erhoec vkhanic eré beré ohoria, eta beré virginitátia osso, ezpaitcuten beré lampetan arguiric ez olioric, erran nahidut, ezpaiciren empletacen obra honetan, misericordian caritátian, eta bertcé actioné ederretan, eta meritorio direnetan, hori dela causa priuatu içan, ciren espos, esposarén compaguatic, eta hantic, eta hayen ezteyetaryic, desohoré handirequi accaçatu.

Erran den beçala, saluatecco, bi gauça beharda, ez eguin bekhaturic, eta eguin obra honic, bost virgína çuhurrec, bi gauça hoc baçutien, baina bost virgína erhoec, etçuten bi gauça hetaric bata baicy, baina seconta ez, çeren hayen lampac hilic çaudian, olio gabé, argui gabé, hori da arraçoína, çergatic, bost çuhurrae baitciren salbatu, eta bost erhoac damnatu.

Math. 12 S. Gregorio doctoraren pensamendu saindia còfirmatçendu guré launaren erranac, guisa hontan, *Sint lumbi vestri praeincti, & lucerna vestrae ardentes in manibus vestris.*

[76] Cien haraguia, cien erraignac, cien gorpitçac, onsa guerricaturic iduqui itaçacié, cien haraguiaren acculiac, eta tentationé gaixtoac, daudian, onsa bridaturic, esteccaturic, eta mortificaturic, ez eguin bekhaturic, eta guehiago cien lanternac, eta lampac ez beudé pisturic, eguin beçaté argui mundu orori, eguin eçacié obra honic, mundu gucier, cien obra honen moyenez eman eçacié exemplu honic, eta çeren hori, amoretatic, mundu guciec, chipiee, eta handiee, guñonec, eta emaztec, cien obra honac, cien exemplu honac ikhussiric, eta admiraturic, glorificadeçaten, lauda, mayta, eta adora, ené ayta eternala, çeruco, eta lurreco lencoa.

Soguiçu nola nabussia, eta dicipulua, biac accordatcen diren bertcé gaucetan beçala, pundu huntan eré eta biac bat erraiten, saluateco bi conditioné direla necessario, bekhatuic ez eguitia, eta obra honic eguitia, eta çeren ezpaita damuric, ez desohoreric, gauça ederren eta honen, biguetan, erraitia, *repetita placent*, biguetan erranendut, virgina çuhurren ventura eta fortuna huosa içan cela ceré espos Iaunac ediren baitçutian gau erditan, bekhatu gabé, eta obra honen barnian.

Halaber bost virgina erhoen ventura, eta fortuna idorra, eta malhu-rosa içan cela, çeren ediren baitçutian bekhatu gabé, baina ez obra honen barnian.

Hemen soguiçu orano, nola ederqui guré Iaunac explicateen dian doctor handi haür, eta doctorac guré Iauna.

S. Gregorio doctorac aipatu, eta icentatu dugunac dio guehiago, di-
laric explicateen hamar virginen Euangelio saindia, gendé batçuc, beré
buriac abstinencia, eta continentia handibatetan mätenatcen dituzté,
beré gorpitzac, beré haraguiac, açolatcen eta mortificatçen, beré espe-
rançac cilian eçarten, beré obra hon, eta triuailu honegatic, munduco, [77]
eta lurreco ohoriae, eta laudorioac refusatçen, halacoe beré ohoria,
eta beré gloria eztuté eçarten guçonen mihian, eta ahoan, baina beré
obra honen meritia, eta ohoria beguiratçen beré arimaren eta con-
cienciaren camberaren barnian. *Hi nimirum gloriam suam, non in ore
hominum ponunt, sed intra conscientiam contegunt.*

Bada bertcé gendé batçu, eguiten baituzté obra honic, eta ederric,
beré gorpitzac, beré haraguiac, beré passioniac bridatçen, garaiten, eta
manatcen, baina guero, beré obra hon eta ederré ondoan, müduco
ohoria, eta laudarioa chercateen, eta desiratcen, oro mundiagati, deu
seré lencoagati, halacoé obra, hilac dira, alferac, eta inutilac. Hala dio
doctor harc berac, erran den lekhuari, *Sunt plerique qui corpus per abs-
tinentiam affligunt, sed de sua abstinencia humanos fauores expetunt.*

Hala guerlatu cen bost virgina çuhurrer, hec beré ohoria gincoagati
beguiraturic, esposaren banquetian honqui gin içan ciren.

Eta çeren bost virgina erhoec, beré ohoria mundiagati baitçuten begui-
ratu, eta ez lencoaren gloria gati; espos, esposaren, gratia honac gal-
duric, portalia ediren çuten cerraturic, eta galdu miserablequi espos,
eta esposaren banquetia, eta bona chera handia.

Neuré adisquidia erranen duçu, sobera lucé niçala hamar virgina
hoyen istorian, bada orano behar duçu pacientia hartu, nahibaduçu
ikhussi istoria hontan onsa hiltceco bidiaren secretu, eta abantaila
honbat, eta ederbat, S. Augustin, eta S. Gregorio, biac arcord dira,
baquian dira, hamar virginen eguitecoan, hetaric landan emanendut
neuré abisu eta conseillu hona, eta diot S. Augustin Iaunarequin batian, [78]

bost virgina çuhurrez, endelgualçen direla, arima salbatiac, eta bost virgina erhoez, eta elguerrez, arima damnatiac, Iencoari datsala, eguitecoa erditi Ioan dadin, hain veldurniz, damnatien parti handiago, içanen den, eciez salbatiena, cerè erran baitu Escriturac, *Multi sunt vocati, pauci vero electi*, deitatiac hanitz direla, baina bereciac gutti.

Math. 25.

Hom.
S. Augut. de
verbo Domini
secundum
Math.

Ené pundura gin nadin, bost virgina çuhurraç dira salbatiac, eta bost erhoeac damnatiac, hala dio S. Augustinec, *Decem Virginum quod quinque admittuntur, quinque excluduntur, bonorum, & malorum discretionem significat.*

Onsa hiltceco bidia, hementic poroga deçadan, erayten dut, eta eranendut, guré azquen orena gin dadinian, Iesv-Christo launa baita guré arimen esposa, iuiamendu particularian ginen dela guré arimen iuiatçera, eta iuiamèdu generalian, guré arimen, eta guré eta guré gorpitçen, hilic, edo biciric seculacotz iuiatçera, iustoac edirenen ditu gratian, bekhatu gabé, beré lampac pizturic, halacoer emanendu bere gratia, eta beré gloria.

Gaixtoac edirenen ditu bekhatian, beré lampac hilic halacoer emanendu punitioné ifernueo su eternala, iustoac vkhanendu Paradusia, ceren herioaz orhit içan baita, bekhatioriac vkhanendu ifernua, çeren herioaz ezpaita orhit içan ené érrana hala dela porogatçendut, loa, eta herioa biac, bat dira, diferencia ezta handi, poetac eré hala dio, *Stulte quid est somnus gelide nisi mortis imago.*

[79] Erhoa, çer uste duçu dela loa, herioaren imagina eta figura baicy, guicoña, eta emaztia loac artuz gueroz, beré lotic irat çar artino, hilac dira, sendimendu oro galduric, hila ere, hilez gueroz, considera badeçaçu hilaren gorpitça, azquen iuiamendia gin artino, Ioan dago, hila da, eguia da hilaren arima bici dela, ecin hiltçen da, nola baita immortal beré naturaz, hambatequin loa eta herioa biac bat, arima eternalqui bicicoda Paradusian, edo Infernian, edo Purgatorioco penetan, gratian mundu hontaric partituric, beré bekhatien penaren pagatçen beré çorraç paga arleno.

Ioan. II.

Escritura saindiac eré loa eta herioa biac bardin estimatçen ditu, noiz eré Lazaro, Iesv-Christo. Iaunaren Adesquidé handia, Maria Magdalena, eta Maria Martha anderen anayé propia, hilez gueroz guré Iaunac piztu, eta resuscitatu baitcian beré, hitz saindiaren vertuté handiaz, guré Iaunac erran cian, *Lazarus amicus noster dormit, sed exado, et a somno exciten eun.* Guré adisquidia Lazaro lo danteça, baina banoa iratçar deçadan. Lazaro hila cen, ala baina lo çagoela dio Escriturac, nic eré diot loa eta herio biac bat direla.

Iondoné Paulé Apostoliac eré erraytendu loa, eta herioa, biac bardin

direla. *Nos qui bibimus, qui residui sumus in aduentu Domini, non præuenimus eos qui dormierunt.*

Ad Thess.

Hilac, hil dira, guré aiteinecoac Ioan dira, gu orano bici guira, mundian guira, baina launaren eguna gin dadinian, lo dançanac eta gu bardin launaren aiteinera helduco guira, soguiçu nola Apostoliac, loa, eta herioa biac baten hartçen dutian.

Iaun apheçac eré aldaré saindian, meçaren sacrificio saindia Ienco handiari, beré, eta beré populiaren partez, hilegatic, eta biciegatic ohorescatcen dianian, beré azquen mementoan erraitendu, *Memento etiam Domine famulorum, famularumque tuarum, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormierunt in somno pacis.* Iauna orhiteité çuré çerbutçariez, mutil, eta nescatoez, guré aiteinian Ioan direnez, fedé honian, eta lo honian lo eguiten dutenez. Soguiçu nola Eliçac othoy eguiten dian meça saindian hilegatic, eta nola herioa, eta loa, bata bertciaren hartçen dutian.

[80]

In can.
Missæ.

Hamar virginen historian eré irakhurtçen dugu : *Dormierunt omnes, & dormitauerunt*, oro loac hartu çutiala, hambat çuhurrac, nola erhoac, hantic errā nahida, iustoac, eta bekhatoriae oro reserbu gabé loac hartuco dutiala, oro hilen direla, ordonançac erran dian beçala, *Statutum est omnibus hominibus semel mori*, lehen eré passage haur allegatu gundian Apostoliac erranie, ordenatu dela guiçon, eta emazté orori, behin hil behar diala, ordu hartan iuiamendu particularian, eta generalian, espos launa, baita Iencoaren semia, jugé ororen jugia, Iaunen launa, ama virgina baten sabelian gugati guiçon eguina, ginenda, eta arima miserabliac, eta galdiac, baitira rapresentatcen, virgina elguerroz beré lotic iratçarririe accaçatuco ditu beré ezleyetarie, beré mahañetic eta beré gloriaren portalia çerraturic, igorrico Ifernuco sura, eta penetrata. Hala nola arima burosac, eta salbatiac errecebituco baititu beré ezteyeta, beré mahañera, eta beré gloriaren portalia idequiric, eta çabalturic, emanen çelian seculacotz beré contentamentu, eta felicitaté æternala, çeren hori? çeren arima honac, ardura, ardura beré hilciac orhituric, edirenen baititu espos launac hilecian, bekhatu gabé, beré lampac pizturic gratian barnen, eta aldiz arima gaxtoac, beré hilciac, iagoiti orhitu faltaz, edirenen baititu, gratiati campoan, bekhatiaren loan, eta lobian.

Ad. Hebr. 9.

[81]

Hambatequi neuré adesquidia, iaquin eçaçu segurta cité esteçaçula dudarie har, salbatiac salbatu direla, beré herioaz, eta hilciac ordu honez orhitu direlacoz, bost virgina çuhurren paré, eta arima damnatic, damnatu direla, bost virgina erhoen paré, beré herioaz, eta beré hilciac, ordu honez orhitu faltaz. Bide haur çombat hon, eder, eta segur den, hortie iuaeçaçu, eta nabibacira onsa, bici onsa hil; eta espos

launaren banquetian plaçer hartu seculacotz, çoaça chuchen bide hontçaz herioaz orhitçité, *Memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis.*

Egunbatez Espagnol bat beré bidian çoala ediré cian horbat borta-batetan, eta horac vssiqui cian Espagnola igaraitian çancotic, horalen contré asqui onsa defendiatu faltaz, berteé egun batez Espagnolac hor hura bera ediren cian borta hartan berian lo çantçala eta ezpata bait-cian beré saihetxian, idoquiric eta buluciric beré magnuatic, eta beré furreuotic, hora hilcian, ezpata colpubat emanic, eta guero ikhussi cinian hora hilic, edo hilçen, erran cian horari, beré languagian, Espagnolez, *Inimigos tienes, é dormés,* erran nahi baita guré languagian euscaraz, etsayac vkhen eta lo eguiten duc.

[82] Arraçoin cian Espagnolac hala erraitera horari, çeren etsayac dutia-nac, ezpaitu behar lo eguin, baina bai egon iratçarri, çoin aldetic ginén den egunaz, edo gañaz, haren attaquatçera.

Bada neuré adesquidia, herioa baita guré etsaya, eta launaren mecia, eta haren mandataria arraçoin vkhenendu çuri, eta niri, erraiteco, gin dadian, ezpaguité egon presto gratian haren aiduru eta beba, *Inimigos tienes, y dormés,* etsaya oren oroz borta dugu, guré etchian dugu, guiten egon prest, gratia, nahi ezpadugu ikhussi guré arimen hilcia, galcia, eta ruinamendu totala.

Æsopus, filosofha eder, eta maitragarri harc dio, cicada deitatçen den hegaztin, eta chori cantaçalé harc, vdan beré dembora oro, cantuz, eta alagaranciaz, emplegatçen diala, eta inihurria baita, animalé çhipibat, eta çuhurbat, beré vda oro emplegatçen diala, triualluz, eta penaz prouisioné eguiten, eta bazca hiltçen, beré neguiaren onsa igarai-teco, gossiarene contré, eta guero neguia heldu denian, cicala elguerra gossiac hiltçen diala, vdan, neguiaren igaraiteco, beré bazcaren biltu faltaz. Baina gauça contria helçen dela inihurriari, nola harc vdan çuhurqui, eta ordu honez beré bazca, eta prouisionia eguiten baitu, beré neguiari, alegueraqui emplegatçen diala, cicada neguiari gossiac hiltçen, inihurria neguiari assiac, eta bona cherac, enteritenitçen, eta aleguerateen.

Hala dio philosophac beré fablian : *Cicadæ olim æstate assiduis cantilenis indulgebant, formicæ vero laboribus, fructibusque colligendis studebant, hieme adueniente, cicadæ fame perierunt, formicæ vero, ex ijs, quæ collegerant vescebantur.*

[83] Neuré Adisquidia, hala içanenda arima honez, eta arima gaixtoez, mundu hontan guireno, bici guireno, vdan guira onsa guira ginenda neguia, ginéda herioa, ezpaduçagu ordu honez eguin prouisioné obra honez, ezpaguité ordu honez hilciatz, eta herioaz orhitçen, guré arimac

bertcé mundian gossiac hilen ditu, launaren aubarian eztugu vkhanen parteric, ez bochiric cicada miserablé, eta elguer hayer, heldu cen beçala, helduco çaucu, guri eré.

Hala nola segur baita, iniburriac beçala eguin badeçagu, gure vda, guré gaztetarçuna, emplega badeçagu, obra honetan, lencoaren çerbutcian, gin dadinian guré neguia, herio beltça, hotça, eta tristia, vkhanen dugula launaren aubarian guré parte hona, ohoré, laudorio, benedictioné, gratia, eta gloria, halaxeman cian beré promesa guré launac beré Apostolier, eta hayen personan guri orori, bat bederari; *Gaudete & exultate quoniam merces vestra copiosa est in Cælis.* Ené Apostoliac, ené Dicipuliac, ené Fidelac, eta leyalac, cien paguia, cien recompensia, celian dago handiric, eta çabalic, cien aiduru, cien beha, edukhacé hon amorioan, ené çerbutcian, ené heldurrian, ené leguian, eta Euangelioan, ez branla, ez cordoca, ez cambia, ené pian, enequin, enegatic, bicitçeco, eta hilçeco hartu ducien deliberamendu, eta resolutioné saindia.

Math. 5.

Coroa irabaci nahi dianac, behardu onsa combatitu mundia, deabrua, haraguiá, eta beré passioniac oro, beharditu, gormandatu, açotatu, crucificatu, eta garaitu, bertcela, eztuqué bertcé mundian Coroaric, hala errandu Apostoliac, *Non coronabitur nisi qui legitime certauerit*, ezta coroatu içanen coraiosqui eta legilimoqui combatitu eztena.

Neuré adisquidia ciren othoy, mundu hontan inihurria iduri, inihurriaren paré eguçü othoy prouisione obra honez ordu honez, hurac baituco çautçu bertcé mundian, lencoaré aitcinian, eta Aingurien aitcinian, Aingurié oguia, çuré gogara, plazer duçunian ianen duçu.

[84]

Et cirela, othoy, cicada elguerra iduri, cicadaren paré, chori erho hura imita badeçaçu, mundu hontan, iaquin eçaçu, Luciferren oguia, baita Ifernian, suz, eta khez eguina, içanen dela seculaçotz labé gorri hartan, çuré oguia.

Ela çeren communsqui herioac guré arimari edequiten, edo emaiten baitu beré Coroa, edequi eztiçaçun pundu hertsia hartan çuri çuré arimarena, herioaz orhicité ahal beçain ardura, prepara cité aicinetic, bilhoa vrdintcera, eta churitcera vtei gabé, cer guisaz, eta nola, harequila comparituco ciren, nola haren colpu mortala errecebituco duçun, nola haren so beltça velçuri, odeicia, eta beguitarté ichussia, eta horriblia, sofferituco duçun, pensamendu, eta meditationé saindu haur, çuré gogoan eduqui badeçaçu eçarniro chun, hamarren contré, edo mila ehunen contré deabruaren despít, bekhatiaren despít, herioaren despít, çuré arima mundu hontaric, gratiaz, eta coroz heteric, çelurat ioanen du.

Baina medailla bertcé alderat itçul deçadan, enuqué nahi apostatu

[85] biga, milaren contré çuré gratiaren eta gloriaren aldé, ezpaduçu ardura herioa bihotcia, eta gogoan ceren, neuré espissoa, veldur niz gal neçan, eta çuc, çuré arima, nic daducat fermoqui, eta fedé hartan nahinuçu bici, eta hil, herioaz orbitçen eztiren gendiac oro, galdiac, eta damnatiac direla.

S. Augustin launa da ené bermia, eta ené autora rencontru hontan, erraiten dialaric ene aldé, eta ené fauoretan, *Vix potest bene mori, qui male vixerit, & vix potest male mori, qui bene vixerit*, nequez, eta borchaz gaixqui hiltçen ahal da, onsa bici içan dena, hala nola, nequez eta borchaz onsa hiltçen ahal da, gaixqui bici içan dena.

—Eta nola quasi imposible baita, nehor onsa bicy ahal dadin, herioaz orbitu gabé, hargati diot, miraculuz campoan, impossiblé dela nehor onsa hil dadin herioaz orbitu gabé, eta herioaz orbitçen dena gaixqui hil dadin.

Ioan. 9. Guré launac orano egun batez itxu sortuçenbat arguitu cian, eman beré vista, beré ikhustia. Escritura saindiac dio, Euangelioan agueri den beçala, *Expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius* : thu eguin ciala lurrari, eta thu hartçaz lohibat eguinic lurrian, itxu haren beguiac, lohi hartçaz busti, eta vrintatu çutiala, eta guisa hartan itsua arguitu, vista & ikhustia hari emâ,

Psal. 148. Cer faiçoin, eta çeremonia dira hoc ? guré launac etciana asqui boteré itxu haren arguitecco lurrari thuric eguin gabé, bai, hacian asqui boteré, çelia, lurra, laure elementiac, hitz bacoiz batez eguin ditu, *Dixit et facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt*, errandu, eta eguin çiren, manatudu, eta creatu çiren baina ocasioné hontan, guré launac thuz eta lurrez eguindu lohibat, orhebat, lohi eta orhé hartçaz, itxu haré beguiac sendotu, eta arguitu, eracusteco hari, nontic ialquiten cen, [86] norat itçuli behar cian, lur çela, mortal çela, orbit ladin beré herioaren lohiaz, eta munduco vrguillia, eta vanitatia mespereichaturic, onsa hiltçeco bidia, herioaren memoria, beré actioné ooren guida, eta regla har leçan.

Neuré adisquidia, bekhatiaren loac, har etcitçen edo hartu baçutu, hantic ialqui citian, çuré herioaren lohiani eguiçu so ardura, lohi harez çuré beguier argui eguiçu, argui ororé arguia, eta vthurria, baita Iencoa, nahi baduçu ikhussi bertcé mundiâ, celuco Eresuma eternal, eder, eta hâdi hartan.

Escritura saindian ikhussi dugu passagé eder asqui porogatecco, ónsa hiltcecco bidia dela herioaz orbitcia, hambat legué çaharrian, nola graçiazco leguian, baina orano dugun ikhussi bidi honcaz eliçaco doctor saindiac nola minçatu diren beré pensamendu, eta meditationé sain-dietan.

S. Bazilo handiac dio, eta othoy, behacitè haren abisu honari, nahi bacira onsa biciric, onsa hil, *Si quando te senseris ad aliquod prouocari peccatum, ad mentem reuoca, formidabile illud, nec elli mortalium tolerabile Christi iudicium, & hoc quasi freno animum colibe.* Bekhatu eguiteco voruntatia, eta intentionia iagoiti gin badaquiçu, bekhatura erorteco tentationiac sæcula, atlaqua bacitça eçarçu çurè gogoan, çurè beguien aicinian representa eçaçu Iesv Cnuisro launaren iuiamendu icigarria, horriblia, eta latça, eta brida harçatz, çurè tentationearè acculiac bridaturic, çurè espiritua, çurè arima educaçu lencoaren leguiaren pian humil, eta captiuo, eta çurè haragui den humil, eta nescato arimaren leguiaren pian.

Hom in Psal.
33.

Ezta moyenic iuiamendiaz orbit citian, herioaz orbitu gabè, biac, bata bertciaren ondoan heldu dira, bat az orbit bacitè, bertcia, etçaçu abaçeco, bata duçunian gogoan, biac han diratè, çaudè han, eta erre-medio hoheric eztucu adirenen, bekhaturic ez eguiteco, eta onsa hilceco, nola herioaz orbitcia, nahi baduçu onbetsi S. Bazilo launa.

[87]

S. Hieronimoc eztu guitiago erraiten pundu hontan, *Sive comedam, sive bibam, sive aliquid agam, semper insonat auribus meis vox illa horripifica, surgite mortui, venite ad iudicium.*

Ad. ver.
lapsam.
Cap. 8.

Ala niçan neurè lanian, edo edanian, edo bertçè çer nahi baita lanian, musica, airè, cantu, eta bolz tristè haur neurè beharrietan, beti ençutendut hãlic ecin accaçã dirot, hilac çuti citeztè, ciauiztè enè iuiamendiaren ençutera. Çer soldadoa çen doctor saindu haur, ian edanae ez deusec erè haren gogotie ecin idoquiten cian herioaren, eta iuiamendiaren memoria, hala eguin baguendea, erran niro oren honian sorttu guinela, oren hobenian hiltceco, eta hala eguiten ezlianagatic, erranendut, euãyelio saindiac, Iudas traideriagatic errandiana, *Væ homini, per quem filius hominis tradetur, bonum erat ei, si non natus fuisset homo ille.* Maradicatu dela guiçona, coignec guiçonaren semia tradituco baitu, eta salduco, hobè çuquian eliçan iagoiti sorttu. Halacoaz ere nie erranendut, ezpada herioaz ordu honez orbitcen, hobè çuquiala elian sæcula ekhia iguzquia ikhussi. Eliçan iagoiti amaren sabelian conceitu, eta hantic mundura ialqui.

Math. 26.

Autor deuotbatec Climacus deithatcen denac dio, *Sicut qui esurit, recordatur panis, sic qui saluari cupit, non potest non recordari extremum iudicium*: gossiac onsa honquituric dagoenac eztu bertçè pensamenduric nontie berè oguia iateco ukhenen dian baicy, hala hala, saluatu nahidenac, berè gogotie eta berè bihotçetic, ecin galcendu berè hiltcia, eta berè iujamendia.

[88]

Gossè denac nahi du mundu hontan ikhussi berè oguia, saluatu nahidenac erè behardu consideratu berè herioa, eta berè arimaren

Psal. 58. iuiamendia, hala eguin ezpadeça, bertçé mundian vkhanendu gossé erraviatia, hor erraviatia dian beçala, eguia haur erran cian, badu dembora lucé, Propheta Royalac, *Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem*, Berandian conuertituco dira, ibilico dira, inguru, inguru, hiriare, eta ciotatiaren murrailen aldian, edirené dituzté portaliac çerraturic, eta gossé gaitça, eta gossé erraviatia, horec beçala, horen paré, patitu, eta sofferitu behar vkhanen duté, oguiric ecin edirenez, nor vsteduçu direla gendé hurac, herioaz, orbit eztirenac.

Eusehius
Emissen.

Bertcé autor deuot batec segurtatçen guitu guré azquen malhurra, eta, azquen bekhatia dela, noiz eré guré herioaren, eta guré iuiamendiaren orbitcia, eta memoria galdu baitugu, eta halacoaz nehorc etssitu behardiala, conduric ez eguin, eduqni galduçat. *Magna iam est poena peccati memoriam futuri perdidisse iudicij.*

Ad. Potia-
nuna.

[89]

S. Hieronimo Iaunac dio, berritz, *Facile contemnit omnia, qui semper cogitat se moriturum*. Nore eré egun oroz, consideratçen baitu, sinhesten eta ikhusten hilen dela, hil behar diala, halacoac mundia, munduco gauçac, vrrihiac, cilharrac, placerac, ohoriac, pena gabé, facilqui quitatcenduditu, mesperechatçen, hetçaz condu gutti eguittendu mundu haur ezta deus, eguiçu condu bertcé mundiaz, hala eguin cian, eta erran, guré Iaunac beré passionian, Pilato Iugé gaixto hari, *Regnum meum non est de hoc mundo*, ené erresuma ezta mundu hontaco.

Ioan. 18

Saluatu nahi bacira, beharduçu, mundu haur mesperechatu, eta trullatu, eta perechatu eta ohoratu bertcé mundia, hala eguitecoz, doctor saindu honen mania eguiçu hilciaz orbitçité, eta içanic eré mundu hontan esquale eta miserablé, içanen cira bertcé, mundian Princé, eta Erregué.

Aug. ser 10
de sanct.
tom. 10

S. Augustino Iaunac dio, *Hac animaduersione percutitur peccator, et moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret oblitus est Deij*, punitioné iustobatez açotatçé dela bekhatoria, hiltcian eztela orbitçen beré buriaz, ceren bician, ezpaitçen orhitu lencoaz. Orbitu içan baliz bere herioaz, bician orbituco çen lencoaz hilcian, hambatequi bekhatoriae fin gaixto bat eta malhurosbat eguittendu herioaz orbitu faltaz.

[90]

Guiçona eta deabrua gducecan, disputan, eta procesian bici dira, guiçona sortuz gueroz mundu hontan, guiçona hil den pundu, eta momenta berian, procetza finalqui, eta azquen ressortian iuiatcenda guiçonac nahidu arima lencoarençat, iustoden beçala, deabruac nahidu arima vsurpatu eta arrimatu beretçat, sprocezaren pieça fundamentalac dira, obra honac, eta gaixtoac, eta nola proces handi eta important horen arima, eta preçarie hobena baita hilciaz orbitcia, herioaren memoria, guttun haur procezaren çaquian ediren badeça iugiac, baita

lencoaren semia, gugatic guïçon eguina, iuiamendu emaitendu favorablé guïçonaren aldé, deabruaren contré, eta arima guelditçen lencoaren, eta desohoria deabruaren baina, guttun hura, pieça eder, eta handi hura herioaren memoria, ezpada çaquian edireiten, guïçonac galtcendu proceza despendio, damu, intrez ororequin, *lã tuxe reservée*, eta arimaré laun, nabussi, eta guehien deabru gaixtoa iagoiticoz guelditçenda, eta arima gaïchoa infernura eroric labé gorri hartan beré çorren ecin pagatuz egonenda lencoa, Ienco deno, ezparanca gaveric campotic iagoiti vkhanen dïala socorriric, ez gratiaric, çeren haraz gueroz ezta redemptioneric, *In Inferno nulla est redemptio*, Infernuco portalia hayençat egonenda iagoiticoz guilçaz cerraturic, clausa est ianua, hantic ezta bat ialguico, hala nola Paradusutic, lencoaren gloriatic, arima hurosetaric, bateré ezpaita ialguiten, ez ialguico, Ienco Ienco deno.

Arima gorpiztcetic ialqui denian, beré hala iuiatçen dela, segurda, hala dio Apostoliac, *Oportet nos manifestari ante Tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum*. Bat bederac behardu presentatu Iauuaren gortiarene aitecinera, han erreceui deçan onsa, edo gaixqui cer eré beré personan eguin baitu hura oro.

2. Cor. 5.

Apostoliac dio orano, bat bederac errecebituco dïala beré recompentia, eta bere salarioa, beré triuailliaren, eta penaré arau, *Vnusquisque recipiet mercedem suam secundum laborem suum*. Cer da hori, IESV-CRISTO launaren tribunalera presentatcia baici, han dira arimac iuiatcen eta hayer emaiten meritaten duten paguia, hilez gueroz, Tribunal hartan nahi denac ongui gin, eta ohoré erreçebitu, hara heldu beno lehen, harçatz, eta beré herioaz, ordu honez orbit dadin, çuhur bada bertçela erho handibat içanenda, eta iugé iusto haren sententiaz, balacoac vkhanendu, açotia, galera, vrkhavia, eta damnationé eternala.

1. Cor. 9.

[91]

Iuiamendu particular harçatz, çoin eguinen baita hil ondoan, guré arimaz iuge iusto haren Tribunaliã exemplu garrazbat, & icigarribat irakhurtçé dugu Pariseco doctor handibatez, doctor handi hura, fama eta reputationé handibatetan biciric, guïçon saïndia, sauanta, guïçon perestia, mundu guciec, particularqui Parisé oroc estimatcen cïalaric, gin çen hilcera hil ondoan, biharemanian, cleroa, eta compaignia handibat bilduric haren oheretara, haren gorpitçaren beré tombara, eta hobera eçarteco, cleroa hassi çen obsequioen cantatçen eta heldu çeniã laun Ap-hezbat lehen nocturnia accabaturic hilen officioan, iobé lectioniare cantatcera, *Responde mihi*, hilac erran cian mundu guciec bici içan baliz beçala, *Accusatus sum*, accusatianiz berri tristé, eta icigarri harc cela causa cleroa, eta compaignia oro icituric, eta harrituric, cleroa retiratu çen eta compaignia oro, biharamonian, hassi

In vita S. Brunonis apud Surium & alios.

LAVR GVARREN

*Capitulia Capitulu huntan frogatçen da arraçoïñez
onsa hiltçeco bidia, dela herioaz, eta hiltçiaz
orhitcia lehen arracoïña*

ERRANDVT, eta porogatu onsa hilceco bidia, dela herioaz orhitcia, oray presentian azquen capitulu hontan nahidut porogatu, eta erakhussi laur arraçoïñ differentez bidia haur hanbat bidé hona, eta segura dela, non ezpaita hoheric, neuré adisquidia beha cité onsa lehen arraçoïñari, communzqui lehenac baliadu bigua, penaric eztuçun hilçiaz orhitceco, harçaçu eneganic secretu honbat, eta ederbat, soguçu çuré miseria, çuré cõditionia, çuré içatia çombat den flaco, ez deus, miserablé, fragil, eta corruptiblé quant e quand orhituco cira çuré herioaz, eta çuré hilçiaz, haur da ené lehen arraçoïña porogateco onsa hilceco bidia dela, herioaz orhitcia, considera deçagun guré miseria, guré conditionia, guré içatia, guré corruptioné handia.

Eguin behar dugu pauoac, chori vrguiluxu, eta superbios harc eguiten dian beçala, chori harc beré lumac ederrac ditu ahal den beçanbat chori harc beré luma ederrac çabaltcen ditu, eta hedatcen, eta arrotabat, edo mirailbat eguinic beré lomez, hetan glorificatcen da, eta beré placeraç hartcen principalqui noiz eré igusquia clar eta garbi baita haren leinburu, eta listurec chori haren lumagia guehiago aguertcen, eta edertcen baitituzté, baina cer guertatcen da chori harc, hanbat ditu beré çangoac, eta hoinac ichussi, eta difformé, nola baititu beré lumac eder, eta vrguilluxu; eta sobat eguinic beré çango eta hoin ichussier, beré lumagé ederra gorderic, ihessi doa, eta gordatcenda.

Gue eré hala eguitendugu, edo behar eguin, guré parté guehiena, eta superiora, baita gure arima ederra da, noblia da, lencoaren imaginala, eta semblanciala creatuda. *Creauit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam*, baina guré parté appala, eta inferiora baita guré gorpitça, ichussi da, difformé, lur eta erhautz, hala dio, Genesian, *Formauit Deus hominem de limo terræ*, eguin diala lencoac guiçona lurretic, hambatequi eder guira eta noblé arimaren aldetic, eta ichussi, eta miserablé gorpitçaren aldetic. Hala erran cian eré Genesian Iencoac Adami, eta Euari bekhatia eguinez gueroz, *Puluis es, & in puluerem reuerteris*. Lur

[94]

Gen. 1.

Gen. 2.

Gen. 3.

cira, eta erhauts, lurtu, eta erhaustu behar duçu eguin badeçagu so guré miseriarri, eta guré sorteciari, consideraturic nola ialguiten guiren lurretic eta erhautxetic, guré vanitatiae eta guré vrguilliae vteiric orbituco guira, guré hilciaz, bidé hoberic çer nahidugu onsa hilceco.

[95]

In histor de
Berla & Iosap
cap. 12.

S. Damasceno Iaunac, guré miseria, onsa, eta ederqui eracustendu, figura, eta parabola eder hōtçaz, dio saïndu harc, guiçonbat egun batez, animalé gaixto, eta cruel baten ihessi, çoela, çoin deitateen baita vnicornis, erori cela, lecé, ocin, eta chilo handibatera, erortian lecé hartara, lotu cela ting tincca, çuhaincé edo arbré chipibati; çoin baitcen lecé haren bazterrian, ezparança cialarie, segur cela beré hoñac leçé haren çolan bermaturic, eta beré escuyes, eta beré bessoez pareteco arbria tinccaturic, so eguinic, guiçon harc lekhu tristé hari, ikhussi du, bi sagu, bata churi, bertcia beltz çuhaincé haren çaiñen eta racinen, iaten, eta trenkatçen, eta quasi, çuhaintça, çaiñac trenkaturic erortera çoela, ikhussi du halaber ocin, eta lecé haren çolan, dragon terriblé, eta horriblebat, ahotic su, etazé, vrtiquiten ciala, iduri eci ingurune-coac biciric, iretssi, eta deuoratu behar çutiala; ikhussi du haboro lece ocin haren bi bazteretarie laur sugué handiren buriaç ialquiten cirela, ikhussi du goiti so eguinic, çuhaincé haren adarretan behera erorten cela, ezti goterabat, eta consideratu gabé pian, eta bazterretan, dangerac çombat ciren handiac, guiçon hura çagoela, ahoa çabalturic, ezti haren goteraren iateco, eta goçatçeco.

Figura, eta parabola honen explicationia ençun eçaçu, nahibaduçu ikhussi, eta eçagutu onsa çuré miseria, eta conditioné miserabilia, Vnicornis, bestia gaixto, eta cruel hura da herioa, guiçonari, eta emaztiari guerla oren oroz eguiten diana ocin eta lecé hura da, mundia, tribulationé, eta calamitaté oroz bethia, çuhaincé edo arbré ttipi hura da, guré bicia, edo guré biciaren içaria, eta mesura, çoinen çaiñac, bi sagu hec, churiac eta belçac, gauaren, eta egunaren orenc, iaten, mutçen, hertçen, eta trenkhatçen baitituzté. Laur suguiac dira, laur elementen, laur qualitaté differentac, hotça, beroa, idorra, bustia, dragon hura da infernia, ezti haren gotera da munduco placera, eta voluptatia, guré trompa garria, gure gal garria, hari beha gaudé, bertcé dangerac oro abatcera utciric.

[96]

Neuré adisquidia, considera eçaçu çuré miseria çombat handi den, gaña, eguna, beroa, hotça, idorra bustia, mundia, infernia, çuré contré dira, hayen artian gaixqui cira, miseria horcaz orbituric, orbitité çuré hilciaz, nahi bacira saluatu onsa hilic.

Çuré biciaren corda oren oroz trenkhatçen da, soguiçu certan ciren, beharduçu onsa içan itssu, ezpaduçu nahi ikhussi çuré miseria, eta çuré dangerac, eta hurac ikhussiric, nahi ezpacira çuré hilciaz orhi-

turic, conuertitu lencoaganat, eta eguin penitentia çurê bekhâtien gainian.

Iob saindiac baçaquian onsa guïçona çombat miserablê cen, erran dianian, *homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miserijs, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra, & numquam in eodem statu permanet.* Guïçona, berê amaren sabalatic ialqui denian, artê eta dembora laburrez, miseria, eta dolorê handiz betheric, bicida, lilia beçala, liliaren parê aguertcenda, eta gordatcenda, badoa itçala beçala, ezta jagoiti egoiten, ez baratcen ohi beçala estatubatetan, bethi mutatcen da bethi cambiatcenda, ezta behinere obicoa.

Job. 14.

Badeia deus erê mundian hain simpleric, hain flacoric, eta hain fitê galtcen abal denic, nola baita lilia igusquiac çoinbat orduz ikhustendu lilia goician sortcen, eta arratssian hilteen, goician eder, fresco, esperança handitaco; arratssian ichussi, tristê, beltz eta hil colorê. Goician amuros, maitagarri, aleguera arratssian haistiogarri, illumpê, gratia gabê.

[97]

Bada Iob saindiac guïçona comparatcendu lilibatequi, eta lilia bada gauça simplebat; guïçona ecin datê gauça miserablebat, eta simplebat baicy. S. Gregorio handiac, liliaren, eta guïçonaren comparationia hon edireitendu, guisa hontan, *Quid sunt nati homines in mundo, nisi quidam flores in campo: homo etenim more floris procedit ex occulto, & subito apparet in publico, qui statim ex publico, per sortem retrahitur ad occultum.* Cer dira guïçonac mundian, liliac elguetan diren beçala baici, liliaren parê guïçona luppetic aguertcenda mundiâ eta guero mundutic, guttien vstê dianian, badoa lupperat, gordatcenda, ezta haboro mundian aguertcen, lilia beçala aguertcenda, eta gordatcenda, *Quasi flos egreditur, & conteritur.*

S. Grêg. Moral
17, cap. 17.

Iob saindiac, eta S. Gregorio, aita saindu, eta Eliçaco doctor handiac, erraiten badutê, guïçona, eta lilia, hiac bardin simplê eta flaco direla, neurê adisquidia, dugun erran çuc, eta nic, guïçona gauça miserablebat dela, eta berê miseria ikhussiric, ezpada berê herioaz mundu hontan orhitcen, erho handibat datequiala, eta bertcê mundian galdubat, eta miserablê handibat içanen dela.

Iob saindiac dio haboro, guïçona ibessi doela itçala beçala, *Fugit velut umbra*, dugun ikhussi itçala cer den, iaquin deçagun gurê ez deusa cer den, itçala gauça falsubat da, eta gauça hila, erran ciniro, gauçabat mouitcen denian, eta lekhutic, lekhurra iguitcen, eta igarayten, haren itçala erê; gauça bicibat dela, ala baina itçala gauça hila da, eta ez deusa, ezta deuserê arguiaren priuationebat baicy, gorpisbat representateen du itçalac, eta gorpitça ezipalis artian, itçala, arguia licatê, ceren arguiaren eta itçalaren artian, gorpizbat, cer erê baita iarriric, arguia

[98]

empachacendu gorpitçac, eta itçala hâtic formatcenda eta eguiten, hambatequi itçala ezta deus, arguiaren priuationia baicy, gorpitçaren aldetic heldu dena, hala dio haren icenac, *Vmbra nihil est aliud, nisi defectus luminis ex obstaculo corporis*. Guré bicia, guré dembora, guré içatia, guré honac eztira deus eré itçalbat baicy, gauça hilbat, eta miserablebat.

Guré bicia, guré dembora oro hirur gauçac eguiten duté, igarenac, presentian denac, eta gitecoac, hala emayten du eré philosophiac demborari beré diuisionia, *Est ens secundum prius & posterius, & constat, præterito, præsentì, & futuro*, dembora da gauçabat, igarenaz, presentecoaz, eta gitecoaz eguiten baita, eta ceren hirur parté hayetarie guré biciac ezpaitu posseditcen bat baicy, bata presentecoa, eta bat hura baita bi priuationé hayen erdian, igarenaren, eta gitecoaren erdian, ala baina ezta ez bata, ez bertcia, hambatequi guré bicia ezta deus eré itçalbat, baicy badoa itçala beçala, *Fugit velut vmbra*.

[99] Igarena ezta guré, gitecoa ezta guré, ezta guré presentian dena baicy, cer da presentian dena, igarenaren, eta gitecoaren artian puntu, eta momento bacoizbat, bata bertciaganic erdiratceco, eta berhetceco, puntu eta momento bacoitz hura, hambat da labur, mehar eta ez deus, non, quasi ezpaita moyenic ediren eta atrapa ahal deçagun, ezta iagoiti guelditcen, lasterrez doa, haren içatia oro lasterrian da, *Consistit in continuo fluxu, fluit semper, & fluet*, hala doen gauçaz, erraçü itçalbat dela, eztela, gauça bicia, baina gauça hila dela.

Erraiten dugunian guré biciagatic bicia dela, trompatcen guira, eguiaren erraiteco, behargunduqué erran, guré bicia heriobat dela, ceren dena beno guehiago da, eztena, badu icena, baina ez içana, guré biciac hirur partetarie, eztu bat baicy, eztu igarena, eztu ginendena, eztu presentecoa baicy, eta present dena eré eztaquigu noiz dugun, hala guré bicia ezta bicibat, baina propiqui minçatcera da eguiazco heriobat, hargatic S. Gregorio handiac errandu, *Temporalis vita aeterna vita comparata, mors est potius dicenda, quam vita* : mundu hontaco bicia bertcé munduco bicitcé eternalarequin comparaturie, ezta erran behar bicia, dela, baina erran beharda herioa dela, herioa bada, ezta deus eré bicia-
ren priuationia baicy, priuationia bada, itçala da, eta Iob saindiaren errana eguia da, guicõna itçalbat da, eta haren bicia badoa itçala beçala.

Homil. 27 in
Euang.

Psal. 101.

Fugit velut vmbra. Propheta Royalac eré ederqui erran du guré miseria combat handi den, gure bicia comparatu dianian itçalarequi, *Dies mei sicut vmbra declinauerunt, & ego sicut fœnum arui*. Ené egunac, eta ené

[100]

dembora itçala beçala loan dira, igaren dira, eta belharra sorhoan dailliac ebaquiz gueroz beçala, ni eré aychartu, eta idortu niz, Propheta harc berac dio, *Homo vanitati similis factus est, dies eius sicut vmbra*

Psal. 143.

prætereunt. Guïçona guertatuda vanitatiaren, eta vrguilliaren paré, haren egunac Ioan dira eta ioaten dira itçala beçala.

Erran nahidu, guïçona erhobat, elguerbat, eta superbiosbat da, eta içanda, usté cïap haren honac segur eta osso içanen cirela, eta haren bicia lucé içanen cela, baina beré vanitacion eta beré esparançan trompatu içan da, peren haren honac falsu dira, hilac dira, haren bicia laburda, heriobat da, itçala falsu, eta trompur den beçala, guïçonac nahi luqué sinhetz araci eztena badela, baina miserablé elguerra, berandian ikhussicodu, ordu eztenian, dena eré eztela, ikhussicodu guïçonac guïçonaren bicia heriobat dela, haren egunac eta haren honac itçala beçala Ioayten direla. *Dies eius sicut umbra prætereût.*

Guïçonaren bicia itçala idurida, ceren, hala nola gauaz, ilhumpian itçalian deno veldurti baita, eta ezpaitu corageric, hala hala guïçona mundu hontan deno, ala den gratian, ala den bekhatian veldurrian bethi, bethi, bicida, bekhatian bada, veldurda, herioac beré bekhatian atrapaturic, lencoaren iustitia eternalac, Infernuco pena eta su eterna-lera condemna deçan, hargati errandu Escritura saindiac, *Pavor his qui operantur malum.* Gaixqui eguiliac, bekhatioriac, eta bekhatoressac, veldurrian oren oroz bici dira. Gratian bada guïçona, eta emaztia, orobat beldurrian vici dira, lotsaz, lencoaren gratia, galdeçaten hargati erraiten cian Propheta Royalac, *Timor, & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ.* Ené spiritia eta ené gorpitça, ené heçurrac, eta ené çaiñac, lotsatu dira, ikharatu dira, ilhumpian, eta itçalian banintz beçala, çuti bortcha nago, ceren veldur cira Erregué handia, lotsa nitz eta veldurnitz neuré lenco honaren gratia gal deçadan. Guehiago diot, guïçon iustua eré ezta segur ala den gratian, ala bekhatian, beré confessioné hona eguin dianian laun Ap-heçaren aitecinian, harganic errecebitu absolutioné saindia, eta aldaré saindian sacramendu saindia, behardu esperança hartu, gratian dela, eta guero eré bai, bekhatu mortalie eguiten ezpadu, obra honetan perseueratcen badu, baina segurta dadin dudacic gabé, infallibiliter, espiritu saindiac, edo çoinbat aingurue lencoaren partez, ezpadici reuela, eta berria erran, ecin diro. Hala dio Salomon çuhurrac, *Nescit homo utrum odio, vel amore dignus sit,* eztaqui guïçonac ala den gratian, ala bekhatian.

Hambatequi guïçona mundu hontan deno, ilhumpian eta ignorantian bicida, ala den iustu, ala den bekhatore, eta haren bicia itçala idurida, itçala beçala doa, *Fugit velut umbra.*

Guïçonaren bicia itçala idurida, hala nola itçalac guïçona hotcen, eta frescateen baitu, hala hala, mundu hontan deno, bekhatian bici denian lencoaren gratiaren, eta haren amorioaren suya galduric, bekhatiaren itçalac, eta lanhoac, hotcendu, eta larroitaten eta manera hartan,

Psal. 54.

[101]

Ecclsi. 9

guiçonaren bicia itçala idurida, guiçona eta itçala biac bat dira, *Dies eius sicut umbra prætereunt*, gañaz itçalian, eta ilhumpian guiçona hotçac hobequi, eta guehiago honquitendu, eciez egunaz, ceren egunaz igus-
[102] quiac lurra eta guiçona arguitcen eta berotcen baitu, eta gañaz aldiz ez, egunaz bai, gañaz manera berià, nola guiçona bekhatiaren itçalian guehiago bici baita; iciez lencoaren amoriaren arguiari, guiçona itçal, eta itçala guiçon guertatecen da. *Dies eius sicut umbra prætereunt*. Vda gorrian eta beroan, beroaren contré chercatecendu itçalbé honbat frescatceco, eta negu hotçian, eta gogorrian su honbat, edo iguzqui berobat, onsa berotceco, eta nola vdan itçalac guiçona hotçen, eta frescatcen baitu, eta neguiari suyac eta iguzquiac gortcen, eta berotcen, hala hala bekhatian denian, bekhatiaren itçalac hotçendu, eta itçaltecen haren bihoca, hala nola lencoaren amorioac, subatec, eta iguzquibatec beçala, baitu azcartcen, eta berotcen, eta ceren guiçonaren bihocian mundiaren amorioa hobequi, eta barnago lantaturic, eta iossiric egoiten baita, eciez lencoaren, eta ceruco gaucen ohoria, mundiac, eta bekhatiac haren bihoça, hotçac, eta itçalac beçala deseguiten duté, desbistatcen, hotçen, eta itçaltecen, hargatic errandu Apostolu Euangelistac, *Qui diligit mundum, non est charitas patris in ipso*. Mundia mayté dianac, eztu caritateric, halacoaren bihoça hoztu da, eta larrointatu, ceruco sutic eztu parteric.

1. Ioan. 2

Jonas Propheta Ninive herritic ialquiten cela orienteco herrian, igusquiac, bidian çoela, subatec beçala hurren chilpiltu, eta erré cian, gure lencoa, dolu eta compassioné vkhan cian beré Prophetaz, eta eraguinic itçalbé honbat huntz orstoz, itçalbé hartan, Propheta goiço frescatu, cen, paussatu, eta desalteratu. *Preparauit Dominus Deus hederam, & ascendit super caput Ionæ, et esset umbra super caput eius, & protegeret eum, laborauerat enim, & lætatus est Ionas super hederam, lactitia magna*.
[103]

Itçalbé hartan cen, Ionas Prophetac, etcian ikhusten igusquia, ez senditecen eré haren bero handia. Figura handibat cen itçalbé hura, guiçon bekhatiaz mundu hontan, guiçona mundu hontan bekhatiaren itçalbian deno lencoac, igusqui eder hanc, eztu ikhusten, haren arguiac, haren suyac, eztu arguitcen, eztu berocen, huntz orsto hayen pian gorderic dagoen bekhatiarene bihotca, guiçon hanc eré, bekhatiaren itçalbé hartan deno, eztu ikhusten, ez senditecen ceruco suya, espiritu saindiaré suya, hambatequi belz belça, hotz hotça, itçala beçala, dago guiçona mundu hontan, eta nore eztu erranen guiçona itçalbat, dela eta itçalac beçala beré egunac, eta beré dembora igaraiten diala. *Dies eius sicut umbra prætereunt*.

Guiçonaren bicia itçala idurida ceren itçalac eta ilhumpiac guiçonari

loa lehen emaiten du, eciez egunac, edo arguiac, lo eguin nahidianac eré egunaz communzqui beré camberaren bortac, eta leyhoac ceratcen ditu loaren eta paussiaren hobequi hartecco. Hala hala guiçona mundu hontan munduco hon demboralen itçalaren pian, loac hartcendu, eta celuco gaucer beré beguiac cerraturic, lencoaren cerbutcian, eta obra honnetan aurher, lacho, negligent, eta berandiar guertatcenda bekhatiaren loan eta lohian, auaricitiaren suyac erreric, haren egarriac alteraturic, haren gossiac ianic, munduco honen itçalbian bicida iagoyti beré pausia ediren bagué, eta alterationia frescatu gabé. Elias Prophetac ené eguia eder haur, beré demboran figuratu cian, eta representatu, egun batez beré etsayen ibessi çocla desertian behera, genebria deithatcen den çuhainté baten itçalian loac bartu cian, eta aingurubat celutic ginic, iratçarri cian eta minçatu guisa hontan lencoaren partez, Propheta Elia, çuti cité ian eçaçu, edan eçaçu, eta oguizco opilbat eguinic, hauspian erreric, eman ceron ogui opil hartaric iatera, eta vr edatera, eta erran, ian eçaçu, edan eçaçu, bidé lucebat, eta handibat orano iguaren beharduçu. Propheta gaiçoac, beré ian edana eguinic, eta azcarturic beré ian edanaz, berrogey egunez eta gaúez ibilicen desertu hartan, eta arriuatu hurosqui, Oreb, lencoaren mendi benedicatu hartara. Hala dio Escritura saindiac, *Obdormiuit Helias in umbra iuniperi, & ecce Angelus Domini tetipit eum, & dixit illi, surge, & comede, grandis enim restat via, ecce ad caput suum pinis subcinericias, ut vas aquæ, comedit ergo, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, usque ad montem Dej Horeb.* Hala hala eguitendu guiçonac mundu huntan, beré placeren, beré honen, beré bekhatien itçalaren pian loac hartcendu, lo eguitendu, ala baina beré loan, eta beré placerian, lo honic eztu eguiten, ez placer honic hartcen, ceren haren loa, haren placera, baitira labur, falsu, eta trompur, hala eré representatcendu, geneura, çuhaincé idor hare, haren frutiac, eta haren itçalac guti valia duté, haren frutiac ezlira hon, eta haren itçala eré ezta çabal edatcen bertcé çuhaintcen itçala beçala, haren orstoac, liliac, frutiac, itçalac, ez deus dira. Halaco dira mundu hontaco, placerac, ohoriac, honac, eta boteriac, ala baina guiçona hayen itçalaren pian, laquetda, placer hartcendu, lo eguitendu, eta ezpaleça lo hartaric çoinbat aingurue, iratçar Propheta Elia, eguin cian beçala herioac lo hartan atrapaturic, Infernura seculacotz, lo eguitera loan laité.

[104]

3. Reg. 19

[105]

Norc nahi du erran guiçona eztela itçalbat ené raçoiñac libru hontan ikhussiric, eta ezpadeça, beré miseria ikhussiric, beré herioaren memoria, beré beguien aitecinian ardura ardura eduqui, nic erranendut, guiçona dela arstobat, çamaribat, eta brutalbat.

Itçalbé hontarie ialquirie, dugan ikhussi, guiçona cembat miserablé den eta cembat obligationé dian beré hilciaz orbitceco, nabibada mundu hontarie landan, hilez gueroz, Iencoá baitan bici, eta saluatu.

2 Cor. 4 Apostoliac, hari nahi bacirabehatu, erakbutxico draçu çuré miseria, erran dianian, *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus*. Badugu thresor handibat, badugu gauça aberasbat, baino thresor, eta gauça aberatz haren vncia, lurra da, lohiada, guré arima eder da, noblé da, baina gorpitça, baita haren vncia, cerda lur, eta lohi, herioac beré colpietarie mendrenaz honqui badeça, loanda vncia, gorpitça lurturic, lurrerat doa, lur eta erhautz guertatcenda.

Psal. 2 Propheta Royalac eré, lur guirela dio, eta minço denian, bekhatore gaixtoez, hayen contré, guisa hontan bere othoycia Iencoari eguiten du, *Tanquam vas figuli confringes eos*. Bekhatoriac, gendé gaixto hec obstinaciac, lurreco vnciac beçala, deseguin, itçaçu, gal itçaçu, mila pieçatan iarbité.

[106]

Apostoliac, eta Propheta Royalac, biac arcord dira, bieç dioté guiconá lur dela. Iur bada, cerda appalagoric ez miserabliagoric, nola baita guiçona.

Psal. 75 Propheta Royalac, dio, guehiago, onsa consideratcen dianian guiçonaren miseria, eta haren itsutarçuna, *Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis*. Lo eguinduté, eta ametz lurrian, beré dembora oro loan, eta ametzetan igaren duté, lurreco gendé aberatzec, eta guero beré lotic, eta beré ametzetic iratçarri direnian, ezquiac hutxic guertatu dira, gendé gaiço hec, eztuté deuz ediren beré escuetan ; *Nihil inuenerunt in manibus suis*, çuré mendian heldu cira, gaüzaz loan çuré ohian ametz eguiten, eta çuré ametsian iduri eci, guicon pochantbat, laun handi bat çirela, vrré, cilhar, hacienda, eta honic asqui escuetan haçundiala eta guero, edo gaüzaz, edo arguitcian, çuré ametzetic iratçarri cirenian, çuré escuetan ezluçu deus eré ediren lehen baino guehiago, *Nihil inuenerunt in manibus suis*, ametsa hassiz gueroz akhaua artian, aberatz cira, ametza akhauatuz gueroz, pobré cira lehen beçala, ohicoa cira. Erran cõmuna eré bada ametz oro, gueçur ezpada ametsa celutic gina, Iencoaren reuelationez, edo haren manuz, çembait ainguruz errana. Ametsa, eta guecurra biac bat dira, eta guiconá bada amestbat Prophetac errayten dian beçala, erraçü, ametsa, guecurra, eta, guiçona, hiruracbat direla.

Enian vsté, baina orano minçatu behardugu itçalaz, eracusteco, guiconá mundu hontan, çombat miserablé den San Bernard doctor deuotac dio, *Dies hominis sicut umbra super terram, nulla est nora, & tunc propè nihil est cum stare videtur : cur ergo thesaurisat in terra homo, cuim sine dilatione transeat, & illud quod colligitur, & ipse qui colligit. Et*

[107]

S. Berna. in
medit. cap. 17

tu homo quem fructum expectas in mundo cuius fructus ruina est, cuius finis mors est. Guignonaren egunac badoaz itçala beçala lurrian ; vste dianian guignonac cerbait dela, ezta deus, badoa guigona baratu gabé.

Bada guigona, cergatic hanbat hon lurrian biltçen duçu, honē bilçalia, eta hon bildiac, hain fité; garaicen, galtcen, deseguiten, eta itçaltcen direnaz gueroz, çuc guigona cer esperançça duçu mundian, haren irabacia oro, eta fructia, cer da galçia, eta ruina, haren azquen fina, cer da, hilçia herioa.

Saindu deuot hanc berac dio çuri, niri, eta mundu orori, guré miseria ikhussi dugunian mundu hontan, considera deçagun guré arimarē nobleçia ; eta handitarçuna, mundia quitaturic, lencoaren onsa maytateco, minço da guisa hontan.

In omni namque creatura, quæ sub sole mundi vanitatibus occupatur, nihil humano corde sublimius, nihil nobilius, nihil Deo similis reperitur, quapropter nihil aliud à te querit, nisi cor tuum, munda ergo illud per puram confessionem, & assiduam orationem et mundo corde Deum videre possis.

S. Bern.
in medit.
cap. 11

Iguzquiac eztu deus, ikhusten celiaren pian, hábat ederric, hambat nobleric, hambat lencoa, iduriric, nola baita guignonaren bihoça, eta haren arima, dio saindu deuotac, bartacoç eztu galdatcen guignonari beré bihotçabaici, bada, guigona, chahat eçaçu, purga eçaçu çuré bihotça, confessione hon batez, eta orationé honbatez, amorecatic, çuré lencoa chahuqui, eta purqui ikhuss ahal deçaçun.

[108]

Saindu deuot honec dio, miserablé guirela, eta noblé, guirela, miserablé gorpitçaren aldetit, noblé arimaren aldetic, gu nur baguira, biez içanen, guira noblé, eta huroz, baina ezpaguira nur, biez içanen guira miserablé, eta malhueros, guiten orbit guré miseriaç, orhitceco onsa hilteciac, dugun guré bihotça, eta guré arima, onsa purga eta chaha, guré lencoa chahuqui, et purqui; egun batez ikhussi eta contempla ahal deçagun, *munda cor tuum, et mundo corde Deum videre possis.*

Guré conditionia, eta guré içatia combat den miserablé, behacitè S. Augustin launari hanc dio ederqui, *Magna miseria, cū nihil sit certius morte ignorat tamen homo finem suum, & cū stare putat, colliditur, & perit spes eius, nescit enim homo, quando, vel ubi, vel quomodo moriatur, & tamen certum est, quod eum mori oporteat.*

S. Aug.
soliloq. cap. 2

Miseria handia da haur, ezta deus hambat segur denic, nola baita herioa, ala baina eztaqui guignonac beré azquen eguna, eta azquen orena, vsté dianian çuti dagoela, lurrian daté eroriric, vsté dianiã cerbait dela; hura, eta haren esparançac oro hilen dira; edo hilac diraté. Eztaqui guignonac çombat agudo ahal belicaté, noiz, edo non, edo nola hilen den, ala baina segur da hil behardiala.

Miseriaz hontçaz egunian beain orhicité, hala eguin badeçaçu, ni sartuco nitz çuré bermé, hilcé honbat eguinen duçula, çuré orena gin dadinian, mundu hontan, eta bertcé mundian bicité eternalbat vkhenen duçula.

[109] Guré miseria dela, hilciáz orhitceco, biðé hobena, segurda, baina gue biðé contria eduquiten dugu : badaquigu guré arima dela immortal, eta guré gorpitça mortal, badaquigu guré arima dela anderia, eta gorpitça haren nescatoa : badaquigu guré espiritua dela launa, eta gorpitça haren mutila, gorpitça, ala baina anderiaz eguitendugu nescatobat, launaz mutilbat, eta gorpitçaren gogara eguiten, arima et mespereichaturic, eta herioaz orbitu faltaz, gorpitça, eta arima deabruari largatcen, emayten, eta saltcen.

Suri, hist.
Eccl. lib. 4
cap. 18

Hermita saindubat, Pambus icena cianbat, egunbatez S. Athanasio launac othoituric, Alexandriaco hirira Ioancen, eta ikhussiric Anderé vrguilluxubat beré buriaren, bilhoen, beguitartiaren, eta gorpitciaren soberaché edertcen, eta affaitatcen, nigar eguin cian bi beguietan behera, eta interrogatu cenian, cergatic nigar eguiten cian, arrapostu eman cian, bi arraçoinëz nigar eguiten ciala, lehenic ceren anderé hura, galcera çoela, ikhusten baician, bi garren arraçoîña, ceren ezpaitcian hare hâbat pena eta triuailu hartcen lencoaren cerbutcian, lencoari placer eguiteco, nola anderé hare harteen baitcian tormenta, eta fatigu, guçoner placer eguiteco. Anderé hare haboro estimatcen cian beré gorpitçaren, eta haraguiaren placera, eciez beré arimaren osagarria, eta salbamendia, ceren ezpaitcen beré herioaz, eta hilciáz orhitcen, baina Hermita saindu hare lencoaren ohoria, eta beré arimaren salbamendia haboro estimatu cian, eciez, beré gorpitça, eta beré haragua, ceren beré hilcia, eta beré herioa oren oroz beré beguien aitecinian eduquiten baitcian.

[110] Thomas morus, personagé saindubatec communsqui beré adesquider erraiten cian prouerbio, eta sententia eder haur, *Quam plurimi in hac vita Inferni morcari solent, cuius vel diuidio Cælum lucrati fuissent*. Hanitz gendec pena, eta triuailu handirequin infernia aquisitecn, eta ardiasten duté, eta nur balira, edo nahi balira; pena eta triuailu haren erdiáz Paradusia, eta Celuco Erresuma, irabaz, eta ardiáz liroité.

In vita Thom.
Mori. cap. 12

Saindu hare berac dio, egunbatez ikhussi ciala andere ederbat, beré bilhoen, eta arropen arrankhura handirequin eta delikhatuqui trenatcen, iresten, eta chuchentcen, eta ikhussiric haren pena, eta haren arrankhura handia, erran cerola, *Nisi Deus tibi pro hoc tuo tanto labore Infernum reddat, magnam tibi profecto iniuriam faciet*. Anderia eguiáz erran behar drauçut, çuré penaren, eta triuailliaren recompensutan, eta pagutan, lencoac ezpadiçaçu eman Infernia, oguen handibat, eta

Ibidem

iniurio handibat eguin, drauçu. andere hanc mayté cian beré gorpitça, eta saindu hanc maytiago beré arima eta çuc neuré adisquidia, nahi ba-
duçu salbatu bertecé mundian çuré arima, eta çuré gorpitça, lurrian çuré
gorpitça onsa gazliga eçaçu, corregi eçaçu, arima den anderé, eta gor-
pitça nescato ; orbitité hilciaz, onsa hilceco, eta herioaz orbitceco,
othoy ené adesquidé maytia, çuré miseriaz orbitité, haur da ené lehen
arracoiña, nahi bacira onsa hil, hilciaz orbitité, nahi bacira, herioaz
orhit citen, çuré miseria considera eçaçu çuré miseriaz orbitité, lur
cira, itçalbat cira, ametsbat cira, figurabat cira, ez deus bat cira, oren
oroz hiltcen cira, éçoaçá ihessi, gordicité, eta eguin ducinian niguar çuré
bekhatiez, gincit bidé hontaric bidé hontçaz gin dadina, ezta galduco,
salbatucoda, Iencoac placer badu.

[111]

× × × × × × × × × × × × × × × ×
× × × × × × × × × × × × × × × ×

BI GARREN ARRA-

*goiña frogatceco, onsa hiltceco
bitia, dela herioaz, eta hilciaz orbitcia.*

CAPITAN onbat, eta generosbat, aitciña duenian armac escuan beré
etsayaren cōtré combatitcera, eta erakhusten beré soldadoer, nola
behar duten combatitu eta gobernatu victoriaren hayen contré irabas-
teco eta reportateco, dudaric gabé halaco Capitañac amorio, eta boron-
daté hãdibat erakhustendu obraz badiala beré soldadoençat, eta solda-
doa ezpadadi onsa gouerna, nahi ezpada coraiosqui combatitu beré
Cãpitañaren ondoan Ioanic, beré guida, beré guehiena, nahi ezpadu
onsa seguitu eta imitatu, eta guero nahi ezpadu soldado hanc, beré
Capitañ launa, remerciatu eta ohoratu, nore eztu erranen, soldado hura
ingratu, dela bihotz gabia, poltroiña, eta legué gabia, Capitañ launa,
on, noblé, eta maitagarri, daté, baiña soldadoa, gaixto, ohoré gabé, eta
hastioagarri içanenda.

Baiña noiz eré Capitañ hura, baita hain on, eta bihotz bera, non beré
bicia ioca deçan, odola issurdeçan, beré buria liura deçan, eta aban-
dona burreun escuetara, eta bocheria hartan, massacrã dadin, eta hil
dadin beré soldadoen, eta armadaren salbateco, eta beré hilciaz, beré
armadaco gendé ororen bicia salbatcen dianian, ber bera orogati
hilcê, eta soldadoac oro beré hilciaz salbatcen, erran beharda ordu
hartan, laun Capitañ hura, dela onen, hobena, noblen noblena, maita
garrien, maitagarriena, eta soldadoa datequiala gaixtoen gaixtoena,

[112]

desohoratiēna, eta ororen artian, hastiogarriena, ezpadeça beré guida, beré guéhiena, onsa ohora, lauda, mayta, remercia, eta orhituric beré launaren hilciāz, epadeça haren hilciaren dolia ekhar, eta eduqui beré bihotcian, ezpadeça considera mortal dela, eta hil behardiala, soldadoa ezta handiago launa baiño, launa hilda, soldadoac eré behardu hil, iuiamendu hura ezpadu, ezdeusbat beno sordeich ičanenda nic errandudana ičanenda, ezdeusaz baiño haboro gené pereztuēc, eztuté eguinen casuric, ez conduric, halacoaz, eta halacoetçaz, eta Iaun Capitaño haren plaçan banintz, halacoer, so onbat eniro eguin, ceren halacoa ezpañtabila bidian hontan çouin baita onsa hilceco bidia, erran nahi du hilciāz orbitcia.

Bada neuré adisquidia, çu eta ni, eta mundu gucia han guira. Iesv-Cmusro guré launa da guida, guré guehiona, guré Capitañ handia, eta gu oro guira haren soldadoac, hura loanda gurutcia escuā, gure aitiñian, gu oro cumitatcen guitu, Ioan guiten haren ondoan, guré buriaç arnega ditçagun, ezteçagun eguin eta compli guré berondaté propria, baina bay harena, harde çagun norc guré curutçia, eta guero haren hatçari iarraiquiric huna segui deçagun, hala, Euangelistac dio, *Qui vult veni re post me abneget semetipsum, tollat Crucem suam, & sequatur me.* Ené ondoan gin nahi denac, beré buriaç arnega beça, har beça beré curutçia, eta segui neçā. laun hon harc orori erakhustendu bidia, bera lehenic doa; armac escuan, eta gu miserabliac, gu galdiaç, gu erhoac ezquira ioaiten haren ondoan, haren bidia vtciric, bekhatiaré bidé gaixtoaz gabiltça mundu hontan, guida honda, Capitanoa honda, baina soldadoa, gaixto, ceren ezpaita haren bidiaç ibiltten : considera baleça soldadoac, nola guida hādi hura Iesvs guré salbatçalia, hargati hil dē, haren salbatceco, haren herioçaz orhituric, beriaç orhitlaité, eta elaité makhur haren bideric, ez esquin, ez ezkhuer.

Gugati, eta guré salbamendiaren amorecatie celuti iautxi da, eta incarnatu espiritu saindiaç, Maria Virgina ganic, eta guicon, eguin, gugati crucificatu, herio, eta passioné igaren eta ehortei, Pontio Pilato iudiaren pian, dio çonciliobatec, *Propter nos, & propter nostram salutem descendit de Cœlis, & incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus sst, crucifixus etiam pro nobis, sub Pontio Pilato, passus & sepultus est.*

Hilda gugati, et guré bekhatiaç direla causa, eta piztu eta resuscitatu, guré iustificationia dela causa, dio Apostoliac, *Traditus est propter nostra delicta, & resurrexit propter iustificationem nostram.*

Guré herioa hildu, eta ruinatu beré herio propiaç hilcian, eta guré bicia reparatu, eta alegueratu, pitciā eta resuscitatecian, cantatçendu Eliçac prefacioan, pazco demboran. *Mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparavit.*

[113]

Mat. 16

In symb.
Nicaeno

ad. Rom. 4

[114]
In Prefa.
Temp. Pasch.

Gugati celuti lurrera iautxi da, incarnatu, eguin guiçõ, hartu arimabat eta gorpitchat, Virgina ama baten sabel benedictian, sortu bederatu hilabeteren burian, onci sacratu hartaric, beré amaren virginitaliari oguenie deusetan eré eguin gabé, hala nola Prophetac erran baitecian lehenago dembora lucez, *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium*, virgina batec concebitucodu, eta sortuco du semebat, gugati bici içanda lurrian hoguey eta hamirur vrtez, eguin erran hanitz signo, eta miraculu dandiric, beré passioné dolorosian, odol eta hur icerdi egoitci, beré buru sacratian ilhoriz coroatu, borreuen escutic, bost edo sey mila açoté vkhaldi recebitu, tustatu, chollezatu, vsticataz colpuz, maredictionez beté, gossia egarria soffritu, curutcia soinén carreyatu, Curutcian, Calnarioco mendi tinian, bi ohoinén artian vrecatu, eta crucificatu.

Issay. 7

Gugati horic oro soffritu ditu guré guidae, guré Capitano handiac, Iesv-Christo Iaunac, Trinitaté saindiaren second personac, aita eternalaren semé naturala eta bacoitz.

Neuré adisquidia, othoy considera eçaçu çuré Iaunaren amorioa, çuganat çombat handi içan den, orhitité çugati hildela, ordian, çu baitecira haren soldadoa, çuc eré behar duçula haren ondoan hil, orhituco eira, eta bidia haur hon edirené, ezta possiblé norc eré Iesu-Christen hilcia eta passioné dolorosa bere bihotcian eduquiten baitu, ezta din beré herioaz orhit, eta bekhatu mortaletaric ezteçan beguira beré arima gaichoa, haur da remedio handibat, beré hilciaz orhitceco, Iesv-Christen herioaz orhitcia, eta haur da ené bigarren arracoia, çoincec obligatcen baicutu guré hilciaz orhitcera.

[115]

Gugati çombat vrhatz, çombat iauci, eta laster eguin dian, guré Iaunac, considera eçaçu, esperança dut iauci eta laster hetan, edirenen duçula, haren herio delorosa, eta ezpacira, iudu, edo mairu, orhituco eirela çuré hilceco orenaz, behaçité S. Gregorio doctor handiari, nola minço den guré Iaunac gugati eguin dutian vrhatsez, eta lauciez. *De Cælo venit in rturum, de vtero venit in præsepe, de prosæpe venit in Crucem, de Cruce venit in sepulchrum, de sepulchro redijt in Cælum. Ecce et nos post se carrere faceret, quosdam pro nobis saltus manifestata per carnem veritas dedit.* Celuti ginda sabelera, sabeletic ginda éstabliala, establiatic ginda curutciala, curucelic ginda tombala hobiala, tombatic itçulida, eta ioan da celurat; soxeguiçu çombat laster, eta vrhatz eguin dian haraguiaren pian aguertu, eta manifestatu içan den eguiac, guré beré ondoan lasterres ioan eraciteco.

D. Greg. Papæ
Hom. 29

Neuré adisquidia, çuré herioaz orhitceco, guré Iaunaren bide lucé, vrhatz, laster, eta passeyu handi horiez orhitité, bidia luceohé baçaçu, passu orotan nabi ezpacira guelditu, aumens gueldicité curucian, han edirenen duçu haren ohia, haren herioa, han edirené duçu

[116]

Iesusbat çugati hilic, Ienco guiçonbat, eta guiçon Iencobat, çugati yrkhatu-ric, crucificaturic, beré bessoac çurbaten contré hedaturic, eta itçaturic, beré hoiñac elkharretan gaiñen plegaturic, eta içaturic, çuré çorren pagatcen, beré odolaren despendioz, eta çuré baquiaren eguiten beré aita eternalarequi batian, egunian behin passeyá bacité bidé hartan, hambat sobera içanen cira Iesus haren adesquidé eta hura çuré, non bician ohoratu, eta adoratu duçun curutciac, hilian çuré etxayen contré deffendiaturic, guidatuco baitcitu chuchen celuco resuma handi hartara.

Ad Rom. 5

Guré amorecatic, guré salbatçera ginda celutic lurrera, guré launa, erran dugun beçala, eta erran dian beçala Apostoliac, *Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est*, guré Iencoac, beré ontatçuna, beré charitatia, eta misericordia gutan handizqui; eta goraqui erakhustendu, ceren bekhatore, eta indigné guinelaric, gugati hil baita.

Iencoac baciá bertcé moyenic eré natura humanaren redemptionaren, eta erospenaren eguiteco, baina ororen cruelena, eta garratecena hautatudu, çoiña baita herioa, guri beré amorioaren eracusteco, eta guré bihotcen hereganat eracarteco.

[117]

Lehenic Iencoac guiçona redemitcen, erosten, eta salbatcen ahal cian placer vkhan balu, *Per merâ condonationem*, beré faltaz hari barkhamendu eguinic, beré misericordiaz, eta beré liberalitatez, guiçonari beré oguena, falta eta bekhatia barkhatu-ric, Iencoac cen offensatia, guiçona offensaçalia, offensatiac placer vkhen balu. Offensaçaliari barkhatu beré offensa, noré cer erranen cian Iencoaren contré, edo erranic eré deus cer ansia çuquian Iencoac neoren erranaz, Iencoac sobera da handi, poderos, eta infinito, non ezpaita obligatu conduric rendatecera beré actionez, beré buriari, baicy, oro dira haren peço, hura ororen guehien, celia eta lurla, Ainguriac, eta guiçonac oro haren pian ikharatcen dira, eta hanc orori leguia eguitendu, hargati dio Theologiac, *Deus est Ens à se*. Iencoac da içatebat, eta gauçabat bera beraganic, berebrutic eguina; hambatequi Ienco handi hanc, celuco, eta lurreco launac, hitz bacoitz batez, Adam eta haré posteritatia oro, placer vkhen balu, salbatcen ahal cian, erran balu hitça Adami, Adam, gratia misericordia, eguiten drauçut, çuré culpa, eta bekhatia, barkhatiada mundia oro salbatu cen, redemptioné, eta erospen sacratu hura complitu çatequian, baina remedio, hura vteidu, guri beré amorioaren hobequi eracusteco.

Secontian, mundia redemitcen, eta salbatcen ahal cian guré Iencoac, *Ex imperfecta iustitia, per qualemquamque satisfactionem*, recebitcen ciaric guiçonaren aldetic beré faltaren punitionetan, eta hari eguin cian oguenaren reparationetan, cerbait satisfaccione, ez hain graué, eta hain

handi, nola baitcen oguena eta iniurioa, bena apalago, mendriago, eta gutiago satisfactionia, eta cer eré baitçatequian guehiago eguin behar satisfactioné, guehiago hura, Iencoac guïçonari barkhatcen cialarie, guisa hartan, mundia salbatuco cen, Iencoac guïçonari bere faltaren, eta çorraren partebat pagueraciric, eta çorraren bertcé partia, liberalqui hari barkhaturic, çorra parté pagatu, parté quittatu, eta Iencoac, eta guïçona biac contét, eta satisfatu. Baina ezta nahi içan cerbutçatu erremedio hontçaz guré Iencoac, guri hobequi beré charitatiaré aguertceco.

Herenian guré Iencoac mundia salbatcen ahal cian, *Ex perfecta iustitia*, edo, *ex vigore iustitiæ*, cialarie recebiteen reparationebat, eta satisfactionebat, bain handiric, eta infinitoric, nola baitcen offensa handi, eta infinito, hantia Ioanda eguitecoa, bertcé moyenac quitaturic, ororen garratzena, eta vigorosena hautatu du, çoin baita herioa, eta beré herio propiaz, eta beré odol pretiosaren issorciaz, mundia oro salbatu du, eguin beré Aitari reparationebat offensa beçain handiric, offensa infinito cen, reparationia eré infinito içanda, çorra vigorosqui pagatu içanda, bata bain handi, nola bertcia, biac bardin, biac egoal.

[118]

Reparationé admirablé, eta miraculos hartçaz, guré Iencoac guri beré amorioa ahal beçain goraqui erakhasidu, eta guri manifestatu camporat beré hirur perfectioné, eta attributo handiric, çoin baitira, iustitia, misericordia, eta çuhurtcia, eta çonbateré, hirur perfectioné handi hec iduri baita, beré artian contrario direla, eta elgarren artian, elgar ecin eguarté dutela, hare elgarrequila redemptioné vigoros hontan, iuntatu ditu, eta arçordu ederbatetan eçarry.

Erakhutxi du beré iustitia, ceren beré semé propia gugati incarna eraceric eta gugati hileraciric, recebitu baitu guïçonaren aldetic satisfactioné infinitobat, nola offensa baitcé infinito. Erakhutxidu beré misericordia, eta bere ontarçuna, ceren eman baitu guïçonari gratia moyena, eta boteria eguiteco beré satisfactioniaren iustoqui eta egoalqui, deuseré corretic pagatceco ginbelerat vtei bagué.

Erakutxidu beré çuhurtcia, ceren lan batetan eta obrabatetan bi vertuté, eta bi perfectioné elgarren artian contrario direlaric, iuntatu, iossi, eta tincatu baititu, çoin baitira iustitia handibat misericordia fiandibatequila, arçordu eder, eta handi hartçaz, minçatu cen aspaldian David Erregué Propheta, errandianian, *Misericordia & veritas obuauerunt sibi iustitia & pax osculatae sunt*. Misericordia, eta eguia heldu dira eta rençontru eguin duté elgarrequila, iustitiac, eta baquila, elgarri pot bessarkha eguin duté.

[119]

Psal. 84.

Guïçonac Iencoari ecin eguiten cian, behar cen reparationia, ceren nola offensa baitcen handi eta infinito, eta guïçona baita, herssi, flaco,

pobré, eta finito, ecin emaiten cian pagurie, çorra beçain handirie, ezpaitcian nontic eman. Iencoac eré Ienco beçala ecin eguiten cian berac reparatióne hura, ceren reparatióne eguiliac behardu içan apalago medriago, behardu içan inferior, eta suiet, nore baitu recebitcen reparatiónia, hari : baina Iencoac ecin daté nehoren eré peço, nehoren muthil, ez baichal, guisa hartan, ez guiçonac berac, ez Iencoac berac, satisfactiόne behar cena ecin eguiten çuen, guiçonac Iencoac gabé, eta Iencoac guiçona bagué lan handihura ecin complitcen çuten, cer eguin du Ienco Eternalac, makhilare bi buriac, bi bazterrac, batetan bildu, eta iuntatu ditu, eguin du beré semé Iencoac guiçon, guiçona Ienco, virginabaten sabel sacratiān, eta Ienco guiçon hanc eguin du mundu orogatic, beré Aita Eternalari satisfactiōnebat hain handirie, eta infinitoric, nola baitcen offensa eta iniurioa handi, eta infinito, guiçon beçala mendriago cen eta apalago, eciez Iencoac, Ienco beçala bardin cen eta egoal beré aita Iencoari ; hambatequi paguia hain handi, nola çorra,

[120] *Vbi abundavit delictum, super abundavit & gratia*, dio Apostoliac, falta, eta culpa, handi içanda, baina, gratia, eta paguia orano handiago ; reparatióne hanc behar cian bi conditioné, mendre tarçuna eta bardin-tarçuna, biac baçutian, mendre tarçuna guiçon beçala, Iendo beçala bardin tarçuna eta egoalitatiā, hala reparatiónia içanda hain handi nola offensa, paguia hain handi, nola çorra, ceren reparatióniaren eguilia, baitcen IESV-CHRISTO Iauna, eta haren actioniaren vitioa meritiā, eta pretioa baitcen handi eta infinito, eta lan handi eta adorablé hartan guré Iencoac colpubatez erakussiditu beré hirur perfectiόne handiac, iustitia, misericordia, eta çuhurteia.

Neuré adisquidia, çuré Capitano Iauna hilda çuri biciaren salbatecco beré hilciāz, eta çuri hobequi beré amoriaren aguertcecco, çu cira haren soldadoa, ezadin othoy çuré gogotic haren hilciā, iagoiti ialgui, orbituco cira çuré hilciāz hala eguiten baduçu, çuré biciā, çuré hilciā, eta çu, hirurac huros, eta benedicatu içanen ciraté, baina, neuré adisquidia çuré Iaunac, çuré salbatecco eguin dutian miraculu handiez eta principalqui haren hilciāz, ezpacira ardura orbitcen, nola orbituco cira çuré hilciāz, eta çuré hilciāz ezpacira orbitcen, nola nahi cira onsa bici, ezpacira onsa bicitcen, nola nahi cira onsa hil, ezpacira onsa hiltcen, nola nahi cira salbatu, den ardura çuré gogoan, eta çuré bihotçiān IESV CHRISTO Iaunaren herio, eta passiόne dolorosa, onsa bicirie, eta onsa hilic, deabruaren despit, çuré arima gaichoā salbatucoda.

[121] Egun batez Franciaco Princebat, çoin deihatcen baitcen LOUIS DE BOYRBOY, COMTE DE MONTPENSIER, eta çoin baitcen Charles çortci garena, Franciaco Erreguiaren Naples, Erresuman, Bisarregué, eta Lotenpant Generala, heldu cen Italiatan, Pouzols deitatcen den hiribatetan,

eta ioanic Eliçabatera, çointan haren aitaren gorpiça ehortciric baitça-
goen hobebatetan, balaco guisaz beré aitaren doluz hassi cen nigarrez,
hazperenez, cincuritz, eta heyagoraz, non beré hala, hobiaren gañian
çagoela beré aitaren dethoratcen hil baitcen, eta arima Iencoari ren-
datu, Princé gazté harc erakhustera eman cian, semé hon beçala, beré
aita maité ciala, eta haren hilcia, beré bihotcian barna, baino barnago
eduquiten ciala.

Neuré adisquidia, çu non cira, cer ari cira, nola bici cira nola nahi
cira hil, IESV-CHRISTO Iauna duçu, çuré Erreguia, çuré Iauna, çuré
Princia, çuré aita, çuré anayé Curutcia duçu haren hobia, ohia, thôba,
eta sepultura, han çugati hilda, vrkhatu, eta erucificatu, hari eguiçu
ardura so, eta hari so eguinic, eguiçu nigar haren doluz, haren hilciac
eçarricodu çuré hunian, çuré herioaren orbitcia, onsa hilceco, non da
bidé hoberic.

Franciaco eta Poloñé herrico Erregué, Henry, icē hartaco hirur
garrena Pariseco hiria assetiaturic eduquiten ciala, saint Cloud, de-
thatcen den hiri tipito hartan, hilcen, eta massacratu bi ganibet colpuz,
Fraide gaixto baten escutic çoin deithatcen baicen Iacques Clemēt,
Dominicano Fraidé gaixto, Erregué gaiço haren bihotça, eta haren
erchiac, Saint Cloud Eliça hartan ehórciric, hobiaren eta thombaren
gaiñian, çoin baitcen harri marbrez egina, epitaphio, eta deuisa eder
haur, iarri cen carta batetan beçala ezcribaturic moldé hontan.

Andraeas Fa-
ninus in His-
toria Nauarræ

[122]

Cor Regis in manu Dej,

Asta viator, & dole Regum vicem.

Cor Regis isto conditum est sub marmore,

Qui iura Gallis, iura Sarmatis dedit,

Tectus cucullo hunc sustulit sicarius.

Abi viator, & dole Regum vicem.

Erran nahi baita euscaras guré lengagian, Erregueren bihotça Ien-
coaren escuan da.

Bara cité igapailia, Erreguen sortia deithora eçaçu Erregueren bihotça
harri marbré honen pian estaliric, eta gorderic diagoçu. Francia, eta
Poloñe, harc manatu dutu çapabatez estaliric çagoenbatec haur hilduçu,
eta degoillatu. Çoaça igaraila, Erreguen sortia deithora eçaçu.

Neuré adisquidia, çue eta nic IESVS guré Erreguia hil dugu guré be-
khatiez, eta guré iniquitaté gaixtoez, Iudas traidoria, eta Iudu gaixtoac
içanic eré instrumendu haren hilceco, eta haren crucifecatceco, guré
bekhatiac içan dira ganiuetac, eta dagac haren massacratceco, gu içan
guira haren herioare causa principalac, harc guré bekhatiac beré
bizcarrian curutciala eramanic, eta carreitaturic, han hayelcaz eguindu
behar den paguia oro, Apostolubatec erran dian beçala, *Peccata nostra*

[123]

ipse portavit in corpore suo super lignum, hilda gugati eta gu oro beré herioaz salbatu; possiblé dea, ikhusten dugunian haren ohia, eta hare thomba, baita curutcia, edo Eliçan, edo guré camberan, bain ingratac, eta gaixtoac guiren, non ezquiten orbit, gugati hil den Iaunaz, eta Erreguiatz; eztaquit norat nahi guiren Ioan, bainâ vsté badugu celurat Ioan, guré hilciaz orbitu gabé, eta vste badugu guré hilciaz orbituco guirela, IESV-CHRISTEN hilciaz orbitu gabé, nor içanenda trompaturic, eta damnaturic gu baicy.

Andreas
Fauinus
in Histor
Nauarre

Franciaco bertee Eregué handibatec, Henri handia, icen hartaco laur garrenac, erraiten cian comunzqui beré gortian beré adesquider, proberbio, eta sententia eder haur, *Qui bien aime, tard oublie*, erran nahi baita, norc eré onsa mayte baitu, berandian abatecera vzten diala. Princé handi bare, bi persona bertcen artian abal cen beçanbat mayté çutian bata cen beré areba propia, Princessa Catharina, Lorrenaco Princiaren emaztia, eta ezposa, bertcia cen Marquisa ederbat, çoiñec beré qualitaté ederrez abantailla handiric, eta gratia handiric, Eregué haren bihotcian ardiatsi baitcian, hain barna, non herioac ezpalu sobera sarry mundu hontaric arrapatu, Erreguec deliberatu baitcian anderé eder haren beré emasté eta esposa legitimotan meçatecera, edo erromec et çuquian boteric hari dispensaric emaiteco, cer guertatu cen, nola herioac egoalqui beré colpia emaiten baitu handier, çhipier beçala, Erregueren bi anderé maytiac, hil ciren, bata beré herio naturalaz, bertcia violenciaz, borchaz, eta poçoaz bi creatura mayté hayen hil berria ençun cianian, Eregué handi hare, ardura ardura, erraiten cian, bi persona hayen dolia, eta regreta, bici ceno Beré bihotcian eduquico ciala, eta deusegatic eré, egun oroz, bici ceno, etcela hambat beré hilciaz orbituco, nola bi persona mayté hayen hilcia cela causa.

[124]

Iencoari datsala pensamendu saindu hura cian beré gogoan guc esperanca dugun becala, egun, eta oren tristé, eta malhuos hartan, noiz eré Pariseco hirian, egunaren erdian beré carrossan, François Bauail-lac, sacrilego murtrer gaixto, eta maradicatu hare bi ganiuet colpuz Franciari edequi, eta arrapatu baitcian, franciac egundano ikhussi dian Princeric handiena, hobena, eta maytena.

Ioan. 15

Neuré adisquidia, ezta adisquidé hoberic, ez halacoric, nola noiz adesquidiac, beré adesquidiaren aldé, eta fauoretan beré bicia galtcen, eta iocatcen baitu, hala dio eré euangelioan espiritu saindiac, *Maiorem charitatem memo habet quam vt animam surm ponat quis pro amicis suis*. Halaco da çuganat, eta çureçat, eta niganat IESV CHRISTO Iauna, gugati hilic, beré odol pretiosaz erossi guitu eta celietrat iganez gueroz eré, Eliça saindian, aldarian vtci dian sacramendu saindiaz, beré odol adora-
bliaz, eta haragui propiaz, eta sacratiaz, behar dugunian, eta placer

dugunian, guré arimac hatcen, entertenitcen, eta saintificatcen ditu, gu nor baguira, gutan ezpada faltarie, dignequi presenta baguité ber mahay sacratu hartara, berac erran dian beçala, *Caro mea verè est cibus, Sanguis meus verè est potus*, ené haraguia da eguiazco edatecoa. Bada halaco adisquideric, hain lealie, honic, eta sèguric? ez, ezta içan ez içanen nola hura gugunat, *Amicus est alter ipse*, dio batec, adesquidia dela gu guihaur den bat, gu iduribat; guré adesquide handiac Iesus honac, ezcutu solamenté mayté vkhen beré buria beçanbat, baina orano mayté vkhen gutu beré buria beno haboro, ceren beré bicia eçarriric comparationetan guré biciarequin, eta guria, beriarequila, beria galdu baitu eta iocatu, eta guria salbatu, eta hartan eracussi obraz, bata habaro estimatcen ciala eciez bertcia, haren amorio handia gugunat consideraturic Apostoliac manatecen gutu bat bedera, elgar maita deçagun, hanc gu maitatu gutian beçala: *Ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis oblationem*. Ibil citezté caritatian, eta amorioan, elgar maita eçacié IESV-CHRISTOC gu maitatu gutian beçala, eta hanc beré buria gugati eman, eta ohorascatu dian beçala, guré Iesus hona, guré adesquidé hona mayté eztiana, içanenda desnatura tu gaixto bat haren hilciaz ezta orhituco, eta ez beriaz eré halacoa nola nahi cira onsa hil dadin, nola nahi cira salba dadin, ezta lekhurric, ez remedioric, oray guerozco, halocoa biciric dagoela, galdia datça, eta damnatia, ceren ené segond arracoñaz ezpaitu conduric eguiten, çoiñec baitio, guré hilciaz orhitceco, behar dela orhit içan IESV-CHRISTEN hilciaz, eta passioné dolorosaz.

Ioan. 6.

Cicero de
amicitia

[125]

Eph. 5

Istoria ederbat irakhurteen dugu bi adesquidé handiz, eta leialez çoiñac deitbatcen baitciren, damon eta Pythias, biac adesquidé fidelac, eta segurac, bi adesquidé hayetçaz eguitendu mentioné, Ciceron, et Valerius, bi author handi hayec, istoriac dio, eta ederra delacoz, nahidut ené librito hōtan ezkhiribuz ecarri, Denis Syracusaco Tyran handi hanc bi adesquidé braué, eta leyal hayetarie bata condematu ciala hilcera, criminelac gualdo eguin cian hamabost egun heppé, eta spatio, presonteguilic ialquiric, beré adesquiden, eta ascacien ikhustera ioaitceco, iusticiae reffuzatu cian criminelari galdatu cian heppé, eta spacioa, ueldurrez behin larguança balu presonteguitic ialguiteco, eladin bihur carcelura, eleçan beré hitça eduqui, eta iusticiaz truffa ladin behin campoa, eta libertatia ardi az baleça: cer egundu bertcé adezquidiac, sartcen da carcelian adesquidé condematiaren bermé, pacto, eta conditioné eguinic, cōdemnatia ezipaliz bihurtcen hamabost egunen barnian, hanc iguaren behar cian pena, eta suplicioa patituco ciala haren lekhuatan, pacto horren azpian, bata ialguida carceletic, eta bertcia han sarthu haren plaçan, cer guerthatu da, hitça cen beçala,

Cicero lib. 3.
de Officiis
Valerius
de amicitia

[126]

hamabost egunen barnian, criminela itçuli cen presunteguiala, beré adesquidiaren beré bermeguoatic deliuratcera, Denis Tyranac ikhussiric bataren amorioa, eta bertciaren leialtalia, eta amiraturic bi adesquidé hayen coragia, criminelari, eta condematiari eman cian bicia, eta biac othoitu, bera heren adesquidé beré compañian recebi leçaten hayen adesquidé nabicela bici, eta hil.

Norc eztu amiraturen, eta oboraturen bi paganoren artian amorioabat hain leialic, eta religiosic, eta hayen alderat, Tyran handibaten cortesia, eta clementia handia. Baina neuré adesquidia, norc eztu amiratuco, eta adoratuco, Iesus guré launac, gratiazco leguian, guri orori erakhussidian amorioa, eta adesquidetarçuna, gu oro, natura humanoa oro, personer çagoen, eta captiuo deabruären carcelian, cer egundu guré launac, guré adesquidé handiac, eta leialac, carcelian sarthuric guré plaçan, hantic idoqui guitu oro, eman orori bicia, eta libertatia, eta berac beria galdu, eta iocatu, guré salbatceco, *Exinanit semetipsum formam serui accipiens, & habitu inuentus, ut homo*, beré buria, ezdeüstu du, egundu beré buria esclauo, eta captiuo, eguinda guiçon, guiçonaren salbatceco. Eztu nahi deus guguanic guré adisquidiac, bere amorioaren, eta adesquidetarçunaren recompensutan guré amorioa, guré bihotça, guré borondaté hona eta guré adesquidetarçuna baici, hura baita guré adesquidé, erraitendu gu haren adesquidé içanen guirela, haren maniac eguin baditugu. *Vos amici mei eritis, si feritis quæ præcipio vobis*, ené adesquidiac içanen ciraté ené maniac, eta ené leguia beguiratcen baduçué. Guré honac, guré ohoria, gure bicia, guré içatia, guré cõseruationia, guré launari, eta guré bermiari, çor dugu dugun othoy ohora, eta maita guré honqui eguilia, guiten haren adesquidé hura guria içan den beçala, eta nola guré obligationiac harganat, handiac baitira, guré amorioac harganat, eta guré adorationiac, iusto da handi diren eta ceren, hura guré adesquidé den beçala, gu ecin beiquiraté harenac, ezpaditçagu haren maniac onsa beguira, eta ezpadugu haren legué saindia, eta berondaté saindia complitcen, guré borondaté propia abandonaturic, dugun harena bessarkha, han bici, e'a han hil, resolutioné saindu horren hartceco, guré hilciaz behardugu orhitu nic eztaquit remedio, ez secreta, ez bidé hoberic, eta guré herioaz orhitceco, dugun ezquiriba vrhezco leteretan beçala, guré bihotçaren erdian IESV-CHRISTEN passioné saindia, eta haren hiltcé dolorosa. Adesquidebateg beria gatzelutic, presonteguiticidoquiten dianian, haré bermé sarturic, eta haren çorra beré gain harturic, hartceduna beré morsatz, eta diharuz, beré hõ propitic pagatcen dianian eta guero hari oroz quitança eguiten, eta donationé, promez emaiten hari iagoiti ez deus galdatcera beré hartciac, eta beré pretentioniac, baina solamenté errai-

ten drauconian content nuçu çuré borondaté honaz, maita neçaçu, eztut nahi cuganic deus, çuré amorioa baicy, erran beharda ordu hartan halacoa, adesquide hona dela, leiala, fidela, eta quasi pare gabia, amens egunco egunian, elaita ediren ehunetarie bat, edo bigua; cecuria hambat da gaixto, eta corrompitu, non adesquidetarçuna mundutic akhaçatu, eta arras galdu baita, ezta edireiten, tromperia, perfidia, gaixtakharia, eta adesquidé falsuric baici.

Bada Iesvs guré Iaunac halaco adesquidia içanda guganat, non guré çorrac oro pagaturic beré odalaren despendioz, deabruaren presonteguetarie, eçarri baikhutu libertatian, eman orori bicia, eta berac beria galdu ororen salbatceco. Ez tago deüs guri galdez, guré amorioaren, eta bihotçaren baici, norc eztu halaco adesquidia maitatuco, eta haren herioaz orbituric, nor ezta haren ondoan beré hilciaz orbituco, onsa biciric, onsa hilceco.

Guré Iaunac beré buria çordun eguin du guganat, ez deüs guganic harturic, baina berac beré placteriala promez eguinic. Hala dio S. Augustin iaunac, *Debitor nobis factus est Deus, non aliquid accipiendo, sed quod ei placuit, promittendo.* Hongui eguilé handi hontçaz, haren hilciaz, eta beriaz orbitcen eztena, ezta nahi onsa bici ez onsa hil, ez eta salbatu. Baina bai, bidé handitic, eta largotic loan infernurat.

S. Augus.
Serm. 16
de verbis
Apostoli

[129]

Maitaçaliac behardu maitatu gauça maitatia, barganic deüs honic, espeança gaberie, eta barganic deüs damuric ahal duquienaz, veldur gaberie, adesquidé bonac beria behar du diot maitatu, beré adesquidiaren amorecatic, damiaren veldurra, edo honaren, eta prouechuaren espeança consideratu gaberie, hura daté adesquide hona, eta han daté adesquidetarçuna osso, eder, eta complitu, hala dio Ciceronec, *Amare, nihil est aliud, nisi cum ipsum diligere quem ames nullâ indigentia, nullâ quaesitâ utilitate;* amorio, edo adesquidetarçun hura deithatcenda *Amor benevolentia* amorio chahubat, eta purbat, noiz eré, çuré adesquidiac, çuré cibauren amorecatic maithateen baiçutu, eta çuc hura, hala hala haren beraren amorecatic. Bada bertcé amoriebat expaita hain noblé, ez hain eder, nola lehena, hura da, *Amor concupiscentia*, noiz eré gauça bat, edo personabat, maithateen baitugu, hantic, edo barganic espeança dugun prouetchua gatic, eta ez beraren amorecatic, halacoac beré burua maitiago du, eciez beré adesquidia, eta eliro maita beré adesquidia espalu cerbait barganic espeança eta haren adesquidetarçuna ezta generos, noblé, eta delicatu, lehena den beçala.

Cicero
lib. de
amicitia

Bada Iesvs guré Iaunac maitatu gutianian, erossi, eta salbatu, eta gugatic hil, eztu deüs eguin beré buriagati, oro gugatic, guré amorecatic eguindu, guc ezcundian deüs hari emaitecoric, eta etcian deusetan eré guré beharrie hartan erakhussidu cenbat haren amorioa guganat

[130] handi cen, noblé, pur, eta delicatu, eta gue nahi ezpadugu hura maitatu haren beraren amorecatic amens dugun maita, ohora, eta adora, harganic vkhen dutugun eta esparança dutugun dobain, gratia bonqui handien amorecatic, edo amens, ifernuco pena handien veldurrez bereré, bertcela ingratac, eta gaixtoac ičanen guira, eta orhitu faltaz IESV-CHRISTEN herioaz, gurias ezquira orhituco, eta gure hilcia, ičanenda hiltcé gaixtoa, eta malhurosa, *Mors peccatorum pessima*.

Alexandré handia egunbatez Ioan cen, Darius Persaco Erreguia guerlan garaituric, haren amare, emaziaren eta alauaren, hirur Princessa eder hayen ikhustera, eta visitacera eta consolacera, ceren guerlan hirurac presoner hartu baitcutian, andere hayen camberan sarthu cenian, anderé hayetarie guehiena hassi cen lehenic salutatcen Ephestiō deithatcen cen, Alexandrec cian Aitoren semeric maitenaren, vstez hura cen Alexandré : anderé gaiçoa, eçaguti cianian trompatu cela, eta bata bertciagatic hartu ciala, ahalqué handibatec beguitartia estaliric, confusionetan baratu cen : baina Alexandrec berehala consolatu cian, erraiten cerolaric, Anderia, etcira trompatu, ephestion bertce Alexā-drebat da, *Ephestio est alter Alexander*, Ephestionec validou Alexandrec beçanbat. Princé harc consolatu cian anderé hura heldu çaucon vstegabiaz, eta erakhustera eman Ephestion cenbat mayté cian, eta nola beré buria beçanbat estimatcen cian.

[131] Baina Iesvs guré launac erakhustera emandu beré passionian, beré buria beçanbat, eta guebiago maité guntiala, ceren guré plaça harturic, gue meritatu gundian pena, eta tormenta, berac, guré lekhtan beré personā igaren baitu, eta palitu, deliuratu gutu condemnatuz gueroz burreuen escuetaric eta berac beré buria gugatic hayer largaturic, eta abandonaturic, beré bicia eta odola galdu, eta issori, guri salbatceco guriaren, estimatu gutu, eta maitatu beré buria beçanbat, eta guehiago. Adesquidé maité harçatz, eta haren passioné dolorosaz orhitcen eztena, ezta orhituco beriaz, eta beré behar ordian; eztu edirenen adesquideric lurrian, ez celian, eta bai etsay franco ifernian.

Antiquitatic bertce orduz amiratu du, eta ohoratu, Orestes, eta Pilades bi adesquidé handiren amorio handia, eta amorio leiala, Erregué Thoantesec, Orestes galdu nahi cian, eta condemnatu hilcera, emandu manu beré soldadoer, orestes har deçaten, eta massacra, soldadoac heldu dira, eta ediré Orestes, eta Pilades elgarequila, eçagutu gabé coiñ, coiñ cen, iaquin gabé, coiñ cen Orestes, coiñ cen Pilades, galdo eguin duté Orestes coiñ cen, hassida mintçatcen Pilades, eta dio, ni niz Orestes, haur niçala Orestes, oré beriā, Orestes mintçatuda, eta dio, ni niz Orestes, cen beçala, bata bertciagati hil nahi ciren bi adesquidé handi hurac, eta inocentac, oguendunari bicia salbatu cian, Thoātes

Erreguiac, eta haren soldadoec eçagutu faltaz, çoin cen Orestes, çoiñ cen Pilades, çoiñ cen ogenduna, çoiñ cen oguenic etciana.

Eguiaz erran beharda bi adesquidé hurac leyalac, eta segurac cirela, ceren inocenta nahi baitcen hil, criminela gatic, eta criminelac ezpaitcian nabi inocenta hayatic hil ladin.

Neuré adesquidia, amira eçaçu, ohora, maita eta adora, guré adesquidé, hona, leyalac, eta segura Iesv Cnuro Iauna, guc behar gundian hil, bekhatia cela causa, emâ cen arresta, prononciatu sententia, leguia paussatu, guiçon oroc, hil behar ciala eternalqui, heldu da Iesvs guré adesquidia, oguenic etciana, faltaric etciana, inocenta, guiçona cen oguenduna, falta eguilia, criminela, inocenta hil da, condemnatu cenagatic, iustoa, iniustoagatic, hala dio Apostoliac, *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis*. Eta berac beré bicia galdu guiçonaren salbatceco.

[132]

I. Pet. 3.

Errandu Iesvs guré adesquidiac beré aita eternalari, guiçanaren aldé, bertcé orduz poetac erraiten cian beçala Nisus eta Eurialus, bi adisquide handy.

*Me me adsum qui feci in me conuertite ferrum,
O rutuli, mea fraus omnis, nihil iste nec ausus,
nec potuit.*

Vir. lib.
9 Ené

Ené aita eternala, ni niz oguenduna, guiçonac eztu oguenic, nie pati deçadan, eta salba dadin guiçona. Neuré adesquidia, Iesvs çuré adesquidé honaz orhit bacité, bide honian cira, çuré azquen orenaz orhituric, onsa hilen cira.

Codrus Athenasaco Erreguiac, ençunic, victoria beré etsayen contre ecin irapaizten ciala bera ezpaladi hil combatian, eta ençunic oracliac eman ciala errapostu haren etsayer, galdia cirela, Codrus hil balecaté, ençunic halaber, haren etsayec eman çutela dellensa biciaren penan, beré armadaco soldadoer, oguenic eleçaten eguin, eta ez colpuric eman Codrus Erreguiari, oracliac erran cian beçala, victoriaren hobequi irapaitzteco; Erregué hon harc, cer eguindu, bere resumaren salbatceco, esquale pobrebaten abitiac harturic, eta bere buria desguisaturic, bere buria hileraci cian colpuz, beré armadaren, eta beré herriaren, beré biciaren despēdióz salbatceco; Erregué hona cen Codras, harc beré populiaren bicia maitiagio cian, eciez beria.

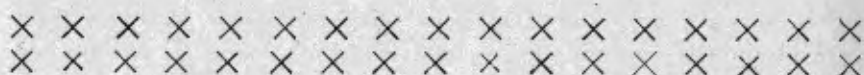
[133]

Baina Iesvs guré Erreguia, oraino Erregué hobia içanda guretçat, salbatcen ahal cian, lehen erran den beçala, beré populia, bera hil gabe placer vkhen balu, baina guri eracusteco maite gundiala, guré adesquide hona cela, bere Diuinitate adorabliaren abitu ederrac gordé ditu, eta estali, guré humanitaté miserabliaren pian, eta desguisaturic guré haraguiaren pian, beré buria deabruari, eta mundiari quasi eçagutu

1. Cor. 6

eraci gaberie, hilda gugati Caluariaco mendian, salbatu eta crossi heré populia, beré odolaren despendioz, Apostoliac erran dian beçala, *Empti estis pretio magno*, pretio, eta soma handitan erossiac guirela

Neuré adesquidia, Iesvs çuré adesquidé honçaz orhitçité, nahi bacira, eta ez orhituco cira çuré hilçiaz, eta bidé hontan sarturic, onsa hilen cira bidé ederrian ezta behar guelditu, goaçau aicina ikhussi behar dugu hirur garren arracoïña.

[134]

HIRVR GARREN

arracoïña porogatceco, onsa hilceco

bidia dela herioaz orhitçia.

2. 2. q.
164. art. 1

Rom. 6

Rom. 8

Rom. 5

HERIOAZ minçatu diren guçiac arcordu hôtan dira, herio dela bekhatu originalaren pena, haren arranda, eta haren irabacia, *Mors est pena peccati originalis*. Herioa ezta deusere bekhatu originalaren pena baicei hala dio S. Thomasec, Apostoliac ere ber gauça dio, *Stipendia peccati mors*. Bekhatiaren gagia, eta irabacia herioa. Hapalago hare berac dio, *Corpus mortuum est propter peccatum*. Gorpitça hil dela, bekhatia dela causa. Epistola hartan berian Apostolu hare berac dio, guisa hontan minço delaric herioaz, *Per unum hominem peccatum intrauit in orbem terrarum, & per peccatum mors, & ita in omnes mors pertransiit in quo omnes peccauerunt*. Guiçonbat dela causa, bekhatia sartu da, eta ginda mundura eta bekhatiaren moyenez herioa eta herioac guçia direnac oro igaren ditu, colpatu ditu, eta guiçon haren personan, oroç eguin dute bekhatu.

[135]

Hambatequi herioa ezta deusere priuationebat baicy, biciaré priuationia, eta ceren gauçabat hobequi nehore eçaguteen, eta ikhusten baitu, gauça haren contrario eçaguturic, eta ikhussiric, hala nola churia, belçarèn aldian, Philosophec erraiten duten beçala; *Contraria contrarijs opposita magis elucescunt*, gauça contriac, beré contren aldian hobequi aguertcen direla, dugin ikhussi, priuationé honen contra baita bicia, çombat manerataco den, bantic ikhussico dugu prouationé haur baita herioa, nolaco den.

Arima da biciaren, eta operatione corporalaren, principiobat, *Anima est principium vitæ, & operationis corporalis*.

Gratia da biciaren, eta operatione spiritualaren, eta meritorioaren

hatsarria, eta principioa, *Gratia est principium vite, & operationis spiritualis, & meritorie, lumen glorie est principium vite, sine operationis beatificæ, et æternæ*, Gloriaren arguia da, biciaren, eta operatione beatifico, eta eternalaren hatsarria, eta principioa.

Hargati errayten dugu, bicia hirur manerataco dela, corporala, spirituala, eta eternala : eta ceren herioa baita biciaren priuacionia, hantie enseguitcenda, hirur herio suerté direla, corporala, spirituala, eta eternala, herio corporala da arimaren gorpitcetic priuacionia, edo separationia, herio spiritualada, gratiaren arimatic priuacionia, edo separationia, çoin eguiten baita, culpa, eta bekhatia dela causa. Herio eternala da, gloriaren arguiaren priuacionia, çointan baita consistiteen, bicicé eternala paradusia.

Hirur herio mota hauc, nahiceren aldetie consideraturic, horriblé dira, cruel, belz, icigarri, izaragarri, principalqui lehena, baita corporala, bada guçona segurda etsay handi, terriblé, horriblé eta icigarri honen escura erori behardiala, eztaqui eguna, ez orena, eztaqui noiz, eta nola, bena badaqui haren colpiari ihesiric ecin eguiten diala, badaqui etsay horriblé haren beguitarté belça, eta terriblia behin ikhussi behar diala, eta ez guehiago, ezteia possiblé guçona so eta beha egon dadia animale gaixto haren colpia nontie ginen çayon, bay, egon behardu, goyaita, eta sentinelan gaüzaz eta egunaz, çuhur bada, bertcela harenac eguin diala condu emaçü. Haur da ené hirur garren arraçoïña, porogatececo libru hontan, onsa hilceco bidia, baita herioaz orhiteia, dela ardura consideratcia, herioaren crueltarçuna, horribletarçuna eta haren malecia handia.

[136]

Gauça naturala da, animalé orori beré biciaren mayté vkhaitia, eta haren conseruatceco moyen onroren, eta remedio ororen curiosqui cherkatcia, hala nola bertcé aldetie, baita natural gauça orori, herioaren hastio vkhaitia, hari ihessi eguitia, haren beldur içatia. *Bonum est, quod omnes appetunt*, hona da oroc mayté dutena, oroc desiratcé dutena, dioté Philosopheç, eta gaitça, baita haren contra, hura oroc hastio, oro haren ihesi, oro haren beldur dira.

Ardiac eta achuriac, ikhusten dianian hartça, edo otsoa beraganat giten, haren beldurraç içituric, ikharatcenda, et marrakhaz, lasterca ihesi doa arçaiña, eta arçan hora, non baitira, hayetara, ceré baitaqui onsa naturaren leguiac, eta instintoac erakhutxiric, otsoa dela haré etsaya, eta haren ialia, eta harc atrapa badeça, bicia galdu behar diala.

Guçona, baita animale ororen Erreguia, baditu harc eré beré leguiac, beré sendimendiac, eta arraçoïñaren arguiac, Philosopheç eré hala emayten deraucoté beré içena, *Homo est animal rationale*, guçona dela animale raçonablebat, baditu beré etxayac mundu hontan visibliac, eta

[137] invisibliac, baina ez bat hain cruelic, eta hain maleciosic, nola baitu herioa, bertcen contré noicic behin deffendiatcenda, bena herioaren, contré ezta armaric, ez deffensuric. *Contra vim mortis non est medicamen in hortis*. Herioren colpiaren, eta haren maleciaren contré, ezta belhar honic baracetan edireiten.

Halatan natural da guizonari beré biciaren, eta haren conseruati- niaren mayté vkhaitia, eta haren contra baita herioa haren hastio vkhaitia, haren ihessi ioaitia, haren veldur icatia harçatz orbitcia : ala bena guizona hanbat gaixtó da, eta miserablé, nor daquialaric herioa- ren colputic deffenditcen dela haren onsa, edo gaixqui iagoiticoz, icatia, ezpaita, nahi herioaz orbitu, mundiac eta bekhatiac vtsuturic daduca, eta noiz eré icanen baita, herio vtsiac, guizon vtsiari colpu vsubat emanic, emanendu vtsiac, vtsiaren gorpitça lurrari, eta haren arima deabruari.

Guizon vtsia, idequitçaçu çuré beguiac, so eguiçu herioa çombat den malicios, eta trompur çuganat, haren tromperiez, eta maleciez orhitu- ric, harçaz beraz orhitcitan onsa hilecco.

Herioa, eta otsoa biac bat dira, otsoac iatendu, iresten, eta deوراتcen, otsoac beçala, bena deusec eré ecin assetcen, ianago nabiago, gormand, eta gulos da animalé hura, bertcé ororen artian, deusec eré ecin assé diro.

[138] Halacoda herioa, bere sortcia, eta icatia Adamé, eta Ebaren bekha- tucic, vkhenez gueroz, egunco eguniala drano, iandu eta iretsi sey, edo cazpi mila, vrthé hontan, edo vngureno hontan, eztaquit çombat millione guizon eta emazté, condia eztaqui lencoac berac baicy, iandu eta iretsi, otso harc, ala baina orano ezta content, ezta assé. Natura humanoa oro arras akhaua, ruina, hil, eta atarra artino, ezlu honic vkhenen, azquen iniamendu generalian assecoda iagoiticoz, an hartino ez, ordian Elia, eta Enoc Prophetac, eta Antechristo gaixtoa hilic çarri dutinian, heda, heda, beré azquen colpia emanendu bici orori, bena egun hura gin artino otso haren hortz baguinetan treues igarendate, eta igarenen bici, sortu oro. Guizona soguiçu certan ciren, oren oroz otso minthu, cruelbat dabila çuré aldian inguru, noiz ianen çutian, gogoa emaçu ora drano beçala bekhatian egon bacité, bekhatian vssiquiric, bekhatian ianen çutu.

Herioa, Vipera sugué mota gaixtobat idurida. Sugué hartçaz minço direnac, dioté, haren humiac, beré amaren sabelian concebitu, eta for- matu direnian ez tutela eguruquiten sortceco dembora, naturac behar dian operationé, eta termaiño ordinaria, bena beré amaren sabela mocoaz chilaturic, eta hautsiric, sortcen direla ordu gabé eta sortcian beré ama hiltcen, hantic ardiatsidu sugué harc beré icena, *Vipera, quasi vi, pariens*, vipera dela violentçiaz, eta bortchaz sortcen diana.

Mo'dé berian herioac eguitendu guïçonaren cōtré, nola sugué hari beré humec, ordu gabé naturac beré corsu eta dembora bethé, eta complitu, gabé guïçona, eta emaztia beré adinic hobenian, beré gaztetarçunian, beré indar, eta ossagarri handieniã atrapatcen ditu hanitz orduz, hiltcen eta massacraten, eta beré colpu mortala ichilic, ez vslian emanic, hambat gende gastiarri; nola çaharrari prôqui, eta subitoqui, [139] bortelaz, eta violentiaz, bata eta bertcia hoberat, eta thombalat eramaiten ditu, eta han lurrez estaltcen, aguian, Iesvs, erraiteco, beré arimaz, eta beré eguitecoez, pensatecco lekburic, ez dembóraric eman gabé, halacoen hilcia da, hilce tristia, helça, eta malhuosa, ceren dangerous baita, halacoac hiltcen diren, hirur herio suertez, corporalqui, spiritualqui, eta eternalqui, eta galtçen dutila hirur bicitce suerté direnac, bicité corporala, spirituala, eta eternala, hargati Eliça saindiac othoitcé haur eguitendu lencoari letariñetan beré haur fidelen aldé eta faboretan, *A subitanea, & improvisa morte libera nos Domine*. Iauna othoy, goarda, eta delibra guitaçeu herio subito, ez vslian, pensatu gabe giten den, herio gaixto hartaric. Neuré adesquidia, çombat eré ezpaituçu ikhosten, sugue gaixtobat mocoa poçoaz betheric, çuré aldian dabila oren oroz çuré çaurtu, eta colpatu nahiz, haren maliciaz, eta crueltarçunaz orhilité estatu honian haren colpiaren errecebitceco.

Herioa, hor errabiatu, gaixtobat idurida horac gendia edo Cabalia vssiquiten dianian, partebat eramaytendu, eta partebat quittatcen, bona eztu peça oro eramayten eta hora errabiatu bada, vsiquiten diã gauça beré vsiqui saxiaz, eta corrompitiaz, coçatcendu eta corrompitcen, halaco moldez, non lehen beno lehen ezpadu itxasoco vrian vkhutcen, eta çahatecen, errabiatecen baita eta hiltcen, beré forman, herioac, guïçona, eta emaztia vsiquitendu, eta beré vsiqui gaixtoaz coçaturic, eta corrôpitoric partebat guïçonari eramaitendu eta hiltcen, eta bertcé partia ossoric quitatecendu, eztu hunquiten, gorpitça arras eramaitendu, eta arima, ecin baitiro, hunqui gabé, quitatecendu ossoric, [140] ceren imortal baita beré naturaz eta ecin hiltcen baita, hargati herioac du icena, *Mors à morsu, siuè à mordendo*, eta harc gorpitçari eginten dian vssiquia, hambat da cruela, eta poçoatia, non haren çauria, eta colpia, baita incurabilia, eta erremedio gabia, ezta vric, ezta itxasoric, ezta cōtrepoçoaric, ez barbaric haré cocia sendotcen ahal dianic, ala den Aita saindia, eta Cardinalia, a la den Erreguia, Princia edo laboraria, aberatza ala pobria, hor harc behin vsiquiz gueroz hil behardu, eztadila nehor trompa, gogoa eman beça hor haren vsiquiari, hargatic errandu Poetae ederqui; *Mors æquo pede pulsat pauperam tabernas, regunq̃ue turres*, bardin bardina, eta egoalqui galtcen, eta ruinatecen dutiala pobren bordac eta cabanac, nola Erreguen torriac, eta

iauregui gazteliac, ezta han differentiaric, reserburic, ez eta priuilegioric aberatzaren, eta pobriaren artian.

Neuré adisquidia, çue vzté beno lehen hor errabiatu hura giuen da çuré vsiquitera, nontic nahi haita, ala den cangotic, azpitic, burutic, bessotic, bihotçetic, ala sabeletic, vssiqui bacitça, non nahiden, hunqui bacitça ber, ioan cira, galdu cira, hil cira othoy, hor errabiatu haren vsiqui gaixtoaz eta maliciosaz orhiteité, nahi bacira onsa hil, eta salbatu.

[141]

Herioa, soldado gaixtoat, Capitano cruelbat, tyranno misericordia gabebat idurida, guerla handibat, eta horriblebat eguitendu guiçonari, eta emaztiari, gorpitça porrocaturic eta arrabazcaturic, guerla hartan erhauts, eta lur guertatçenda, haren çaiñac, eta eçurrac hurturic, ikhara dabilitça, haren odola nahassiric, heraquitçenda.

Deut. 32

Haren arima gaichoa, nahi gabez beré lekhtic, eta engonguatic ialqui, eztaquianez noraç doen, ala infernurat, ala celurat, doloré, eta regretu handirequin beré gorpitçetic, ialquitenda, eta tristura handitan, harganic congít harteen, eta hari azquen adioa erraiten. Particularqui soldado cruel harçatz colpatia, edo den guiçona, edo den emaztia, bekhatoria bada, eta bekhatian biciric, bekhatian hiltcen bada, beré concientia propiac erraçendu, eta iaten barnetic, eta campotic, aldé orotaric, hala dio scritura saindiac, *Foris vastabit eos gladius & intus pauor*. Ezpata çorrotzbatec campotic deseguien dutiala gaixtoac, eta barnetic, veldurrac eta aprehensioniac, glosac dio, *Foris, id est in corpore, vastabit eos gladius, id est mors, diuidens animam à corpore : & intus pauor diuini iudicij animam condemnantis*. Campotic herioac ruinatuco dutiala, trenkhatcian, eta heretçian arima gorpitçetic, eta barnetic lencoaren iuiamendiaren veldurrac, çeren arima iuiaturic, condemnatuco baitu pena eternaletara.

Halacoaren conciençiac vkhanendu guerla handibat, soldado traidoré harc emanic, beré contré campoan ikhussicodu beré ingia samurturic, eta coleraturic, barnian beré culpa falten accusationia, eta borreua, beré aldian beré etsaya armaturic, çoin baita deabrua, beré pian infernia, ahoa çabalturic, haren hantie barna iresteco.

Heb. 10

[142]

Ezech. 32

Guerla hura, puntu hartan icigarri ičanenda guiçon bekhatoriari, ezta ičanen bat, non eztadin ikhara gudu eta batailla hartara gin dadinian, hargati dio Apostoliac, *Horrendum est in manus Dei viui incidere* : Horriblé dela, eta icigarri erortia Ienco biciaren ezcura. Prophetac eré minço denian guerla handi harçatz, bekhatore momento tristé hartan sofferituco duenaz, dio, *horrore nimio formidabunt*, veldur eta lotsa handi batec harturic ioric egonen direla. Baina orano handiago ičanenda veldurra beno, pena, tormenta, supplicioa, punitionia, çoin arima gaicho,

miserablé hare infernian iagoiticoz-palituco baitu, soldado gaixto hare, herioac, puntu hertsu hartan separa badeça beré gorpitcetic bekhatu mortalaren estatian, haren conditionia hambat içanenda miserablé, eta maradicatu, non haren aypamenac berac ené luma ené escuan ikharateen baitu, eta nigarra ené beguietan behera ialqui eraciten baitu. *Desiderabunt mori, et mors fugiet ab eis.* dio spiritu saindiac Apocalipsian, nahi diraté hil, bena herioac eguinendu ihesy hayeganic. Arima damnatic herioaren esqué eta bilha ibilico dira su gar handi hartan, bena eztuté edirenen herioa, hayen ihesi ioanenda, gorderic egonenda.

Apoc. 9

So, eguçu miserablé hec, certara erori diren, herioa da biciaren corruptionia, eta priuationia, biciteia da içatebat bicidiren orori, *Viuere videntibus est esse*, eta içaté oro hon da, *Omne ens est bonum*, Philosophiac erakhesten dian beçala, ala bena, miserablé hec, beré penen handitarçuna dela causa, maitiaco eta nahiaco vkhanen dute ez içatia, eciez içatia, herioa eciez bicia, ceren miseria hartan, sugar hartan biciric egoitia beno, hayençat hobiaco baita, ez içatia, eta hilcia, eciez içatia, eta bicia, Philosophen Princiace errandu arçoiña, *Carere malo est, quoddam bonum*, gaitcic ez vkhaitia baita cerbait hon; eta halaber Doctor Angelicoac dioen beçala, *Melius est non esse, quam male esse*. Hobe da ez içateia, gaixqui içateia baino. Hargatic orano, errâ cian Iesvs guré launac, ikhussiric eta eçagaturic beré iaquitiaren miraillian, ludas beré dicipulu traidoriaren bekhatia, desperationia, eta haren damnationé eternala. *Bonū erat, si natus nō fuisset homo ille.* Hon çuqueyen sorthu ezipaliz guçon hare, edo sorthu, eta beré hala hurtu, hondatu, eta ezdeus bihurtu baliz.

Eth. 5

[143]

S. Thom.
39. q. 9
art. 3. in
corpore

Math. 26

Hobé içaté beraz desdichatu oren gaitcian sorthu diren miserablé hayençat, hilcia, eciez bicia, hiltcen ahal balira, bena ibilico dira herioaren ondoan, bena ez edirenen herioa. *Quarent mortem, & non inuenient eam.*

Apoc. 9

Neuré adesquidia soldado traidore haur, baita herioa, honen crueltarçunaz, eta misericordia gabiaz, orbituric, bicicité bakhian, Iencoaren gratian haren maleciez, eta tromperiez, haren colpu mortalez trufaturic, munduco guerlac akhabaturic, Ienco baitan bakhian hilen cira.

Venturaz edirenen da çoimbat spiritu gaizto, eta curioz çoiñec erranen baitu, hor errabiatu hare soldado traidore hare, herioac, beré vsiquiaz, eta beré colpiacz guçona oro, gorpitça eta arima, biac hiltcen dutiala, eta aguien beré erran gaixtoa, eta falsia, nahi luqué porogatu esquirituraz lekhu hontaric, eta passaie hontaric, *Vnus est interitus hominum, & iumentorum, æqua est vtriusque conditio, sicut moritur homo sic & illa moriuntur.* Aberen eta guçonen hilcia bat da, guçona, hiltcen den beçala, aberiac eré hiltcen dira, bien conditionia, bat, da.

Ecles. 3

[144]

Eclesiast.
ultimo

Horren errapostua ezta gaix emaiten, lekhu errà denian endel-
guatcenda gorpitçaz, eta ez arimaz, çoin baita gauça spiritualbat, eta
immortalbat beré naturaz erran dugun beçala, hala dio ere escriturac
Reuertatur puluis in terram suam undé erat : & spiritus redeat ad Deum,
qui dedit illum. Bihoa erhautsa, itçul bidi erhautsa beré lurrerat, nontie
ialqui baitcen harat : eta spiritua bibur bedi, itçul bedi lencoaganat
çoinéganic ialqui baitcen eta çoinéc eman baitçian. so eguiçu nola escri-
turac, deithatcen dian guiçona ; lur, eta spiritu, gorpitça lur, et arima
spiritu, erran nahi baita, gorpitça mortal dela, hil behar diala, arima
ecin hiltcen dela, immortal dela, eta iagotticoz bertcé mundian immor-
tal içanen dela, bicico dela, edo lencoarequin haren gloriâ eternalqui
huros, edo infernuan deabruaruquin eternalqui malluros.

Erran dugu lehen eré herioa volurbat dela, eta ohoinbat, guré errana
eré scriptura saindiaz porogatu dugu asqui onsa, eta larguوقي, heben
orano dugun ikhussi haren voleriac, eta ohoinqueriac çombat handi
diren, eta malicios, guiconaren contré, hobequi consideraturic haren
crueltarçuna, haren horriblé tarçuna, eta malecia, hobequi harçatz
orhit guitian, onsa eta hurosqui lencoaren gratian hiltceco, ceren,
eztugu bertcé intentioneric libru hontan, haur baici, porogatecia, onsa
hilceco bidia dela hileciáz orbitcia.

[145]

[Iob. 1

Herioac guicona, buluz gorri gorria ecartendu hilecian, edequiten
derauzco azquen passagé hartan, beré honac, gucia, beré vrhiac,
cil harrac, lurrac, haciendac, echiac, deuseré vçi gabé, hurosdaté
athorrabat, mantharbat, edo mihisebat badu hoberat ioaitian, hala er-
raitendu lob saindiac, *Nudus egressus sum ex utero matris meæ, & nudus*
reuertar illuc. Buluz gorriric gin ninçan neuré amaren sabeletic mun-
dura, eta buluz gorriric noa lurrerat.

Tim. 1. 6.

Hala dio orano Apostoliac, *Nihil intulimus in hunc mundum, haud*
dubium, quod nec aliquid auferre possumus, Eztugu deus ekharri mundu
hontara, eta eztugu deus mundu hontaric eramannen. S. Bernard Iaunac
dio, *Mirabilem ignitorem, scilicet mortem in exitu, posuit mundus, qui nihil*
suum secum trahere permittit.

Portal çain agudobat eçarridu munduac, baita herioa, azquen pas-
suan, portal çain, eta ieulier hare eztu nehori eré deus vzten, beré
honetarie berequi eramaitera. volur, eta ohoin haur gaiztoa da, eta
agudoa, bicia, eta honac oro edequiten ditu guiçonari mundu hontaric
partitecian, sosbot, edo franbat vçi gabé beré bidiarén igaraitiaco, bertcé
mundiala helceco.

Volur eta ohoin gaixto hare, herioac guiçona, bulutcendu beré placer,
voluptate, contentamentu orotarie, eta nola comunzqui guiçon be-
kthoriac, mundian beré placerac maité baititu, *Trahit sua quæque*

voluptas, nor beré bekhatiac tiratcen diala, dio poetac, dugun erran, displacer handiric eguiten diala herioac guizonari beré gauça mayten edequitiaz, edequitendu, herioac aita semiari, semia aitari, ama, alhauari, albaua amari, areua anaiari, anaie areuari, senharra emaztiari; emaztia senharrari, adesquidia, adesquidiari, Erreguiac Erresumer, Erresumac Erreguer, aita saindia Eliçari, apezcupiac beré Diocesar, guc guré demboran galdu dugu guré herrian, bi maytia, mayteric, eta Gassion, baiña gincoac eman drauco, Sanson handibat, guré consolatecco, eta guré nigarren vchucatceco, Ienco honac eman badiço osagarri, eta biciteé lucé, guré desira den beçala, gure Eliça, eta guré herria, handi, eta azkhar içanenda guré etsayez traffatceco, eta hayen veldurric ez vkhatceco.

[146]

Labur erran deçadan, herioac, gauça maitia, eta maitagarria, maita çaliari, ez vstian edequitendu, eta doloré, displacer, bihotzmin handiric hari emayten.

Herioac, volur, eta ohoin harc, doloré, tormentu, eta min handiric eguitendu guizonari hilcian, haren gorpitceco membraic oro hambat ederqui elguarren artian beiaudian iossiric, eta vnituric, ohoin harc, descosutcen, eta barreiatcen ditu placer dianian, erhausten, eta deseguiten, eta nola arimaren eta gorpitçaren vnionia, orapiloa, amorioa, baita hertsia, askhar, eder, eta maitagarri, herioa giten denian, vnione haren barreiatcera, orapiloaren lachatcera, amorioaren deseguitera, gauça eder, askhar, hertsia, eta maitagarri haren flakhatcera, beltcera, eta ichussi rendatcera, norc eztu erranen herioa dela, gauça cruela, horriblia, belça, eta terriblia, eta halacoa bada, den beçala, nor ezta egonen haren veldurrez, haren beha, eta nor ezta harçatz horit içanen, haren aiduru egonic, onsa hilceco.

Volur, eta ohoin hura, herioa dela causa, haren cruel tarçunac, eta maleciac direla causa, errandu Philosophen princiac: *Omnium terribilium terribilissimum est mors*. Oren belcena, gaixtoena, terriblena, herioa da.

Ethic. 3

[147]

Erran nabidu, erharçunac, presunteguiac, pobrecia, mesperechiac, holça, beroa, desohoriac, eta berteé munduco disgraciac, displacent dira haztiogarri, eta guizonari, hanitz doloré, eta tormenta emaité baina batec eré ez hanbat, nola herioac, hura da oren lehena, eta azquena, harc du guiconac, eta guizonaren gorpitça, eta arima, nahasten, lotsalcen, ikharatcen, eta beré gonçetic, eta clotetic idoquiric, bata lurerrat, eta berteia celurat, edo infernurat iagoiticoz akhaçatcen.

Herio terriblé hori, icigarri da mundu gucier handier, eta chipier, iustoer, eta iniustoer, baina principalqui nor eré bekhatian bici baitira eta bekhatiau hiltcen, hayençat, huraç dira miserabliac, eta malbuosac,

Psal. 33

hayen herioa da, herio gaiztoa, eta herio helça, hargati errâdu Propheta Royalac, *Mors peccatorum pessima*, bekhatoren hilcia dela, hilcé gaixtoa.

[148]

Bekhatoren herio gaizto, eta maradicatu hura, guerta eztaquigun, guré Iaunac gomendio eguitec draucu guré arimaz, hura perecha deçagun, eta munduco honez casuric ezteçagun eguin, erran dianian, *Quid prodest homini, si univcrsum mundum lucretur anima vero suæ detrimentum patiatur?* cer provetehu du guïçonac, mundia oro irabaçaric, eta bereturic, beré arima gal hadeça. Asqui clar, eta garbi minço da guré salbaçalia, bataz dio mundia, eta munduco honac ez deus direla, eta bertcé aldé dio guré arima baita immortal, harçatz arrankhura har deçagun, eztadin ioan infernurat, guré bekhatiac direla causa, baina guré obra honen moyenez, Iencoaren Erresuma eternala irabaz ahal deçan.

Iob. 1

Iob saindiac eré baçakhian bekhatoren herioa, çombat cen gaixto, eta miserablé, oihu, eta heyagora eguin cianian mundu orori, *Pellem pro pelle, & omnia quæ habet homo, dabit homo pro anima sua.*

Larria, larriagatic, eta beré honac oro emanenditu guïçonac, beré arimagatic. Lurreco honac oro eztira lur baici, lurreco honec eztituté balio arimabat, guïçonac, çuhur bada, beré honac, beré larria, bere hicia galbitça, beré arimaren salbateco, beré odola oro, ezquen gotelara drano isor beça guïçonac, sua, burduiña, vrkauia, lehen sofferi bitça, eeiez bekhatu mortalbat eguinic, gaixqui hilic, bekhatian hilic, secularoz bere arima damna deçan. Neuré adesquidia, so eguiçu Iob çombat herioaren veldur cen, eta çombat, beré arima mayté cian, nahi nuque, haren veldurretic, eta haren amoriotic gundian bigua, edo hirur bihi, esparança nuqué ezquindiriola eguin, bekhatoren hilcia, baita hilee gaixtoa, baina bay iustoen hilcia, baita hilcé hona.

[149]
Ecls. 4

Comunsqü herioa ororen da terriblé, erran dugun beçala, baina principalqui, nor eré mundu hôtan baitaudé iossiric, eta itçaturic, beré plazeretan, beré honnetâ, eta voluptaté gaixtoetan, hayen ororen da horriblé, eta icigarri, ceren herioac halacoac bat batian, ezvstian beré gauça maytetaric, separatcen baititu, eta apartatcen iagoiticoz, eta çonbatenaz baitituzté mayté munduco honac, eta placeraç, hambatenaz da hayen regreta eta desplacera handy, haye galciacz, eta hayetaric separaturic, eta priuaturic egoitiaz, hala dio Salomon çuhurrac, *O mors quam amara est tua memoria homini habenti pacem in substantijs suis.*

O herioa, a la baita çuré memoria, çuçatz orhiteia, aspré, mingar, tristé, eta karratz guïçonbati, mundu hontan, bere aisala, honez, eta ederrez belheric, bakhian bici denian, halacoac eztu nahi ençun aipamenic beré hilciacz, eta dangerousda, halacoac beré vsatü gabiarequin, herioac beré bekhatiâ atrapaturic, hilcé maluroshat eguin deçan.

Neuré adesquidia, nahi ducia çuhurqui eguin, ezteçaçula mundia

sobera mayta, çuré placerac, eta çuré honac gutiago, emaçu çuré bihotça, eta çuré amorioa lencoari, halatan, herioaren orena gin dadinian, mundu hontaric partitciac, eztrauçu dolu eguinen, eta herioa, çombat ahal belicaté horriblé, eta terriblé, haren veldur gabé lencoaganat alague-raqui ioanen cira,

Estugu behar dudatu herioa eztela gauça ororen horriblena, eta gaix-toena, Iesv-Christo bera haren ueldur içanda, guiçon beçala, eta ikhussiric haren arima sacratiaç, çoin beçagoen haren gorpitz benedicatua-requin hain ederqui, eta hortizqui, unituric, eta orapilaturic, behar ciala harganic partitu eta separatu, herioa cela causa, haren verdurraç, eta aprehensioniaç, guiçon beçala honquitu cian, eta lotsatu haren bihotça, eta herioaren veldurra érakhustera eman cian, beré aita eternalari, eguin cian othoitciac oliueteco baratcian forma hontan. *Pater mi, si possibile est, transeat Calix iste à me.* Ené aita eternala, possiblé bada, ni ezcapa nadin hil gabe, iguaren bedi calitça haur eneganic, bihoa calitça haur ené ganic.

Ezta amorioric, ez orapiloric, hain hertsiric, ez azcarragoric, eta maitiagoric nola arimarena, eta gorpitçarena, eta bi adesquide maité hayen elgarganic partitcia, eta separateia, da halaber doloren, eta minen handiena, eta cruelena, halaco guizaz non, ezpaitaqui nehoré eré, çombat cruel, eta çensiblé den hura sofferitcen dianian baicé, eta guré mihiac ecin erran diro nolaco den tormentu hura, guré orena gin dadinian iaquinen dugu haren berri, hargatic guré launa icitu cen, eta lotsatu, guiçon beçala, ikhussiric beharciala hil, guré salbatceco. Eta hargati, erran cian, *Pater mi, si possibile est, transeat Calix iste à me,* ené ayta, possiblé bada, Calitea haur aparta bedi niganic.

[150]

Math. 26.

Gure launac ohoitcé hura eguin cianian oliueteco baratcian, herioaren veldurrez, edo oratione hura ençun cen, haren aitaz, edo ez, ençun bacen, etcian hil behar, ençun ezpacen, haren orationia inutila cen, behar gabueric eguina : difficultaté, eta orapilo haur garbitu behar dugu errapostu bacoizbatez. S. Thomasec dio, *Non oravit, sed simplex naturæ desiderium proposuit, non fuit oratio, sed explicatio naturalis affectus, quo Christi humanitas abhorrebat à morte.*

Q. 21. ar. 4
in fine

Guré launac baratecian etciala, hitz hayen erraitian othoitceric eguin, baina solamente, representatu ciala bere aitari, desircundé naturalbat beré biciaren conserbatececo, guiçon beçala, halaber hastiotarçun naturalbat, çoin baitçian Iesv-Christen humanitatic herioaren contré, ceren hura baitcen haren biciaren etsaya eta priuationia.

Actione hartan crakhustera eman cian, eguiac goiçon cela, eta guiçon beçala herioaren veldurra baciala ceren herioa baita guiçonac ikhusten, eta recebitcen ahal dian gauçaric horriblena, eta cruelena,

[151]

Halaber eracustera eman cian, ordian hare erran çutian hitçac, etci-
rela orationebat, baina haren humanitatiaren representatione natu-
ralbat, ceren ordu hartan herian, minçatu baitcen beré aitari forma
hontan, *Non sicut ego volo, sed sicut tu*. Ene aita, eguin bedi çuc placer
duçun beçala, eta ez ni nahi niçan beçala beré borondatia, beré aytar-
ren borôdatiari ohorescatu cian, eta hantiç ioan cen eguitecoa, beré
aytaren decreta complileçan, herio eta passioné dolorosbat gugati
iguaré cian, eta soffritu.

Ioan. 15

Eztu eguin guré launac othoiteç, eta orationé inutilic behin eré, noiz
eré absolutoqui cerbait beré aitari galdatu baitu, haren othoitecia, eta
orationia ordu oroz ençun eta exauditù içanda, ez solamente bera,
ençun içanda, baina oraino, guri promes emandu cereré guc haren
icenian, haren aytari galdatueo baicundian, hura oro ardiatzico gun-
diala. *Siquid petieritis patrem meum, in nomine meo, dabit vobis*, cer eré
galdo eguinen baitucie ené icenian, ene aitari, hura oro vkhanen ducie.
Erran den actionian, eztu deus galdoric eguin bere aitari, baina bai
representatu desircundé naturalbat çoin baitçiã haren humanitatie
beré biciaren conseruatceco, agueri den beçala ordian berian haren
ondoan errã çutian hitz saindiez, *Verumtamen fiat non et ego volo, sed
et tu vis* : Ené aita, nie hartu eta esposatu dudan natura humanoa
herioaren veldur duçu, eta harganat badiçu odio, eta hastiotarçun,
[152] orotrat eré haur nuçula çuré semé obedienta, eta humila, eguiçu nicatz
placer duçuna, complituden çuré borondatia, eta ez bateré enia.

Boccius

Gauça naturala da animale orori, beré biciaren maite vkhaitia, eta
haren conseruatcia, eta herioaren baita biciaren etsaya, eta ruinamen-
dia, haslio vkhaitia, eta ihetsi eguitia. *Omne animal vitam tueri laborat,
mortem vero, perniciemque deuitat*, dio Philosopho christino handibateç
desircundé natural hori erakhuçsi cian guré launac, hilcian, eta herioar-
ren veldur hori, guiçon beçala.

Ezta miretsi behar, ceren herioa den hain gauça gaixtoa, itchusia,
belçça, cruela, icigarria, terriblia, eta horriblia, eta guiçonari hambat
othoy, eta remonstrança eguiten badut ené libruto hontan, hare vel-
durra, eta memoria, beré bihotcian eduqui deçan onsa hilceco.

Genes. 1

Iencoac eguin dutian gauçac oro hon dira, bayetan ezta deus gaixto-
ric, hala dio Escriptura Saindiac, *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant
valde bona*, Iencoac ikhuçsi ditu eguin dutian gauçac, eta bere obrac oro,
et oro gauça honac ciren, eta obra honac : eta nola bekhatiac expaitu
deus honic, eztu hura Iencoac eguin : eztiala herioac deus onic, segur da,
ceren eztu içateric, ez deusbat da, priuationebat, ecindueç deus honic.

Sapi. 1

Philosophiac dio, *Omne Ems est bonum*, içaté oro hon dela ; herioac eztu
içateric, ezta beraz hon, baina da gaixtoa, cruela, eta horribla.

Herioa eztu lencoac eguin, hargatic eztu icateric, ez deus honic. Hala dio Escritura Saindian Salomon çuhurrac, *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione riuorum*. Iencoac eztu eguin herioa, eta eztu hartçen placcric bicien gualcian, eta ruinan, hargati da herioa, gaixtoa, belça, eta monstrebaten paré, itchusia, poçoaz bethia, maradicalia, eta hastiogarra.

[153]

Herioa dela ez deusbat segur da, ezta priuatione bat haiei, priuationia ez deusbat : hambatequi herio, ez deusa, eta priuationia, hirurac bat.

Hori hera errandu Evangelistac, *Omnia per ipsam facta sunt, sine ipso factum est nihil*. Iencoac eguin ditu gauçac oro, eman orori beré icatia, baina eztu eguin ez deusa, baita herioa, biciaren etsaya, eta icale ooren priuationia.

Ioan. 1

Iencoac eguin du celia, eta lurra, beré boteré infinitoaz, laur elementac, celian eta lurrian diren gauçac oro, visibliac, eta inuisibliac, sensibliac eta insensibliac, spiritualac, eta corporalac, baina ez herioa, ecin eguiten cian eré, ceren ezpaitcen possiblé eguin leçan, gauça possibliac oro eguiten a hal ditu Iencoac, baina ez impossibliac, halaco cen herioa ; çoin baita priuacionebat, eta ezdeusbat, erran den beçala.

Ezta behar hargati deus erran Iencoaren botere handiaren contré, hori da perfeccionebat hartan, eta ez imperfeccionebat, *Non esse effectus, sed defectus*, Eguiten ahal diren gauçac, eguin ditu, edo eguinen placcric badu, placcric dianian, guré Iencoac, baina ecin eguiten diren gauçac, ezta eman haren boteriari, eta çuhurçiari eguin ditçan, falta, eta estakhuria ezta hartan, baina ecin eguiten den gauçan berian, gauça impossiblian.

Iencoaren obretaric berheteiric egonda herioa, hala nola adar idorra, eta aybarlia trenkhaturic baitago çuhaincetic, eztu vkhen lekburic, ez icateric Iencoaren creaturen libru handi hartan, hanti campoan egonda, eta egonen eternitate oroz.

[154]

Nore eguin du beratz, edo nontic ginda herioa ? Errandugu lehen arrapostu hori : *Per unum hominem peccatum intravit in Orbem, & per peccatum mors*. Guicõbat dela causa ginda eta sarthu bekhatia, eta bekhatiac ekharridu ondoan herioa.

Rom. 5

Aita eta ama gaixto hare ekharridu, eta sorthu alhaua gaixto hura, ezdeusac emãdu ez deusa, itçalac itçala, priuacioniac priuationia, poçoac poçoa, gaixtoac gaixtoa.

Adamec beré desobedienciaz hautsé cian Iencoaren mania, eta galdu Iencoaren gratia, hantic ginda bekhatia, bera ginda nehorc manatu gabé, gratiaren priuacioniac, emandu bekhatia, eta bekhatiac emandu herioa, baita biciaren priuationia.

Neuré adesquidia, dugun akhaua hirur guarren arracoitũ haur,

ikhussi duçu, eta ençun asqui garbiqui nahi baçundian ber, herioaren beguitartia nolacoa den, mira eçaçu, eta considera egunian behin haren coloré belça, horriblia, eta icigarria, aguiari haren veldurra eta haren memoria çuré bihotciâ sarturie orhituco cira çuré hilceaz, onsa hilceco.

Salbatu nahi denac, eta lencoaren veldurra dianac, comunzqui beré gogoan herioaren orhitmena, aipamena eta veldurra, eduquitendu eta lotzaz herioac trompa deçan, beré goardetan egoitenda.

In vitis
Patrum

[155]

Arsenius deithatu içan den ermita saindubatec, çoin bici baitcen Arcadius, eta Honorius, Emperadorean demboram, ikgussirie beré buria herioaren orenian, eta articulu terriblé hartan, coloria gualducian, eta coragia harequin, haren coloriarene câbioa, eta haré coragiaren flakhacia, remarkhaturie haren dicipuluec, hassi ciren hari erraiten, *Quid pater iam times*, guré aita, eta guré nabusia, erraguçu, ceren veldur cira, Ermita saindiac errapuesta eman cian beré dicipuluer, *Semper in illo timore viri*. Neuré haurrac, neuré dicipulu mailiac, egundanoz gueros veldur horequin bici içaniz, eta banoa veldur horequin.

Neuré adesquidia, saindubat herioaren veldurriâ biciric, haren veldurra bihotcian hiltcen bada, cer eguinen dugu guc bekhatian guré bicia, eta guré dembora empleguatcen baitugu. Den othoy, biciâ, eta hilian, herioaren veldurra çuré gogoan, bidé hontan ez salbatcecoz, non nahi cira salbatu ? goaçan aitecina bidé hontan dugun ikhussi onsa hilceco bidiaren ené azquen arraçoîña, bideco pena, eta fatigua, ezta gogor, dulcé, eta emé da, lencoaren cerbutecian eta guré arimen prouetchuan hartcen denian.

× × × × × × × × × × × × × × × × × ×
× × × × × × × × × × × × × × × × × ×

[156]

LAVR GARREN

*arraçoîña porogateco, onsa hilceco
bidia, dela herioaz orhitcia.*

MEDAILLA behar dugu bertecé alderat itçuli, eta edirenen dugu herioac, balin badu beguitarte belça itchusia, terriblia eta icigarria aldé batetic, dian beçala, eta erakhussi dugun beçala hirur garré capitulian, bertecé aldetic badiala beguitartebat, ederra, onesta, eta maitagarria, eta oro consideraturic, herioa behardugula, ohoratu,

maitatu, eta haren veldurra vicirie a la part, Iencoaren borondatiaren pian, haren placcera hala bada, haren oreña gin dadinian, boztario, eta alegrancia handirequi, hura recebitu.

Principalqui gendé pherestuec, Iencoaren cerbitçariac, Iencoaren veldurrian, eta haren amorioaren pian bici diren gendec, guchiago ocasioné duté alagueratceco, eciez tristetceco, herioaren aiphamenaz, eta haren gitiaz : bargati dio Propheta Royalac, *Præiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius*, Saindien hileia valiosa, preciosa dela, alegranciaz, eta consolamenduz bethia dela, Iencoaren aicinian, haur da ene azquen arraçoña, eta diot, herioaren itchusmena, deformitacia, eta horriblé tarçuna dela causa, haren veldurrez nahi ezpaguira. harçatz orbitu, amens, amorioz berere, haren edermenac, ikhussirie ~~na~~ eta hanc guri emaiten dutian abantailles, eta prouetchuez orbituric, obligatu guirela haren veldurric ez vkheitera, haren maitatcera, harçatz orbitcera, nahi baguira onsa bici, onsa hil, eta salbatu.

Psal. 113.

[157]

Socrates Philosopha çuhurra egun batez interrogatu içan cen, cer moldez, eta formaz erresumabat, prouinciabat, herribat onsa, et hurosqüi, guidatcen, regitcen eta gouernatcen abal cen, errapuesta bertan eman cian, erresumabat huros, eta prospero içanen cela, gaixtoa onsa punituric, eta honac, onsa recompensaturic, bici balira.

Guré Ienco honac beré forman muudu haur gobernaten du, edo veldurrez, edo amorioz, nahi gutu gu oro salbatu, handiac, eta chipiac, hartacoz ere oro eguin eta creatu gutu, apostoliac errandu bargati, *Deus vult omnes homines saluos fieri*, nahidu Iencoac guizon oro salba dadin, eguindu paradusia honen eta infernua gaixtoen ; eta ceren paradusia ecin ardiasten baitugu, bekhatu mortaler ihessi eguin gabé, eta haren manu saindiac beguiratu gabé, recompensu eternala proposatu du guré beguien aicinian, celuco gloriaren edermenen, eta hanco delicia handien esparañaz, eta desircundiaz, guré bihotcen beraganat ioan eraciteco, eta tiratceco : eta recompensieren amorecatic, nahi ezpagundu deus eguin, amens ifernuco phenen, eta tormenten veldurrez, guré bekhatietaric, guré guibel eraciteco, eta haren borondaté saindiaren compli eraciteco, ifernia proposatu du guré beguien aicinian, amorecatic edo veldurrez, edo amorioz guré arima gaichoac salba litçan iagoiticoz.

Tim. 2

[158]

Eta ceren, ez phenen veldurra, ez recompensien amorioa ecin baituguegu herioaren, veldurra edo amorioa gabé, eguin dut eguin ahala, haren veldurrarè çurè bihotçare barniã sar eraciteco, harè terrible tarçuna, eta horrible tarçuna çuri aiteineco capituliã eracussirie, orai, nahidut, Iencoarè socorria badut ber, ené trabailu appurrari, beré conclusionaren, eta baré coroaren emaiteco, çuri erakhussi laur gar-

ren, eta azquen capitulu hontan, herioaren edermenac, haren beguitarté ederra, eta maitagarria, eta hare guri orori, gu nor baguira, emaiten dutian auantailla handiac ikhussiric herioa dela, ororen gaixtoena aldé batetic, eta ororen hobena berticé aldetic, haren veldurrez, edo amorioz, haren orbitmena, çuré gogotic eztadin iagoiti aparta.

Lehenic herioac sendotcen gutu, eta deliuratcen mundu hontaco, eritarçun, miseria, calamitaté orotaric mediçu barbarea, dembora appurbaten guré gorpitçat beré doloré, min, plaga, eta çaurietaric, sendotcen ditusté, mina eta doloria solaiatcen, arhincen, baina arraz iagoiticoz, eçin diroté. Ezta mediçuric herioaren paré denic, hare orotaric iagoiticoz sendotcen gutu, eta guré minac arraz iagoiticoz çahatcen, eta akhaçatcen.

Guïçona, dio lobec, amaré sabeletic ialquiz gueroz, arté laburrez, gaiçac, eta miseriac aldé orotaric inguru, inguru çahatcen du, çerçatcen, eta vrichquité *homo nat^o de muliere breui vivens tēpore repletur multis miserijs.* aurqui tristé da, guero alaguerra, aurqui osso, eta sendo, guero eri, eta flakho, behin hotz, guero bero, behin aberatz, [159] guero paubré, eta miserablé, ardura cambiatcenda, ezta behin eré ohicoa : deusec eré ecin contenta diro, baina herioac, beré phena orotaric sendoturic, eta deliuraturic beré aisé handian eçartendu, hamba tequi herioac*guïçonari abantailla handiric, eta hontarçun handiric emaitendu. Apostoliac baçaquian munduco miserien berri, eta herioac guri eguiten dian honquiaz, erran dianian, *Infelix homo, quis me liberabit à corpore mortis huius?* Ala ni baintz guïçon miserabilia, norc ni delibratuco nu, gorpitz mortal hontaric ?

Ezta deus mundian, bäteré dianic, herioa bera baici, guré delibratceco, munduco tribulationé corporal, eta demboraletaric. Hartacoz dio Apocalipsian, *Absterget Deus omnem lachrimam ab oculis sanctorum, etiam non erit amplius, neque luctus, neque clamor, neque neque dolor erit ultra.* Iencoac vehucatuco dutiala nigarrae oro beré saindien beguitaric, eztela içanen guehiago, hazperenic, cincoriric oihuric, doloreric, ez desplaceric. Eta berticé passaiebatetan dio, *Non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque vllus æstus.* Gossiac, ez egarriac ezlitu guehiago ioren, ez hunquituré, beroac, ez hotçac ezlitu haboro erreren, ez carroitaturen.

So eguiçu çombat abantailla, eta prouctehu herioac emaiten dian guïçonari, guïçona nor bada, iustoa bada, Iencoaren gratian herioac atrapa badeça ber, handira einae, eta minac, banda pundia, *Aqui esto el punto.*

Dugun bada erran herioac guïçonari gratia eta cortesia eguiten diala, haren beguitartia, ederra dela, eta maitagarria, eta haren gitiac,

eztiala behar guizon pherestua, Iecoaren cerbutçaria lotsatu, eta ikharatu, baina au contré alegueratu, eta consolatu. [160]

Segontian, herioa da anderé noblia, galanta, liberala, eta maitagarria, edequitendu guizonari, eta emaztiari bat edo bigua, edo hirur, edo nahi hacira guchiago, baina, baten emaitendu ehun, biden mila, hiruren milionebat, eztaquit ceinbat, edequitèdu bicitcé corporala, eta dèborla, baina emaiten beré hala bicitcé spirituala, eta eternala, corporalac eztu comparationeric, spiritualarequin, ez demboralac, eternalarequin, a la baina, spirituala emaiten du coporalaren, eta eternala demboralaren, norc eztu erranen herioa delo anderé noblebat, eta liberalbat ?

Persona saindiare eta iustoaren, mundu hontaco bicia honda, eta prouechutaco, ceren beré obrh honen medioz, Iencoaren gratian, eta amorioan haren meritia bethi goiti baitoa, et caritatian deno, meritia hala hala goratcen, eta auançatcen baita, cere, *Charitae est radix, & principium merendi*, Caritatia baita meritu ororen çaiña eta hatzarria : baina ceinbat munduco bicia iustoaren hon baita, herioa hobeda, eta preciosago, bicia emanen dro meritu, baina ez recompensia, eta iustoac ezpadeca persevera, bere meritian, galducodu beré meritiaren valioa oro : Hobeda bada herioa iustoaren, eciez bicia, ceren herioac emaiten betrauco beré coroa, eta recompensia, iustoari. Hayatic cioian Apostoliac, *Mihi viuere Christus est, mori lucrum*, ene bicia IESV-CHRISTO da, baina ene irabacia, eta ene auantaila handia da hilcia. Erran nahidu Apostoliac, mundu hontan, Iesusen gratian, bicitciatz, ohoré dut plazer, consolationé eta esperança, baina hilcia ené hobeda, hare emanendrant neuré coroa, irabacia, eta recompensu handia, *mori lucrum*. [161]

Philip. 5

[161]

Maytaçalia, ezta bici bera baitan, baina bici da gauça maitatia baitan, ceren amorioac, maitaçalia eramaiten baitu, eta transformatcen gauça maitatia ganat.. Hala errandu Platonec, *Amans magis est in re amata, quam in amante*, eta nola Apostoliac maité baitcian IESV-CHRISTO, eta IESV-CHRISTO Apostolia, IESV-CHRISTO bicicen Apostolian, eta Apostolia IESV-CHRISTO baitan, ceren baçac bercia, hereganat, amorioac tiratcen eta arrapatcen baitcian. Aithormen eta confessione hura eguin du Apostoliac berac, *Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus*, eniz ni bici, baina IESVS ené Iauna bicida nitan, Erran nahidu Apostoliac, Iesusec arrapatu du ené arima, ené bihotça, ené borondatia beraganat, nic barganat dudan amorio saindia dela causa, eta nic hala hala Iesusen bihotça tiratudut nehauganat, hare niganat dian amorioa, eta gratia dela causa, halatan IESVS bici da nitan, eta ni, Iesusetan.

Galat. 2

Bacian bada bacian Apostoliac ohoreric asqui, esperança, eta consolationé franco, IESVS-CHRISTO Iaunaren gratian, icatiaz, harequin

[162] biciteiaz : baina prouechua, eta irabacia handiago hilciaz, *Mori lucrum* ; berac errandu eguia eder hori, nie eré diot, haren ondoan, iustoen hobe dela herioa, eciez bicia ; batac emaitendu esperança, eta berteciác coroa, hambatequi dugun oroc erran, eta coffesa, herioa anderé noblia dela, liberala, eta maitagarria, eta iustoen hilcía, hurosa dela eta benedicatia.

Berritz diot, pretiosa *In conspectu Domini mors sanctorum eius*, saindien hilcía, valiosa dela, eta preciosa lencoaren aitecinian, obra honac, barurac, orationiac, humilitatia abstinentia, mortificationia, meçaren deuotqui ençutia, ardura coffessatcía, pobrecía, lekhu saindien visitatcía, emazte alhargunē, haur çurteen sokhorritcía, elicet, ospitaler, pobrer amoina, eta honqui eguitia, munduco voluptate, plazer, vanitater ihessy eguitia, ezlira honqui gin mundu hontan, baina bai lencoaren aitecinian, hargati dio, *In conspectu Domini*, bertecé mundian, lencoaren aitecinian, han vkhanen duté beguitarté : obeda beratz, iustoen herioa, eciez bicia.

S. Cypri.
Epist. & Mart.
lib. 2 epist. 6

Precios da, diot orano, iustoen hilecía lencoaren aiteciniã, ceren hayen hilcíaç beré penen, eta beré odolaren precioaz, eta despendioz immortalitatia erosten baitu, eta beré vertutiaren perseveranciaz beré coroa recebitcen baitu, hala dio S. Cypriano launac : *Pretiosa mors haec est quæ pretio sui sanguinis emit immortalitatem, quæ accepit coronam de consumatione virtutis*. Herio hura da pretios, eta valios, ceren gauça appurraz, eta mendriaz, baita hilecé hona, obra honac irapaizten baitu gauça hondia eta infinitoa, baita celuco loria eternala.

Pro. 14

[163]

Busiens
in suis Med.

Iustoaç eztu ansia mundiaren, ez munduco plazeren, hanc beré esperanças oro eçarten ditu lencoa baitã, hilecé honian, hargati dio spiritu saindiac, iustoaç minço denian, *Sperat iustus in morte sua*. iustoaç esperanças oro beré herio honian direla. Iustoa eguiatz da alaguera, eta guecurrez tristé, cãpoan tristé, barnian aleguera, beré veldurrian alaguera da, eta beré alegrancian veldur, boztarioz eguitendu nigar, eta nigarrez dagoela, alegrancian bicida, dio doctor deuotac, *Iustus timendo gaudet, & gaudento timet, lacrimando gaudet, & gaudento lacrimatur*. Hobe da beraz iustoen herioa, eciez bicia eta guebiago desiratcenduté beré hilecé hona eciez munduco bicia, eta mundu hontaco icatia.

Philíp. 1

Apostoliac berritz hayana itçul nadin, onsa biciric fida baitcen beré hilecé honari, hilcía egun oroz desiratcen cian, eta lucé çaucon, noiz hilen cen, beré Iesvs maitiaren ikhuzteco, hala dio berac, *Cupio dissolui, & esse cum Christo*. Nahi ninçaté hil Iesv-Christo launaren companian bicitceco, ené arima mundu hontan deno, bere gorpitcian estekhaturic deno, cartcelian, eta presonteguien beçala bicida, ezta

ičanen iagoiti beré aisian, eztu vkhanen placeric, ez phaussuric, cartcelu hartaric libratu deno, eta celurat iganic, Iencoaren loria eternala posseditu diano.

Dauid Erreguiac eré cartcelu hartaric ialquitia desiratcen cian, beré libertatiaren, eta beré placeren Iencoá baitan hartecico, demanda eder, eta iusto hura Iencoari galdatcen cian, beré othoitcetán, *Educ de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo Domine*. Iauna othoy, so eguidacu, cartcelu hontaric liura neçacu, idoqui neçacu Iurretic, eta mundutic, çuri neuré aisian, eta ené gogara, neure amorioaren, neuré laudarioen, neuré adorationen rendatecco, çuré icen saindiaren ené gogara, laudatecco, confessatecco, eta benedicacelo. Propheta honec, herioa maitiágo cian, eciez beré bicia, eta ceren eztugu guc eré erranen, herioa maitagarri dela, eta ezbatere hastiogarri.

Comunsqi saindu, eta iusto direnec, horioa maité duté eta eztira bateré haren veldur. Orano dio Dauid Prophetac, *Quemadmodum desirat ceruus ad fontes aquarum, ita desirat anima mea ad te Deus*. Hala nola, orkhatçac egarri denian hura, eta ithurria desiratcen baitu, edatecco, eta beré egarriaren hilcecco, eta frescatecco, halahala, Iauna, ené arimac eré nabieçutu ikhussi, behiatcen duçu çuganat gitera, eta lucé ciauçoçu noiz çugana helduco den. S. Ambrosioec eré erraiten cian, *Non timeo mori, quia bonum Dominum habemus*. Eniz beldur herioaren, ceren iaun honbat dugu.

S. Hilarion eré hilcian forma hontan minçatu cen beré arimari : *Egredere anima mea, quid times, septuaginta annis seruinisti Deo, & mori times?* Ené arima, ialqui cité, ceren veldur cira? Non da çuré coragia, hirur oguey eta hamar vrthez Iencoá cerbuçatu duçu, eta oray herioaren veldur cireia? beré arimari reprochu eguiten cian herioaren veldur celacoç, ceren fida baitcen onsa biciric, eta Iencoá bician onsa cerbutçaturic, Iencoac hilcé honbat emanen çaucola, eta hilce honac guehiágo valio ciala, eciez munduco biciaç.

Iustoac bada, ezta veldur ičan behar herioaren, iustoari, gendé pherestuer, Iencoaren adisquider, deusetan eré oguenic, minic, gaixquiric, behar eztenic ecin eguitendu herioac, baina bai, gratia hãdiric, eta fabore handiric : promesa eré emandu spiritu saindiaç herioaren partez iusto diren orori, oguenic ezguitera, *Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis, visi sunt oculis insipientium mori, illi autem in pace*. Iustoen arimac Iencoaren escuan dira, herioaren tormentac eztitu hec vnquituco, eztu herioac hayer deusetan eré oguenic eguinen, gaixtoec, alguerrec, erhoec vsté çuten, iustoac hil cirela, baina eztira hil, bici dira, phaussian dira, herioac ezpadu bote-rric oguenic eguitecco iustoari, ceren behardu veldur ičan iustoac

[164]

Psal. 41.

In vita ei⁹

Sap. 3

[165]

herioaren, horree eztu arauic ; lehen behar du maitatu, eciez haren veldurrian bici.

Nola herioac livratcen baitu guizon iustoa gorpitçaren carcelutic, eçarten celuco resuma etarnalian, bat edequiten, mila emaiten, eta nola baita, guré phena, tormenta dolore ororen fina, eta guré contentamentu, eta placer eternalen hatsarria, eta princpioa, ezta erran behar deus haren contré, oro hon baiçi.

Iustoa ezta hiltc en, phitcenda, hargati saindien hilcia deithatcenda sortcia, eta phitcia, eta ez bateré hilcia ; ceren hala nola haurbat sortcen denian bere amaren sabeletic mundura, lekhu tipitic, eta lekhu hersitic, ialquiric, sartcen baita lekhu handi, çabal, eta largobatetara, çoin baita mundu haur, hala hala iustoa, mundu hontarie ialguiten denian lekhu hersitic, eta lekhu tipitic doa, lekhu handi çabal, eta largo batetara, çoin baita celia, eta celuco resuma, çoin comparationé bague, baita handiago, eciez lurra, eta lurra celiarequi comparaturic ezta pundu simplebat baiçi, hala dio batec, *Terra instar Cæli est punctum*, eta celiaren hâditarçuna Prophetac admiraturi dio, *O Israel quam magna est Domus Dei, & ingens locus possessionis eius magnus, & non habet finem, excelsus & immensus.*

Cicero
de Paradox.
Baruc. 3.

[166]

O Israel, ala baita handi lencoaren echia, eta haren possessioniaren lekhu, a la baita cabal, eta largo, handi da, eztu firic, gora da, immenso, eta releuatu. Hargati iustoaren hilcia deithatcenda sortcia, ceren lekhu hersitic, baita lurra, ioaiten baita lekhu handiala, eta largoala, baita celia, eta nola haurbaten sortcian, ezpaitu nebore eguiten nigarric, eta bai erri, beré forman, iustoaren hilcian, ezta nigarrin eguin behar, eta bai alegueratu, eta lencoa laudatu, ceren alacoa ezta hiltcen, pitcen da, sortcenda celian.

Neuré adesquidia, guiren bada iusto, gendé pherestu, lencoaren cerbutçari, dugun bat bederae cociencia hona beguira, alagueraqui biciric, alagueraqui herioaren veldur gabé hilé, guira, edo ezquira hilen, piztucó guira, sorthucó guira celian, eta deusen eré beldur gabé, boztarioz, eta alegranciaz betheric, guré iaunaren compañian bicico guira.

Herioaren veldur gabé iustoa bici direla eta bai hiltcen eré, saindien, eta iustoen Erreguac Iesv-Churro iaunac, lectioné eder haur eman draucu orori hiltcian, çombateré guizon beçala oliueteco baratcian, herioaren veldur içan baitcen, orotratare, guero beré passione saindian, beré borondatia, bere aita eternalari sacrificaturic, erran cian boztarioz, *Tristis est anima mea esque ad mortem.* Ené arima tristé da, ni hil artio, tristé niz neuré odola guizonagati issur artio, hilcera çoen Iesvs adorable haren tristurac, ahal çuquian bertcé causarie,

Marc 14

eta fundamentic eré, baina nic daducat, boztarioz, eta alegranciaz ceta tristé guré launa, ceren ikhusten baitcian gauçac oro, nola ioanen ciren, *Sciēbat omnia quæ centura erant*, ikhusten cian haren hilcia auantaillos, eta precios içanen ceta guré ororen, Paradusuco portaliae sey mila vrthez, eta haboroç cerraturic egonic, idequitera çoatzçala, infernucoac cerratçera, guiçona nor balitz, salbatçera çoela, ainguriae celian alegueratcen cirela, ainguru gaixtoen lekhu hustiac, bethateera çoatzçala, aita eternala beré iniurioaz reparaturic, eta satisfaturic egonē ceta, natura humanoa, deabruaren captiuo egonic, damnationé eternalaren estatutic, gratiazco estatura igaranē ceta, frutu, eta irabaci handiric, haren passione dolorosac, guri orori, gu nor baguina ber emanenciala, guré amorioz, guré plazeraren placerez, alegrãtçiaz, eta boztarioz tristetu ceta daducat.

[167]

Hala mundu hontan iustoa triste da boztarioz, eta alegrantiaz, campoan tristé, barnian alaguera, *Quasi tristes, semper autem gaudentes*, dio Apostoliac, triste beçala guira, baina bethiere alaguera, cer eré baita, guiren tristé, eta alaguera, tristé alegrancian, alaguera tristetian, triste veldurrez, alaguera esperançaz, maquila dugun achequi bi burietarit, herioaren veldurra, aldé batetic, herioaren amorioa bertcé aldetic, lencoaren iustifiaren veldurra, aldebatetic, haren misericordiaren esperança bertcé aldetic, *Inter utrumque vola*, ez sobera appal, desperationiac ezquitçan har : ez gorequi igan, presumptioniac, eta vrguilliac ezquitçan trompa, goaçan bien artian, esperançaren, eta veldurraren artian, bidé hartaric doenac, eguinendu hiltcé houbat, eta edirenendu hiltcian beré herioa eder, hon, eta maitagarri.

2. Cor. 6

Herenian herioac cortesia, eta fauoré handiric eguiteñdu guiçonari, beré presentiaz, eta beré gitiac, cortesia, eta gracia hurac onsa consideraturic guiçonac aithortu behardu, herioari obligationé handiac dutiala, herioa dela guiçonaren honqui eguilia, eta hambatequi herioa, eder dela, hon, eta maitagarri guiçonaren.

[168]

Deabruac eztu lanbat baitci, bethi gaixqui eguitia, eta guri abal beçambat beré tentationé, eta illusioné gaixtoez, gaizqui eraguitia, bekhatu mortal, falta, eta culpa eraguitia, guré ondoan dabila inguru, inguru, leoin errabiata beçala, çuré biciric iateco, et deuoratceco, hala dio Apostolubatec, *Circuit quærens quem deuoret, aduersarius vester tanquam leo rugiens* : Deabruac behin, mundiac, eta haraguiac guero milatan arima gaichoari eztu emaitē baqueric ez gañaz, ez egunaz, nôtic bekhatu eror eraci deçaquian. Etsaya gaixto da, chotil, eta malecios, loric eztu eguiten, iratçarriric dago, guré trompatceco, eta gu ioan atraturic, bekhatiaren lohiala egoteiric, ifernuco phena etarnaletara ioan eraciteco. Badu guré etsayec mila artificio, mila inuentioné, mila

finecía, guré inganatececo, eta nola ezpaitu deuseré galdu gratia baicy, badaqui oro, badaqui sobera, guré gaitceco, hura da guré etsay handia, guré arimen galgarria. Hala auisatcen gutu S. Augustino launac, *Ve sutus est hostis, & habet mille nocendi modos.* Iaquinsia da etsaya, gaixtoa, esperta, porogatia, oro daquiána, gaixtoquerian ezta deus, non hanc eztaquian.

[169]

Iob gaiçoac baçaquian haren berri, eta haren malecien, haren gaixtaquerien, ceren haren contré furiosqui combatitu baitcen, eta harequin guerla handiric dembora laburrez igaren baitcian, hargati, erran cian hura onsa eçaguturic, *Non est potestas super terram, que ei valeat comparari.* Eztu nehore lurrian asqui boteré hari comparatececo.

Eph. 8

Apostoliac eré eçagutu cian haren iocoa, bertcela etecian erranen, *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.* Guré horrokha, gure gudukha, ezta solamenté haraguiaren, odolaren, mundiaren contré, baina oraino, borrocakhatu, eta gudukhatu behar dugu mundu hontan guireno, munduco prince, erran nahidu demonioen contré, lekhu beltz, eta lekhu ilhumbé appal hayen, çoin baita ifernua, Princé, eta iaunen contré; behacité, nola Apostoliac dioen, guré etsayac eztirela bat, baina hanitz direla, gaixto direla, handiac direla.

Iob. 7

Guerlan diren soldadoac danger, eta peril handitan bicidira oren oroz, noiz eré, hayen etsayac baitira doblé azkharrago, eta baten bigua. Bada spiritualian guré arimen daniera, eta perila handiago da, bataz guré etsayac badira baten bigua, eta bertcé aldé, iaquinsiago, maleciosago, eta gu baino azkharrago dira, hargati errandu orano Iob Saindiac, *Vita hominis est militia super terram.* Guiconaren bicia, guerlabat dela lurrian.

[170]

Math. 10

Guiconaren etsayac hanitz, eta handi dira lurriá, deabrua, mundia, haraguia, guré arima ber bera, choil choila, bat hiruren contré, hantie iuia eçaçu, çoin den flacoa, çoin den azkharra, eta guiconac eztianez eguitecoric asqui, beré etsayen tentationen ecin akhacatuz, ecin garaituz: eta guiconac, ala den iustoa, ala den bekhatoria, çòbat guerla eta torméta, behar dian igaren mundu hontan lencoaré gratiaren irapaizteco, eta hura irabaciz gueroz, haren conseruatececo, hambat etsayen artian. Hargatic errandu guré salbaçaliac, *Regnum Calorum rim patitur, & violenti rapiunt illud.* Celuco resumac borchatu behardiala, eta haren irapaizliac, phennatiac, eta triuallatiac, icanen direla.

Eztugu behar vkhatu guiconaren bicia eztela guerlabat lurrian hambat etsayen artian: baina collessatu behar dugu, consideraturic lencoaren gratia, çoiñec oren oroz sokhorritcen baiquitu, gu nor

baguira, guré bihotçaren borta hâren deiari, eta cumitiari, idequi badeçagu, ezteia hâbat neque celuco resumaren aquisitcia, bargati errandu, *Onus meum leue est, & iugum meum suauē est.* Ene haçhia, arhinda, eta ené vztarria dulce, eta eme, baina cerē mundu trompur eta gaixto hontan guireno, lencoaren votça, eta haren deia, ezpaitugu nahi ençun, eta ez nahi hari behatu, duguu aithor eta coffessâ oroc, guiconaren bicia guerlabat dela mundian, eta guti direla lurrian tentationiac direla causa, bekhaturaer orten eztirenac.

Math. 11

3173

Salomonec dio, *Septies cadit iustus in die,* iustoa çazpitan egunian erorten dela faltatan, eta culpata, endelguatu beharda, venialqui edo mortalqui. Eta loandone loané Apostoliac dio, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Eran badeçagu, bekhatuic eztugula, guré buriaç trompatcen dutugu, eta ezlaté gutan eguiaric.

Prov. 24.

1. Ioan. 1

loandone iakhubec cré dio, *In multis offendimus omnes.* Hanitz guizaz, eta maneraz oroc offensatcē dugu, guré lencoa.

[171]

Hambat dira tentationiac handi, spiritua prompt, haraguia simple eta fragil, non guti baita, non ezten bekhatutan erurten.

Bada hanitz eri direnian lencoari galde eguiten baitute, sendo ditçan, ossagarria demen penitentia beré bekhatiez eguiteco, halacoen hobé liçatē hil litian, eta ez bateré sendo, ceren sendotuz gueroç, gaixtoago dira, haboro bekhatu eguiten duté, eciez lehen, edo hain bertcē bereré, eta azquenian miserablequi, eta eternalqui damnatcen dira. Hargati diot lehen beçala, herioa hobedela, eciez bicia, iustoen berere, eta herioari obligatione handiç dugula, cortesia, eta gratia hâdriç eguiten draukhula, ceren deabruaren, munduaren, haraguiaren tentationé, illusioné, tromperia, arteficio, gaixtaqueria orotaric iagoiticoç largatcan, deliurateen, eta redemitcē baiqutu; hambatequi iustoac ecin diro recebi gratia, cortesia handiagoric herioaganic, nola gratian mundu hontaric idoquiten dianian; bargati erranendut bici niçano, gu nor baguira herioa dela anderé honbat, noblebat, eta cortesbat, maitagarri dela, hobé dela eciez bicia. Biciaç abandonatcen gutu, sortcian tentationé orori, danger orori, peril orori, herioac hayetariç orotaric, hiltcian deliuratecē, ez dēborabaten, baina iagoiticoç, *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* Preciosda lencoaren aitecinian, saindian, iustoen hilcia, *beati mortui, qui in Domino moriuntur.* Huroç dira lencoa baitan hilteen diren guciac.

Ps. 113.

Apoc. 14

Bici guireno erorten ahal guira, hileç gueroç ez, deabruac, munduac, haraguiac, obraz, edo borondateç, rendatcen ahal gutu lencoaren aitecinian eriminel, bekhatoré, baina hileç gueroç guré etsayec éztulé gutan escuric, ez hotereric, herioa da, guré liuraçalia, danger orotaric,

[172]

Cicero.

pèril orotarie, tentatione orotarie herioa da guré honqui eguilia, har-gati erran cian errumeco mihi ederrae, *Mors est ultima linea omnium rerum*. Oronen azquen chedia, eta basterra da herioa, hantic harat deusen eré ezquira veldur içanē, eta lencoac eguiten abaldian gratiaric handiena da, bere cerbutcariari herioaren, gratian igorraitia.

Neuré adesquidia, neuré bidiaren bazterra quasi ikhustendut, errandut herioaz naquiana oro, çuri da eman harçatz orbitcia, nahibacira onsa bici, onsa hil, eta Paradusian sarthu.

Paganoac obligatcen citu, Escritura Saindiac legué çaharran manatcen citu, legué berriā eré bai, Eliçaco Doctor Saindiac eré bai, çuré miseria propiac eré bai, Iesvs çuré capitano handiaren exempliac eré, bai, herioaren itchusmenaren veldurrac eré bai, herioaren edermenen amorioac eré bai, nic eré libruto hontan çuri eguiten dudan othoitciac, bai, oroc bai, erraçü çuc ere bai, eta egunian, behin çuré cabinetian sarthuric, edo goitcian, edo arratsian, edo bietan curuché baten aitcinian belharicaturic, *Memento mori*, orbitcité herioaz.

[173]

Onsa hilceco, goitcian, arratsian, çuré concientça gora, behera, onsa examinaturic, eta vnguraturic, lencoari barkhamendu ezkha cité, çuré bekhatu, falta, culpa oroz, erran, eguin, pensamendu oroz. Eguçu promez lencoari ez eguitera faltarie haren contré guehiago. Igarenez dola duçula eta desplacer duçula, eta gitecoaz, lehen hilen cirela, eziez haren maiestatiaren contré bekhatu mortalbat eguinen.

Ohora eçaçu egunian behin, Virginia ama gloriosa, Iesv-CHRISTEN ama, çuré auocatusa handia, erroçu orationé labur haur, *Maria mater gratiae, Mater misericordiae, tu nos ab hoste protege, & hora mortis suscipe*, Maria gratia ororen ama, misericordia ororen ama, ené etsayen contré defendia neçaçu eta ené orena gin dadinian, ené arima çuré escura recebi eçaçu.

Coffessa cité ardura çuré bekbatiez, eta receui gorpitz saindia, sacramendu saindian, humilqui, deuotqui, çabuqui, purqui, eta dignequi. Aita coffessor hōbat ediren duçuniā, ez cambia, harc iaquinendu çuré berri, gorpitça eridemian eztuçu cambiatcen medicua, ez eta barbera, arima eri denian bekhatia dela causa, ez cambia aita coffessora. Meça, peredicua, lencoaren hitca ençun itçaçu devotqui.

Anderé honaren ohoretan, Scapulario saindia, Rosario saindia ohora itçaçu,

Noizeic behin, coffessa cité intentioné hontan, eta receui eçaçu gorpitz saindia, lencoac eman diçaçun hilcé hona.

Iraçoiz cian, anderé honaren ohoretan ençun eçaçu meça, eta barur eguin, osagarria baduçu, errandu saindu batec, anderé honaganat deuot direnac, nequez damnatcen direla; eta harganat deuot eztirenac, nequez

salbatcen direla, *Sicut omnis ó Beatissima Virgo, a te auersus, & a te despectus, necesse est ut pereat, ita omnis ad te conuersus & à te respectus, impossibile est ut pereat.* Ama Virginia sacratia, hala nola çuganic apartatcen denac, eta çuçaz abandonatu denac, behar baitu peritu, eta damnatu, hala hala çugana conuertitcen dena, eta çuçatz maitatu dena, impossiblè da gual dadin, eta damna dadin.

Beharrac sokhorri eta aiula itçaçu, çurè honelariç egui eçu partè, hongui eguieçu, amoinac hiltcendu bekhatia, hala nola vrac sua. *Sicut aqua extinguit ignem, ita elemosina extinguit peccatum.* Gutien vstè ducunian çurè honac oro vteiric ioanen cira, eta eztuçu deus eramannen çurequila, çurè obrac baici, edo honac, edo gaixtoçc, *Opera illorum sequuntur illos.* Obra honec emanè drauciè hiltce hona, gaixtoec hiltce gaixtoa, honec iagoiticoz Paradusia; gaixtoec iagoiticoz ifernua. Obra honic eguitecoz, *Memento mori.*

Alexandrè handiac egunbatez manatu cian Appelles pintaçale famatu hura, compazpè ederra, eta berè gortian cian maytena figura liçacon, eta pinta berè escuz ahalic hobequiena, eta ederquièna, cer eguindu Appelles pintaçaliac, anderè eder haren moldiaren eguiten cela berè lumaz, haren edermenec balaco guizaz haren bihotça charmatu çuten, non bertan harçatz amuroz guertaturic, amorioac itsutu baitecian, haren luma escuan ikharatu, eta haren huna burian nahassi, eta cordocatu : Alexandrè Princè generosac, ikhussiric guiçon haren phena, eta amorio handia, pietatè harçatz harturic, eman çaucon andere eder hura emazte, eta priuatu berè buria, mundian cian creaturaric ederrenaz, eta maytenaz, guiçon amuroz hari placer, eta gogara eguin cecan. Plinac dio,

Neurè adesquidia, Iencoac hala placer balu, nahi nuquè harribatez eguin bi colpu, nahi nuque eçarri çurè bihotçaren erdian, eta neurian, herioaren veldurra, eta amorioa, herioaren oritmena, eta memoria, biac harçatz guerta guindian amuroz, eta ezcontèc saindubat eguinic herioaren, eta gurè arimaren artian, ezquendèçan iagoiti gurè Iencoac offensa mortalqui, sainduqui biciric, eta sainduqui hilic, *Secula seculorum* celuco resuma eternalian, phausian, eta baquian, aingurien, eta arima hurosen compañian, guechiago herioaren veldur gaberie bici quintian.

Iencoac benedictione saindu hori, berè gratiaz, eta bere misericordiaz eman baleça, enè triuauillu mendriari, eta appurrari, recompensu handiagoric enuque desiratcen lurrian, ceren esparança handibat bainuque celian, enè orena eta çuria gin dadinian, handiagoric ardiac guindirioila, çoin baita loria eternala.

Sanctus
Anselmus

[174]

Apoc. 14

[nº en blanc]

Neuré adesquidia, conclusionia dugun eman nie herioaz, çuré, eta euscaldun ooren amorecatic eguin dudan libru pobriari, veldurniz enuyatu eré bacirela, ené sobera lucé icanez, suiet tristé baten gaiñian.

Considera eçaçu mortal cirela, eta mundu hontarie landan, badela bertcé mundubat, çointan iagoiticoz guré arimac ičan behar baitu edo Paradusian gincoarequin huros : edo ifernian deabruarequi malhuros.

[176]

Considera eçaçu, bekhatu mortalian, herioac eman badiçaçu beré colpu mortala, çuriac eguin diala. Hartan ecitçan atrapa, bidé hon haur çherca eçaçu, hilçiaz orhitçité, *Memento mori*, çaudé presto, eta vigilant, çeren ezpaitaquiçu eguna, ez orena, *Estote parati, vigilate, quia nescitis diem, neque horam*.

Math. 25

Senec.
Epist. 26

Eguiču Senecua handiaren mania onsa hilceco, *Incertum est quo te loco mors expectat, itaque tu illam omni loco expecta*. Nehore eztaqui herioa non dagoen çuré aiduru, eta beha egoncité sentinelan, çuré goardian.

Gregor
Turon.

Eguiču Carolus Magnus, alemaniaco Emperadore eta Franciaco Erregué saindu handi hanc eguin cian beçala, haren orena gin çenian mundu hontarie bertçialat partitceco, galdó eguin çeraucoten, çer deuisa, edo epitaphio placer cian, haren tombaren gaiñian, hura hilez gueroz eçar leçaten errapuesta eman cian, eçar dacié herioa, *mors*, hura da ené guehiena, hanc ni, ene coroa, ené victoria, triumphac oro, garaitu gutu, bician vkhen dut haren orhitçia, eta haren veldurra, bego, ni hilez gueroz eré, haren icena nitan gaiñen, bician eduquidut bihotçian haren veldurra, ené eçurrec, eta ene erhautsec, ene tombac, ekhar beçate, ni hilez gueroz haren icena beré gaiñian.

Neuré adesquidia, eduquacu bician, eta hilçian, herioa çuré gogoan, goician ohetie ialquitian, erraçü, aguiän, arratsa gabé hilenitz ; haur da bidé hona, celurat ioaiteco, haur da bide hona, onsa hilceco, herioaz orhitçia.

[177]

Bide saindu hontan makhur etcitan, ennuya etcitiä, eta lëcoac eman diçaçun dohaigna, eta gratia perseueratceco, eta hon eduquiteco, çeren ezpaita moyenic salba guitian, ezpadeçagu perseuera obra honian, erran dian beçala guré launac, *Qui perseuerauerit esque in finem hic saluus erit*, Nore eré perseueratuco baitu azquen finera drano, halacoa salbatu ičanenda. Erraçü Iencoari, David Erreguiac erraiten cian beçala, *Domine notam fac mihi viä in qua ambulem*. Gineo handia, eta misericordiosa, mundiac, bekhatiac, itsutu nuté eta gorthu, non nabilan eztaquit, ez çer ari niçan, çue launa, othoy erakhus neçaçu çoin bidetarie ibili behardudan, eta çer eguin behar dudan, çu cira bidia, eta portalia, guida neçaçu çuré bidera, çuré portalian sar nadin egun batez, idequi itçaçu ené beguiac, eta ené beharriac, ençun deça-

Math. 10.

Psal. 142.

IENCOAREN MANV SANDIAC

EVSCARAZ.

1. **I**ENCOBAT adorecat, eta mayta ossoqui.
2. **I**haren icena ezteçala iura, ez bertcé gauçarie vanoqui.
3. Igandiac beguira itçac, ene lencoa celbutça deuotqui.
4. Ayta, eta ama ohora itçac, bici içan lucezqui.
5. Guiçon hilçale, ecitz içanen obraz, ez borondatez.
6. Luxurios ecitz içanen gorpitceez, ez consentimentuz.
7. Bertçeren honna ez tuc eramanen, ez eduquiren ore iaquinarequi.
8. Falsu testimoniorie ez tuc erranen, ez gueçurric harequi.
9. Haraguiarē obra ezteçala desira ezconceez baici.
10. Bertçeren honac ezlitçala desira eduquiteco iniustoqui.

ELICAREN MANIAC.

1. **I**GANDÉ eta besta manatiez ençun ecac meça deuotqui.
2. **I**Oré bekhatiac confessa itçac, aumens ourthian behin chahuqui.
3. Oré creaçalia receñi ecac bazkhoz aumens humblequi.
4. Bestac santifica itçac manatu direnac fidelqui.
- [180] 5. Quarta demborac, bigiliac, barur eguin itçac eta Garaçuma ossoqui.
6. Ostiralian haragui ezteçala lan, ez iracoitcian.
7. Dembora defendietan eztaçala ezconceric eguin, eta dechema primicignac bakhitçac iustoqui.

Pater noxtera, eta Aue Maria euscaraz.

GVRE aita celietan cirena, santificatu dela çurē icena, jinbedi çurē resuma, eguin bedi çurē borondatia, celian beçala lurrian, emā itçaguçu egunorōzco oguia. Barkha itçaguçu gurē bekhatiac, hala nola gue barkhatcen baitugu gurē exhayer; ezquicatchula vti tentatiotan erortera, baina beguira guitçaguçu gaitz oratarie. Amen.

Salutatcen çutut Maria gratiaz bethia, launa duçu çurequi, Benedicatu cira ezmate ororen gainiā, eta benedicatu duçu çurē sabeleco frutia Iesvs.

Santa Maria lencoaren ama othoy eguin eçaçu gugati, oray, eta hilceco orenian, Amen.

AMA VIRGINA GLORIOSAREN

LETHARIGNAC, LATINEZ

KYRIE eleyson, Christé eleyson.

Kyrie eleyson.

Christe audi nos.

Christe exaudi nos.

Pater de Cælis Deus miserere nobis.

Fili Redemptor mundi Deus miser,

Spiritus Sante Deus, miserere nobis,

Sancta Trinitas vnus Deus, miserere.

Sancta Maria, ora pro nobis.

[181]

Sancta Dei genitrix, ora pro nobis.

Sancta Virgo Virginum, ora pro nobis

Mater Christi, ora pro nobis.

Mater diuinæ gratiæ, ora pro nobis.

Mater purissima, ora pro nobis.

Mater Castissima, ora pro nobis.

Mater inuiolata, ora pro nobis.

Mater Intemerata, ora pro nobis.

Mater Amabilis, ora pro nobis.

Mater Admirabilis, ora pro nobis.

Mater Creatoris, ora pro nobis.

Mater Saluatoris, ora pro nobis.

Virgo prudentissima, ora pro nobis.

Virgo Veneranda, ora pro nobis.

Virgo prædicanda, ora pro nobis.

Virgo Potens, ora pro nobis.

Virgo Clemens, ora pro nobis.

Virgo Fidelis, ora pro nobis.

Speculum Iustitiæ, ora pro nobis.

Sedes Sapientiæ, ora pro nobis.

Causa nostræ letitiæ, ora pro nobis.

Vas Spirituale, ora pro nobis.

Vas Honorabile, ora pro nobis.

Vas Insigne deuotionis, ora pro nob.

Rosa Mystica, ora pro nobis.

Turris Daudica, ora pro nobis.

Turris Eburnea, ora pro nobis,

Domus Aurea, ora pro nobis,
Fæderis Arca, ora pro nobis.
Ianua Cæli, ora pro nobis.
Stella matulina, ora pro nobis.
[182] Salus Infirmorum, ora pro nobis.
Refugium Peccatorum, ora pro nob.
Consolatrix afflictorum, ora pro nob.
Auxilium Christianorum, ora pro n.
Regina Angelorum, ora pro nobis.
Regina Patriarcharum, ora pro nobis.
Regina Prophetarum, ora pro nobis.
Regina Apostolorum, ora pro nobis.
Regina Martyrum, ora pro nobis.
Regina Confessorum, ora pro nobis.
Regina Virginum, ora pro nobis.
Regina Sanctorum omnium, ora pro.
Agnus Dei qui tollis peccata mundi
 Parce nobis Domine.
Agnus Dei qui tollis peccata mundi,
 Exaudi nos Domine.
Agnus Dei qui tollis peccata mundi,
 Miserere nobis.
Ora pro nobis sancta Dei genitrix
 Vt digni efficiamur promissionibus Christi.

OREMVS.

Protege Domine famulos tuos subcidijs pacis, & Beatæ Mariæ semper Virginis Patrocinijs confidentes à cunctis hostibus redde securos. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

[183] X X X X X X X X X X X X X X X X X X
X X X X X X X X X X X X X X X X X X

AVTHORARI.

MOSDE Tartas Erretora
Couré icena doña gora
Lan honen eguitiaz :
Cirela benedicatu

Ceren baitzira minçatu
Onsa hilcé bidiaz.

Ala çu onsa minçatu
Ala çuc onsa marçatu
Celuratco bidia
Nahin çouré charitatez
Batbedera vot honbatez
Harat dadin abia,

Egnias bidé ederrena
Duçu eta chuchenena
Deuotqui bizitzia,
Hartan iarraiçuten dena
Eta iunto dagouena
Duçu onsa hilçia.

Guitian bay gogo honéz
Esquer hanits libru honez
Emaitera lehia
Arueco Erretorari
Eman baitu herriari
Saluatzeco bidia.

Vscalduna alagueradi
Libru hontan ariadi
Iracourtzen deuotqui
Cer sinhilsí, cer obratu
Cer beharduya galdatu
Heben dutuc ossoqui.

[184]

P. DARHETZ, Parlamentian Aduocatu, eta
Barcoitceco Iugia.

AVTORARI.

EVSCAL herria, TARTAS,
Lauda doctor handia,
Euscaldun oroc harçatz
Dugu libru hautia
Sainduqui bicitceco,
Harc doctrina saindia,
Celurat ioayteco
Emaitendu bidia.

IVAN DE BAGVARIE Camblonque, eta
Susmioco Erretora.

IRACOVRTV dut onsa hileeco bidia intitulatuden libria, eta Aroñeco
laun Erretoraz composatu içan dena ; Deuotda desseigna, azcar boro-
guiac releuatu phensamendiac, excellent thermañiac, Eta librian orotan
eztu deuseré ecinago Christi, eta ecinago Catholiq eztenic. Maulion
Mayatzaren çortzi guerrenian 1666.

BONNECASE Maleoco Erretora,

Le livre basque intitulé :

ONSA HILCECO BIDIA

“ LE MOYEN DE BIEN MOURIR ”

NOTES

I. L'AUTEUR DE *ONSA HILCECO BIDIA*, Me JEAN DE TARTAS, CURÉ D'AROUÉ.

L'historien M. Jean de Jaurgain a récemment donné dans la *Revue internationale des Études Basques* (voir p. 25, 27, 183, année 1907), les renseignements qu'il a patiemment recueillis sur Me Jean de Tartas et sur la famille à laquelle appartenait cet écrivain basque du xviie siècle : en voici le résumé :

« Fils d'un paysan aisé du village de Cheraute (en Soule), l'auteur de *Onsa hilceco bidia*, et de *Arima penitentaren occupatione devotaq*, était prébendier de l'église cathédrale Sainte-Marie d'Oloron, le 16 décembre 1641, lorsqu'il fut mis en possession de la cure d'Aroué, sur la résignation de Me Pierre de Tartas, curé, son oncle.

« Le 6 mai 1674 à Etcharry, Arnaud de Landeux, laboureur, maître propriétaire de la maison de Landeux, reconnaît que celui-ci avait été payé par feu Arnaud-Xans de Tartas, laboureur, maître adventice de la maison d'Agout, de Cheraute, et Me Jean de Tartas, curé d'Aroué, père et fils, d'une somme dotale de 750 livres revenant à 1.000 francs Bordelais, hypothéquée sur les maison, moulin et biens d'Agout de Cheraute, en support du mariage dudit Arnaud de Landeux avec Louise de Tartas, fille dudit feu Arnaud-Xans et sœur dudit curé qui avait été contracté le 22 août 1649.

« Me Jean de Tartas est qualifié curé d'Aroue et de Tardets le 20 mai 1673, curé d'Aroue le 15 décembre suivant et le 21 septembre 1677.

« M. l'abbé Dubarat a publié dans les *Études historiques et religieuses* du diocèse de Bayonne (1893, p. 12), un discours que Jean de Tartas, prêtre « jadis curé d'Aroue et doyen du clergé de Soule » adressa à Charles de Salettes, évêque d'Oloron, en visite pastorale à Aroue le 21 mai 1683... »

Tout ce que l'on sait sur l'auteur du livre que la *Revue internationale des Études Basques* vient de rééditer se réduit à fort peu de chose ; pourtant, si l'on veut prendre la peine de lire, avec quelque attention, cet ouvrage basque, on ne tardera pas à s'apercevoir que le digne curé d'Aroue s'est peint lui-même dans son travail, qui est original quant à la forme et quant au fond.

Le style c'est l'homme a dit un écrivain de génie, et cet axiome peut être appliqué à Me Jean de Tartas ; on constate, en effet, que le livre dont il s'agit représente fidèlement le lettré qui l'a conçu et qui l'a écrit ; on peut dire vraiment que l'homme, c'est-à-dire l'écrivain est là en chair et en os, car son langage et les exemples qu'il choisit, pour l'édification de son auditoire, exposent avec une netteté bien suffisante et sa manière de vivre et ce qu'il aime et ce qu'il pense comme homme du monde. Quant à sa doctrine, à ce qu'il pense comme prêtre, il a amplement écrit en cette qualité et il paraît tout indiqué de s'en rapporter aux témoignages qui ont été émis sur son ouvrage par les approbateurs ci-après : au nom de Mgr l'évêque d'Oloron par ses délégués, MM. les curés de Conget (de Tardets) et Jaureguiberry (d'Idaux), et par Mgr l'évêque de Bayonne.

Cependant, après avoir constaté que, entre l'approbation de MM. les délégués de l'évêque d'Oloron, celle de l'évêque de Bayonne, et la dernière en date, celle de M. le curé de Mauléon, il s'est écoulé neuf années, ne doit-on pas se demander s'il n'existerait pas çà et là dans le livre en question, quelques traits ou quelques anecdotes qui — de la part des examinateurs — auraient donné lieu à des réflexions, à des observations critiques, peut-être à propos de la moralité mondaine qu'il reflète ? Il est sans doute permis de faire planer quelques doutes à ce sujet, car, bien qu'il ait été fait par un prêtre catholique, cet ouvrage est tel qu'il aurait pu être conçu et écrit par un tout autre lettré basque, notamment par un royaliste ardent, qui, de zélé protestant, se

serait converti au catholicisme et aurait embrassé ses pratiques austères.

En d'autres termes « Le moyen de bien mourir » paraît être une exhortation chrétienne telle que l'aurait pu formuler, au commencement du xviie siècle, un soldat d'Henri IV, ayant bu, tout d'abord, à la coupe enchanteresse de la gloire et des plaisirs terrestres, et, bientôt après, dans une plus large mesure, hélas ! à la coupe des douleurs, des tourments et des déceptions de la vie humaine.

Foi, humilité, espérance et charité chrétienne ; naïveté et franchise enfantine ; bonhomie et rudesse militaire : on observe tout cela dans le livre du prêtre Jean de Tartas ; et, malgré tout, il semble qu'il y ait là, en somme, de quoi donner de bonnes inspirations et de salutaires leçons à l'âme du croyant catholique.

Par surcroît, il est agréable de constater que l'on rencontre dans ce livre quelques vocables ignorés des linguistes et quelques formes fléchies indispensables à l'étude de la langue que le curé d'Aroue a nommée *Euskara* et que l'on devrait appeler *Heuskara* avec Dechepare, Liçarrague, etc.

On trouvera plus loin quelques-uns de ces vocables, accompagnés de la signification et des éclaircissements succincts que chacun d'eux comporte.

II. DIALECTE BASQUE DANS LEQUEL A ÉTÉ ÉCRIT L'OUVRAGE PRÉCITÉ

Dans l'avis intitulé *IRACCVRTÇALIARI* « au lecteur », Me Jean de Tartas présente lui-même ce qu'il appelle son « débris de travail » (*triuailu appurra*) et — entièrement conscient de ce qu'il dit — il a soin d'émettre, tout de suite, des doutes sur la valeur générale du basque dont il s'est servi pour l'écrire. On n'ignore pas qu'il a composé son ouvrage de telle sorte qu'il puisse être lu et goûté par ses compatriotes des provinces cis-pyrénéennes.

Voici, d'ailleurs, ses propres paroles et leur interprétation exacte :

Ene euskara, eta lengagia eztaquit aprobatia içanen denéz, bai, ala ez, badu orotaric çerbait, cuberoac, Bassanauarrec, eta la-

*purdic emandrauco cerbait, baina ez oro, aruen eguindut neuré
pieça pobria, hanco lengagia ezpada asqui eder, hanco eusca-
rac du oguena, eta ez euscaldunac.*

« Je ne sais pas si, oui ou non, mon basque (c'est-à-dire) mon langage sera approuvé; — Il tient (= mon langage tient) quelque chose de tous (les dialectes) : la Soule, la Basse-Navarre, et le Labourd, lui ont donné quelque chose, mais pas tout. J'ai fait ma pauvre pièce à Aroue; si le langage de là (de cette localité) n'est pas assez beau, c'est au Basque de là que la faute appartient et pas au Basque (à celui qui parle la langue basque). »

Bien que redondante et fautive, la déclaration de l'écrivain est à retenir : il a jugé que le langage dont il s'est servi n'est ni le souletin, ni le navarrais, ni le labourdin, puisqu'il a emprunté à ces dialectes « quelque chose mais non pas tout ». Or le langage qu'il ne nomme pas, quoi qu'il l'ait catégoriquement mis à part, et en dehors des dialectes qu'il dénomme, c'est à coup sûr celui qui est encore usité dans le ci-devant pays de Mixe. Voilà donc le parler qui constitue la charpente de *Onsa hilceco bidia*.

Le dialecte mixain était avant ce jour connu par les deux livres ci-après :

Catichima edo fediareen eta quiristino eguien explicacione laburra Pauven (1741 ?).

Alphonsa Rodriguez, Jesusen compagñhaco Aitareen quiristinho perfeccioniaren praticaren pparte bat Heuzcarala itçulia. Avighnonen M. DCC. LXXXII.

Ce que le parler mixain offre de remarquable, ce qui paraît à juste titre constituer ses caractéristiques, si cette expression est permise, va être recherché et produit à la lumière, en prenant pour base, cela va de soi, la *pieça pobria* de Me Jean de Tartas; il va être démontré que, quant à la flexion verbale, le Mixain vit de sa vie propre; après cela, on devra considérer *Onsa hilceco bidia* comme le premier livre navarro-mixain imprimé connu.

Avant d'entrer en matière, il faut bien convenir que l'on éprouve parfois de grandes difficultés pour lire un pareil livre : composé à une époque où il n'existait que fort peu de livres basques imprimés, on n'y remarque pour ainsi dire l'observation régulière d'aucune méthode orthographique; à telles enseignes que le même mot est présenté sous trois ou quatre formes différentes; voici quelques exemples :

Variantes du substantif verbal *ikhustea* (le voir), *icousteco* (p. 9); *iccuste(ra)* (p. 2); *ikhuste(n)* (p. 166); *ikhouston* (p. 28).

Variantes du substantif verbal *ukhaitea* (le avoir), *oukhen* (p. 27); *vkhenen* (p. 22); *vkenen* (p. 2); *vquenen* (p. 21), etc.

Il est donc établi que, dans le livre en question, pour telle consonne ou pour telle voyelle de l'écriture latine — dont la prononciation varie selon la langue qui en fait usage — c'est tour à tour la graphie latine, la graphie française, la graphie gasconne, etc., que la main de l'écrivain trace dans le manuscrit que l'imprimeur va recevoir, sans doute, sans être le moindrement étonné par cette variété de formes graphiques pour un seul et même mot, parce que son ignorance de la langue basque ne lui permet pas de le reconnaître sous ses multiples aspects.

Il faut encore ajouter à ces changements de la graphie des mots qui sont imputables à Me Jean de Tartas, les erreurs, les omissions, etc., tout aussi déconcertantes que l'on est bien obligé de mettre à la charge de l'ouvrier, inexpérimenté peut-être, ou plutôt nonchalant, qui a imprimé son œuvre.

Voilà en résumé ce qui rend, de temps en temps, pénible la lecture de ce livre basque, qui, malgré ces défauts, offre des particularités remarquables au point de vue linguistique.

Que l'on excuse, jusqu'à un certain point, Me Jean de Tartas, qui, outre le basque d'Aroue, savait le latin, le français, et très probablement l'espagnol et le gascon, d'avoir, quelquefois à son insu, adopté le système orthographique particulier à une de ces langues, qu'il parlait ou qu'il lisait, cela se conçoit; mais ce que l'on ne s'explique pas c'est qu'il ait songé à coiffer d'un accent aigu la voyelle moderne *e* qui, en basque, est toujours fermée, et à orner d'une cédille le *c* sifflant précédant *e* ou *i*, que l'orthographe moderne, surtout depuis Darrigol, a remplacé fort judicieusement par la consonne *z*, là et ailleurs.

Néanmoins, il arrive que cet écrivain ait des vues plus justes en pareille matière: il voit juste à coup sûr chaque fois que, perdant de vue la pratique connue du redoublement, il indique l'aspiration des consonnes K, T, P, tout simplement en faisant suivre ces consonnes d'un *h* toujours aspiré en basque; il l'est encore lorsqu'il charge les consonnes *tz* de représenter le sifflement dental qui termine accidentellement certains vocables que le mixain a eu l'honneur de bien conserver.

De la lecture du livre de Me Jean de Tartas il ressortira donc,

au point de vue phonétique, la constatation que, vers le milieu du xviie siècle, le basque d'Aroue faisait usage et de ces consonnes aspirées et de la dentale sifflante précitées — qui sont tout à la fois énergiques et primitives. On en peut signaler l'existence notamment dans les expressions suivantes :

Kh : *vkhaiteco* (p. 25), *amorekhatik* (p. 12), *quindikheçu* (p. 13), *gaixt(o)kherian* (p. 21), *khiretxu* (p. 36), *eskhuñian* (p. 21), *ikhusten* (p. 166).

Th : *deithatcen* (p. 13), *theihu* (p. 10), *minthiac* (p. 65), *aïthormen* (14).

Ph : *aphaldioric* (p. 53), *phitcen da*, *phitcia* (p. 96).

Tz : *ginenitz* (= *jimen nitz*) p. 61, etc.

III. QUELQUES CARACTÉRISTIQUES DU DIALECTE NAVARRO-MIXAIN

a) VOCABULAIRE. SUBSTANTIFS, ADJECTIFS, ADJECTIFS VERBAUX ET SUBSTANTIFS VERBAUX

Ienco (= *Jenko*) « Dieu ». Bien que l'auteur ait averti (p. 9) qu'il a fait son livre pour marquer sa bonne intention d'expliquer « Le moyen de bien mourir » aux basques, et surtout à ses amis du pays de Soule, il faut observer que, lorsqu'il a à parler de *Dieu*, il se sert, dans la plupart des cas de la forme *Ienco* qui est navarraise et mixaine, tandis qu'il n'emploie que fort rarement l'expression *Ginko*, *Inco* (= *Jinko*) qui est souletine, et seulement trois ou quatre fois le vocable *Iainco* (= *Jainco*), qui est assurément du dialecte labourdin.

Ioan-done « Monsieur-Domin(us) ». Il est également à remarquer que pour désigner, conformément à l'usage, quelques apôtres et aussi quelques saints des premiers siècles du christianisme, au lieu du titre honorifique *Jaun-doni* qui précède, en labourdin, le nom de ces apôtres et de ces saints (par ex. *Jaun-doni Joani* « saint Jean » ; *Jaun-doni Petri* « saint Pierre » ; *Jaun-doni Laurendi* « saint Laurent », etc.), l'auteur a recours à la forme *Ioan-done* qui est mixaine et qu'il écarte la forme *Iun-dane* qui est souletine.

A ce titre honorifique redondant correspond le français archaïque « Monsieur-saint » qui est tout aussi redondant

(par ex. dans « Monsieur-saint Denis », « Monsieur-saint Jacques ».

Alchatu « volé » : *elguetic alchaturic eraman dituste* (p. 51), « les ayant volés au champ ils les ont emportés... » L'acception de « volé » (= griffé) est sans contredit l'une des premières qui ait été accordée au substantif *alcha* (griffe) fléchi par le suffixe *-tu* qui le convertit en adjectif verbal.

Chofflesta(tu) « souffleté, giffé » ; le souletin dit *zifflresta(tu)*, tandis que le labourdin emploie *zastaka-(tu)*, *zastaka jo* dans le sens de « souffleté, giffé » (à plusieurs reprises).

Abstraction faite de la partie flexionnelle, ces composés sont assis sur la même base, et, tout au moins, à l'heure actuelle leur signification qui est commune, est précisément celle que revêtent les substantifs verbaux français « souffleter, giffler ».

Çuhaintce « arbre ». Voici quelques variantes : *zuraritzza*, *zuar-tza* (guipuscoan), *zuhaitza* labourdin, etc.

Hobe « Fosse ». Cette forme mixaine, toute réduite qu'elle est, est bien mieux conservée que celles des autres dialectes *hobi*, *obi*, etc. ; on la rencontre dans les composés *har'obi*, « carrière de pierre » ; *karobi*, « carrière à plâtre » etc.

Inihurri. Nom mixain de la fourmi. On trouve ailleurs les variantes : *inuri*, *zinguri*, *zinhauri*, etc.

Tracoitça « Samedi », en mixain. On dit communément, en navarro-cizain *ehiakoitza*, en souletin *neskaneguna*, et en labourdin *larunbata*.

Triuailu. Dans l'idiome basque, le travail, en général, prend, suivant les régions, les noms ci-après : *lana*, *lanoa*, *beara*, *biara*, etc. ; *trabailua*, *tribailua*, *tribalua*, *trabajua*, etc.

L'expression *tribalua*, qui est commune au souletin et au mixain, a revêtu autrefois la forme *triba-ilu-a* qui est identique au vocable labourdin *traba-ilu-a*. Quoi qu'il en soit, on ne saurait séparer ces mots composés des formes similaires gasconnes *tribala(r)* *truhala(r)* etc., dont le sens est *travailler* : dans *truhala(r)* il existe une aspiration, alors que dans les termes castillans *trabajo*, *trabajar* et dans le navarrais *trabajua* on remarque la gutturale forte, qui existe également dans d'autres parlers romans ! de la France, de l'Espagne, de la Belgique, de l'Autriche etc. Que ces unités phonétiques sont organiques, il n'est pas permis d'en douter.

Truffa(tcea) « se moquer » « railler ». Ce substantif verbal, qui est usité en Navarro-mixain, en souletin et en labourdin,

on le retrouve en bas-latin *trufa(re)*, en roman, en languedocien, en catalan, en portugais *trufa(r)* et en italien *truffa(re)*, avec le sens de « railler, se moquer », et « tromper ».

Le basque paraît n'avoir conservé que la première signification, celle de railler, se moquer ; quoi qu'il en soit, on peut constater que ce verbe est passé dans le français populaire ; notamment à Nay (Béarn) et à Hasparren (Labourd) on dit *je m'en trufe, il s'en trufe*, dans le sens de « je m'en moque, il s'en moque ».

Baitciac (p. 4), *cergatic baitciac goiti bertciac beheiti ioaiten ciren*. « pour quoi (= pour quel motif) les uns allaient en haut (= vers le haut) les autres en bas (vers le bas). »

Ce vocable, qui date de l'époque de l'imposition des noms de nombre, présente, sous la forme réduite *-ac*, la répétition du démonstratif *ka* devenu article.

Que la pluralisation de l'article résulte précisément de la répétition de son représentant phonétique c'est là une théorie émise il y a plus de vingt ans ; le temps ne peut que l'adopter et la convertir en règle parce que, fort logiquement du reste, ce qui constitue la base de la pluralisation dans la flexion verbale, c'est la répétition du sujet, de l'objet, de l'action, etc.

Il est des substantifs verbaux que Me Jean de Tartas présente sous une forme contractée particulière au mixain ; en voici la série que l'on retrouvera à peu près complète dans la traduction du N.-T par Liçarrague (et ses collaborateurs Navarrais et Souletins) :

<i>ahatcera</i>	(p. 56)	=	<i>ahantzera</i>	(labourdin) ;
<i>bulhutcen du</i>	(84)	=	<i>bulhuzten du</i>	(B nav.) ;
<i>berhetceco</i>	(58)	=	<i>beretstecho</i>	(labourdin) ;
<i>hocen du</i>	(59)	=	<i>hotzten du</i>	(id.) ;
<i>mutçen</i>	(56)	=	<i>mutsten</i>	(souletin) ;
<i>phitcia</i>	(96)	=	<i>phitzte-a</i>	(labourdin) ;
<i>Vkhutcen</i>	(81)	=	<i>ikhutsten</i>	(B. navar.) ;

Il est aussi une contraction à laquelle l'auteur accorde une préférence particulière ; elle est saillante à la rencontre des adjectifs et des substantifs verbaux, déjà fléchis par l'un des suffixes *-n*, et *-n* (pour *-ngo*, souletin navarrais etc.), et de la 1re personne de l'auxiliaire « être », au présent de l'indicatif, qui est *nitz* en mixain. De cette juxtaposition par trop intime — dont Liçar-

rague offre des exemples — il naît des formes atrophiées telles que *hilenitz*, *orhitzenitz* que l'on devrait en mixain, prononcer et transcrire *hilen nitz*, « je mourrai », *orhitzen nitz* « je me rappelle », etc.

Il faut noter enfin, que Me Jean de Tartas, laisse tomber selon les circonstances, quelques suffixes que l'on conserve ailleurs religieusement, entre autres le suffixe *-izat*, abréviation de *-izatoko*, qui est l'exposant du cas que l'on nomme *destinatif*; voici quelques exemples de cette chute :

P. 42 : *ezcunduque' asqui cien, eta guré...* « nous n'en aurions pas assez pour vous et pour nous ».

P. 86 : *hayen ororen da... izigarri* « pour eux tous elle est terrible » (la mort).

Que la perte ou plutôt l'ellipse de ce suffixe rend parfois difficile à saisir le sens d'une proposition, c'est ce dont conviendront tous ceux qui lisent du basque.

Ce serait une erreur de croire que le dialecte mixain n'a que des formes dégénérées à présenter, car on trouve — aussi bien dans *Olsa hilceco bidia* que dans les deux autres livres dont les titres figurent ci-dessus — bien des vocables dont l'aspect, rayonnant de jeunesse, ne peut que réjouir les véritables linguistes; on peut au moins citer les suivants que fournit le premier livre navarro-mixain.

Adeskide « ami ». Cette expression, dont *adiskhide* n'est qu'une variante en partie affaiblie, vient fréquemment sous la plume de l'écrivain; elle devait être fort répandue en pays mixain, il y a de cela environ trois siècles.

Irapaitzteco (p. 77), *victoriaren hobequi irapaitzteco* « pour mieux gagner la victoire... »; c'est la meilleure forme connue du substantif verbal que le labourdin transcrit *irabazte-a* « gagner », « le gagner »; elle présente de plus une exception à l'usage mixain qui réduit la rencontre *tz-te* tantôt à *tze*, tantôt à *te* (voir p. 17).

Igorraitia, « envoyer » « le envoyer ». Le poète Oihenart s'est servi de la flexion *nigorra* « il m'envoie » (v. *Eguberri-coplac*, p. 56).

Le suffixe du substantif verbal *-itia* « le faire » se détache ici du tronc verbal *igorra* « le-envoi ».

Trenatce(n). Forme fléchie de *trenatce-a*, « le tresser » (cheveux, etc.); le composé souletin, plus vigoureux, est *tresnatzea* et le labourdin l'est tout autant avec son substantif verbal *tren-*

satze-a, qui n'a plus guère aujourd'hui que l'acception réduite de « tresser » à la main des fibres de chanvre ou de jute qui doivent servir à la confection des semelles d'espadrilles.

ADVERBES, CONJONCTIONS, etc.

Qu'une expression de l'idiome Heuskara appartienne à la fois à plusieurs catégories grammaticales, cela ne doit point surprendre, car, malgré la facile combinaison des ressources dont elle dispose, la langue basque charge parfois le même composé de rôles que l'on peut encore distinguer grâce aux éléments modificateurs dont il les fait accompagner, selon les circonstances, et qui assez régulièrement sont fort bien conservés. Cela revient à dire que, comme Maître Jacque de Molière, le mot basque assume plusieurs fonctions : il suffit pour cela qu'un léger changement soit apporté à son costume.

Ecen. Ce vocable est tantôt adverbe, tantôt conjonction, etc. : il faut dire tout de suite que, entre *ecen* et *ecik*, *eci*, que l'on trouvera plus loin, il n'existe qu'une différence de forme : *ecen* n'a point, semble-t-il, subi le contact d'aucun suffixe nominal, tandis que *ecik* offre un suffixe réduit à *-ik*, et de plus un composé qui n'a plus que l'ombre des éléments communs à *ecen*, à *eccin*, etc.

On peut considérer *ecen* comme un vocable assez bien conservé ; on va le suivre aussi haut que les monuments littéraires de la langue permettent de remonter.

Bien que les sources auxquelles on peut puiser, dès le xve siècle, soient relativement abondantes, on se bornera à des exemples empruntés à Dechepare, à Axular et à de Tartas.

Le prêtre Bernard Dechepare, curé d'Eyheralarre (Saint-Michel, près de Saint-Jean Pied-de-Port) en Basse-Navarre, est, selon toutes les probabilités, le premier écrivain basque qui ait vu imprimer ses œuvres. On sait que c'est Me Bernard (de) Lehete, avocat du roi au parlement de Bordeaux qui en a fait les frais.

A son ouvrage, intitulé *Lingvæ Vasconum primitiæ*, et imprimé à Bordeaux en 1545, chez François Morpain, sera emprunté le premier exemple ; il figure à la page marquée G iii, qui est la dernière du texte basque :

Heuscaldunac mundu orotan preciatu ciraden

Bana hayen lengoagiaz berce oro hurlatzen,

Ceren ECEYN scripturan erideiten ezpaitzen.

Les basques, dans le monde entier, étaient estimés ;

Mais de leur idiome tous se moquaient,

Parce que EN RÉALITÉ dans écriture (aucune) on ne le trouvait
[point]

On peut lire le deuxième exemple dans P. de Axular (p. 4 du GUEROCO GUERO).

Neure Iaun maitea, Ioan catçaizquit lurretic... Baiña guztiarequiñ ere, neure obligacino handiec... exerautate utzten; ondotic bedere, çutçaz orhoitçapen equiñ gabe, liburutto hunen, camporat atheratceco, ausartciaren hartcera.

Ceren iduritzen çait ECEYN oraiño bici çarela heguien aitcinean çaitudala...

« Mon Seigneur (bien) aimé. Vous (m')êtes parti de la terre... Mais, malgré tout, mes grandes obligations, ... ne me permettent point de publier ce petit livre sans accorder, au moins (long-temps) après, un souvenir à votre mémoire.

« Car il me semble *en effet* que vous êtes encore vivant, que je vous ai devant les yeux... »

Après avoir noté dans la première citation l'ellipse de *batere* (= aucune) et dans la seconde, la mauvaise graphie *exerautate* (= *exerautate*) et la faute d'impression *heguien* (= *beguien*), on ne peut pas ne pas remarquer que le vocable *ezen* du dialecte labourdin, qui est représenté dans le Bas-Navarrais par *ezein*, dans le biscayen par *eze*, et dans les autres dialectes par les formes rivales *ezi* et *ezik*, possède actuellement les deux acceptions ci-après : « parce que », « car » ; « en effet », « positivement », « en réalité ».

Il en résulte, au point de vue grammatical, que *ezen* est tantôt conjonction, tantôt adverbe ; toutefois, il a certainement, dans les temps passés, joué un rôle bien plus important, car sa signification primitive, qui a été certainement celle d'un substantif, est ignorée actuellement, et la valeur particulière de chacun des éléments qui entrent dans sa construction échappe encore à l'examen.

A cette double restauration, que l'on est en droit de prévoir, viendront apporter un indispensable concours les composés *ezein-ere*, *ezenetz* ; *baizen*, *baizik*, *baijezi*, *baizilare* ; *ez ezik*, *ez eze*, etc.

Eci (= *ecik*). Rival de *ecen*, ce vocable paraît, sous la plume de Me Jean de Tartas, dans un paragraphe tellement maltraité qu'il est difficile de lui redonner un aspect convenable et intelligible ; on va pourtant l'essayer.

Après avoir traduit le V. 6 du psaume 75 de David, l'auteur essaye d'en approprier les circonstances à un songe heureux que chacun de ses auditeurs est présumé avoir fait, au moins une fois dans la vie passée ; voici dans quels termes il s'exprime :

çuré mendian heldu cira, gauaz loan, çuré ohian ametz equiten eta çuré ametsian iduri eci, guiçon pochantbat, Jaun handibat zirela, vrré, cilhar hacienda, eta honic asqui escuetan baçundiala...

Que le texte ci-dessus est fautif, c'est évident ; on ne dit point, en parlant d'un événement passé : *heldu cira... amets equiten* ; ni *çuré ametsian iduri eci* ; par conséquent, il y a lieu de le rectifier en lui donnant une autre tournure ; voici celui que l'on propose, tout en estimant que l'on en peut présenter un bien meilleur, soit en labourdin, soit encore en navarro-cizain.

Zure mendeian heldu izan zira, gauaz loan zure ohean, amets egitera ; eta zure ametsean iduritu zaitzu ezik gizon puçant bat, Jaun handi bat zirela ; urhe, zilhar, hazienda, eta hala hunik aski eskuetan bazundiala...

La traduction littérale de la citation ainsi restituée serait la suivante :

« En votre temps (= vie), par la nuit, dormant dans votre lit, vous êtes arrivé à faire (un) rêve (= il vous est arrivé de faire (un) rêve ; et dans votre rêve, il vous a semblé, en effet, que vous êtes un homme puissant, un grand seigneur ; que vous aviez (ainsi) entre les mains (de l')or, (de l')argent, (du) bétail et (des) biens suffisamment... »

Eciez. Il est d'usage de traduire cette expression par la conjonction « que » ; pourtant sa valeur est autrement mise en relief dans les propositions ci-après.

On lit dans *Onsa hilceco bidia*, p. 77 : *harc bere populiaren bicia maitiogo cian eciez beria*.

« Celui-là aimait la vie de son peuple plus que la sienne. »

P. 94 : *Obeda beratz, iustoen herioa, eciez bicia*.

« Donc, meilleur est, pour le juste, la mort que la vie. »

Il n'échappera à personne que la chute du suffixe *-tzat* (le cas destinatif de ceux qui admettent la déclinaison) rend équivoque le sens de la phrase précédente, car on peut la traduire aussi

bien par « Donc meilleure est la mort du juste que la vie (du juste) » que par « Donc pour le juste la mort est préférable à la vie. »

Pourtant, l'ellipse de ce suffixe est relativement répandue, ainsi que le capitaine Duvoisin en fait la remarque, à la 27e page de son *Étude sur la déclinaison basque*, dans les termes suivants :

« S'il accompagne un génitif il peut être sous-entendu : on dit *bakhotcha bere*, chacun pour soi, ou *beretzat* ; *hobe zure*, tant mieux pour vous, ou *zuretzat*... on dit aussi *lagun hartzan zaitut* au lieu de *laguntzat*.

Toutefois, il est indéniable que la chute du suffixe *-tzat* apporte quelque trouble à l'intelligence du langage ou du discours basque.

A propos du vocable *eciez*, dont il est ici question, on lit, enfin, dans Oihenart (*Poésies*, p. 25) :

engoiti — Eci es iagoiti — Hel aquit, berant bad'ere.

Cette fin de strophe peut être ainsi traduite : « dors et déjà — Plutôt que jamais — Arrive-moi, bien qu'il est déjà tard (= Viens à moi, bien qu'il soit déjà tard) ».

En définitive, le navarro-mixain *eciez*, qui est l'équivalent parfait du labourdin *ezenetz*, exprime une idée de préférence, celle de l'adverbe français « plutôt » qui procède de l'adverbe de temps plus tôt. Pourtant dans l'expression Heuskara, il ne saurait y avoir qu'un substantif décliné ou modifié par la juxtaposition d'un suffixe, significatif cela va de soi.

Çoinbat = Çeimbat et çoinbait = ceimbait.

Il existe dans le livre de Me Jean de Tartas, plusieurs exemples de l'emploi de ces vocables ; en voici deux :

Çoinbat Doctor devotec diote (p. 28)

« Quelques Docteurs dévots disent. »

Baina ceimbat (bicia) hon baita herioa hobe da (p. 93.)

(Pourtant, combien que la vie est bonne =) « Pourtant, bien que la vie soit bonne, la mort est meilleure. »

La signification de *çoinbat* du premier exemple < qui doit être corrigé *çoinbait* > est ici adjectivale ; mais, selon le cas, elle équivaut à celle du français « quelque », qui est tantôt adjectif, tantôt pronom indéfini.

La signification de *ceimbat* du second exemple est exactement celle du français *combien*, adverbe, qui est tour à tour interrogatif, quantitatif et qualificatif.

Ces vocables — qui intéressent vivement la linguistique indo-européenne — mériteraient une monographie de quelque étendue dans laquelle figureraient au premier rang et le composé *cembatre beit* du N-T de Leizarraga et le composé mixain *zeinenbeste* de ALPHONSA RODRIGUEZ.

Il y a encore là un problème que l'on peut indiquer à l'activité des linguistes.

NÉOLOGISMES : EXPRESSIONS EMPRUNTÉES AUX LANGUES ANCIENNES,
ET AUX LANGUES VOISINES

Il est des néologismes — en nombre restreint, toutefois — que l'on remarque un peu partout dans les parlars du pays basque ; ils ont leur source principale dans le latin, qui était la langue des conquérants romains de la Gaule et qui est celle du christianisme ; il en est aussi qui proviennent des dialectes germaniques ; enfin, il est des expressions relativement récentes nées des progrès de la civilisation, de la science et des arts ; celles-ci, la langue les a empruntées à l'espagnol, au gascon, à la langue française, etc ; de ces dernières il semble que M. Jean de Tartas ait aimé à faire parade, car on peut lire dans son travail bien des vocables qu'il aurait à coup sûr pu se dispenser d'employer, puisqu'ils viennent faire concurrence à des vocables connus et qui ont absolument la même valeur significative.

Voici quelques-uns de ces intrus qui tendent à appauvrir la langue.

<i>Affiñ</i>	= « enganatzaile »
<i>A la part</i>	= « bereis » « beřegain », etc.
<i>Arcordu</i>	= « bat'tasun ».
<i>Arnegatu</i>	= « ukhatu ».
<i>Au mens</i>	= « bederen », « beřeře ».
<i>Bona chera</i>	= « ase », « aseka ».
<i>Cerbut çari</i>	= « sehi », « muthil » moroin, etc.
<i>erremetitu</i>	= « itzuli » etc.
<i>espatio</i>	= « ephe », etc.
<i>fanfarron</i>	= « burfudiatsu » « parastalari » etc.

goarda
goait

Ces expressions sont empruntées à la même source germanique que les formes similaires françaises *garde* et *quet*.

L'auteur a parfois transcrit le mot *goait* (= *guait*) à la française *goit* : c'est à tort, car *oi* n'est jamais prononcé *oa* en basque. A ces mots étrangers — complètement inutiles — correspondent les phrases cispyréniennes : *Zaintzaile*, *begirale*, « garde » « gardien » ; *beha*, *haiduru*, *begira*, *ephaitzan*... *egoite-a* « être... à voir, à attendre, à observer, en embuscade ».

<i>horrible</i> =	{ « ikharagari », « izigari ».
<i>hurus</i> , =	« Zorioneko ».
<i>malhurus</i> =	« Zorigaistoko ».
<i>irrémissible</i>	= « ezin barkhatu-a », etc.
<i>irréparable</i>	= « ezin antolatu-a », etc.
<i>pauvre, pobre</i>	= « on'behar » « gabe » « behar ».
<i>quant e quand</i>	= « noizean behin » « noiz edo noiz ».
<i>ressendimendu</i>	= « aihera », hera, « heloina ».
<i>rigoros qui</i>	= « zorozi », etc.
<i>segonta</i>	= « bigarren », « birden ».
<i>trompeur</i>	= « enganatzaile ».
<i>visible</i>	= « ikhuskizun ».
<i>volur</i>	= « ohoin », « lapur ».

b) GRAMMAIRE

FLEXION NOMINALE

Datif. — Le suffixe chargé d'exposer le cas nommé datif est rendu, au singulier, par *-ri*, ou *-i*, dans tous les dialectes, tandis que, au pluriel, il est figuré par *-er* en (bas-) navarrais et en mixain, comme en souletin ; pourtant l'une des formes du pluriel labourdin est employée par l'auteur notamment dans *gizonei*, *hilej*, *biziey* (p. 47) ; il est singulier que le même rapport soit exprimé ici sous les trois formes : $i = j = y$.

Instrumental. — Le suffixe du cas appelé par Darrigol et Duvoisin médiatif et par le Pr. LL. Bonaparte et Champion instrumental, est certainement celui que le mixain a le mieux conservé ; on le trouve dans le livre dont il s'agit accompagnant les

pronoms ci-après : *hura* « celui-là, celle-là, cela » (éloigné) ; < dans la composition au singulier ce pronom revêt la forme *har-* > ; *ni* « moi » ; *zu* « vous » (singulier), etc. ; il fait égale-partie des composés *harçatz*, « par lui » et « de lui » ; *niçatz* « par moi » et « de moi » ; *zuçatz* « par vous » et « de vous » singulier.

A ces dernières formes correspondent les formes labourdines phonétiquement rivales quant à la partie flexionnelle : *harketz*, *niketz*, *zuketz*. Ces trois vocables signifient respectivement « de sa part », « de ma part », « de votre part » (singulier). Voici quelques variantes de ces deux dernières formations telles qu'elles sont usitées en Soule : *nikhezi*, *zukezi*, et en labourd : *niketz*, *zuketz*. Quant à la forme *harketz*, qui est labourdine, elle est courante chez les écrivains du xviie siècle ; on la trouve, de plus, dans Philotea, traduit par Haraneder (Johannes de), p. 292 de l'édition de Bayonne, Lamoignon, 1856.

Dans différents traités grammaticaux, on peut lire que le dialecte labourdin se sert aujourd'hui de *hartaz*, *nitaz*, *zutaz* ; ces expressions correspondent aux formes habituelles de l'instrumental mixain *harçatz*, *niçatz*, *zuçatz* ; toutefois les formes labourdines *nitaz*, *zutaz* ont trouvé place à la 15e page de *Onsa hilceco bidia*.

On sait que l'auteur de ce livre a mis à contribution et le parler du Labourd et les dialectes de la Soule et de la Basse-Navarre et il convient d'ajouter que, cela faisant, il a suivi les enseignements de son inspirateur Me Pierre de Axular, le savant auteur du *Gueroco Guero* (sans date) qui, bien avant lui, et à l'aide d'emprunts intelligemment faits aux différents dialectes, avait eu décidément la patriotique et pieuse pensée d'intéresser la majorité des Basques à la lecture de son éloquent *Traité de la Pénitence*.

On a déjà vu les suffixes phonétiquement rivaux, *-hatz* et *-zatz*, paraître avec deux significations qui paraissent fort différentes ; ainsi, par exemple, *harketz* veut dire « de sa part », tandis que *harzatz* veut dire « de lui » : *hartaz mintzo dira*, « c'est de lui que l'on parle » *hartaz trufatzen zarete ?* « Vous moquez-vous de lui ? »

Il y a encore quelque chose à ajouter à la documentation sémantique de l'un de ces suffixes, et voici quoi : à la formation par *-taz*, *-zatz* (pour **-tatz*), le souletin, le bas-navarrais, et parfois le mixain et le labourdin accordent une acception autrement

importante et qui, depuis près d'un siècle, est qualifiée d'étrange et d'incorrecte, c'est celle d'exposant du *sujet-actif*. On n'ignore pas que lorsqu'en dialecte souletin, par exemple, on veut traduire une phrase française telle que la suivante : « c'est moi qui l'ai fait » ou « moi je l'ai fait », on s'exprime le plus souvent ainsi : *nitaz egina da* ; pourtant, de l'avis des meilleurs bascologues, ce que la grammaire exige dans ce cas c'est que le sujet actif soit représenté par sa caractéristique actuelle qui est *-k* ; par conséquent c'est *nik egina da* qui rendrait correctement en basque le français « c'est moi qui l'ai fait ».

Y aurait-il dans l'usage précité de *nitaz* (= « moi » sujet-actif) une anomalie que, seule, l'analyse des suffixes rivaux *-ketz*, *-zatz* parviendrait à expliquer ?

Le cas échéant, il y aurait à examiner au préalable, d'abord l'un après l'autre et ensuite comparativement, certains cas de la déclinaison du pronom biscayen *neu* « moi » que le grammairien M. Campion a enregistrés sous les noms suivants :

unitif (<i>Neu</i>)- <i>gaz</i>	= <i>neřekin</i> , « avec moi »
causal (<i>Neu</i>)- <i>gaiti</i>	= <i>nigatik</i> « à cause de moi », etc.
séparatif (<i>Neu</i>)- <i>gandik</i>	= <i>niganik</i> « de ma part », etc.
instrumental (<i>Neu</i>)- <i>zaz</i>	= <i>nitaz</i> , <i>nitzaz</i> « par moi, de moi ».

Pour tout dire, il semble bien que la connexité ou plutôt la provenance commune des composantes organiques de ces suffixes saute aux yeux.

Il est vrai que, au point de vue grammatical, la question de l'usage actuel de ces flexions a été traitée par plusieurs linguistes de valeur, notamment par l'abbé Darrigol, le capitaine Duvoisin, M. Van Eys, etc.

Mais il est également vrai que, au point de vue philologique — en d'autres termes au point de vue de la valeur et de l'usage primitif — la question n'a même pas été envisagée.

Pourtant, il faudra bien que le problème soit posé un jour, soit pour les suffixes précités, soit pour tous les autres affixes, soit enfin pour tous les mots du vocabulaire quels qu'ils soient, car il paraît de devoir strict de répéter que tout a été significatif aux premiers âges de la langue basque.

FLEXION VERBALE

La conjugaison du verbe être (*izaita-a*), que l'on peut nommer

l'auxiliaire par excellence, reposant — dans la plupart des dialectes basques — sur des racines dont la principale est la racine monosyllabique **-gi-*, il n'y a, à proprement parler, de différences entre les formes de la flexion absolue usitée dans les différents dialectes basques, que celles qui résultent de l'usure à différents degrés des éléments qui entrent dans leur construction.

Néanmoins, on va voir que la flexion mixaine n'a pas partout la physionomie commune aux flexions des autres dialectes (le navarrais excepté), puisque au lieu de la racine **-gi-*, elle fait usage de la racine **-gu-*, laquelle, à cette place, avait une valeur significative identique. De ces deux racines, la première **-gi-* s'est réduite à *-i-* partout où elle existe, de même que la seconde **-gu-* s'est réduite à *-u-* partout où elle a persisté.

Que, au point de vue de la flexion relative de l'auxiliaire « être », le mixain suive la marche qui est particulière à ce dialecte, c'est ce dont on a maintes preuves dans *Onsa hilceco bidia*; on y lit notamment :

VERBE « ÊTRE »

FLEXIONS RELATIVES

1	<i>çaut(an)</i> ,	p.	4, <i>iduritzen çautan</i> « il me semblait ».
2	<i>(ba)çauçu</i>		67, <i>bidia lussesse baçauçu</i> « si le chemin vous est long ».
2 ^b	<i>(çautçu)</i>		49, <i>hurac baliatuço çautçu</i> « ils vous vaudront = ils vous profiteront ».
3	<i>çayo(n)</i>		79, <i>colpia nontic ginen çayon</i> , « d'où lui viendra le coup » ; cette flexion est labourdine.
3 ^b	<i>ciauko(çu)</i>		95, <i>lucé ciaukoçu noiz çugana helduco den</i> « il lui est long le moment qu'il arrivera vers vous » ; cela veut dire : « le moment où il arrivera vers vous lui semble long à venir », je le dis à vous que je respecte ; il est visible que c'est la particule révérentielle <i>zu</i> (vous singulier) qui est ici suffixée ; sous l'empire de l'allocution les formes familières mixaines restituées seraient donc : <i>ziaukok</i> « il lui est »

- je te le dis homme » (ou mâle) ;
ziaukon « il lui est » je te le dis
 femme » (ou femelle).
- 3^c *çauco(n)* 94, *luce çaucon* « il lui était long »
 c'est-à-dire « il lui semblait
 long ».
- 4 *çaucu* 49, *helduco çaucu* « il nous arrivera »,
 « il nous adviendra ».

A ces flexions relatives du verbe « être » correspondent,

les formes souletines :	les formes labourdines :
1 <i>zeitān</i>	<i>zitzaitān</i>
2 <i>zaizü</i>	(<i>ba</i>) <i>zaitzu</i>
2 ^b <i>zaitzü</i>	<i>zaitzkitzu</i>
3 <i>zayo</i>	<i>zaijo(n)</i> , <i>zaijoe(n)</i>
3 ^b <i>ziozün</i>	la forme révérentielle fait défaut
3 ^c <i>zeyon</i>	<i>zitzaijoe(n)</i>
4 <i>zaiku</i> ¹	<i>zaiku</i>

VERBE « AVOIR ». FLEXIONS RELATIVES.

- 1 *derauztatçu*, p. 31, *çuc botere cinduen beçala, edequi derauztatçu*, « Vous, comme vous en aviez le pouvoir, vous me les avez ôtés... »
- 2 (*bā*)*drauču*, p. 4, *Incoac emaiten badrauču bicité luçé*, « Si Dieu vous donne (un) long vivre ».
- 2^b *drautçu*, p. 2, *bere çerbutçiac rendatuco drautçu*, « il vous rendra ses services ».
- 3 *dro*, p. 93, *biciac emanen dro meritu*, « la vie lui donnera (quelque) mérite ».
- 4 *drauču*, p. 85, *baina gincoac eman drauču*, « mais Dieu nous (l')a donné... »
- 3^b *çaucon*, p. 101, *eman çaucon andere eder hura emazte*, « il lui donna cette belle dame pour femme ».

A ces flexions relatives du verbe « avoir » correspondent,

les formes souletines :	les formes labourdines :
1 <i>deiztazü</i>	<i>dauzkidatzu</i> .

1. Ces flexions, ainsi que les autres flexions souletines, on les trouvera dans le beau travail sur le Verbe basque par le P^r LL. Bonaparte, le regretté bascophile.

2	(ba) <i>deizü</i>	(ba) <i>dautzu.</i>
2 ^b	<i>deitzü</i>	<i>dauzkitzu.</i>
3	<i>deyo</i>	<i>dio.</i>
3 ^b	<i>zeyon</i>	<i>zioen.</i>
4	<i>deikü</i>	<i>dauku</i> ¹ .

De la comparaison des deux tableaux ci-dessus il résulte que la flexion *caucon* (pour *zaraukon*, *zaraukajon*) « il le lui a donné » (passé) de l'auxiliaire « avoir », et la flexion *caucon* (pour *zaikon*, *zitzaikon*) « il lui a été = « il lui était », de l'auxiliaire « être », ont absolument la même contexture dans le livre de M. Jean de Tartas : rien ne les distingue, ni au point de vue morphologique, ni au point de vue phonétique.

Il résulte, en outre, des données que présentent les dits tableaux, que le dialecte souletin se sépare nettement du dialecte navarro-mixain en ce qui a trait aux flexions relatives de l'auxiliaire « être » et aux flexions relatives de l'auxiliaire « avoir ». On sait que ce dialecte faisait usage, il y a moins de deux siècles, de la flexion transitive *dereit* (moderne *deit*) au lieu de *daraut*, qui est commun au navarrais et au labourdin. Or, dans *dezeit* (pour *dereitada*), c'est bien la racine **gi* qui est mise en œuvre.

De ce qui précède, il faut retenir que, à l'époque de l'élaboration du verbe le dialecte souletin a construit la flexion relative des deux auxiliaires en mettant uniquement en œuvre la racine **gi*-, tandis que le navarro-mixain a bâti les dits verbes synthétiques tantôt avec la racine **gi*-, tantôt avec la racine **gu*-.

Dans tous les cas, les faits résumés ci-dessus tracent une ligne de démarcation profonde entre le navarro-mixain et les autres dialectes y compris le souletin.

C) SYNTAXE

Dans « Le moyen de bien mourir » on remarque çà et là l'oubli de l'un des vocables qui servent à lier certaines propositions entre elles ; il arrive aussi que la division des propositions

1. La prononciation de quelques caractères employés dans ces Notes est la suivante :
j se prononce comme le *ch* des langues germaniques et a *jota* espagnole ;
l̄ comme dans le mot espagnol *llano* ;
ř comme dans le français *légerement* ;
ž comme dans le français *chiche*.

qui concourent, soit à une description, soit à une démonstration, etc. est notée d'une manière défectueuse ; parfois, enfin, aucun signe graphique apparent n'est chargé d'indiquer la séparation dont il s'agit ; pourtant il ne peut entrer dans la pensée que Me Jean de Tartas, qui traduit très convenablement des textes du latin, du français, de l'espagnol, etc. au basque, ait manqué ainsi aux règles de la grammaire de sa langue maternelle et que, par surcroît, il ait ignoré la manière de ponctuer un discours, alors que cette ponctuation est sensiblement la même dans les langues qu'il avait apprises.

Donc, il y a tout lieu de croire que l'oubli dans l'ouvrage précité d'un nom propre, d'un fragment de phrase et de quelques vocables, pourtant indispensables, et l'absence de ponctuation et la ponctuation fautive dont il vient d'être parlé, doivent être imputés, dans les cas qui seront énoncés plus loin, en partie à l'imprimeur d'Orthez, et en partie au pauvre matériel dont il disposait en 1666.

Quoi qu'il en soit, lorsqu'il s'agit de formuler le résumé d'une narration, la conclusion d'un raisonnement, d'une démonstration ; en d'autres termes, lorsqu'il y a lieu d'émettre la proposition qui est pour ainsi dire la conséquence d'une autre proposition ou de plusieurs autres propositions déjà exprimées, Me Jean de Tartas marque presque toujours ce rapport à l'aide de la locution conjonctive *hambatequi* et *hambatequin* ; or, dans l'emploi logique qu'il fait de cette conjonction, il se conforme à l'usage plus particulièrement mixain ; on sait que les autres dialectes se servent, en pareille circonstance, de certaines expressions différentes surtout quant à la forme : ainsi en parler souletin, à la locution précitée, on substitue aujourd'hui *hambestereki*, tandis que, en parler labourdin, on se sert tantôt de *hanbatenarekin*, tantôt de *hainbertzenarekin*.

Tout en poursuivant le même ordre d'idées, il est indispensable de faire ressortir que, dans son « Étude sur la déclinaison », le capitaine Duvoisin a eu la bonne idée de ramener à la forme intermédiaire **härenbat* le nom de nombre indéfini *hanbat*, qui sert de fondement à la locution conjonctive ci-dessus. On sait que à côté de ce vocable qui signifie littéralement « un autant que celui-là » (éloigné), il existe une forme corrélatrice *hainbertze* pour **härenbertze* (*arembertze* existe à Saint-Jean-de-Luz) et que cette forme doit être traduite par « autre autant que celui-là » (éloigné).

Que ces expressions, successivement quantitatives et qualificatives, aient été bâties à l'aide de substantifs juxtaposés et de l'auxiliaire « être » qu'elles ont laissé tomber à la longue, c'est ce que l'avenir établira sans nul doute.

En attendant, qu'il suffise de dire que *hanbatequi*, en mixain, cumule des fonctions adverbiales et des fonctions conjonctives puisqu'il signifie tantôt « sur ces entrefaites », « là-dessus », tantôt « dans ces conditions », « par conséquent », etc. D'ailleurs, si l'on souhaitait des exemples, il suffirait de lire le texte des charmantes poésies souletino-mixaines d'Arnaud Oihenart.

IV. L'OUVRIER QUI A IMPRIMÉ

ONSA HILCECO BIDIA.

Il n'est pas croyable que, en dépit de la responsabilité qu'il assumait à cet égard, l'imprimeur Jacques Rouyer, d'Orthez, ait commis, en personne, les irrégularités, les fautes et les omissions que l'on a signalées dans le livre précité; on ne se trompera guère en les mettant à la charge de son ouvrier: d'une part, celui-ci qui avait sous les yeux le manuscrit de Me Jean de Tartas le lisait difficilement, sans doute parce qu'il n'en comprenait point les termes qui lui étaient complètement étrangers; et d'autre part, enfin, il faut bien le dire, abandonné à lui-même, n'ayant personne pour le guider, ni pour revoir son travail, ledit ouvrier a introduit dans la composition dudit livre des fautes et il a commis des oublis auxquels une collation même rapide aurait permis de remédier.

Que l'ouvrier compositeur ait, vers la fin de son travail, omis volontairement de se servir de la consonne *c* pourvue d'une cédille que le texte basque devait certainement indiquer, on peut attribuer sa détermination à la fatigue, à l'ennui qui résultait pour lui de la répétition de cette consonne dont son matériel n'était que faiblement pourvu. Il a dû se dire à un certain moment « ils sont trop ces *c* avec cédille » et après réflexion, il les a remplacés par des *c* sans cédille.

C'est également de par sa volonté 1° que cet ouvrier s'est servi de signes graphiques tels que : point, virgule, virgule renversée, et trait horizontal pour espacer les mots entre eux;

2° qu'il a divisé en plusieurs tronçons certains mots, sans doute afin d'arriver à atteindre à la justification adoptée pour ce livre et qui est de près de 92 millimètres.

Or constater ces pratiques, c'est constater que l'ouvrier qui a imprimé *Onsa hilceco bidia* a manqué à ses obligations professionnelles ; pourtant à sa décharge il est juste de faire connaître qu'il avait à sa disposition un matériel imparfait, c'est-à-dire des caractères, des points, des virgules, etc. dont les uns étaient usés et les autres trop courts et ce qui le prouve c'est que çà et là on voit des lettres qui ont laissé une empreinte à peine perceptible au microscope et que certains signes de ponctuation n'ont laissé aucune trace apparente ; cependant dans bien des cas, à la fin de telle et telle proposition, par exemple, il y a lieu de supposer que l'imprimeur a normalement placé, comme l'auteur l'avait indiqué, soit un point-virgule, soit deux points, soit enfin un point final, et si cette ponctuation n'a pas été marquée à sa place sur le papier, il y a certainement lieu d'admettre que c'est parce que la tête des signes qui en portait l'empreinte s'est trouvée trop courte, par suite peut-être d'un trop long service, et que, dans tous les cas, elle n'arrivait pas jusqu'au niveau du plan que le rouleau devait enduire d'encre.

ERRATA ¹

INDICATION DES...

PAGES DE la présente édition	LIGNES DES TEXTES TELS QU'ILS SONT imprimés ²	TEXTES TELS QU'ILS DOIVENT être lus
2	5 NEVRE 11 cu 16 eetrnalian	NEVRÉ cu eternalian
	17 cuberoac 22 Aingutriena	Çuberoac ainguriena
3	16 Cure 19 Henryicen	Çure Henry icen
	20 demboran, istoria harcatz,	demboran. Istoriac har- catz.
	23 hil ciarén guiconequi	hilciarén guiconequi
4	3 Curé 3 Çuré, 6 dutu cela	çuré dutuçula
	4 luçé çuré meritiac, consideratu diren	luçé; çuré meritiac consideratu diren,
	8 eeguinan 11 remenio	egunian remedio
	18 IRACCVRTCALIARI.	IRACCVRTÇALIARI.
	19 NEVRE 22 einazte	NEVRÉ emazte
	24 eroten	erorten
5	1 hirur 1 Hirur	hirur
7	15 istorian obatec 16 erramen	istoriano batec Erromen
	17 templum virtalis ³ , bertatia- ren	<i>Templum Virtualis</i> , Ber- tutiaren

1. Dans cet errata, l'espace qui a été ménagé entre un mot, ou un fragment de phrase, et les mots voisins, indique que ce mot ou ce fragment de phrase ne vient pas immédiatement après le texte qui précède et qu'il ne vient pas immédiatement avant le texte qui suit.

2. Les numéros de cette colonne indiquent les lignes à corriger; ceux qui y figurent en caractères romains sont relatifs à des textes de la première édition; les numéros en caractères italiques ont trait à des textes de la présente édition.

3. Il existait à Rome trois sanctuaires dédiés à l'Honneur et à la Vertu. Le plus ancien avait été fondé par Quintus Fabius Maximus. La vertu y était représentée avec un casque, l'honneur avec une couronne de laurier. Ce sont là des symboles significatifs.

L'auteur de *RITRATTO DI ROMA ANTICA* (Roma, Andrea Fei, M. DC. XXXIII), Pompilio Totti, nous apprend que sur la Via Appia, près de la porte Saint-Sébastien, se trou-

7	18 honrac 20 baiçen behiri sar	hourac baitçen behindic sar
	21 bertatiaren 23 hiltçeoz	bertutiaren hiltçeoz
	24 bertatez, eta bertatia	bertutez eta bertutia
	26 bonatheran	bonacheran
	27 aquisitçenda	acquisitçen da
8	1 cadelaren vrrina, bestiac lo dançala.	candelaren vrrina, bestiac lo dançatela,
	5 nahidenae 21 ican 21 içañ	nahidenae içañ
	29 recomp̄satçeco	recomp̄satçeco ;
9	28 deytatten 35 iratçar-cité	deytatçen iratçarçitê
	39 Cuc	Çuc
10	6 saheix 8 çela hambatoqui	saiheix çela ; hambatequi
	32 seulacotz 41 vadā	seculacotz vadā
11	3 lurriā 8 mal hurrē saren	lurriā malhurrēsaren
	14 od olian 19 ikhasse çacu	odolian ikhasseçacu
	20 manqua vno manqua todo,	manqua vno manqua todo,
	29 Aiz cora 40 bertatez	aizcora bertutez
12	7 onza 10 herio	onsa herioa
	12 erabil içaçu	erabil itçatçu
	14 eguinenduçu, belçauri,	eguienen deiçu belçuri
	16 erranendiçu	erranen deiçu :
13	5 curea bekhatia 30 etā	çurea bekhatia : eta
	40 çuçenie,	çuçenic,
14	7 orachian 8 itkurri	oraichian ithurri
	12 itkurri 27 posseditçetco	ithurri posseditçeco
	30 icanen	içanen
15	16 Cutaz eta nitaz 18 cer	Çutaz eta nitaz çer
	25 gorput ça	gorputça
16	5 eguitian 27 guc bay, hala- tan siñhetsi behardiagu,	eguiten guc bay ; halatan siñhetsi behar dugu gui-
	guiristiño gaixtoa 29 dela	ristiño gaixtoa de la dela ;

vait le Temple de la Vertu et de l'Honneur construit par les soins de M. Marcellus, conformément à l'un des vœux de son père.

Le caractère à la fois *militaire* et patriotique de ce double édifice résulte pleinement de la description que l'auteur en a faite (p. 287) dans les termes suivants :

« Egli era posto vicino alla porta della Città, acciò che i soldati ch'uscivano per andare alla guerra, sapessero che senza virtù, non s'acquista né honore né gloria ; per questo similmentē era ordinato, che non se potesse entrarē nel Tempio de l'Honore, altronde, che per la porta di quello della Virtù. »

Voici en quels termes cela peut être traduit :

« Cet édifice était situé dans le voisinage de la porte de la Ville, afin que les soldats, qui en sortaient pour aller en guerre, apprissent que sans vertu, on n'acquiert ni honneur, ni gloire ; pour ce motif, son élévation était telle que l'on ne pouvait entrer dans le Temple de l'Honneur par ailleurs que par la porte même de la Vertu. »

17	5 salbateiliac 32 cuc	salbatçailiac gue
	39 gaixtkherian,	gaixtokherian,
18	4 extayec 20 barhamendiaren	etxayec barkhamendiaren
	29 <i>en manchette</i> : Act. 7	Math. 24
	32 gin, 41 dōuetaric	gin ; donuetaric
19	8 duçu 12 ičan çine nit	duçu ; ičan çintian
	16 othoisten citat etciren	othoizten çitut etçiren
	17 sorceich, et çiren	sordeich, etçiren
	19 beldurniça	beldur nitz
	23 ikussi 24 vra	ikhussi vrac
	elkharganat iuntatçen cela	elkharganat ; iuntatçen çirela
	28 çirèt, 30 <i>luctibus</i> ,	çirç, <i>fluctibus</i> .
	32 dugun, dugun	dugu : Dugun
20	12 Nouissima	<i>Novissima</i>
21	31 fructu onac,	frutu hourac,
	38 çu haintçé haren thima,	çuhaintçé haren thinia,
22	14 içena icena, eta mudian	içena, eta mùdian
	19 haitira, 22 trocaturic	baitira, troçaturic
	25 pocoa 31 ezliçula	poçoa eztuçula
23	1 quand et quant	<i>quand et quand</i>
	4 çauritic 6 eguindieçaçun	çauriric eguindieçaçun ;
	24 <i>a mates</i> 42 eta habé	<i>a martes</i> eta habé
	42 et habé	
24	1 iccutia 22 he çur	iccuçia heçur
25	8 requiem, bedera,	<i>Requiem</i> bedera
	10 eracir ic	eraciric
	29 conseidu 33 desoharatu	conseilu desohoratu
	34 edurraren 40 cioen	ederraren cihoen
	41 secula cotz	seculacotz
26	1 bené 13 bekhatotoria	beré bekhatoria
	21 herionaren 22 cainac	heriouaren çainac
	estat onic 25 ezpatian	eztut onic ezpaçian
	26 amaytiaren 31 hartacotz	emaytiaren hartacotz
	31 eguin çucian eazpi	eguin çutian çazpi
	35 behardu dala	behar dudala
27	2 mayten 10 rfectioné	emayten refectiöné
	13 consalatcen 19 igorlicon	consalatcen igorliçon
	20 beracetco 21 be ré	beratceco beré
	itkurriren 25 bartçaz,	ithurriren hartçaz,
	39 huntan : <i>Circumdederunt</i>	

39	huntan :	huntan :	<i>circumdederunt</i>
	<i>Circumdederunt</i>		
28	9 laudorisac 14 har enganic	laudorioac harenganic	
	15 ardura chiago 34 Coinbat	Ardurachiago Coinbat	
29	2 orhitera citeeo 3 Ne uré	orhiteraçiteco Neuré	
	penitenj 5 iaagan	penitent iragan	
	20 egutn 31 curé	eguiñ çuré	
30	5 cerbitçaren 7 Corija	cerbitçarien corajia	
	8 lepenetarie cerbatçari	lehenetarie cerbitçari	
	11 ezcoutcian 13 Franco	ezcountcian franco	
	14 landan 24 etchian,	landan etchian :	
	26 sabæ 39 etanic	Sabæa eta nic	
	41 cazpi	çazpi	
31	2 onori 4 erro etarie	onari erroetarie	
	13 eto 15 permssionez	eta permissionez	
	15 permissionez		
	16 inuirio 25 curagosqui	iniurio curajosqui	
32	5 guerotic guera	guerotic guerora	
	15 camariz 15 çamariz	çamariz	
	17 Camaria	Çamaria	
	25 huntan 25 vhuntan	huntan	
33	12 beguitaté 19 desircudé	beguitarte desircudé	
	23 materia baetan	materia batetan	
34	5 ikhussico	ikhussico	
	12 hartaçotz 12 hartacotz	hartacotz	
	18 baituguttien	baitu guttien	
	27 eztaquicié mecu harc	eztaquicié ; meçu harc,	
35	3 gartetarçunian Caharcian	gartzetarçunian çaharcian	
	12 aiteinian ni nago	aitcinian ; ni nago,	
	14 ikhuzten 15 çuetiet	ikhusten çutiet	
36	17 epacité 20 camberan	ezpacité camberan	
	20 çamberan		
	23 ez vzlian, çuc vest gabirie,	ez vstian, çuc vste gaberie,	
	24 cirut 26 çolan badéa	çitut çolan. Badea	
36	27 errana eguia	errana ? Halatan eguia	
	33 dela, nor	dela ; alabeinan nor	
	37 Ioan eraciteco, halacoac	ioan eraciteco ? Halacoac	
	38 badeça bada oros	badeça ; bada oroz	
37	5 Apostoiac 20 ata	apostoliac eta	
	23 eguertcenda 30 baita	aguertcen da bata	
	42 goitacén	goitacén	

38	5	ohiñac	7	goitan	ohoiñac	goaitan		
	19	gulditcenda	30	ota	guelditcenda	eta		
	36	bertatiac			bertutiac			
40	10	hateit	15	Lehoiña	hatcie	lehoiña		
				ma comère	<i>Ma commère</i>			
	31	baicoitz	bat	34	baitigu	batcoitz	bat	baitugu
41	14	Iacolariac,	22	ikhatiaz	iocalariac,	bekhatiaz,		
42	2	hillen	nitz		hillen	nitz :		
	8	usteric	hel	eztaquidano,	vsteric	hel	eztaquidan,	
	12	arrieztirenac,	21	Cetuco	ari	eztirenac,	celuco	
	27	dicretac	35	han	discretac	handibat		
43	1	hequi	la	8	idocico	hequila	idoquico	
	26	amoroz	38	baneçaçu	amorioz	banieçaçu		
44	8	ezcutela	8	ezçutela	ezçutela			
	18	ezpaitcuten	26	hetaric	ezpaitçuten	hotaric		
	25	lampac	ez	beude	lampac	beude		
45	24	baituzté	obra	onic	baitituzté	obrac	onic	
	28	obra,	hilac	dira	obrac	hilac	dira,	
	40	S. Augustin			S. Augustin			
46	3	hain	parti	44	herio	baina	partia	herioa
47	4	dançanac			dançatenac (= dauntzate-			
					nak)			
48	5	horalen	18	dadian	hor	haren	dadinian	
	22	maitragarri	25	inihurria	maithagarri	inihurriac		
49	1	bertcé	6	hotca	bertçé	hotça		
	8	halaxeman	23	baituco	halasse	eman	baliatuco	
	28	seculaçotz			seculacotz			
50	3	arima.	nic	24	ciren	arima.	Nic	ciren :
	27	cen	28	cela	çen	çela		
	33	harçaz	39	honçaz	harçaz	honçaz		
51	15	eztucu	adirenen		eztuçu	edirenen		
	17	guitiago	20	coignec	gultiago	çoignec		
	30	ere	37	ukhenen	eré	vkhenen		
52	2	erraviatia,	erraviatiac		errauiatia	errauiatiac		
	18	quitatcenduditu,			quitatcen	ditu.		
		eguittendu	mundu		eguiten	du	Mundu	
	38	spro	cezaren	40	preçaric	procezaren	pieçaric	
53	4	galtcendu	7	eroric	galtçen	du	eroric	
		corren	8	gaveric	çorren	gaueric		
	15	gorpiztcetic	26	harçatz	gorpiztcetic	harçatz		
	28	vrkhavia			vrkhauia			

53	35	oheretara	41	retiratu	ohoretara	retiratu	
54	54	beçain,	<i>Fite</i>	<i>responde</i>	beçain	<i>fite : Responde</i>	
	7	bela	piquer	hiriz,	bera	piquerrayric,	
	9	baitcuten	6	bai	cuten	baitcuten	
	18	iuiatu	18	iuiata	21	heduco	
	28	ciauri	28	ci	auri	ciauri	
	30	duçunian,	30	ducunian,		duçunian,	
55	2	<i>Capitulia</i>	4	<i>arrocoiña</i>	<i>Capitulia.</i>	<i>Arraçoïña</i>	
	4	Arracoïña	9	arracoïñari		arraçoïñari	
	12	Quant	et	quand	<i>Quant</i>	<i>et quant</i>	
56	16	su,	etazé,		su	eta	qué
	20	cela,	24	miserabilia,	çela	miserabilia :	
	33	gal	garría	37	horcaz	galgarría	horçatz
	39	Çuré			Çuré		
57	6	sabalatic	15	haistiogarri	sabelatic	hastiogarri	
	40	licaté			licaté		
58	37	itçalarequi,	37	itçalarequi,	itçalarequi,		
59	4	uste	20	vici	lotzaz	20	lotsaz
	27	confessioné	27	confessioné	confessioné		
	27	aitcinian	27	aitcinian	aitcinian		
	32	infallibiter,	saindiac,		<i>infallibiter,</i>	saindiac,	
	33	ezpadici	37	<i>umbra</i>	ezpadeça	<i>umbra</i>	
	41	larrointatcen			carrointatcen		
60	4	baitu	6	iciez	baititu	eçiez	
	9	et	9	eta	9	igazqui	
	9	et	9	eta	9	iguzqui	
	13	bihoca	20	larrointatu	bihotça	carrointatu	
		chilpiltu	25	goiçoa	chispiltu	gaiçoa	
	35	bihotça	38	becala	38	beçala	
61	12	çocla	12	çoela	çoela (=	zohela)	
	21	tetiyit	21	tetipit	tetigit		
62	8	cerda	lur,	eta	lohi :		
	16	guiconá	cerda		guiconá	cer da	
		miserabliagoric,	18	guiconá	miserabliagoric	guiconá ?	
	23	estute	deuz	23	esztute	deus	
	24	<i>suis,</i>	çuré		<i>suis.</i>	Çuré	
	25	gauaz	25	gaüaz	gauaz		
	26	handi	bat	cirela	handibat	cirela	
	28	iracatrri	31	ametz	iratçarri	amets	
	32	amest	bat	34	guecurra	amets	
	36	guiconá	40	<i>cum</i>	guiconá	<i>cum</i>	
		<i>thesaurisat</i>	40	<i>cum thesauri-</i>	<i>thesaurisat</i>		

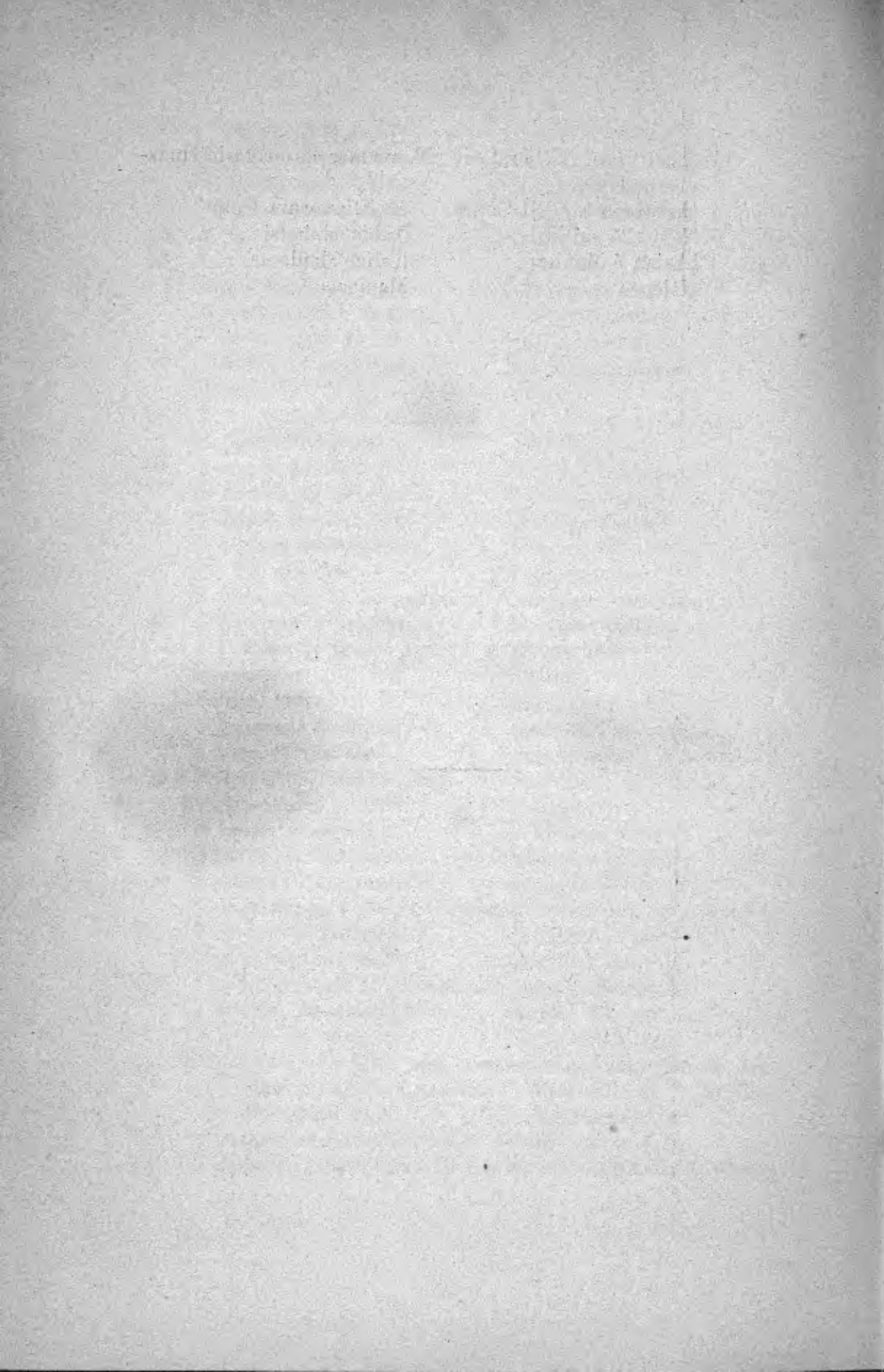
	<i>14cum</i> 41 <i>cùm</i>	<i>cùm</i>
63	5 <i>garaïcen</i> 7 <i>cer da cer da</i> ,	<i>igaraiten cerda ? cerda ?</i>
	10 <i>hontan</i> 11 <i>noblecia</i> ;	<i>hontã noblecia</i>
	15 <i>etgo</i> 15 <i>ergo</i>	<i>ergo</i>
	22 <i>confessione</i> 22 <i>confessione</i>	<i>confessione</i>
	25 <i>aldetit</i> 30 <i>munda</i>	<i>aldetic Munda</i>
	31 <i>misetablé</i> 31 <i>miserablé</i>	<i>miserablé</i>
64	1 <i>Miseriaz</i> 6 <i>atima</i>	<i>Miseria arima</i>
	8 <i>cela</i> 8 <i>dela</i> 10 <i>mes perecha</i>	<i>dela, mesperechaturic,</i>
	- <i>rutic</i> 10 <i>mesperechaturic</i> ,	
	19 <i>arraçoiña</i> 19 <i>arraçoiña</i>	<i>arraçoiña</i>
	20 <i>et</i> 20 <i>eta</i> 29 <i>morus</i>	<i>eta Morus</i>
65	1 <i>drauçu. andere</i>	<i>drauçu. Anderé</i>
	2 <i>arima</i> , 7 <i>arraçoiña</i>	<i>arima ; arraçoiña :</i>
	10 <i>cira</i> , 8 <i>çoaça ihessi</i> ,	<i>cira ; etçoaçala ihessi,</i>
	<i>gordicité</i> 11 <i>gincit</i>	<i>gorde cité gin cité</i>
	16 <i>aitciña</i> 30 <i>burreuen</i>	<i>aitciñalat burreuen</i>
	30 <i>burreun</i>	
66	3 <i>epadeça</i> 9 <i>bidian</i>	<i>ezpadeça bide</i>
	12 <i>guehiona</i> 15 <i>berondaté</i>	<i>guehiona borondaté</i>
	16 <i>harde çagun</i>	<i>har deçagun</i>
	26 <i>orhithaité</i> , 33 <i>est</i> 33 <i>sst</i> ,	<i>orbit laité, est,</i>
67	2 <i>gorpité bat</i> 5 <i>conçipet</i> 5	<i>gorpitçbat concipiet</i>
	<i>conçipiet</i> 7 <i>hamirur</i>	<i>hamairur</i>
	12 <i>Calnarioco vrecatu</i>	<i>Caluarioco vrecatu</i>
	23 <i>arraçoiña</i> 27 <i>delorosa</i>	<i>arraçoiña dolorosa</i>
	31 <i>Ecce</i> 35 <i>soxeguiçu</i> 39 <i>luceohé</i>	<i>Ecce so eguiçu lucessé</i>
69	31 <i>corretic ginbelerat</i>	<i>çorretic guibelerat</i>
	38 <i>baquila</i>	<i>baquiac</i>
	40 <i>peparationia</i>	<i>preparationia</i>
70	8 <i>complircen</i> 8 <i>complitcen</i>	<i>complitcen</i>
	21 <i>offensa</i> 21 <i>offensa</i>	<i>offensa</i>
71	9 <i>hil</i> 10 <i>anayé</i>	<i>hil ? anayé ;</i>
	13 <i>curé</i> 31 <i>igapailia</i> ,	<i>çuré igarailia,</i>
	<i>bihatça</i> 33 <i>çapabatez</i>	<i>bihotça capabatez</i>
	<i>hilduçu</i> 34 <i>igaraila</i> ,	<i>hil diçu igarailia,</i>
	40 <i>hayetcaz</i>	<i>hayetcaz</i>
72	9 <i>Eregué crromec et</i>	<i>Erregué Erromec</i>
	<i>çuquian boteric</i>	<i>etçuquian boteric</i>
	24 <i>poçoaz bi</i>	<i>pocoaz ; bi</i>
	29 <i>esperanca dugun beçala</i> ,	<i>esperança dugun beçala,</i>

<p>73 4 ené haraguia da eguiazco edatecoa (<i>lacune de l'imprimé</i>)
 12 habaro 18 beçala
 19 desnatura tu gaixtobat;
 20 dadin dadin
 21 oray guerozco, halocoa
 30 condematu</p> <p>74 ajouter en manchette :
 7 amorioabat 34 <i>berondate</i>
 33 orhitu nic</p> <p>75 2 cuganic 9 odalaren
 31 amoriebat 41 beharric</p> <p>76 14 eçaguti</p> <p>77 3 hayatic 13 guiçanaren
 16 adisquide
 27 galdia 34 Codras</p> <p>78 6 cira 8 Hivr GARRE N
 9 <i>arraçoiña</i>
 21 gucia direnac oro</p> <p>79 13 nahiceren 14 izara garri
 21 goyaita
 27 onroren 38 Guïçona,</p> <p>80 9 nor 23 cazpi</p> <p>81 21 idurida</p> <p>82 6 hil cira 27 beretcia</p> <p>83 27 hayen cat</p> <p>84 16 guiconaren 21 guïçona
 ecartendu 22 gucia
 23 cil harrac, 33 munduac,
 37 sosbot</p> <p>85 6 Diocesar, 7 mayteric,
 (il manque ici un nom propre
 que l'imprimeur a oublié
 de reproduire)
 8 drauco 11 traffatceco</p> <p>26 horit 27 hilceco
 36 guïçona 41 bekhatiau
 hiltcen, hayençat,</p> | <p>« Ené haraguia da eguiazco jatecoa, enè odola da eguiazco edatecoa ».</p> <p>haboro beçala ;
 desnaturatu gaixtobat ;
 dadin? dadin ?
 oray gueroçotz ; halacoa
 condemnatu.</p> <p>15 Philip. 2
 22 Ioan 15</p> <p>amorio bat borondaté
 orhitu ; nic
 çuganic odolaren
 amoriebat beharric ;
 eçagutu
 hargatic guïçonaren
 adesquide
 galdiac Codrus
 çira ; HIRVIRGARRE N
 <i>arraçoiña</i>
 guciac, direnac oro,
 nahi zeren (= zer nahiden)
 iccaragarri, goaita
 ororen Guïçonac
 non cazpi
 idurida :
 hil cira ; berhetcian
 hayen çat
 guïçonaren guïçona
 eçarten du guciac :
 cilharrac munduan,
 sos bat
 Diocesar ; mayteric ?</p> <p>draucu (= draukhu) tru-
 fatceco
 orhit hilceco ?
 guïçona bekhatian
 hiltcen, hayençat :</p> |
|--|--|

86	eguitec 3 badeça	eguiten badeça ?
	19 ezquén 20 isor beça	azquén issor beça ;
87	10 verdurrac 27 ohoitcé	veldurrac othoitcé
88	5 beçala 22 nicatz	beçala : niçatz
89	2 cuhurrac 2 cuhurrac,	çuhurrac,
91	1 a la part,	a la part,
	13 ikhussiric — eta	ikhussiric, eta
	15 harcatz 29 h andien	harçatz handien
	36 baituquegu 41 baré	baituquegu beré
92	7 medicu 8 gorpitçat	medicu gorpitçac
	9 arraz	arras
93	2 Au contré 9 corporalaren	Au contré corporalaren
	12 obrr 20 Hayatic	obra Hargatic
94	4 coroa, hambatequi	coroa. Hambatequi
	24 hondia 29 guecurrez	handia gueçurrez
	33 Hobe da beraz	Hobeda beratz
	36 hayana 38 ikhuzteco	hargana ikhusteco
95	11 benedicaceto	benedicatceco
	19 behiatcen 31 herioaren,	lehiatcen herioaren :
96	3 livratcen 6 princpioa	liurateen principioa
	8 hiltc en 21 firic	hiltcen firic
	25 nigarrin	nigarric
	30 hilē, guira,	hilē guira,
97	5 çoazçala 18 burietarit,	çoazçala burietariç :
	34 çure 41 etsayec	gure etsayac
98	5 daquiána, 34 gratiáran	daquiána : graçiáren
	39 guiconáren	guiçonáren
99	8 bekhatúraer orten	bekhatúra erorten
	28 largatcan 30 dianan,	largatcen dianian ;
100	1 orotariç 2 errumeco	orotariç Errumeco
	5 cerbutcariári 39 Iracoiz cian	cerbutcariári Iracoizcian
101	9 ducunian 25 cecan.	duçunian ceçan.
	31 gnindian amuroz,	guindian amurus,
102	9 caudé 9 çaudé 15 alemaniaco	çaudé Alemaniaco
	17 beçala, 20 leçaten 21 enē	beçala : leçaten ; ene
	25 beçate 26 eduquacu	beçaté eduquacu
	28 ioaiteco, da bide ona, ona	ioaiteco ; haur dabide ona
	hilceco, herioaz orbitcia.	onsa hilceco : herioaz
	30 etcitan	orbitcia etcitian
103	2 harcatz 14 ieussi 26 faltaz	harçatz ieutsi falta
104	5 celbutça 12 eztiçaza 13 ELI-	cerbutça eztiçala ELIÇAHEN

CAREN

14	ençun ecac	27 orataric	29	ençun ecac orotarie emaz-
	ezmate			te
106	8 christianortum	31 Couré		christianorum Çouré
107	6 Nahin 24 sinbilsî			Nahiz sinhetsi
108	3 librian 4 Maulion			libriac Mauleon
	6 Maleoco			Mauleoco

LE LIVRE BASQUE INTITULÉ

ONSA HILCECO BIDIA

« LE MOYEN DE BIEN MOURIR »

TABLE DES NOTES RELATIVES

	Pages.
I. A l'auteur, M ^e Jean de Tartas, curé d'Aroue..	(1)
II. Au dialecte basque dans lequel il a été écrit...	III
III. A quelques caractéristiques du navarro-mixain.	VI
a) Vocabulaire. Substantifs, adjectifs; adjectifs- verbaux : <i>Ienco, Ioan-done</i> (p. vi), <i>Alcha- tu; Chofflestatu, Çuhaintce, Hobe, Ini- hurri, Iracoitça, Triuailu</i> , et <i>Truffatce</i> (p. vii); <i>Baitciac</i> (p. viii). Substantifs ver- baux contractés : <i>ahatcera, berhetceco,</i> <i>bulhutcen du, hotcen du, mutcen, philtcia,</i> <i>vkhutcen</i> (p. viii). Vocables bien conser- vés : <i>adeskide, irapaitzteco, igorraitia, tre- natcen</i> (p. ix). Conjonctions, adverbes : <i>ecen</i> (x), <i>eci</i> (= <i>ecik</i>) (xi), <i>eciéz, coinbat</i> = <i>Ceimbat</i> et <i>Çoinbat</i> = <i>ceimbait</i> (xii). Néologismes.....	XIV
b) Grammaire. Flexion nominale; suffixe du datif; suffixe de l'instrumental.....	XV
Flexion verbale (p. xvii), flexions rela- tives du verbe « être » mixain (xviii), formes correspondantes du souletin et du labourdin (xix), flexions relatives du verbe « avoir » et formes correspondantes du souletin et du labourdin (xix).	
c) Syntaxe.....	XXI
IV. A l'ouvrier qui l'a imprimé à Orthez, en 1666..	XXII
V. Errata.....	(XXIV)

